

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 35.

Måndagen den 13 december.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 7 innevarande december.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman *Hugo Witzell* är på grund av sjukdom (behandlad lungtumör) oförmögen att deltaga i riksdagens sammanträden under tiden 10 december 1943 till den 31 december 1943.

Stockholm, radiumhemmet den 10 december 1943.

Elis Berven,
överläkare.

Kammaren beviljade herr *Witzell* ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare från och med den 10 innevarande december.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 267—272, bevillningsutskottets betänkanden nr 57 och 58 samt bankoutskottets utlåtande nr 77.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

bankoutskottets memorial:

nr 78, angående ersättning till vaktmästaren hos riksdagens andra kammarer *E. W. Älvenstrand* vid inkallelse till militärtjänstgöring;

nr 79, angående arvode för utarbetande av register till riksdagens protokoll med bihang m. m. för höstsessionen 1943; och

nr 80, angående utredning rörande beredande av fastare anställningsform för den hos riksdagen tillfälligt anställda vaktpersonalen m. m.; samt

tredje särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels *Kungl. Maj:ts* proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 5.

Ordet lämnades på begäran till herr *Björling*, som yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren ville besluta, att två gånger bordlagda ärenden

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 35.

1

skola å morgondagens föredragningslista uppföras i följande ordning, nämligen först bevillningsutskottets betänkanden nr 57 och 58 samt därefter övriga ärenden i den ordning, i vilken de finnas upptagna på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.04 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 14 december.

Kl. 2 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 8 och den 11 innevarande december.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

*Svar på
interpellation.*

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist** som anförde: Herr talman! Herr Hagberg i Luleå har med kammarens tillstånd till mig riktat följande frågor:

Ha från regeringens sida, sedan målet mot de ansvariga för attentatet mot Norrskensflamman avdömts, några åtgärder vidtagits för att bringa klarhet i de i samband med målet uppklarade frågorna?

Om så icke är fallet, ämnar statsrådet vidtaga några åtgärder med syfte att åstadkomma en fullständigare utredning, som kan bringa samtliga ansvariga för attentatet till laga näpst?

Natten mellan den 2 och den 3 mars 1940 nedbrann en tryckeriaktiebolaget Norrskenet tillhörig byggnad i Luleå. I denna inrymdes bl. a. tidningen Norrskensflamman lokaler. Samma natt hade tre personer anbringat sprängladdningar i tidningens tryckerimaskiner. Ytterligare två personer hade vid tillfället varit närvarande. Ungefär samtidigt med att sprängladdningarna detonerat hade en synnerligen häftig eldsvåda uppstått i byggnaden. Fem i fastigheten boende personer omkommo vid tillfället. Två närbelägna byggnader antändes och brandskadades svårt.

För detta attentat har ett flertal personer ställts till ansvar. Genom utslag den 17 maj 1941 dömde hovrätten för Övre Norrland var och en av förstnämnda tre personer, jämlikt 19 kap. 6 § 1 mom. jämfört med 2 § första stycket strafflagen, till sex års straffarbete för åstadkommande av förödelse medelst sprängämne å annans i stad belägna boning. Tre andra personer ådömdes ansvar för delaktighet, två av dem till sju års straffarbete och den tredje till två års straffarbete. Högsta domstolen fastställde den 24 oktober 1941 enhälligt hovrättens utslag.

Svar på interpellation. (Forts.)

Beträffande brandens uppkomst och sambandet mellan sprängningen och branden har den främsta svenska tekniska sakkunskapen ävensom utländsk expertis anlitats. Det har icke kunnat konstateras att — såsom herr Hagberg gör gällande — brandbomber eller brandsatser kommit till användning. I askan på brandplatsen samt på vissa böcker som där anträffats ha visserligen funnits spår av magnesium, men det har icke kunnat visas, att dessa spår härrört av bomber eller dylikt. Hur branden uppkommit har alltså icke kunnat utrönas.

De straff, som ådömdes de tilltalade, avsågo ansvar för själva sprängningen. Domstolarna ha enhälligt varit av den uppfattningen, att det icke kunde anses styrkt, vare sig att någon av de tilltalade anlagt branden eller att sprängningen åstadkommit denna. De tilltalade frikändes följaktligen från ansvar beträffande brandkatastrofen.

Av utredningen i målet synes framgå, att alla tänkbara vägar prövats för att erhålla klarhet beträffande eldsorsaken. Jag saknar därför anledning att vidtaga någon åtgärd i saken. Det är emellertid uppenbart, att varje uppslag som kan leda till klarläggande av orsaken till branden skall upptagas till noggrann undersökning.

Härefter yttrade:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Samtidigt som jag tackar för svaret ber jag att få peka på, att både statsrådet och jag befinna oss i en ganska egenomlig situation här. Min uppfattning är nämligen, att de dömda äro ansvariga för mordbranden, och denna min uppfattning borde tvinga mig att utesluta parallellattentatsteorien, men för att åstadkomma en ytterligare utredning och inte göra domkval måste jag utgå ifrån denna teori. Ty det starkaste i kravet om ytterligare utredning är ju, att de verkliga mordbrännarna, såsom domstolarna också förmena, befinna sig på fri fot. Ur denna synpunkt borde intresset alldeles uppenbart vara, att åtminstone utredningen fullföljes, så att klarhet skapas om denna den största kriminalhistorien i vårt land på senare tid.

Nu bestrider märkligt nog statsrådet det viktigaste argumentet för ett parallellattentat, nämligen upptäckten av rester efter brandbomber och brandsatser. Herr statsrådet säger, att »det har icke kunnat konstateras att, såsom herr Hagberg gör gällande, brandbomber eller brandsatser kommit till användning». Visserligen, fortsätter herr statsrådet, har man funnit spår av magnesium, »men det har icke kunnat visas, att dessa spår härrört av bomber eller dylikt». Här kan den anmärkningen göras, att utbrända brandbomber under angivna betingelser icke gärna efterlämna några andra spår än de funna. Om man liksom domstolarna utesluter sådana indicier som att många vittnen samtidigt sett en stark rökutveckling på den plats, där tre minuter senare den av dem betraktade explosionen ägde rum, vidare att vid obduktionen en av de innebrända befunnits hava inandats massor av rökgaser — vilka måste ha inandats före explosionen — samt att man upptäckt typiska spår av brandbomber av magnesium, så kan enligt min uppfattning antagligen icke i askan efter en nedbränd byggnad upptäckas några andra spår för att bevisa, att det varit fråga om brandbomber. Den anlitade expertisens uppfattning i det fallet anse ju domstolarna vara av teoretiskt värde och alltså icke ha något bevisvärde. Det är också förklarligt, om man i detta avseende icke tar några hänsyn till de dömdas vittnesmål. De förklarade som bekant från början också, att sprängningen måste ha åstadkommit eldsvådan, och de bestredo energiskt inför domstolarna, att de upptäckt något som tydde på förekomsten av en parallellattentator. I en skrivelse till Övre Norrlands hovrätt erinna de emel-

Svar på interpellation. (Forts.)

lertid om, att de även inför denna nekande besvarat varje fråga, om de hade någon egen teori om brandens uppkomst. Sedan dess ha de emellertid, som de säga i sin skrivelse, börjat lägga ihop sina intryck och påstå sig ha hört ljud av en parallellattentator. De ha sökt i skrivelsen påvisa, hur denne kunnat gå till väga, men denna detektivbravad från deras sida tycks dock högsta domstolen ha ignorerat. Det är i vart fall icke känt, att polisen erhållit uppdrag att taga fast på denna s. k. ledtråd.

Statsrådet tycks ej heller, som jag nyss nämnde, vilja godtaga parallellattentatorsteorien och avfärdar i varje fall de viktigaste indicierna därför såsom värdelösa. På denna ståndpunkt kan man ställa sig, om man utgår ifrån att mordbranden är klarlagd, att det icke finnes några andra ansvariga än de dömda, och att parallellattentatorsteorien är orimlig. Men då kan statsrådet icke godtaga de fällda domarna, ty att giva ansvariga för en mordbrand, som kostat fem människors livet, endast ungefär samma straff som en kassaskåpsbrännare måste kränka rättskänslan.

För mig har emellertid i detta sammanhang frågan om brandbomber eller icke en underordnad betydelse. Jag tror för all del, att de män, som så noga planlagt dådet, som trängde in i huset beväpnade med revolverar och en gummi-klubba, som med vetskap om riskerna voro beredda att taga dem och som icke skulle ha skytt något våld för att genomföra sin avsikt, också ha anbringat dessa brandbomber. Men redan sprängningen var, såsom åklagaren påvisat, tillräcklig för att åstadkomma eldsvådan och beröva de omkomna varje utsikt till räddning. De anklagade medgävo, att de använt två kilogram trotyl. Den uppgiften är troligen tilltagen i underkant. Men bara en laddning på ett halvt kilogram, som var den största laddning, som anbringades på ett ställe, åstadkom enligt de sakkunniga ett tryck, som motsvarar 1,800 ton på en yta av 30 kvadratmeters storlek. Det betyder, att taket utsattes för ett tryck, som motsvarar tyngden av tre snälltåg med lokomotiv, vagnar och last. Även om man utginge ifrån att träbalkarna skulle hålla vilket jag anser uteslutet för ett sådant tryck, kan sunda förnuftet icke godtaga, att den tunna träfodringen skulle kunnat stoppa inför detta tryck. Därjämte är det genom fotografier bevisat, att taket måste ha slitits sönder, eftersom eldslågorna samtidigt slog ut från båda våningarnas fönster. Båda våningarna förvandlades till ett enda eldhav omedelbart, ehuru explosionen endast ägde rum i bottenvåningen och källaren. Detta innebär, att de sovande, som lågo i andra våningen, med största sannolikhet omedelbart efter explosionen rasade ned i bottenvåningen och följaktligen ej hade någon chans att klara sig.

Av detta kan man visserligen förstå, säger jag, att statsrådet ej finner anledning att upptaga efterspaningar av en parallellattentator, men han hävdar samtidigt, att eldens orsak icke är klarlagd, och att »varje uppslag, som kan leda till klarläggande av orsaken till branden, skall upptagas till noggrann undersökning». Det finnes ett sådant uppslag, som jag angivit i interpellationen. Om nämligen ett parallellattentat har skett, måste ju gärningsmannen finnas i samma kretsar, varifrån man rekryterat dynamitarderna, ty denne gärningsman måste ha haft detaljerade uppgifter om sprängningsplanen, tidpunkten därför, sprängämnenas placering, stubintrådens längd, attentatsmännen etc. Den krets, där en sådan gärningsman skulle sökas, kan alltså icke vara alltför stor. Varför har man dock icke ägnat någon, åtminstone synlig, efterforskning efter andra gärningsmän på en sådan grundval? Svaret är enkelt: polisen och åklagarmyndigheterna, kändarna och, som påvisats, svarandena plus allmänhet och press, voro fullständigt övertygade om att de först häktade voro skyldiga även till mordbranden. I pressen förklarades det enstämmigt efter häktningarna, att de häktades straff skulle bli livstids

Svar på interpellation. (Forts.)

straffarbete. Åklagaren yrkade också på livstids straffarbete med hänvisning till att mordbranden, oberoende av brandbomber eller dylik eldsanläggning, kunnat åstadkommas av stickflammorna vid explosionen, vilka ungefär motsvaras av flammorna ur ett kanonrör, sedan projektilen lämnat röret. Det var därför fullt naturligt, om polismyndigheterna icke inriktade sig på att forska efter någon parallellattentator. Att utslaget som befriade de dömda från ansvar för mordbranden kom som en chock, framgår icke minst av tidningen Social-Demokratens kommentar, däri tidningen valde att karakterisera domen genom en anekdot av en nämndeman, som vid ett domslut hade förklarat: »Jag vill inte kvälja dom, men domen kväljer mig.»

Då alltså, enligt vad jag har mig bekant, icke några egentliga efterspänningar efter några parallellattentatsmän bedrivits, åtminstone icke i synlig måtto, torde detta kanhända förklara statsrådets uraktlåtenhet att giva några hållpunkter för att bedöma denna sak. Detta betyder, att min första fråga är obesvarad, ty det framgår icke av statsrådets svar, huruvida sedan domarna avkunnats några åtgärder vidtagits för att bringa klarhet i de i samband med målet uppklarade frågorna. Hur tacksam jag därför är för löftet att gripa varje uppslag till klarläggande av orsaken till branden, så vore det för mig av större vikt att få en redovisning för eventuellt vidtagna åtgärder, sedan domstolarna med sina domslut lämnat den viktigaste frågan öppen och obesvarad. Ty har man, såsom synes framgå av statsrådets svar, tills vidare avskrivit utredningsfrågan, måste detta innebära, att de ansvariga myndigheterna underkänna domstolens utslag. De anse saken tillfredsställande klarlagd och godtaga alltså icke domstolarnas teori om ett parallellattentat. Men därmed är man inne på domstolarnas handläggning av frågan, och detta synes icke kunna upptagas till riksdagens särskilda behandling.

Det synes mig alltså vara ett allmänt intresse, att klarhet skapas om utredningen efter de domslut, som ha gjorts. Ja, herr talman, läget är alltså detta, att jag, liksom allmänheten, vid bedömandet av fakta i detta mål, måste uppställa det ena eller det andra av tvenne alternativ nämligen: *antingen* är teorien om parallellattentat riktig, och då är uraktlåtenheten från myndigheternas sida att fullfölja utredningen för att infånga de i så fall för fem människors liv ansvariga personerna alldeles obegriplig, *eller också* har icke något parallellattentat ägt rum, och då finnes det ingen annan rimlig slutsats än den, att de nu dömda äro skyldiga även till mordbranden. Om detta är det enda alternativ, som står till förfogande för dem, som vilja bedöma denna sak, då måste man säga, att handläggningen av frågan för det svenska rättsväsendet måste verka synnerligen ofördelaktig på lång sikt, och att denna fråga på lång sikt måste te sig som ett blödande sår, som icke kan läkas förrän fullständig klarhet har skapats.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Svensson i Ljungkile till mig framställt följande fråga:

Är statsrådet i tillfälle att informera riksdagen om potatisskördens storlek och huru användningen av densamma planlagts?

Enligt bearbetningen av årsväxt- och skörderapporterna per den 31 augusti och den 15 oktober 1943 skulle årets potatisskörd uppgå till 1,975,000 ton re-

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

spektive 2,094,000 ton. Med ledning härav och då i dessa beräkningar icke ingår den potatis, som odlats på trädgårds- och koloniland, har livsmedelskommissionen ansett årets potatisskörd fullt tillräcklig för att tillgodose behovet av potatis för direktkonsumtion samt för framställning av erforderlig kvantitet potatismjöl ävensom för att tills vidare kunna medgiva fri utfodring av potatis. Sedan emellertid uppgifterna från potatisinventeringen per den 20 oktober 1943 i dagarna hunnit bearbetas, har den med ledning härav verkställda beräkningen över potatisskördens storlek givit till resultat, att den efter den 31 augusti 1943 skördade potatisen icke skulle uppgå till mer än ej fullt 1,500,000 ton. Vid jämförelse mellan den deklarerade potatisskördens storlek och den med ledning av årsväxt- och skörderapporterna beräknade skörden bör emellertid beaktas, att den beräknade skördekvantiteten omfattar all potatis, alltså även den under sommaren skördade, medan inventeringen omfattar allenast potatis, som skördats efter den 31 augusti. Den under sommaren skördade potatisen torde kunna beräknats till högst 150,000 ton, vilken kvantitet sålunda vid jämförelsen bör frändragas den med ledning av årsväxt- och skörderapporterna beräknade skördekvantiteten.

Den stora skillnaden mellan den med ledning av årsväxt- och skörderapporterna uppskattade skörden och den skörd som framgår av inventeringsuppgifterna torde enligt livsmedelskommissionens uppfattning med säkerhet till väsentlig del bero därpå, att uppgiftslämnarna deklarerat alltför låga kvantiteter. Detta framgår redan därav, att om inventeringsuppgifterna vore riktiga, genomsnittsskörden för hela riket skulle vara så låg som cirka 10,000 kg per hektar, vilket måste anses vara en uppenbart för låg avkastning. Livsmedelskommissionen har av denna anledning låtit igångsätta vissa undersökningar för att utröna i vad mån det låga deklarationsresultatet kan förklaras av särskilda orsaker. Det föreligger redan nu uppgifter om att vissa deklaranter icke uppgivit totala skördekvantiteten utan gjort avdrag för utsädespotatis och potatis avsedd för utfodring m. m. Dessutom torde som allmän regel gälla att potatisodlarna, på grund av svårigheten att beräkna den verkliga skördekvantiteten, av försiktighetsskäl hållit uppskattningen i underkant, detta särskilt i den mån potatisen varit oupptagen vid inventeringstillfället.

Den med ledning av årsväxt- och skörderapporterna per den 15 oktober 1943 beräknade skörden 2,094,000 ton hade kommissionen tidigare beräknat kunna disponeras enligt följande kalkyl:

Till direktkonsumtion	900,000 ton
» industriella ändamål (250,000 deciton potatismjöl och 5 miljoner liter brännvin)	165,000 »
» utsäde	325,000 »
» lagringsförluster (cirka 10 % av skörden)	200,000 »
» utfodring och event. ytterligare industriell användning av potatis	500,000 »

Summa 2,090,000 ton

Såsom allmän reserv har man härutöver att räkna med odlingen av potatis på trädgårds- och koloniland.

Vid hittillsvarande åtgöranden beträffande potatisregleringen har man utgått ifrån att även om 15-oktober-uppskattningen vore för hög, man i varje fall hade att räkna med en potatisskörd, fränsett trädgårds- och koloniodlingen, av cirka 1,900,000 ton. Med hänsyn till den reserv som ligger i sistnämnda odling, borde även denna kvantitet vara tillräcklig utan särskilda regleringsåtgärder. Skulle emellertid potatisskörden beräknas med ledning av potatisdeklarationerna, skulle det bli nödvändigt att för säkrande av till

Svar på interpellation. (Forts.)

gången på potatis för konsumtionsändamål tillgripa restriktioner beträffande potatisens användning för andra ändamål. I första hand torde härvid böra ifrågakomma förbud mot utfodring av annan potatis än småpotatis. Man har emellertid ansett det kunna anstå ännu en tid, innan slutlig ställning kan tagas till frågan om utfärdande av restriktioner med avseende å utfodring av potatis. Såsom nyss anförts torde man nämligen ha grundad anledning räkna med att potatisskörden, även om den icke skulle uppgå till den enligt årsväxt- och skörderapporterna beräknade storleken, likväl är avsevärt högre än vad deklara-tionsuppgifterna utvisa. Vidare bör utfodringsförbud icke utan tvingande skäl tillgripas, förrän den huvudsakliga delen av icke lagringsduglig och annan mindervärdig potatis hunnit utfodras eller disponeras för industriella ändamål. Slutligen ha avsättningssvårigheter för närvarande mängestades uppstått även för fullgod potatis.

Vad särskilt angår den av interpellanten berörda användningen av potatis för framställning av brännvin kan lämnas följande upplysningar.

Den 2 april 1943 träffades mellan livsmedelskommissionen och Sveriges bränneriidkareförening ett avtal, enligt vilket föreningens medlemmar förbundo sig att på allt sätt verka för en ökad odling av potatis och särskilt att se till, att det till stor del sattes *mat*potatis även inom sådana områden, som annars brukats för s. k. industri-potatis, d. v. s. potatis för bränning eller för tillverkning av stärkelse. Som villkor för denna utfästelse hade odlarna krävt, att avsättning redan före nyår skulle garanteras dem av 20,000 ton potatis till potatisflingor eller eventuellt till bränning. Då det efter den omfattande tillverkning av potatisflingor, som ägde rum under senvåren 1943, icke förelegat utsikt att vinna avsättning för ytterligare tillverkning av potatisflingor, har med bränneriidkareföreningen träffats den överenskommelsen, att till föreningen anslutna brännerier skulle tilldelas erforderliga kvantiteter potatis (omkring 20,000 ton), företrädesvis efterplockspotatis och annan till människoföda mindre lämpad potatis, för framställning av 5 miljoner liter potatisbrännvin av normalstyrka mot det att föreningen avstode från potatisflingetillverkningen. Även om man bortser från den kvantitet potatis, som avståtts för bränning och som motsvarar ungefär en procent av potatisskörden, torde man hava anledning räkna med att till följd av överenskommelsen potatistillgången för andra ändamål blivit betydligt större än för det fall att överenskommelsen icke träffats. Vidare bör beaktas, att omkring en tredjedel av näringsvärdet i den brända potatisen tillvaratages i form av drank, som användes för utfodring av nötkreatur.

Beträffande frågan, huruvida ytterligare brännvinsbränning må kunna medgivas, gäller i första hand den allmänna regeln, att bränning icke tillåtes av potatis, för vilken avsättning anses kunna vinnas för annat ändamål. Då det visat sig, att det innevarande höst inom potatisdistrikten i Skåne och Blekinge finnas vissa partier potatis, som redan skadats eller vid undersökningar visat sig vara icke lagringsdugliga, och det på grund av en alltför obetydlig svinstam inom bränneridistriktet icke finnes möjlighet att använda mer än en mindre del av dessa potatispartier för utfodring, har medgivande lämnats, att vissa icke lagringsdugliga potatispartier, som icke kunna användas för annat ändamål, få levereras till brännerierna. Den ökning av brännvinsbränningen som härigenom åstadkommes torde hittills röra sig om högst en miljon liter.

Vidare anförde:

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra mitt tack för detta

Svar på interpellation. (Forts.)

svar på min interpellation. Av svaret framgår, att läget på potatismarknaden inte är så entydigt som man många gånger gjort gällande i den allmänna debatten under höstens lopp. Såväl jordbrukare som konsumenter ha fått den uppfattningen, att tillgången under alla omständigheter vore säkerställd. Fullt så enkelt torde frågan inte ligga till.

Av herr statsrådets svar framgår vidare, att potatisinventeringen per den 20 oktober givit en siffra av ej fullt 1,500,000 ton mot tidigare beräknade 2,094,000 ton — en minskning alltså med omkring 25 procent. Även om man tar hänsyn till att potatis, som upptagits före den 1 september, varit med i den tidigare skördeuppskattningen men ej i siffran för den 20 oktober och dessutom räknar med att inventeringsuppgifterna ligga i underkant, är dock detta inventeringsresultat ganska uppseendeväckande. Jag tror emellertid, att det även finns andra förhållanden än dessa siffror, som äro värda beaktande.

På våren 1942 hade vi en partiell brist på potatis, som gjorde att priset blev mycket högt. Detta förhållande påverkade otvivelaktigt både konsumenternas och producenternas handlande under förra hösten och vintern. Man räknade med att vi åter kunde få en stram marknad på våren. Denna inställning förstärktes av livsmedelskommissionens åtgärder förra hösten med utfodringsförbud t. o. m. på småpotatis. Den goda skörden, den relativt goda hållbarheten och de hårda ingreppen 1942 resulterade i ett överskottspris förra våren. Det statliga garantipriset blev därvid för många en misräkning.

I höst synes läget på varje punkt vara omvänt. Konsumenterna lita på att det är god tillgång, och lantbrukarna sträva efter att realisera sin potatis hellre än att lita på inlösningspriset till våren. Särskilt beträffande mindre partier potatis som förvaras i källare torde det vara många jordbrukare, som hellre ta det realisationspris som fås ut genom fläskproduktionen än att ta lagringsförluster och omkostnader för att få ut statens garantipris för förstklassig vara till våren. Det nuvarande prissystemet på slakterisvin med högstpris på grisar på mellan 90 och 100 kilo medverkar också i denna riktning.

Den lägre skörden, det förändrade psykologiska läget och en dålig hållbarhet hos potatisen kunna medföra, att läget till våren blir helt annorlunda än förra våren. Naturligtvis vill jag inte bestämt göra gällande att det blir så, men man bör inte bortse från möjligheten härav. Redan de uppgifter som statsrådet i dag lämnade böra emellertid kunna medverka till att producenterna se mera nyanserat på läget än de tidigare under höstens lopp ha gjort. Direkta ingrepp i potatishushållningen, t. ex. med utfodringsförbud, äro naturligtvis i och för sig inte önskvärda. Det är möjligt, att en höjning av inlösningspriset i vissa delar av landet vore en smidigare väg att bevara hållbara partier matpotatis i tillräcklig omfattning för vårens behov.

Det är dessa allmänna synpunkter som i första hand legat bakom denna interpellation, och jag tror inte det skadar att de blivit framförda.

En detalj i sammanhanget är frågan om tilldelning av potatis till brännerierna. Jag anser det oriktigt, att livsmedelskommissionen gjort dylika medgivanden innan läget var klarlagt. Man borde ha kunnat invänta resultatet av potatisinventeringen. Jag anser det också överhuvud taget oriktigt, att man under nuvarande förhållanden använder sådan potatis till sprittillverkning som kan nyttiggöras på annat sätt. Man bör heller inte bortse ifrån att det kan uppstå svår livsmedelsbrist i våra grannländer innan nästa skörd är bärgad. Det är under sådana förhållanden rimligt att vi bevara all den hjälpberedskap som överhuvud taget är möjlig. Sprittillverkning av frisk potatis passar därvid mycket dåligt in i sammanhanget.

Om man återigen står inför alternativet att sprittillverkning är det enda möjliga sättet att tillvarataga skadad potatis, kan ur folkhushållningssynpunkt

Svar på interpellation. (Forts.)

ingen anmärkning riktas mot att så sker. Jag hoppas dock, att herr statsrådets uttalande på denna punkt innebär, att man i fortsättningen kommer att betrakta sprittillverkning av årets potatisskörd såsom en nödfallsutväg, som inte i något fall tillgripes där andra användningsmöjligheter stå till buds. Med hänsyn till de starka intressen som vanligtvis verka i motsatt riktning bör den regeln tillämpas med en viss hårdhet.

Under förhoppning att så kommer att ske ber jag än en gång få tacka herr statsrådet för det klagörande svaret på min fråga.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag begärde ordet för att understryka nödvändigheten av att regeringen vidtar åtgärder för avsättning av potatis. Nu till julen ha de flesta både stärkelsefabriker och brännerier avverkat all den potatismängd de fått licens på, men det är behövt att många få ytterligare licens, ty potatisen blir skämd i allra högsta grad. Visserligen utfodra potatisodlarna kreaturen med potatis så mycket de kunna, men förstöringen går i ännu snabbare takt. Det kan inte vara riktigt att man inte skall få avsätta de varor som finnas, när det gäller sådana nödvändighetsvaror som potatis.

Det är endast för att säga detta och för att uppmana regeringen att se till att det verkligen får bli en avsättning härvidlag, som jag har begärt ordet vid detta tillfälle.

Herr Hammarlund: Herr talman! Jag vill ytterligare understryka vad herr Paulsen yttrade, nämligen att regeringen bör se till att man får möjligheter även hos oss att bli av med det överskott av potatis som för närvarande finnes.

När man här idag resonerar om potatisen förefaller det, som om såväl interpellanten som även statsrådet bara tänkte på att det finns en sorts potatis. Men så är det ju inte. Det finns både matpotatis och bränneripotatis. Myndigheterna ha ju nu i flera år utfäst sig att betala vissa garantipriser och man har uppmänat dem som odla bränneripotatis att även odla matpotatis. Jordbrukarna i Skåne ha ställt sig detta till efterrättelse. Det blir väl ändå så, att man kommer att få avsättning för den matpotatis som man har, men hur blir det med bränneripotatisen, när man inte skall bränna mera? Det blir naturligtvis så att denna potatis kommer att ruttna ned.

Interpellanten nämnde, att regeringen borde tillse, att man på andra vägar försöker bli av med denna potatis, så att man inte behövde bränna av den. Då är det väl meningen att man skall utfodra svinen med den, men så många smågrisar finns inte nu för tiden, och det dröjer ju ett helt år innan man kan få upp smågrisproduktionen till den omfattning den hade före kriget. Därför blir det förmodligen så med denna potatis, att den kommer att förfaras.

Jag såg här om dagen när jag var hemma på besök, att en granne hade en stor stack potatis utanför min gård, och den hade redan fallit ihop på mitten. När stukorna börja falla ihop på mitten vet man, att potatisen börjar skämmas. Jag kan även nämna, att priset på potatis där nere inte är mer än fem öre per kilogram. Bara detta säger väl, att det måste finnas ett mycket stort överskott på potatis.

Nu ha vi ju fått fram denna statistik som statsrådet talade om, men vi veta ju hur det blir med statistik: den blir alltid felaktig, därför att man räknar på så många sätt. Statsrådet nämnde också, att jordbrukarna vid inventeringen redan själva hade tagit undan vad de behövde för utsäde och även gjort avdrag för den del potatis, som de beräknade skulle bli skämd på våren. När jordbrukaren skall deklarera är han naturligtvis rädd för att uppge precis hur mycket han har, ty han tänker, att om det sedermera blir efterfrågan på potatis och myndigheterna fordra att få potatis från mig, så kan jag inte leverera den om

Svar på interpellation. (Forts.)

en del är skämd. Det är kanske det som många gånger är orsaken till att man deklarerar något i underkant.

När man talar om bränningen, får man alltid ifrån nykterhetsvännernas håll bara höra den ena sidan av saken. Man tänker endast på den nykterhetspolitiska sidan men aldrig på den ekonomiska. Det kan väl ändå inte vara riktigt, att man först uppmanar jordbrukarna att gå in för en stor produktion av potatis och sedan, när potatisen är färdig, säger, att man inte bryr sig om den, den skall ligga i reserv så att inte konsumenterna få betala för mycket för potatisen till våren. Jag anser, att det är en oriktig politik detta. Myndigheterna böra se till, att vi bli av med det stora överskott på potatis som vi ha, även om man behöver bränna sjufalt mer än vi gjort nu.

Det är inte heller så stor risk detta med bränningen, ty det är ju en mycket stor del näringsämnen man genom densamma kan bevara. Särskilt under de här även i de södra delarna av landet kalla vintrarna vet man ju vilken välsignelse det var just med bränningen, då man kunde få den varma dranken åt djuren. Vi veta också allesamman, att vi i Skåne ha dessa kraftiga låglandsdjur. På vad sätt ha vi fått denna typ? Genom utfodring med drank! Jag har läst det många gånger i artiklar av framstående författare och gamla jordbrukare från äldre tider, som talat om hur nyttigt det varit just med dranken för att få fram den stora kraftiga sort av djur vi ha nere i Skåne.

Jag vill för min del säga till regeringen, att den bör se till att vi bli av med det stora överskott av bränneripotatis vi ha där nere, så att den inte ligger och ruttnar bort. Ty det kan väl inte vara något intresse för svenska folket, att en stor del av våra livsmedel ruttnar bort i dessa tider, när vi så väl behöva allt som finnes.

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! När herr Hammarlund säger, att man från nykterhetsvänligt håll alltid bara får höra den ena sidan av saken, nämligen den nykterhetspolitiska, vill jag erinra om att jag överhuvud taget inte här har resonerat från nykterhetspolitisk synpunkt. Det är knappast någon nykterhetspolitisk fråga, hurvida svenska folket dricker potatissprit eller sprit av annat råmaterial. Det är ur nykterhetssynpunkt tämligen ligkiltigt, om man ändå skall dricka en viss kvantitet sprit, ifall den är tillverkad av den ena eller den andra varan. Därför har jag som sagt överhuvud taget inte resonerat om saken ur den synpunkten, utan jag har sett den ur folkhushållnings-synpunkt.

Det är klart att man bör förebygga att potatispartier förstöras, men man bör också förebygga att vi råka ut för en bristsituation nästa vår. Man bör likaledes se till, i en tid då man riskerar att människor runt omkring oss komma att svälta, att potatisen i största möjliga utsträckning användes till människoföda, direkt eller indirekt.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 4.

Svar på interpellation. Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet Gjöres erhöi på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Nilsson i Göingegården till mig framställt följande frågor:

Anser statsrådet, att nu tillämpade regler med avseende å ersättning till bilägare för till staten inlevererat bilgummi motsvara skäligen anspråk på rättvisa och rimlighet?

Är statsrådet, därest så ej är förhållandet, beredd att medverka till att snarast möjligt nödiga rättelser vidtagas?

Svar på interpellation. (Forts.)

Person eller företag, som icke bedriver yrkesmässig handel med bilgummi, får utan hinder av beslaget å bilgummi försälja beslagtagna däck och slangar till statens reservförrådsnämnd under förutsättning, att försäljningen sker på de villkor, som fastställts av industrikommissionen. Bestämmelserna innebära i huvudsak följande.

Bilgummit skall levereras fraktfritt såsom fraktgoods eller på därmed jämförligt sätt och under iakttagande av vissa föreskrifter med avseende å förpackning och försändande. Ersättning utgår för obegagnat gummi efter en av industrikommissionen fastställd prislista. För begagnat bilgummi utgår ersättningen enligt värdering, som sker i samband med bilgummits avlämnande. Värderingsnämnderna bestå av tre av industrikommissionen utsedda personer, därav en från gummiringsfabrikanterna, en från gummiringsreparatörerna och en från gummiförbrukarna. För avmonterings- och fraktkostnader utbetalas ersättning efter viss procent av inlösningsvärdet å det insända bilgummit.

Den fastställda prislistan ansluter sig till marknadspriset på fabriksnytt gummi, sådant detta pris finnes angivet i de prislistor, som gummiringsföreningen antagit. Denna förening utgör en sammanslutning av grossister och importörer inom gummiringsbranschen. De inlösningspriser för obegagnat gummi, som tillämpas sedan den 27 maj 1942, då en höjning av inlösningspriset skedde, ligga avsevärt högre än marknadspriserna i september 1939.

Prisstegringen utgör exempelvis för personbilsringar mellan 44 och 48 procent och för innerslangar till sådana omkring 90 procent. På ringar, tillverkade under år 1939 eller tidigare, sker emellertid ett procentuellt avdrag. Detta utgör för ringar tillverkade 1939 5 procent och stiger sedan successivt till 55 procent för ringar av 1935 års tillverkning. Då man vid värderingen av begagnat bilgummi utgår från värdet på nytt bilgummi, kommer alltså inlösningsvärdet att även för begagnat gummi ligga över det värde, som bilgummit skulle representerat vid en värdering enligt 1939 års priser. Det må vidare anmärkas, att industrikommissionens inlösningsvärde i stort sett är 30 procent högre än de av riksvärderingsnämnden fastställda priserna å bilgummi.

Avmonterings- och fraktkostnadsersättningen utgår för lastbilsdäck med 2.5 procent å inlösningsvärdet, om bilgummit är avsänt från ort, belägen söder om järnvägslinjerna Sundsvall—Ånge och Ånge—Storlien, och eljest med 3.5 procent. Motsvarande ersättning utgör för personbilsdäck 4 procent, därest ett eller två däck insändas och 2.5 procent, om flera än två däck inlevereras. En förhöjning av denna ersättning till respektive 5 och 3.5 procent sker emellertid för gummi, som avsänts från ort belägen norr om nyss angivna järnvägslinjer.

Såsom exempel på huru de angivna ersättningsgrunderna verka kunna följande fall nämnas. 5 stycken obegagnade personvagnsdäck av dimension 6.00—16" 4 cordlager, betalas med 420 kronor jämte ersättningen enligt angivna grunder för avmontering och frakt. Motsvarande däck kostade *fabriksnya* år 1939 285 kronor. Det erhållna merpriset utgör alltså 135 kronor. Inlösningsvärdet för motsvarande däck med 40 procents ålders- och slitageavdrag, d. v. s. däck med ett kvarvarande slitvärde av 60 procent, utgör 252 kronor, d. v. s. endast 33 kronor mindre än vad däcken kostade fabriksnya år 1939. En omgång av 5 st. obegagnade lastbilsdäck av dimension 7.50—20" 8 cordlager betalas med 1,293 kronor förutom ersättningen för avmontering och frakt. Då motsvarande däck kostade *fabriksnya* år 1939 endast 785 kronor, överstiger inlösningspriset sistnämnda belopp med ej mindre än 508 kronor. Inlösningsvärdet för motsvarande däck med 40 procents ålders- och slitageavdrag, d. v. s. däck med 60 procent kvarvarande slitvärde, utgör 776 kronor eller alltså 9 kronor mindre

Svar på interpellation. (Forts.)

än vad däcken kostat såsom nya. Angivna personbilsdäck, nedslitna till 30 procents kvarvarande livslängd, skulle representera ett inlösningsvärde av 126 kronor, d. v. s. 159 kronor mindre än vad de kostat att inköpa år 1939. För lastbilsdäck av förut angivet slag och med en kvarvarande livslängd av 30 procent skulle inlösningsvärdet uppgå till 368 kronor eller 417 kronor mindre än kostnaden för samma däck obegagnade år 1939. I båda de sistnämnda fallen utgår därjämte viss ersättning för avmontering och frakt.

Såsom av de angivna exemplen framgår torde i stort sett några berättigade anmärkningar mot grunderna för ersättningen av de inlevererade däcken och slangarna ej kunna framställas från säljarnas sida. Härtill kommer, att bilgummi, som är monterat på en avregistrerad bil, i allmänhet icke torde fylla något behov för ägaren så länge nuvarande restriktioner gälla å trafikens område, samt att bilgummit vid en framtida tidpunkt, då det skulle tagits i bruk av ägaren, skulle undergått en avsevärd värdeminskning på grund av en genom åldringsprocessen fortskridande försämring.

Ej heller mot förfarandet vid värderingen torde i allmänhet några befogade invändningar kunna riktas. Vid upprepade tillfällen verkställda stickprovsundersökningar ha också givit vid handen, att värderingen sker så noggrant och tillförlitligt som skäligen kan begäras. På grund av det stora antal däck, varom här är fråga, torde det emellertid icke kunnat undvikas, att i enstaka fall värderingen kan bli felaktig. I dylikt fall kan säljaren söka rättelse hos industrikommissionen och i sista hand hos Kungl. Maj:t genom att besvära sig över kommissionens beslut i ersättningsfrågan.

Det sagda innebär givetvis ej, att inlösningsbestämmelserna icke i vissa fall framstå såsom mindre tillfredsställande. Särskilt gäller detta vid inleverans av starkt förslitna däck. Härvid kommer ersättningen såväl för däcken som för utgifterna och besväret med deras insändande att bli låg. Även i dylika fall torde visserligen någon berättigad invändning ej kunna göras mot principen, att vederlaget för begagnat bilgummi skall utgå med ett i förhållande till slitaget nedsatt belopp. Men däremot framstår det såsom otillfredsställande, att ersättningen för avmontering av ringarna och deras transport till reservförrådsnämndens lager skall utgå i förhållande till ringarnas värde. I många fall kommer nämligen denna regel uppenbarligen att leda till att ersättningsbeloppen icke motsvara vederbörandes verkliga utgift.

Att denna princip kommit att tillämpas av industrikommissionen torde sammanhänga med bland annat följande förhållanden. Av de här ifrågakarande kostnaderna äro de, som hänföra sig till frakt å järnväg eller dylikt befordringsmedel visserligen sådana, att desamma relativt lätt kunna styrkas. Dessa kostnader äro emellertid de minst betydande av dem, som säljaren får vidkännas. Kostnaderna för ringarnas avmontering och transport till järnvägsstation eller liknande äro däremot vida högre och variera även vid likartade förhållanden högst avsevärt beroende på det sätt, på vilket säljaren ordnar avmonteringen och transporten. Ehuru kostnaden härför kan styrkas, ligger det i sakens natur, att den mottagande myndigheten icke kan utan tidsödande och även kostnadskrävande granskning avgöra, huruvida avmonteringen och transporten skett på det billigaste och mest ändamålsenliga sättet. Industrikommissionen har av denna anledning ansett det nödvändigt att beräkna bidraget efter enklare och mera schematiska grunder. De regler, för vilka kommissionen efter ingående överväganden stannat och för vilka nyss redogjorts, torde i stort sett ha fungerat tillfredsställande under ett tidigare skede av inlösningsperioden. Kommissionen hade nämligen till en början för avsikt att inlösa endast obegagnade ringar och ringar i gott stånd. Allt efter som läget på gummiförsörjningens område skärptes, såg sig emellertid kommissionen nödsakad att utsträc-

Svar på interpellation. (Forts.)

ka inlösningen till att omfatta även ringar, som voro hårdare slitna. Att sedermera även ringar av skrotkvalitet kommit att indragas berodde bland annat därpå, att bilägarna i stor utsträckning syntes ha överskattat värdet av de levererade ringarna. Sådana ringar, som i deklARATIONerna angivits såsom fullgoda eller halvslitna, visade sig vid leveransen ofta äga föga mer än skrotvärde. I de fall, där skrotdäck insänts, hade dessa till en början återsänts till avsändaren, men sedan det blivit allt vanligare, att samma ringar ånyo insändes av annan person i stället för de fullgoda eller halvslitna ringar, som denne deklarerat, hade kommissionen tvingats över på den linjen att infordra samtliga deklarerade ringar.

Såsom jag nyss nämnde anser jag ersättningsgrunderna vid tillämpning å starkt nedslitna däck medföra ett otillfredsställande resultat, nämligen i vad avser ersättning för avmontering och frakt. Jag har också vid upprepade tillfällen haft frågan uppe om ändring i dessa grunder i syfte att åstadkomma en förbättring. Vid de ingående överläggningar, som förevarit, har det emellertid hittills icke kunnat utfinnas ett system, som vid sin praktiska tillämpning skulle bättre komma att tillgodose säljarnas intressen utan att samtidigt medföra sådana olägenheter, från vilka i detta sammanhang icke kunna bortses. Så t. ex. torde det vara vanskligt att fastställa ett visst minimibelopp eller en viss normalersättning, som icke skulle få underskridas. Bortsett från att det torde vara svårt att rättvist avväga dylika belopp kan det nämligen riskeras, att en bestämmelse om minimibelopp eller normalersättning kommer att medföra, att inleveranserna av däck, som endast äga skrotvärde, komma att avsevärt öka. Redan nu förekommer det i icke ringa omfattning, att bilägarna på eget initiativ inleverera bilgummi från sina avregistrerade bilar, oaktat gummit ofta icke äger annat värde än såsom skrot. Att i dylika fall staten skulle påtaga sig höjda kostnader i form av ersättning för avmontering m. m. synes ej lämpligt. En inlösnings fråga från statens sida av ett alltför stort antal skrotdäck kommer därjämte att medföra betydande förluster, enär staten vid bilgummits försäljning icke kan utfå sina i samband med inlösningen uppkomna kostnader. De ersättningsbelopp för den enskilde bilägaren, som skulle kunna ifrågakomma vid tillämpning av minimibelopp eller normalersättning, äro för övrigt relativt små. Vidare bör nämnas, att av det antal däck, omkring 270,000, som beräknas skola infordras för inlösnings, för närvarande endast omkring 40,000 återstå att inlösa. Då av sistnämnda antal endast en mindre del torde utgöras av verkliga skrotdäck, skulle sålunda en ändring av grunderna komma att erhålla en relativt begränsad betydelse. På grund av de avsevärda olägenheter, som därmed skulle vara förenade, torde en retroaktiv tillämpning av nya ersättningsregler knappast kunna ifrågakomma med avseende å sådana försäljningar, som hittills skett och där för låg ersättning utbetalats. Det må för övrigt erinras om att de bilägare, som lojalt följa beredskapsuppsamlingen att insända sina skrotdäck till skrothandlarna, ej erhålla någon som helst ersättning för sina eventuella avmonterings- och fraktkostnader.

De omständigheter, jag här anför, torde ge vid handen dels att ett undanröjande av de otillfredsställande förhållanden, som jag pekat på, är förenat med betydande svårigheter och dels att frågans storleksordning rent materiellt i varje fall när det gäller återstående oinlösta ringar icke är av större dimensioner, men detta utesluter självfallet icke att man ej bör eftersträva sådana förändringar, som upphäva eller mildra de olägenheter, som nu odiskutabelt föreligga.

Interpellanten har vidare berört reservförrådsnämndens försäljningsverksamhet i vad avser det inlösta bilgummit. Därvid har interpellanten uttalat,

Svar på interpellation. (Forts.)

att det syntes sannolikt, att nämnden vid försäljning av däck, vilka vid inlösningsåsatts låga värden, betingade sig ett allt för högt pris. Detta gjorde uttalar interpellanten, att man inom stora kretsar fått den uppfattningen, att nämnden på denna rörelse bedreve affärer, som vore alltför gynnsamma för att kunna anses motsvara vad som vore skäligt och rimligt. Med anledning härav vill jag meddela följande om de principer, som tillämpas vid nämndens ifrågakvarande försäljningsverksamhet.

Reservförrådsnämndens utförsäljningspriser för *obegagnat* bilgummi ha beräknats så, att de i princip icke överskrida högsta gällande inlösningspris. För *begagnat* bilgummi variera utförsäljningspriserna inom mycket vida gränser. Varje däck respektive slang erhåller nämligen ett individuellt pris, som uträknats med utgående från det verkliga inlösningsvärdet med tillägg av de kostnader, som erfordras för att täcka nämndens utgifter för inköps- och försäljningsverksamheten. I dessa utgifter inräknas bland annat ersättningarna till industrikommissionens värderingsmän. Pålägget utgår i fråga om däck med dels ett fast belopp av 8 kronor per däck, dels ett rörligt belopp av 10 procent å inlösningsvärdet. Det sammanlagda pålägget har maximerats till 20 kronor. För slangar utgår endast ett fast pålägg av 3 kronor per styck. De stora prisolikheterna vid reservförrådsnämndens försäljningar sammanhänga alltså med de stora kvalitetsskillnaderna hos det inlevererade bilgummit.

För egen del ansluter jag mig till den uppfattningen, att kostnaderna för ifrågakvarande verksamhet i princip böra bäras av de bilägare, som erhålla förmånen att alltjämt erhålla ersättningsdäck. I stort sett torde ej heller några berättigade klagomål ha framkommit från köparensidan. På grund av den synnerligen omfattande rörelse varom här är fråga ligger det emellertid i sakens natur, att i enstaka fall misstag i fråga om prissättningen kunna inträffa. I dylika fall förutsätter jag, att rättelse skall kunna åvägbringas genom hänvändelse till reservförrådsnämnden och industrikommissionen eller chefen för folkhushållningsdepartementet.

Härefter anförde:

Herr Nilsson i Göingegården: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det uttömmande svaret på min interpellation.

I svaret lämnades ett avsevärt utrymme åt de bestämmelser, som gälla för beräkning av ersättning för *obegagnat* bilgummi. Någon större anmärkning mot den härutinnan fastställda prislistan kan måhända heller icke anföras. Vad jag avsåg var i främsta rummet sättet för bestämmandet av ersättning för *begagnat* bilgummi samt för avmontering och fraktkostnader.

Herr statsrådet medgav, att i fråga om inleverans av starkt förslitna däck inlösningsbestämmelserna i vissa fall framstå såsom mindre tillfredsställande, samt att härvidlag ersättningen såväl för däcken som för utgifterna och besväret för deras inlämnande blir låg. Det bör i detta sammanhang observeras, att leverans av bilgummi så gott som uteslutande sker efter anmaning av reservförrådsnämnden, en anmaning som de flesta bilägare lojalt ställa sig till efter rättelse. Men det finns å andra sidan bilägare, vilka, med kännedom om den alltför låga ersättning som brukar utgå, underlåta att inleverera sina bildäck. Någon ny anmaning få dessa icke, och de ha därför kvar sina bildäck. Dessa undanhållas därigenom trafiken, och en viss orättvisa uppstår mellan olika bilägare.

Vad beträffar ersättningen för *begagnat* bilgummi är jag i tillfälle att uppvisa en hel rad exempel, som tydligt illustrera de orättvisor, som förekomma på detta område. Ett företag hade på sin tid två personvagnar, vilka det på grund av licenssvårigheter ställt upp på bockar. Två av däcken till dessa vag-

Svar på interpellation. (Forts.)

nar inlevererades efter rekvisition till reservförrådsnämnden, varvid företaget erhöi i ersättning sammanlagt 66 kronor 30 öre. Någon tid efteråt beslöt företaget att utrusta den ena personvagnen med en släpkärra för mindre och kortare transporter, varför det sökte och erhöi licens på ett par däck liknande dem som firman inlevererat, för att sätta på släpkärran. När däcken anlände, befunno sig dessa enligt opartisk och fullt pålitlig bedömares utsago i exakt samma kondition som de av företaget inlevererade. Priset på de erhållna däcken från reservförrådsnämnden uppgick emellertid till 102 kronor 25 öre per styck, alltså drygt tre gånger så mycket som firman fått för sina inlevererade däck.

För egen del har jag vid ett tillfälle inlevererat 5 däck, av vilka ett ersattes med endast 1 krona 20 öre, ehuru det var i så gott stånd, att icke ens mönstret i slitytan hade utplånats. Detta däck hade alldeles säkert kunnat gå länge på en vagn i privat bruk och under alla omständigheter kunnat användas under ett par tre år på en s. k. bilvagn i jordbruket. Sistnämnda ersättning motsvarade icke ens skrotvärdet.

Jag är i tillfälle att anföra flera dylika exempel.

Anledningen till att ersättningen för avmontering och frakt av bilgummi blir så låg är, såsom framhållits i interpellationssvaret, att denna ersättning beräknas med hänsyn till värdet av det inlevererade bilgummit. När man, såsom jag nyss påpekade, vid inleverans ofta icke erhåller ens skrotvärdet å bilgummit, är det uppenbart, att ersättningen för utgifterna och besväret med bildäckens insändande ofta blir alltför låg. Denna beräkningsgrund kan uppenbarligen icke motsvara skäliga krav på rättvisa. Det kan väl nämligen inte anses riktigt, att bilägarna, förutom att de måste avstå från sina däck, även skola vidkännas många gånger betydande kostnader för däcken avmontering och inleverans till reservförrådsnämnden. Enbart fraktkostnaderna belöpa sig i många fall till större belopp än som motsvarar den sammanlagda ersättningen för avmonteringskostnader, frakten till avsändningsstationen samt järnvägsfrakten. I ett fall t. ex. uppgingo omkostnaderna till sammanlagt 25 kronor 5 öre. Vederbörande fick i ersättning 6 kronor 96 öre och fick alltså själv satsa över 18 kronor. I ett annat fall fick en bilägare 8, säger åtta, öre i ersättning för frakt- och avmontering för ett insänt däck jämte slang. Frakten kostade 1 krona. Alltså: samma stat, som befordrar varan för 1 krona, utbetalar sedan ersättning med 8 öre. I sanning en lukrativ affär!

Det kan visserligen gäras gällande, att det här i regel rör sig om relativt små belopp. En sådan inställning kan emellertid genast bemötas med det påpekandet, att reservförrådsnämnden då icke borde draga sig för att stå för dessa kostnader. I varje fall är det oriktigt, att de skola bestridas av bilägarna.

Vad slutligen beträffar reservförrådsnämndens utförsäljningspriser upp-lyste herr statsrådet, att pålägget i fråga om däck utgör dels ett fast belopp av 8 kronor per däck och dels ett rörligt belopp av 10 % å inlösningsvärdet, samt att sammanlagda pålägget har maximerats till 20 kronor. För slangar utgår endast ett fast pålägg av 3 kronor per styck. Med hänsyn till att ersättningen för brukbara begagnade bildäck i regel håller sig omkring 25 å 35 kronor per däck framstå de nu nämnda påläggen såsom anmärkningsvärt stora. Likaväl som reservförrådsnämnden anser sig böra genom sådana pålägg bereda ersättning åt värderingsmännen borde reservförrådsnämnden också genom skäliga priser på däcken och ersättningar för utgifter och besvär även bereda bilägarna en rimlig gottgörelse för att de nödgas avstå från sitt bilgummi.

En annan detalj, som jag inte kan undgå att påtala i detta sammanhang, är den långa tid som förflyter innan likvid erhålles för levererade däck. Det dröjer i regel upp till tre månader men ofta längre. Även i detta fall är det en orättvisa som vederfares bilägarna.

Svar på interpellation. (Forts.)

De nu nämnda förhållandena ha skapat en mycket stark irritation bland landets bilägare, och det är att beklaga, att förhållandena på området fått oförändrade kvarstå så länge som skett. De äro inte ägnade att bevara lojaliteten bland landets bilägare, en lojalitet, som utgör förutsättningen för en något så när tillfredsställande lösning av våra försörjningssvårigheter i fråga om bilgummi.

Herr **Lundell**: Herr talman! De förhållanden, som interpellanten berört, intressera ju en stor allmänhet i landet, och jag har därför tänkt, att jag skulle komma med ett par exempel utöver de som här redan ha anförts.

I sin interpellation meddelade interpellanten ett par exempel på låg ersättning, som hade utgått från reservförrådsnämnden. Det var ett fall, då staten hade utbetalt kr. 6:09 mindre än bilägaren bevisligen utgivit för avmontering och frakt. I ett annat fall hade statens reservförrådsnämnd betalat sammanlagt kr. 2:72 för avmontering och frakt av fem däck med tillhörande slangar, och det är givetvis ett otillräckligt belopp. Ett ännu mera skriande exempel har anförts i en factidskrift som heter Motor. Där hade man för fyra inlevererade däck i storlek 4.75"—19" och 5"—19" med tillhörande fyra slangar mottagit en ersättning av tillsammans kr. 9:12, och av denna ersättning redovisades 22 öre som ersättning för avmonterings- och fraktkostnader.

Nu skulle man kunna tänka, att det sist anförda exemplet kunde vara något av de fall, som statsrådet talade om i sitt interpellationssvar, då bilägarna skickat in skrotdäck, som uppenbarligen inte voro de däck, som de tidigare deklarerat. Det uppgives emellertid i ifrågavarande tidskrift, att så inte alls skulle vara fallet, utan vederbörande som meddelat vad han varit utsatt för hade anført, att han säkerligen skulle kunnat köra ganska länge på de inlevererade däcken, som ersattes med sammanlagt kr. 9:12. Man kan ju knappast säga att det är annat än rena rofferiet från statens sida, om sådana saker förekomma.

Man får väl också säga, att det visar en viss hjälplöshet från reservförrådsnämndens sida då den säger, att den anser sig kunna konstatera, att bilägare inte skicka in de däck, som de ha deklarerat, utan i stället för fullgoda eller halvslitna däck skicka de in rena skrotdäck. Man kunde ju då skriva till vederbörande och säga, att de insända däcken, som man mottagit, synbarligen inte äro de som bilägaren deklarerat, och att därför skall vara så god och skicka in de begärda däcken, och så låter man de andra gå i retur. För att vara säker på att de returnerade däcken inte skola komma tillbaka på nytt, kunna de brännstämplas eller något sådant. En dylik stämpel kan inte utplånas, och skulle ett sålunda märkt däck inkomma till reservförrådsnämnden är det ett tydligt tecken på bedrägeri. Det tycker jag skulle vara en närmare till hands liggande metod än att, som statsrådet säger i sitt interpellationssvar, man tar emot alla däck, hur dåliga de än äro, och sedan betalar dem med en ersättning på några öre. Då blir ju ersättningen för frakt ett ännu lägre öretal, eftersom den ju skall utgå med $2\frac{1}{2}$ % på värdet.

I fråga om försörjningen med och fördelningen av bilgummi har vidtagits en del andra åtgärder, vilkas klokhet man har anledning att ifrågasätta. Jag skall anföra endast ett exempel på en annan sådan åtgärd. I statens trafikkommissions cirkulär nr 25 angående gummiutrustningen på lastbilar stadgas, att vissa lastbilar, som hänföras till en grupp som kallas C — jag behöver inte här gå in på vad den klassificeringen innebär — kunna efter dispens fortfarande få köras på eget gummi, om detta är nedslitet till en viss gräns. Det kvarvarande slitvärdet får uppgå till högst 20 % för icke regummerade och högst 50 % för regummerade däck. Dessa föreskrifter innebära således,

Svar på interpellation. (Forts.)

att om en lastbilägare fortsätter att slita på sina hårt slitna däck får han behålla dem, men om han i tid låtit regummera dem, tar trafikkommissionen eller reservförrådsnämnden däcken ifrån honom. Det är klart, att sådana där föreskrifter äro demoraliserande för lastbilägarna och fördärvliga för ringbeståndet i dess helhet i landet. Den som låter regummera sina däck i tid riskerar att bli av med dem, men den som fortsätter att köra fastän slitbanan är hårt sliten får behålla dem. När man påtalar sådana saker för besiktningmännen i länet, som ha att göra denna granskning, eller med vederbörande tjänstemän i länsstyrelsen, så äro de fullt på det klara med att sådana föreskrifter äro olämpliga, men de kunna inte göra något åt saken. Anmärkningen kan således inte riktas mot dem utan emot den myndighet, som utfärdat föreskrifterna.

Det hör till saken att den, som fått ett däck godkänt vid en sådan här besiktning och fått konstaterat, att det kvarvarande slitvärdet ligger under 20 %, kan dagen efter, om han vill, gå till en gummiverkstad och få däcken regummerade, men hade han gjort regummeringen en vecka tidigare hade han blivit av med dem. När regummeringen är gjord får han emellertid passa sig, så att han hinner slita ned däcken tillräckligt innan det blir ny besiktning, och skulle den nya besiktningen komma för snart blir väl följden den, att han får ta till en rasp eller en slipsten för att få behålla sina däck.

Herr talman! Jag skall inte fortsätta exemplifieringen. Det är emellertid åtskilligt i föreskrifterna, som behöfve tänkas igenom litet bättre, innan det sattes i tryck och skickades ut som cirkulär.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Såsom jag redan utvecklat i interpellationssvaret är det åtskilliga ting på detta område, som äro ganska svåra att komma till rätta med, och en hel del som man icke kunnat ordna på ett tillfredsställande sätt. Man ägnar emellertid alltfört uppmärksamhet åt dessa saker. Industrikommissionen har för övrigt upptagit underhandlingar med de organisationer, som interpellanten åberopar i sin interpellation, organisationer som ha anmält missnöje med de rådande bestämmelserna. Det kan hända — jag vet dock icke om man vågar vara alltför optimistisk — att man kommer fram till de jämkningar, som kunna vara möjliga, och kan undanröja några av de olägenheter, som man nu stött på.

Jag medgiver, att man här står inför svårigheter, som äro mycket betydande. En av dessa svårigheter ligger däri, att bilägarna uppenbarligen värdera sina däck på ett helt annat sätt än de värderingsmän göra, som ha till uppgift att fastställa däckens värde. Man står väl här kanske inför en erfarenhet om bedömningarnas elasticitet, som redan Shakespeare ger uttryck åt: »O, nämn behofvet ej! I högsta nöden har lägsta stafkarl öfverflöd.» Det är nog så, att en del bilägare i den rådande gumminöden värdera sina bildäck på ett ganska luxuöst sätt. Deras bedömning står sig oftast icke då saken bringas under de mera kritiska värderingsmännens granskning, dessa värderingsmän som representera de olika intressena. Därför lär det icke alltid bli full enighet mellan bilägarna och värderingsmännen i denna sak. Jag vill emellertid tillägga, att de besvär, som kommit in till folkhushållningsdepartementet rörande värderingen av bildäck varit mycket få, jag vågar kanske säga, att man nog kan räkna dem på de båda händernas fingrar. Att besvären stannat vid detta antal, tyder endera på att bilägarna visat en resignation, som andra människor i denna kristid icke i samma grad lagt i dagen, eller kanske också på att förhållandena icke varit så horribla som man ibland utgår ifrån.

Herr Lundell kom in på en sak, som ligger något vid sidan av det ämne, som beröres i interpellationen. Jag vill begagna tillfället att säga ett par ord

Svar på interpellation. (Forts.)

även om den. Det är den på vissa håll såsom tämligen odiös betraktade regeln, att ringarna på de s. k. C-klasserade bilarna skola levereras in, då de ha ett slitvärde, som ligger över en viss minimigräns. Det är givet — det skall jag icke förneka — att det kan i vissa fall, såsom herr Lundell anför, verka rigorröst, att t. ex. en bilägare, som nyligen låtit regummera sina däck, vilka därigenom kommit upp i ett högre slitvärde, får lämna dem ifrån sig, medan den bilägare, som av en slump eller kanske av vårdslöshet icke regummerat sina däck, får behålla sina. Men trots detta måste jag ändå säga, att inleveransen av bildäck till C-klasserade bilar är ofrånkomlig. Vi ha, såsom det sagts till leda i denna kammare, ett så ytterligt ansträngt försörjningsläge i fråga om bilringar, att vi emetse slutet av nästa år med djup oro. Vi ha nödgats göra en klassificering av bilbeståndet, varvid vi sökt att säkerställa en minimibilpark för tillgodoseende av livsviktiga transporter. Vi måste söka se till, att dessa transporter kunna hållas uppe, och detta kan dessvärre icke ske utan att man samtidigt som man vidtager alla nödvändiga åtgärder för att få in gummi i landet och att här producera gummi, vilket allt är mycket svårt och ovisst, ser till att de ringar inlevereras, som ha någon grad av användbarhet. Det är detta som ligger bakom. Det är mycket beklagligt, att både dessa regler och åtskilliga andra föreskrifter drabba bilägarna på ett ganska obehagligt sätt. Men läget är dessvärre sådant, att vi få lov att tillfoga bilägarna dessa bekymmer för att om möjligt kunna avvända eller mildra ett ännu större ont.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter bankoutskottets memorial nr 78—80 och tredje särskilda utskottets utlåtande nr 2.

Kammarrens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.25 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 15 december.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Herr statsrådet **Domö**, som anförde: Herr talman! Herr Pettersson i Norregård har frågat mig, om jag är i tillfälle att redogöra för huruvida man från statens sida ämnar vidtaga åtgärder för att ved, som hugges i anledning av produktionsåläggande, vid eventuella försäljningssvårigheter betalas med allmänna marknadspriser vid huggningstillfället, d. v. s. med då gällande normalpris.

Vad först massaveden beträffar kan jag svara, att överenskommelser ingåtts med industrivedsuppköparna att dessa skola uppköpa den massaved som till fullgörande av produktionsplikt avverkas under innevarande avverkningsår, under förutsättning att veden hembjudes till försäljning före viss dag och framköres till leveransplatsen inom viss tid. Uppköpen skola ske till normalpriser, där sådana gälla, och eljest till av bränslekommissionen fastställda priser.

Vad kastveden angår, är det avsett, att bränslekommissionen och brännvedsuppköparna skola uppköpa lika stora mängder sådan ved som tidigare. En stor del av kastveden har brukat säljas av producenterna direkt till förbrukarna, huvudsakligen inom områden där vedhandeln är fri. Sådana direktförsäljningar böra ske i samma utsträckning även i fortsättningen. Om det skulle visa sig, att ved, som enligt åläggande producerats under innevarande avverkningsår, icke vinner avsättning på detta sätt, är det meningen att den på annat sätt skall omhändertagas till normalpriser. Förutsättningen härför är dock, att veden är upplagd vid normal leveransplats inom därför bestämd tid.

Av långved finnas numera tillräckliga mängder avverkade. Det har därför bestämts, att långved som avverkas efter den 1 januari 1944 icke får uppköpas av brännvedsuppköparna. Långved, leveransgill såsom brännved, som dessförinnan avverkats inom produktionspliktens ram, kunna skogsägarna senast den 15 januari 1944 hembjuda till brännvedsuppköpare.

Härefter yttrade

Herr **Pettersson** i Norregård: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för det svar jag fått på min fråga.

Anledningen till att jag framställde denna fråga var, att många skogsägare just nu stå betänksamma inför den dem ålagda skyldigheten att avverka ved. De tro nämligen, att svårigheter kunna komma att uppstå med avseende å avsättningen. Denna inställning ha de måhända bibragts av den omständigheten att det numera talas så mycket om, att kriget snart skall vara slut, och att svårigheter då kunna uppstå att bli av med den avverkade veden. Den dagen kan ju emellertid dröja länge än.

Den som anmäler sin ved till avsalu får ju garantipris. Därvidlag har emellertid den restriktiva åtgärden vidtagits, att veden skall vara framkörd till den 1 april. Det är emellertid helt naturligt, att den som avverkar ved icke

Svar på fråga. (Forts.)

kan veta, hur det kan komma att ställa sig med huggningen och därmed med garantipriset. Skogsägarna äro icke belåtna med ett garantipris, som allenast motsvarar avverkningskostnaderna i stort, utan de vilja bli tillförsäkrade ett normalpris, avsett att gälla då veden hugges. Det är en rätt skälig begäran. Tycker jag, att den, som tvångsvis åläggas att hugga ved, också får en garanti av staten avseende avsättningen av samma ved. När de enskilda skogsägarna till följd av statliga tvångsåtgärder nödgas avverka det för vårt folkhushåll så nödvändiga bränslat, är det icke skäligt, att statsmakterna försöka vältra över de förluster, som därvidlag kunna uppstå, just på avverkningarna.

Jag är glad över att det svar, som herr statsrådet här lämnat, går i positiv riktning. Det finns emellertid ett men, och det är när det i svaret heter: »Förutsättningen härför är dock, att veden är upplagd vid normal leveransplats inom därför bestämd tid.» Jag hoppas att, när bestämmelser härom komma att utfärdas, leveranstiden icke blir alltför knappt tillmätt, utan att vederbörande får tid på sig att forsla fram den ved, som han blivit ålagd att hugga. Det kan nämligen inträffa sådana vintrar, som göra det omöjligt för vederbörande att, om tiden blir alltför kort, leverera sin ved vid given tidpunkt. Man skulle med andra ord på detta sätt kunna gå miste om ett garantipris, som man eljest skulle kunnat få.

Leverantörerna äro emellertid icke nöjda bara med ett garantipris, utan de vilja också ha ett normalpris — vilket herr statsrådet också ställde i utsikt — för den ved, som de lagt upp på leveransplatsen. Det är emellertid just på den punkten att leveranstiden kan bli för knappt tillmätt, som avverkningarna bli litet oroliga för att ej fulla värdet för den ved som huggits erhålles. Jag hoppas emellertid, att herr statsrådet, som ju handlägger dessa frågor, noggrant skall följa hithörande spörsmål och försöka få fram sådana bestämmelser, som kunna bli till gagn för skogsägarna. Det är ur vår folkförsörjnings synpunkt av vikt, att våra skogsägare icke gripas av missmod och underlåta att hugga den ved, som vi även under de sista krigsåren äro i så stort behov av.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

*Svar på
interpellation.*

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Günther**, som yttrade: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Hagberg i Luleå till mig riktat följande fråga:

»Ämnar regeringen vidtaga några åtgärder för att bereda deserterande soldater, bl.a. finländska, asyl i vårt land?»

Till svar härå vill jag anföra följande.

Folksrättsliga regler saknas i fråga om ett neutralt lands mottagande av desertörer från krigförande stat, och Sverige har icke ingått överenskommelse härom med något land.

Vid avgörande av frågor om mottagande av desertör i Sverige komma närmast i betraktande de regler, som tillämpas beträffande mottagande av politiska flyktingar.

Enligt folkrätten äger en stat bevilja politisk flykting asyl. Denna asylrätt är en rätt för den mottagande staten i förhållande till andra stater att inom sitt territorium hysa politiska flyktingar. Med politisk flykting torde därvid förstås person, som flytt till utlandet, därför att han i sitt hemland sannolikt skulle bliva tilltalad eller straffad för politisk verksamhet.

Svar på interpellation. (Forts.)

Såsom ett uttryck för den svenska inställningen till asylrättsprincipen finnas i utlänningslagen bestämmelser, vilka avse att förhindra att en utlänning, som kommit hit, blir avvisad, förpassad eller utvisad till det land, varifrån han av politiska orsaker flytt. Vid tillämpningen av dessa bestämmelser å desertörer har deserteringen i och för sig icke ansetts konstituera politiskt flyktingskap, utan avgörande äro de omständigheter, under vilka utlänningen deserterat och flytt till Sverige.

Av humanitära skäl har Sverige vid mottagande av politiska flyktingar gått längre än vad som skulle följa vid tillämpning av den folkrättsliga definitionen av begreppet politisk flykting. Därvid har bl. a. graden av de påföljder, som den flyktade utlänningen haft att vänta vid ett eventuellt återsändande till sitt hemland, varit av avgörande betydelse. Vad särskilt angår desertörer har i enlighet härmed frågan om deras mottagande bedömts även med hänsyn till de straff de haft att vänta för deserteringen.

Interpellanten har särskilt hänfört sig till desertörer från de finska stridskrafterna. Sedan den 22 juni 1941 hava, såvitt av tillgängliga uppgifter framgår, 11 stycken sådana avvisats eller förpassats till Finland, medan ett antal andra tillåtits kvarstanna i riket.

Enligt gällande finska strafflag för krigsmakten utgör straffet för rymning i krigstid två till åtta års tukthus (motsvarande straffarbete enligt svensk lag) eller, därest synnerligen förmildrande omständigheter föreligga, fängelse ej under sex månader eller högst fyra års tukthus. Ha två eller flera efter träffad överenskommelse begått rymning i krigstid, är straffet tukthus från 3 till 12 år eller, därest omständigheterna äro synnerligen förmildrande, från 1 till 5 år.

Nämnda straffpåföljd för det fall att synnerligen förmildrande omständigheter föreligga infördes genom lagen den 20 mars 1942 om ändring av strafflagen för krigsmakten.

Enligt upplysningar, som lämnats av finska myndigheter, hava följande straff ådömts från Sverige återvända desertörer.

En desertör har dömts för rymning till 3 års tukthus, en annan för uteblivande från krigstjänsten till 2 år 6 månaders tukthus och en tredje för sistnämnda brott till 1 års fängelse.

En desertör har — med hänsyn till att han samtidigt blivit fälld till ansvar för andra brott — dömts till ett sammanlagt straff av 4 år 10 månaders tukthus. Ätminstone två andra finska medborgare, som återsänts av de svenska myndigheterna, ha blivit fällda endast för olovligt överskridande av gränsen till böter eller kortare fängelsestraff.

De båda desertörer, vilka omnämnas i inledningen av interpellationen, blevo den 21 oktober 1943 dömda av vederbörande fältkrigsrätt i Finland. Den ene dömdes för rymningen till 3 år 6 månaders tukthus, för förstörande av utrustning till 4 månaders fängelse samt för olovligt överskridande av riksgränsen till 3 månaders fängelse eller sammanlagt 3 år 9 månaders tukthus. Den andre dömdes för samma förseelser till sammanlagt 3 år 8 månaders tukthus. Båda de dömda ha överklagat domen, däremot ej åklagaren.

Frågan om en utlänning skall mottagas som politisk flykting eller ej prövas enligt gällande utlänningslag av socialstyrelsen. Vid styrelsens bedömande av desertörfallen hava de av mig förut nämnda principerna beaktats. Socialstyrelsen äger dock överlämna sådant ärende till Kungl. Maj:ts avgörande och detta har skett i ett fåtal fall särskilt i sådana, där de politiska orsakerna till flykten varit relativt svagt men de humanitära synpunkterna starkt framträdande. Socialstyrelsen torde hädanefter komma att till Kungl. Maj:ts prövning överlämna samtliga desertörfall, som bliva underställda styrelsen. Ären-

Svar på interpellation. (Forts.)

den av detta slag föredragas av chefen för justitiedepartementet, och prövningen av desamma kommer att ske med beaktande av omständigheterna i de särskilda fallen.

Vidare anförde

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman: Jag ber att få framföra mitt tack till herr utrikesministern för svaret och alldeles särskilt för det positiva innehåll, som jag utläser ur detta svar.

Utrikesministern hävdar, att folkrättsliga regler för behandlingen av deserterörer saknas. Överhuvud taget är ju folkrätten ganska flytande på dessa områden, men man kan säga, att ett litet land klarar sig genom att i sådana fall intaga en värdig, fast och humanitär hållning. Emellertid finns det enligt min mening även i den internationella folkrätten vissa beröringspunkter, exempelvis Haagkonventionens föreskrift, att främmande krigsfolk, som överskrider ett neutralt lands gränser skall interneras och avväpnas. Desertörer måste, tycker jag, betraktas som främmande krigsfolk och behandlas i överensstämmelse därmed. Det är en rätt och även en plikt för det neutrala landet att handla på det sättet, när det gäller deserterörer.

Jag vill taga ett exempel, som icke alls är någon fri konstruktion. Ett krigsförande land skickar över soldater till ett neutralt land för att utföra femtekolonnverksamhet i det neutrala landet. Om detta tillämpar principen att utlämna infångade soldater beträffande vilka man icke har klarhet, huruvida de äro sända för att utföra femtekolonnverksamhet eller om de äro deserterörer, betyder det i förstnämnda fall, att vederbörande kunna en tid ha vistats i det neutrala landet och eventuellt skaffat sig de önskade underrättelserna och där- efter i god ordning återsändas till det krigsförande landet. Jag tycker, att även med tanke på sådana fall är rätten för det neutrala landet att internera deserterörer en ganska viktig sak, som man enligt min mening har all anledning att knyta an till.

Det är också betecknande, att utrikesministern i sitt svar gör gällande, att de folkrättsliga reglerna för politiska flyktingar äro närmast jämförliga, när det gäller att bedöma frågan om hur deserterörer skola behandlas. Detta är också min mening, och med den uttolkning, som herr utrikesministern har givit av de regler, som nu skola gälla för de politiska flyktingarnas omhändertagande i Sverige, finns det ju ingen anledning att resa någon invändning mot att man helt och fullt tillämpar det betraktelsesättet även när det gäller deserterörer.

I svaret påpekas i förbigående, att en del av deserterörerna dömts även för andra förbrytelser än deserteringen. Jag vill bara med anledning därav säga, att många deserterörer kunna näppeligen undgå att komma i konflikt även med de civila kriminella reglerna i sitt land. En människa, som flyr från en front och söker sig igenom hela landet för att överskrida ett neutralt lands gränser, kan nämligen ofta se sig tvungen att skaffa sig bröd på mindre vanligt sätt och därigenom komma i konflikt med strafflagen. Jag anser, att den omständigheten, att en deserterör även kan påbörjas kriminella förseelser, icke bör tagas till intäkt för att utan vidare utlämna honom.

Jag tänker på ett fall uppe i Tornedalen, som jag också åberopat i min interpellation. Det var en finländsk deserterör, som på svenskt område hade begått någon kriminell förseelse — jag vet icke, om han hade stulit eller vad han hade gjort. Emellertid var det betecknande, att han inför den svenska häradsrätten begärde att han skulle få så långt fängelsestraff som möjligt, för att han därigenom skulle undgå att bli utlämnad till de finländska myndigheterna.

I det fall, som särskilt föranlett min interpellation och beträffande vilket jag tidigare gjort regeringen uppmärksam på att ett utlämnande ägt rum eller

Svar på interpellation. (Forts.)

skulle genomföras, handlade det om två bröder. Dessa bröder ha sin moder, som är svensk medborgare, i Sverige. De flydde från fronten i Karelen till Sverige och hade vistats en tid i vårt land, innan de blevo utlämnade av de svenska myndigheterna. Herr utrikesministern påpekade, att den ene fick tre år och sex månaders tukthus och den andre tre år nio månaders tukthus. I sådana fall är det ju uppenbart, att de rent humanitära hänsynen borde ha förmått de svenska myndigheterna att icke utlämna dessa båda desertörer. I allmänhet tycker jag mig kunna utläsa beträffande den svenska opinionen i denna fråga, sådan den framträtt i pressen, att det är en nästan enstämmig mening, att alldeles oberoende av folkrättens föreskrifter skall man när det gäller desertörer tillämpa ett humanitärt betraktelsesätt.

Jag kunde icke med min framstöt rädda dessa båda söner av en svensk moder, men jag utläser ur herr utrikesministerns förklaring här, att liknande händelser icke skola upprepas. Jag fäster nämligen en särskild vikt vid förklaringen, att utlänningsfrågorna hädanefter icke skola avgöras av socialstyrelsen utan att först underställas regeringens prövning, ty så länge frågan är överlämnad enbart till den i dessa frågor ganska anonyma socialstyrelsens prövning blir det endast en rent administrativ prövning. De politiska frågor, som kunna spela in, behöver icke socialstyrelsen i någon nämnvärd utsträckning taga hänsyn till. Regeringen befinner sig i ett annat läge bland annat därför att den är så direkt redovisningsskyldig inför den allmänna opinionen, inför allmänheten, att den mera känner allmänhetens inställning till dessa frågor. Därför hoppas jag, att jag icke misstager mig, när jag uttolkar herr utrikesministerns uttalande i denna fråga såsom ett besked, att det skall bli slut på utlämnandet av deserterande soldater från Sveriges sida. Jag vill bara tillägga, att om detta blir resultatet av min framstöt, torde det också ha en mycket fördelaktig inverkan på Sveriges anseende i utlandet.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 3.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller** erhöi på begäran ordet och anförde: Herr talman! Fröken Ebon Andersson har med andra kammarens tillstånd under hänvisning till en av medicinalstyrelsen verkställd utredning rörande det allmännas medverkan vid pensionering av äldre, i privatvård arbetande sjuksköterskor interPELLERAT mig, huruvida det vore min mening att till nästa riksdag framlägga förslag rörande åldersstöd åt privata sjuksköterskor.

*Svar på
interpellation.*

Med anledning av interpellationen vill jag lämna en redogörelse för det ärendet, som interpellanten åsyftar.

I januari 1937 inkom till Kungl. Maj:t en av borgarrådet Victor Karlsson med flera undertecknad framställning, vari hemställdes, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att bereda de i privatvård arbetande sjuksköterskorna tryggare anställningsförhållanden samt pensionsrätt. Sedan vissa myndigheter hörts över framställningen, som även varit föremål för interpellation i denna kammare vid 1938 års riksdag, uppdrogs åt medicinalstyrelsen att i samråd med statens pensionsanstalt verkställa utredning beträffande frågan, huruvida och under vilka former det allmänna måtte kunna medverka vid pensionering av äldre, i privatvård arbetande sjuksköterskor.

Medicinalstyrelsen avgav förslag i ämnet den 29 augusti 1939. Inledningsvis framhöi medicinalstyrelsen, att en pensionering i egentlig mening av de i privatvård arbetande sjuksköterskorna kunde vid privatvårdens nuvarande organisation — vilken icke inrymde sådana anställningsförhållanden, som hittills ansetts utgöra ett oeftergivligt villkor för statens medverkan till pensionering

Svar på interpellation. (Forts.)

— näppeligen betraktas såsom en statsmakternas angelägenhet. På grund av bland annat att dessa sjuksköterskor utgjort och alltjämt utgjorde en nödvändig beredskapskår, som stode till förfogande, då sjuklighet i större omfattning föreläge eller då fråga vore att bestrida arbetet å sjukhus eller i den öppna vården vid fast anställda och pensionsberättigade sjuksköterskors ledighet, och med hänsyn till att de överhuvud taget fyllde en för det allmänna betydelsefull uppgift, talade dock billighetsskäl för att särskilda pensioneringsåtgärder av staten vidtoges för att bereda understöd åt uttjänta äldre privatsköterskor, som kunde finnas vara i behov därav.

Med denna utgångspunkt hade medicinalstyrelsen upprättat sitt förslag, vilket i huvudsak var av följande innehåll.

I fråga om pensioneringens omfattning borde gälla, att pensioneringsåtgärderna begränsades till att omfatta privatsköterskor för vård av patient i den- nes hem eller där denne eljest vistades samt tillfälligt såsom vikarier syssel- sätta sådana privatsköterskor. Däremot borde pensioneringen ej omfatta sjuk- sköterskor anställda hos enskild läkare eller vid privata kliniker e. dyl. I pensioneringen borde tillsvi- dare icke inbegripas andra privatsköterskor än de, som vid pensioneringens ikraftträdande uppnått en relativt hög ålder, förslags- vis 50 år. Därvid borde man dock räkna med att, därest definitiv pensionering av privatsköterskor icke genomfördes inom den närmaste femårsperioden, en nu övergångsvis anordnad pensionering framdeles utsträcktes till att omfatta jämväl de äldsta årsklasserna av de privatsköterskor, som ursprungligen lämnats utanför densamma.

Såsom villkor för att kunna tillerkännas pension borde gälla, att vederbö- rande uppnått viss levnadsålder. Denna ålder syntes lämpligen böra bestämmas till den för sjuksköterskor i det allmänna tjänst gällande pensionsåldern, 55 år. Till förekommande av att sjuksköterska, som under tiden fram emot pen- sionsåldern arbetat i annan vård än privatvård, skulle kunna bereda sig pen- sionsrätt som privatsköterska genom att övergå till arbete i privatvård strax innan hon uppnått sagda ålder, syntes vidare böra fordras, att verksamheten närmast före pensionsfallet under viss, icke alltför kort tidrymd till väsentlig del omfattat privatvård. Minimiantalet tjänstår för erhållande av pension bor- de förslagsvis bestämmas till 15, varav minst 10 borde ha förvärvats i privat- vård.

Vad anginge pensionsbeloppen, syntes dessa böra hållas inom relativt snäva gränser, ej endast av kostnadsskäl utan även för att icke föregripa den defi- nitiva pensionsordning, som framdeles kunde komma att genomföras. Med ut- gångspunkt från storleken av pensionerna till sjuksköterska med delaktighet i statens pensionsanstalt föreslogos pensionsbeloppen alltefter antalet tjänstår till 900, 750 respektive 600 kronor, varå dyrtidstillägg icke skulle utgå. Sam- manlagt räknade medicinalstyrelsen med att omkring 90 sköterskor skulle beröras av förslaget, som skulle draga en approximativ årskostnad av 64,500 kronor.

Statskontoret har i yttrande över medicinalstyrelsens förslag anført, att för- utsättningen för att i privatvård arbetande sjuksköterskor skulle komma i åt- njutande av en statligt reglerad pensionering måste vara, att denna form av sjukvård organisatoriskt samordnades med den allmänna sjukvården. Den av medicinalstyrelsen lämnade motiveringen för förslaget — nämligen att det här icke vore fråga om pensionsbestämmelser i egentlig mening utan endast om att under en övergångstid genom understöd bispringa mer eller mindre nöd- ställda personer, vilkas arbetskraft förbrukats i en för det allmänna betydelse- full verksamhet — syntes vara väl ägnad att åberopas såsom stöd för anspråk på enahanda förmån från andra grupper medborgare, som med fog kunde

Svar på interpellation. (Forts.)

göra gällande, att även deras verksamhet vore av sådan samhällelig betydelse, att de borde komma i åtnjutande av enahanda förmåner. Statskontoret fann sig därför böra avstyrka förslaget.

Sedermera väcktes vid *1940 års lagtima riksdag* inom båda kamrarna likalydande *motioner*, vari under hänvisning till det av medicinalstyrelsen framlagda förslaget hemställdes, att riksdagen måtte för budgetåret 1940/41 bevilja ett anslag å 50,000 kronor till åldersstöd åt privatsköterskor. Därvid förutsattes viss behovsprövning skola äga rum.

Bankoutskottet anförde i utlåtande, att ehuru enligt utskottets mening sociala och humanitära skäl talade för att ifrågavarande sjuksköterskors pensioneringsförhållanden kunde bringas till lösning, utskottet likväl icke vore berett att på grundval av de föreliggande motionerna tillstyrka antagandet av några regler för en dylik pensionering. Det syntes utskottet nämligen med hänsyn till frågans räckvidd ofrånkomligt, att — därest förutsättningar ansåges föreligga för en pensionering genom statens försorg i förevarande fall — ett riksdagens beslut i ämnet grundades på förslag av Kungl. Maj:t. På grund av det anförda nödgades utskottet ställa sig avvisande till det i motionerna framförda förslaget.

Privatsköterskornas anställnings- och pensionsförhållanden ha därefter ånyo gjorts till föremål för framställning till Kungl. Maj:t. *Svensk sjuksköterskeförenings centralstyrelse* har nämligen i skrivelse den 30 oktober 1940 hemställt, att bland de sjuksköterskor, vilka vore verksamma i privatvård, genom förmedling av de av staten godkända sjuksköterskebyråerna måtte komma till stånd en för hela landet gemensam beredskapskår. Denna skulle till en början bestå av 100 sjuksköterskor och för envar av dessa skulle till sjuksköterskebyråerna utgå statsbidrag med 500 kronor för år. Därvid har förutsatts att de till denna kår hörande sjuksköterskorna skulle komma att erhålla pensionsrätt i statens pensionsanstalt.

Medicinalstyrelsen och styrelsen för svenska stadsförbundet ha tillstyrkt inrättande av den föreslagna beredskapskåren. *Styrelsen för svenska landstingsförbundet* har erinrat om den alltjämt rådande bristen på sjuksköterskor och ansett, att för närvarande det mest trängande sjuksköterskebehovet borde tillgodoses. En reservkår av sjuksköterskor hade självfallet en betydelsefull uppgift att fylla, men först när tillgången på sjuksköterskor något så när motsvarade efterfrågan, syntes spørsmålet om skapandet av en dylik kår böra upptagas till övervägande. Därvid borde närmare prövas, huruvida sjuksköterskebyråerna lämpligen borde bliva huvudmän för dessa reservsjuksköterskor, eller om icke landstingen och städerna utanför landsting, såsom skett på några håll, borde fast anställa ett antal reservsjuksköterskor inom varje sjukvårdsområde för vikariat m. m. Ett visst om ock begränsat behov av sjuksköterskor för privatvård komme alltid att föreligga, även när den av samhället organiserade vården bleve fullt utbyggd. Detta behov hänförde sig emellertid huvudsakligen till de mera väl-situerade i samhället, varför det kunde ifrågasättas, om kostnaderna härför borde belasta det allmänna. *Statens pensionsanstalt* har framhållit, att de rena sjukvårdssynpunkterna och icke önskemålet om statens medverkan till pensionering av privatsköterskorna borde vara avgörande, då det gällde att taga ställning till frågan om inrättande av en beredskapskår av privatsköterskor. För att ta ståndpunkt till detta spørsmål krävdes en mera fullständig utredning än den föreliggande. Statens pensioneringskostnader skulle för övrigt enligt förslaget bli synnerligen höga. I förnyat utlåtande har *medicinalstyrelsen* förklarar sig alltjämt vitsorda betydelsen för det allmänna av den föreslagna beredskapskåren men förordat, att antalet tjänster till en början beräknades till 50 med ett statsunderstöd av

Svar på interpellation. (Forts.)

600 kronor för envar av dem. *Statskontoret* har under hänvisning till landstingsförbundets uttalanden samt av kostnadsskäl ansett sig icke kunna tillstyrka inrättandet av en beredskapskår med huvudvikten av allt att döma lagd på att ordna pensions- och anställningsförhållandena för de i privatvård arbetande sjuksköterskorna.

Av den lämnade redogörelsen torde framgå, att medicinalstyrelsens förslag beträffande pension åt de äldre privatsköterskorna, vilket ärende på grund av sin natur handlägges i finansdepartementet, äger ett visst samband med sjuksköterskeföreningens framställning till socialdepartementet om inrättande av en beredskapskår av privatsköterskor, vilka därvid förutsatts skola erhålla pensionsrätt i statens pensionsanstalt. Med hänsyn till detta samband har det icke ansetts lämpligt att taga ställning till medicinalstyrelsens förslag, förrän ståndpunkt tagits till frågan om inrättandet av beredskapskåren. Beträffande sistnämnda spörsmål ha olika synpunkter framkommit i remissutlåtandena. Visserligen har behovet av en reservkår av sjuksköterskor vitsordats, men å andra sidan ha mot förslaget framställts invändningar, som icke kunna fränkännas berättigande. Särskilt har framhållits, att förslaget om beredskapskåren närmast synes ha framlagts för att bereda privatsköterskorna pensionsrätt och icke så mycket påkallats av sjukvårdens behov. Därvid har den principiella synpunkten hävdats, att en statligt reglerad pensionering för de i privatvård arbetande sjuksköterskorna bör genomföras först om man efter en ingående undersökning finner privatsjukvården böra inordnas under den samhälleliga sjukvården. I betraktande av den pågående utökningen av den öppna sjukvården har i vissa utlåtanden ifrågasatts lämpligheten av att för närvarande vidtaga någon mera genomgripande omläggning av privatsjukvårdens organisation, ej minst med hänsyn till svårigheten att för närvarande besätta sjuksköterskebefattningar inom såväl den slutna som den öppna sjukvården.

Vidare ha både statens pensionsanstalt och statskontoret framhållit de med förslaget förenade höga kostnaderna för statsverket. För egen del har jag ansett de mot förslaget framställda erinringarna vara av sådan beskaffenhet, att jag icke är beredd att förorda inrättande med statsmedel av en beredskapskår av privatsköterskor. Vid de pågående undersökningarna rörande sambandet mellan den öppna och slutna sjukvården torde möjligheterna att fastare knyta den av privatsköterskorna bedrivna verksamheten till den av samhället organiserade sjukvården böra prövas.

Vad härefter angår den av interpellanten närmast åsyftade frågan om beredande av pension eller understöd åt äldre privatsköterskor i anslutning till det av medicinalstyrelsen framlagda förslaget, handlägges detta ärende — som jag redan framhållit — inom finansdepartementet. Mot förslaget har riktats den anmärkningen, att ett genomförande av detsamma skulle innebära en särskild statlig pensionering av helt privatanställda personer, under det att alla andra i privattjänst verksamma medborgare få nöja sig med folkpensioneringen. Även om enligt min mening privatsköterskorna stå i viss särställning, då deras verksamhet utgör ett komplement till den av samhället omhändertagna sjukvården, torde förutsättningen för statens övertagande av kostnaderna för deras pensionering böra vara att förhållandet mellan privatsjukvården och den allmänna sjukvården närmare regleras. Att märka är vidare, att medicinalstyrelsens förslag visserligen i första hand tar sikte på sådana privatsköterskor, som vid tiden för förslagets genomförande uppnått en viss levnadsålder, men det är uppenbart, att om förslaget godtages man svårigen torde kunna komma ifrån att bereda liknande förmån även åt sköterskor, som framdeles uppnå samma levnadsålder.

Svar på interpellation. (Forts.)

Efter samråd med chefen för finansdepartementet kan jag sammanfattningsvis lämna det svaret på interpellantens fråga, att med hänsyn till de invändningar, som framställts mot den av medicinalstyrelsen förordade pensioneringsverksamheten, något förslag icke är avsett att framläggas till nästa riksdag rörande åldersstöd åt privatsköterskor.

Härpå yttrade:

Fröken Andersson: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för det utförliga svar som här har avgivits. Jag hade naturligtvis kunnat tacka ännu varmare, om svaret hade blivit jakande, och när jag läste igenom skrivelsen här, så undrade jag, om icke slutsvaret i alla fall skulle bli ja. Det går nämligen — det ha väl kammarens ledamöter hört — som en röd tråd igenom svaret på interpellationen, att herr statsrådet har ett mycket positivt intresse för denna fråga, men det ges med ena handen och tages igen med den andra. Jag hoppas, att detta bara är en tillfällig inställning, och att frågan skall kunna lösas i framtiden. Herr statsrådet har ju tidigare, bland annat 1938, klart uttalat sitt positiva intresse för detta problem.

Det är två synpunkter, såvitt jag förstår, som framföras. Först är det de principiella betänkligheterna, och dem kan jag i ganska hög grad förstå. Det är ju dock fråga om att eventuellt taga ett steg, som på visst sätt är främmande för statens ingripande. Men när man tänker på den oerhörda betydelse för samhället, som dessa privata sköterskor haft och ha, så undrar jag ändå, om det icke — och det skymtar för övrigt också i svaret — varit motiverat med ett undantag. Jag tror icke, att det hade varit så farligt att bryta mot de där principerna.

Vidare framföras statsfinansiella skäl. Jag undrar emellertid, om man icke i någon mån missräknar sig därvidlag. När man nu säger, att detta är en så utomordentligt viktig fråga — det säges visst, att dessa sköterskor utgöra ett nödvändigt komplement till sjukvården överhuvud taget — tycker jag, att det är ganska viktigt, att det icke drives en sådan politik, att tillgången på dessa sköterskor minskas. Man får dock komma ihåg — jag skall icke här taga fram alla de humanitära synpunkter, som man kunde draga fram, utan jag skall se frågan helt kallt ekonomiskt — att lasarettplatserna ju äro ganska dyrbara för samhället i dess helhet. Om nu belastningen på lasaretten i viss mån avlyftes genom att privatsköterskekåren bibehålles i så stor utsträckning som möjligt, kan jag icke se annat än att det skulle utgöra ett ekonomiskt plus.

Jag tror förresten — det framskymtar också i svaret — att det icke är en tillfällighet, att det överhuvud taget är så svårt att få sköterskor. Jag gör mig nog icke skyldig till någon överdrift, om jag säger, att denna kår hör till dem, som stå först i kön, när det gäller att få förbättringar. Det är ju ingen tillfällighet, om tillgången på arbetskraft på ett visst område minskas. Då blir det nödvändigt att undersöka möjligheterna att åstadkomma förbättringar på detta område.

Det skulle, herr talman, vara anledning att framföra en hel del synpunkter ytterligare på denna fråga. Av hänsyn till den belastade föredragningslista kammaren har att genomgå i dag, skall jag dock bara nöja mig med dessa ord och slutar med att rikta en vädjan till herr statsrådet att icke släppa denna sak utan vid första möjliga tillfälle taga itu med den.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet Möller: Herr talman! Jag har vid mitt studium av denna fråga närmast kommit till den uppfattningen,

Svar på interpellation. (Forts.)

att om man skall söka en lösning av spörsmålet bör denna sökas efter ungefär samma linje beträffande huvudmän och i viss mån även beträffande anställningsförhållandena, som vi följt, då det gällt hemvårdarinnorna. Jag tror att det kan vara klokt för framtiden att på annat sätt än som nu sker samordna privatvården och den allmän sjukvården. I så fall skulle spörsmålet om pensioneringen lösa sig av sig självt. Men detta hjälper ju tyvärr icke dem som redan kommit i den åldern, att de skulle behöva pension. Jag vill påpeka, att de pensionsbelopp, som återfinnas i medicinalstyrelsens förslag, naturligtvis innebära en förbättring av pensionerna i jämförelse med folkpensionerna, men att skillnaden icke är så stor. Sannolikt skulle det komma att bli så, att de pensioner de skulle få enligt medicinalstyrelsens förslag skulle komma att betraktas såsom privilegierade pensioner och att folkpensionerna så att säga skulle komma ovanpå. Därvid skulle måhända en förbättring ske i de fall, då vederbörande icke hade andra egna inkomster än några hundra kronor om året. Men något nämnvärt längre skulle man, så vitt jag kan förstå, icke komma; något större värde skulle det hela således icke komma att få.

Jag vill till slut framhålla, att jag i mitt svar icke anförde några ekonomiska skäl mot förslaget. Dessa skäl väga för mig icke tungt. De stå i redogörelsen för vad myndigheterna ha sagt, men jag har icke åberopat dem för min ståndpunkt. Jag upprepar, att om man skall kunna tänka sig en lösning här skulle väl denna närmast sökas efter samma linjer som för hemvårdarinnorna.

Vidare anfördes ej.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på interpellation. Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talmann! Herr Lundberg i Uppsala har med kammarens tillstånd interPELLERAT mig, huruvida jag observerat vissa av interpellanten anförda synpunkter på arbetsförmedlingsverksamheten och om det kan påräknas, att jag kommer att verka för att inom de statliga institutioner, som syssla med arbetsmarknadsfrågor, en annan bedömning av kompetenskraven till olika befattningar kommer till stånd och att olämplig personal, speciellt i förtroendeställning, förflyttas till lämpligare arbetsområden samt att praktiskt kunniga och driftiga personer komma i deras ställe.

Interpellanten framhåller i motiveringen till sin interpellation bl. a. att arbetsförmedlingsorganen för närvarande ha i hög grad betydelsefulla arbetsuppgifter. Än viktigare kan deras roll komma att bliva, när efterkrigstidens problem skola lösas. Arbetsförmedlingens tjänstemän böra därför vara av hög kvalitet. På alla viktigare poster böra praktiskt kunniga, omdömesgilla och driftiga tjänstemän placeras. Så sker enligt interpellantens mening icke alltid på grund av att examina och pappersmeriter övervärderas.

Med anledning av interpellationen har jag från arbetsmarknadskommissionen infordrat en redogörelse för tillvägagångssätt och principer vid plats-tillsättning inom arbetsförmedlingen. Av denna redogörelse framgår, att vid den offentliga arbetsförmedlingen för närvarande finnas 1,132 befattningshavare. I denna siffra ha icke medräknats arbetsförmedlingsombud (1,020) och ej heller skrivbiträden, telefonister och vaktmästare (tillsammans 439 personer). Av de 1,132 befattningshavarna äro 381 sysselsatta med andra arbetsuppgifter än förmedlingsuppgifterna, varför den personal, som syssel-

Svar på interpellation. (Forts.)

sättes med arbetsförmedlingsfrågor, uppgår till 751. Av befattningshavarna äro 777 nyanställda sedan den 20 maj 1940.

Vid tillsättningen av befattningshavare inom den offentliga arbetsförmedlingen gäller beträffande länsarbetsdirektörerna, att dessa förordnas direkt av arbetsmarknadskommissionen. Ansökningar till övriga tjänster ställas till vederbörande länsarbetsnämnd, som uppgör förslag samt översänder detta till arbetsmarknadskommissionen. Kommissionen företar en prövning av samtliga sökandes meriter. Befinnes därvid, att på förslaget upptagen sökande icke kan av kommissionen godkännas, avföres han därifrån. Finnes åter bland icke föreslagna sökande någon, som kommissionen anser böra tilldelas förslagsrum, uppföres jämväl denne. Härefter brukar kommissionen bemyndiga vederbörande nämnd — i regel utan att taga ställning till den inbördes ordningen mellan de sökande — att förordna någon av de av kommissionen godkända sökandena.

Nyss relaterade tillsättningsprocedur gäller för sådana tjänster, som äro att betrakta som mera stadigvarande. Personal, erforderlig för tillfälliga arbetsuppgifter, får utan arbetsmarknadskommissionens hörande anställas av länsarbetsnämnderna. Denna tillfälliga anställning utgör ofta rekryteringsbas för de mera stadigvarande befattningarna.

Särskilda kompetenskrav vid tillsättning av befattningshavare inom den offentliga arbetsförmedlingen äro icke föreskrivna.

När det gäller direktörer och övrig personal i ledareställning, måste krävas, att de — förutom goda insikter i arbetsmarknadsfrågor i allmänhet — ha administrativ kunnighet och förmåga att praktiskt handlägga de ärenden, som förekomma inom länsarbetsnämndernas arbetsområde. Teoretiska meriter måste därvid enligt arbetsmarknadskommissionens uppfattning tillmätas betydelse men ha icke varit utslagsgivande för dess ställningstagande vid tjänstetillsättningar.

Angående arbetsförmedlingspersonalen i övrigt väges den teoretiska utbildningen mot dels praktisk erfarenhet inom det fack, tjänstemannens förmedlingsuppgift närmast berör, dels kännedomen om den lokala arbetsmarknaden.

Under sista året har i samband med arbetsmarknadsreglerande åtgärder en del personal måst anställas för handläggning, företrädesvis av byggnads- och skogsfrågor. För byggnadsfrågor ha tjänstemän sökts bland byggnadstekniker eller — ofta efter samråd med arbetarorganisationer — bland personer med föregående praktisk erfarenhet av byggnadsverksamhet. I en del fall har personal för dessa arbetsuppgifter flyttats över från kommissionens arbetsplatser till länsarbetsnämnderna.

Den personal, som handlägger skogsfrågor, har också i stort sett rekryterats från fackutbildade kretsar. Härtill kommer att den personal, som tjänstgör som instruktörer vid huggarkurser och som reseinstruktörer, nästan undantagslöst är fullt fackutbildad. (Denna senare personal är ej medräknad i ovanstående siffror.)

Kommissionen övergår därefter till en redogörelse för de nuvarande befattningshavarnas skol- och fackutbildning.

31 eller nära hälften av de 67 till gruppen ledningspersonal hänförliga (direktörer, inspektörer och kontorschefer) ha avlagt studentexamen, medan 11 genomgått enbart folkskola, 5 folkhögskola, 10 avlagt realskolexamen samt 7 gått i gymnasium utan att ha avlagt studentexamen.

För att bilda mig en uppfattning, om ändrade rekryteringsprinciper tillämpats, sedan staten övertog arbetsförmedlingen i maj 1940, har jag infordrat motsvarande uppgifter rörande de efter nämnda datum tillsatta högre tjänstemännen inom arbetsförmedlingen. Av de infordrade uppgifterna framgår, att 24 personer tillhörande ledningspersonalen tillsatts efter den 20 maj 1940. Av

Svar på interpellation. (Forts.)

dessa hade 14, d. v. s. något över hälften, studentexamen, 2 enbart folkskola, 1 högre folkskola, 2 folkhögskola och 2 avlagt realskoleexamen samt 3 gått i gymnasium utan att ha avlagt studentexamen. De anförda siffrorna giva vid handen, att en viss förskjutning ägt rum. Särskilt stor är emellertid icke denna förskjutning. Motsvarande iakttagelser torde kunna göras på nästan alla andra banor, att högre skolutbildning än folkskola blivit vanligare under de senare åren än tidigare.

Den personal, som i huvudsak är sysselsatt med arbetsuppgifter av beredskapsnatur eller i övrigt av tillfällig art, exempelvis anvisning av ovan arbetskraft till skogen, uppgår till 371 och fördelar sig med omkring $\frac{1}{3}$ vardera på folkskola (119 eller 32 %), annan skolutbildning än avlagd studentexamen (145 eller 39.0 %) samt avlagd studentexamen (107 eller 28.8 %). Ungefär samma fördelning kan man konstatera beträffande den personal, som har reguljära förmedlingsuppgifter på expeditionerna, även om här personal med enbart folkskola (233 eller 33.6 %) icke oväsentligt överstiger antalet befattningshavare med avlagd studentexamen (157 eller 22.6 %).

Tar man hänsyn till personalens skolutbildning i kombination med fackutbildning, framgår, att den för arbetsförmedlingstjänstemännen mest företrädda fackutbildningen återfinnes inom handels- och kontorsyrkena. Dylig utbildning ha sålunda 390 befattningshavare eller omkring 35 % av hela antalet erhållit. Det är härvid också att märka, att handels- och kontorsutbildningen främst förekommer bland den personal, som har lägre skolutbildning än avlagd studentexamen men högre än folkskola, således mellanliggande skolutbildningsformer.

Omkring 25 % av antalet befattningshavare eller i absoluta tal 286 äga icke någon av yrkesskola eller annan utbildningsanstalt meddelad fackutbildning. Det bör emellertid kraftigt understrykas, att tjänstemän, som äro i avsaknad av sådan utbildning, icke på något sätt behöva vara mindre dugande än sådana med mera skolmässig utbildning, utan här gäller det, att en väl dokumenterad praktisk tjänstgöring inom näringslivets olika områden många gånger förskaffat dessa befattningshavare sådana erfarenheter och insikter på arbetsmarknaden, som göra dem särskilt skickade för förmedlingsarbetet.

Personal med akademisk utbildning (därmed menas akademiska studier med eller utan examen vid universitet samt vid högskolor i Stockholm och Göteborg) uppgår till 142, vilket utgör omkring 12.5 % av hela antalet. (Av dessa ha 84 tagit examen, medan 58 avbrutit eller ännu icke slutfört sina studier.) Denna personal har ofta praktik inom allmän eller enskild tjänst.

Ett relativt begränsat antal befattningshavare äger skolutbildning inom lantbruk, skogsbruk och industri eller vid socialinstitutet och andra fackutbildningsanstalter. Så exempelvis uppgå befattningshavare med teknisk fackutbildning (tekniska högskolor, tekniska gymnasier och institut, lärlings- och yrkesskolor m. fl.) till 58, motsvarande 5.1 % av hela antalet befattningshavare. Befattningshavare, som genomgått eller fortfarande studera vid socialinstitutet, uppgå till 66 eller omkring 6 % av hela antalet befattningshavare.

När jag efter denna redogörelse går att besvara interpellantens frågor, vill jag först ge min anslutning till interpellantens allmänna uppfattning om arbetsförmedlingsorganens betydelse och vikten av att dess tjänstemannakår får en för sina arbetsuppgifter lämpad rekrytering. Jag anser likaledes, att praktisk förtrogenhet med arbetsmarknadens problem och de anställningssökandes psykologi i regel skänker vederbörande större förutsättningar att lösa sina arbetsuppgifter än teoretiska meriter. Några strikta rekryteringsprinciper omfattande formella kompetenskrav böra därför icke tillämpas vid arbetsförmedlingen. Från fall till fall bör den anställningssökandes personliga lämplighet

Svar på interpellation. (Forts.)

bedömas. Härvid bör i första hand hänsyn tagas till vederbörandes ådagalagda praktiska duglighet. Förekomsten av teoretisk utbildning bör dock självfallet icke betraktas som ett minus. Jag vill vidare tillägga, att det finns specialtjänster (ex. för yrkesrådgivning) vilka i regel tarva viss teoretisk utbildning.

Huruvida dessa allmänna principer tillämpats vid tillsättandet av platser inom arbetsförmedlingen undandraget sig i stort sett mitt bedömande. Jag har helt naturligt icke kunnat jämföra de platssökandes meriter i det stora antal platstillämnningar, som under senaste åren ägt rum. Endast i det ringa antal fall (sedan 1940 sammanlagt 12), då ärenden genom besvär bringats till Kungl. Maj:ts prövning, har jag haft tillfälle härtill. Endast i ett fall har ärendet återförvisats till arbetsmarknadskommissionen för ny prövning. Den utnämnde hade återtagit sin ansökan. I övriga 11 fall har Kungl. Maj:t icke funnit anledning att ändra arbetsmarknadskommissionens beslut.

Jag vill slutligen erinra om att frågan om arbetsförmedlingens organisation för närvarande är föremål för utredning, i vilken deltaga representanter för såväl landsorganisationen som arbetsgivareföreningen. I detta utredningsarbete kommer säkerligen problemet om arbetsförmedlingsorganens rekrytering att tagas upp till behandling. Jag har anledning antaga, att lärvid de av mig nu framförda synpunkterna vinna vederbörligt beaktande. Med vad jag här anfört anser jag mig hava besvarat de av interpellanten framställda frågorna.

Härefter anförde:

Herr **Lundberg** i Uppsala: Herr talman! Jag ber att till herr socialministern få framföra mitt tack för det positiva svar, som han har lämnat på de frågor, som jag berört i min interpellation.

När jag vid olika tillfällen framfört kritik mot allt för stort hänsynstagande till examina och pappersmeriter vid tillsättandet av tjänster inom stat och kommun är orsaken härtill den, att jag dels önskar få dugliga tjänstemän och dels uppmärksammat, att statens anställningsprinciper på ett avgörande sätt bestämmer valet av studieväg för de ungdomar, som valt den akademiska utbildningens ganska törnbeströdda stig.

Av den redogörelse, som statsrådet infortrat från arbetsmarknadsorganisationen, framgår, att sedan i maj 1940 en viss förskjutning har ägt rum i fråga om ökade krav på pappersmeriter och examina, men om detta säges, fullt riktigt, att »motsvarande iakttagelser torde kunna göras på nästan alla andra banor». Tyvärr är läget sådant, att jag skulle önska ett svar på varför det är så och om det är någon nödvändighetsregel som här tvingat sig fram. De principer för rekryteringen jag framfört och kommer att framföra, böra alltså gälla för rekrytering i allmänhet, och det är angeläget, att de samspelande krafter, som skapa arbetsmarknadsproblem, uppmärksammas.

Praktiska skäl gjorde, att jag måste begränsa min fråga till att gälla arbetsmarknadsorganen. Skulle jag följt det reella behovets princip skulle samma fråga kunnat framställas på de flesta områden av statsverksamheten. I varje fall skulle åtminstone statsrådet Bagge icke kunnat undgå samma fråga, ty det är ändå så, att våra anställningsprinciper ha ett betydande samband med vår högre undervisning. Nu heter det i allmänhet, att »till ledig tjänst skall den sökande utses, som är för tjänsten mest lämplig och skicklig». Detta sammanfaller med min uppfattning, men inom stat och kommun har lämplig och skicklig blivit liktydigt med pappersmeriter, och det är mot detta jag vid olika tillfällen anmält en bestämd och avvikande mening.

Arbetsmarknadskommissionens anställningsförfarande är intet undantag, ty även om detta vid ett hastigt påseende kan förefalla riktigt och bra, så måste

Svar på interpellation. (Forts.)

jag säga, att dess praktiska resultat i en hel del fall är mindre gott. Detta gäller både där arbetsmarknadskommissionen företar en prövning av sökandes meriter — om det därvid befinnes, att på förslaget upptagen sökande icke kan av kommissionen godkännas, avföres han därifrån — och om länsarbetsnämnderna själva anställa personal av s. k. tillfällig natur, vilken dock faktiskt blir den personal som kommer att besätta de stadigvarande befattningarna. Det är tråkigt att säga det, men i vissa fall förefaller det som om våra arbetsförmedlingsorgan skulle göras till en sorts A.K.-arbeten för akademiker och studerande, ty man frågar sig, om det är lämpligt och nödvändigt att anställa akademiker för att sitta och skriva adresser; att den lön de få är av den gamla A.K:s natur förgyller icke upp bilden.

Denna ansvällning av personalen på en del av våra länsarbetsnämnder förefaller även härröra från att en del chefer icke kunna planera arbetet på ett rationellt sätt. Att arbetarna i många fall dra sig för att söka hjälp genom arbetsförmedlingarna bottnar i många fall just i att den personal, som skall handha deras spörsmål, icke inger det förtroende som är nödvändigt för att ett ömsesidigt samarbete skall bli möjligt. Nu kan det i en del fall synas som om tjänstemännens främsta uppgift skulle vara att tyda och skriva för menige man obegripliga cirkulär och handledningar. Att motiveringarnas utformning är betydelsefullare än fakta är ju en känd sak. Men vi få akta oss för att göra våra arbetsmarknadsorgan till papperskvarnar, där paragrafer och cirkulär icke lämna plats för det sunda förnuftet. Överordnade organ få också se till, att underordnades duglighet och arbete icke genom restriktioner begränsas och byråkratiseras. Arbetsmarknadskommissionen får icke blott känna sig som överordnad; den måste även lämna underordnade en viss handlingsfrihet, så att det hela icke stelnar till och blir ineffektivt. Vi behöva tjänstemän där, som ha ett levande intresse för arbetsuppgifterna, och det skulle vara lyckligt om dessa även gaves möjlighet att självständigt och förnuftsmässigt bedöma och avgöra begränsade frågor. Det krävs även av tjänstemännen, att de förstå arbetsmarknadens olika krav och den förhandlingsordning, som arbetare och arbetsgivare byggt upp. I detta sammanhang vill jag påpeka det anmärkningsvärda förhållandet, att arbetsmarknadskommissionens högre tjänstemän nekade personalen förhandlingsrätt, till dess att Konungen tillerkände den sådan.

Jag är synnerligen tacksam för att statsrådet ger sin fulla anslutning till uppfattningen, att dugligheten och icke pappersmeriterna skola gälla vid utseende av personal inom arbetsförmedlingarna och att praktisk förtrogenhet med arbetsmarknadens problem och de anställningssökandes psykologi skall beaktas. Jag skulle även önska, att vi kunde ändra principerna i vårt rekryteringssystem dithän, att ungdomens yrkesval icke snedvrides samt att ungdomen icke tvingas att sitta på skolbänken till dess den blir 25, 26, 27 år för att sedan komma ut i livet och finna att de kunskaper den tvingats att sluka icke passa till de arbetsuppgifter den får.

Som lekman — kanske kommer det att sägas endast därför — anser jag, att principen vid en tjänsts tillsättande borde vara, att man först och främst gör klart för sig vilken sorts arbete tjänsten avser. Efter detta bör en grundlig och nykter utredning vidtagas för att få fram de kunskaper och färdigheter, som äro nödvändiga för tjänsten. Det bör också klart och tydligt sägas ifrån, att höga examina och kurser, som inte ha samband med arbetsuppgifterna, icke komma att tillmätas betydelse vid tjänstens tillsättande och vid bestämmandet av lönen. Det senare kommer väl att bli ganska svårt att få erkänt, ty de, som i regel ha hand om att bestämma regler och krav vid tillsättandet av tjänster, ha svårt att bryta mot gammal praxis och anse, att examina

Svar på interpellation. (Forts.)

är den enda fasta grunden vid tjänsters tillsättande och att ett frångående av detta är omöjligt.

Att rekryteringsfrågan kan lösas efter den linje, som jag och även herr statsrådet företräder, visar bland annat den enskilda företagsamheten. Ty av de personer, som avlade akademiska examina under tiden höstterminen 1936 till höstterminen 1941 ha endast 9.9 procent fått anställning i enskild tjänst. På grund av praxis och oklarheten inom stat och kommun på dessa områden har det blivit en formlig jakt efter kurser och examina, ty dessa skapa en hög poängsumma och ha därmed blivit liktydiga med en företrädesrätt till olika befattningar. Att poängsumma och duglighet för arbetsuppgiften icke alltid är detsamma tas det ingen hänsyn till. Om denna poängjakt, som synes bli omhuldad och stimulerad av skolöverstyrelsen och våra ämbetsverk, fyllde en förnuftig uppgift, skulle den väl kunna tolereras. Men dess verkningar äro, att ungdomen tvingas till att ta en del examina endast för poängens skull, att vi slösa med tid, pengar och arbetskraft och att vi på ett effektivt sätt avskära de ekonomiskt svaga, som sakna penningstarka föräldrar eller ha svårt för att få lån, från att deltaga i jakten och konkurrera om en plats, för vilken de äro mer än väl kvalificerade.

Det är naturligt och nödvändigt att reagera, när denna historia nu trängt in på de praktiska yrkenas område och då det ställts kompetensvillkor, som de facto avstänga dem, vilka äro mest lämpade för arbetsuppgiften från att söka befattningen i fråga. Även om principerna äro viktigast för mig i detta sammanhang, kan jag med några exempel — och dessa exempel äro inte de värsta — förtydliga hur det kan gå till på olika områden.

En person, som sedan 1924 haft ordinarie plats på ett ungdomsfängelse, där han undervisat i slöjd, sökte inträde vid en av kungl. skolöverstyrelsen för lärare i manlig slöjd anordnad kurs. Denna kurs var nödvändig för att han skulle kunna söka bättre avlönad tjänst. Denne person hade i hela sitt liv arbetat inom yrket, deltagit i olika fackkurser, varit ungdomsledare m. m. inom nykterhets- m. fl. organisationer och han fick av sin direktör de bästa rekommendationer som arbetsledare. Men tyvärr hade han icke genomgått en 2 eller 3 månaders slöjdkurs på Nääs, och då var han givetvis icke kompetent att deltaga i den höga kursen.

I en annons om en ledig tjänst som stadsbyggmästare, vilken bl. a. skulle ha hand om tillsynen av byggnads- och reparationsarbeten, heter det: »Sökanden till befattningen skall hava avlagt examen vid teknisk högskola.» Vid tillsättandet av en tjänst vid en rättshjälpsanstalt krävdes hovrättsfiskalkompetens för sökandena, men trots detta utsågs en vanlig advokat. Ett hovrättsråd anmälde sin reservation och anförde att det vid ett eventuellt överklagande skulle bli tvivelaktigt, om beslutet komme att stå sig. Han medgav dock, att frågan var komplicerad, ty den som fick platsen hade varit advokat i 14 år. — I ett diskussionsinlägg i denna fråga säger en medlem av Sveriges advokatsamfund: »Det måste förefalla varje oförvillat omdöme fullkomligt abderitiskt att som behörighetsvillkor för erhållande av en tjänst uppställas sådana villkor att personer med speciell kompetens för det med tjänsten förenade arbetet uteslutas.»

Att en länsarbetsnämndsdirektör ansåg att en fil. lic.-examen i teoretisk filosofi var nödvändig för att en person skulle få en tjänst, som gav c:a 475 kronor i månaden, är säkerligen inte någon enastående företeelse. Att den person, av vilken det krävdes så hög examen, tillika var en praktiskt kunnig person, var ju lyckligt för arbetsförmedlingen, men det är ju under alla förhållanden orimligt att begära en sådan kompetens.

Svar på interpellation. (Forts.)

Hur en länsarbetsnämnd och även arbetsmarknadskommissionen bedöma arbetsmarknadsproblem kan jag även lämna en liten bild av. Det var under någon tid brukligt, att överåriga personer uppmanades att söka frivillig militärtjänstgöring. De personer, som efterkommo denna uppmaning, förklarades i reklamen härför vara goda medborgare etc. ty de skulle möjliggöra att skogs- och jordbruksarbetare skulle slippa inkallelser. På sommaren 1943 utbildades en del landstormspoliser vid särskilda kurser. En del av kursdeltagarna gick på grund av ålder ur sin värnplikt den 1 januari 1943. Av militära myndigheter uppmanades de emellertid att söka anställning som frivilliga, och denna uppmaning följdes i stor utsträckning. De militära myndigheterna tillstyrkte liksom vederbörandes arbetsgivare — *den senare på grund av inskränkt drift* — men länsarbetsnämnden avtog en dylik begäran med motiveringen »då de vilja synas äga förutsättning att kunna användas i skogsbruket, där behovet av arbetskraft ej kunnat täckas, anser sig länsarbetsnämnden ej kunna tillstyrka ansökningarna om frivillig tjänstgöring». Ansökningarna måste därför avslås. De överåriga — icke skogsarbetarna, som avsikten ursprungligen varit — sändes hem och i deras ställe inkallades i detta fall yngre män, den ene var skogsarbetare och den andre var flottningsförman. Yngre skogsarbetare höllos dessutom som nämnts kvar i tjänsten. Jag trodde att detta var ett beklagligt misstag och påtalade frågan hos högre myndighet. Efter lång väntan kunde arbetsmarknadskommissionen meddela att »länsarbetsnämnden förfarit riktigt» och att »kommissionen skulle icke hava intagit annan ståndpunkt, därest ärendet hänskjutits till kommissionens avgörande».

Man kan givetvis diskutera lämpligheten av frivillig militärtjänstgöring, men det är anmärkningsvärt, att något sådant som det av mig nu påtalade kan inträffa. Motiveringarna bland myndigheterna voro även olika, ty arbetsmarknadskommissionen ansåg, att frivilligtjänsten var något slags A.K.-arbete och att det var anmärkningsvärt, att lönen i det militära översteg den civila avlöningen. För dem, som gingo med på detta förfarande och som således blevo lurade att söka frivilligtjänsten, var det än mera smärtsamt att arbetsmarknadskommissionen stämplade dem som tvivelaktiga individer.

Hur länsarbetsnämnderna kunna behandla byggnadsfrågor är ett annat belägg, som på ett beklagligt sätt visar vad olämpliga tjänstemän kunna ställa till och vilka ekonomiska förluster de kunna förorsaka både för arbetare, arbetsgivare och samhället.

Jag vet icke om det i fråga om tillträde till olika högre tjänster kan föreligga en medveten strävan att företaga en urvalspolitik enligt inkomststrecket. Gamla privilegier samt andra förmånsrättigheter borde nu avskrivas, och det är önskvärt att vi sluta upp med denna karusell. Att vår akademiska ungdom kan finna sig i de snedvridna förhållandena inom vår högre undervisning förvånar mig.

För att inget missförstånd skall uppstå, vill jag understryka, att jag icke vill gå till storms vare sig mot en all- eller ensidig specialutbildning för läkare, vetenskapsmän, en del lärare etc. Tvärtom, jag önskar att de kunde få ökad hjälp till sin utbildning. Men man måste lära sig skilja mellan detta och den utbildning, som skall givas den ungdom, som ändock måste komma att syssla med praktiska arbetsuppgifter. Det är orimligt, att den senare ungdomen skall tvingas till en ensidig teoretisk utbildning och helt avstängas från den praktiska utbildning, som de också måste lära sig, för att de skola kunna sköta sitt arbete på ett fullgott sätt.

Det är på denna punkt, som — efter vad jag kan förstå — själva kärnan i min kritik bör sätta in. Vår utbildning och undervisning ha icke anpassat

Svar på interpellation. (Forts.)

sig efter de krav, vår tid ställer på dem. Våra lärda kunna bygga ut olika kurssystem med nya krav, men de synas icke kunna taga bort från kursprogrammen det, som är förlegat. De kunna icke rationalisera och anpassa undervisningen, och de synas även glömma bort att det är ungdomen och samhället som få ta konsekvenserna av det hela.

En förnuftig avvägning och en likvärdig uppskattning av teoretiska och praktiska kunskaper från samhällets sida skulle så småningom föra till ett riktigt urval av studieämnen och tvinga fram ett tidigare val av endera den teoretiska eller praktiska vägen, eller också en nödvändig kombination av dem båda, allt efter de arbetsuppgifter, som vederbörande skola syssla med. Det ligger en hel del sunt förnuft i professor Cassels uttalande, när han säger, att man icke skall överskatta de s. k. fasta kunskaperna, ty en stor del av dessa har inte större värde än kunnandet av numren i en telefonkatalog.

Låt ungdomen komma in i arbetet så tidigt som möjligt, ty även arbetet skolar och ger värdefulla erfarenheter. Om ökad utbildning skulle vara nödvändig i någon speciell gren, låt då ungdomen ändock fortsätta något med det praktiska arbetet och skicka den sedan på en särskild kurs, som skall ingå i löneförmånerna och betalas av det statliga verk, där vederbörande arbetar. Jag tror att detta skulle ge god ränta för staten.

Till sist skulle jag även önska säga ett par ord om en annan fråga, som hör samman med våra rekryteringsfrågor. Jag anser att staten knappast har råd att fortsätta med den låga lönesättningen för lägre statstjänare och tjänstemän, när de börja inom en del statliga verk och institutioner. De låga begynnelselönerna inom exempelvis arbetsförmedlingarna omöjliggöra att t. ex. en fullgod yrkesarbetare söker sig dit. Det måste även vara angeläget, att befolkningsutredningens strävanden att trygga arbetskraftstillgången icke stäckas genom den statliga lönepolitiken. Det vore önskvärt, att hela vårt lönesystem upptogs till en genomgående justering, så att lönerna för arbetsanställda anpassades efter de krav, som hembildning, giftermål och barn kräva, ty de unga kunna nämligen knappast leva av och fostra barn på förhoppningarna att lönen skall stiga en gång, när de bli gamla. Löneförhöjningen inträffar i regel först då de verkliga bekymren lättat och barnen äro färdiga att flyga ur boet.

Herr talman! Då socialministern och jag synas vara eniga om principerna för rekryteringen inom de praktiska yrkena, har jag icke haft anledning att polemisera mot honom. Att han icke i detalj kan följa underlydande organisationers arbete är förklarligt, men jag hoppas att hans anda och vilja skall komma ut i det praktiska livet inom ämbetsverken. Mitt anförande har i dag sysslat med frågor, som visserligen ha ett intimt samband med arbetsmarknadsfrågorna, men som för sin lösning kräva förståelse även från andra departement än socialministerns. Att min kritik kommit att stinga på en del håll är jag fullt medveten om. Jag är även medveten om att jag själv kommer att utsättas för sting. Men jag tar detta med ett visst jämnmod och en förhoppning att dessa sting skola ha samma botande verkan inom ämbetsverk och skolväsendet, som bisting kunna ha för viss sjukdom. Vi behöva duktigt och driftigt folk — med eller utan examina — inom samhället. Det är min förhoppning, att vi med gemensamma strävanden och en god vilja så småningom skola kunna åstadkomma detta till gagn för vårt folk och samhällsliv. Vi få emellertid icke glömma, att principerna för tillsättning av olika tjänster ha betydelse i långt större utsträckning, än vad som i allmänhet anses.

Herr **Eriesson** i Kinna: Herr talman! I anledning av interpellantens yttrande finns det anledning till vissa reflexioner.

Interpellanten har i sitt anförande vidgat sina anmärkningar till att avse

Svar på interpellation. (Forts.)

inte endast länsarbetsnämnderna utan den statliga verksamheten överhuvud taget. Det är uppenbart att vid tillsättandet av tjänster måste riktpunkten vara att söka erhålla den lämpligaste personen för den speciella uppgift det gäller. Vid besättandet av befattningar på arbetsförmedlingens verksamhetsområde måste ju alldeles speciella förutsättningar gälla, såsom att vederbörande har vissa kunskaper om arbetslivets olika områden. Urvalet av personalen måste därför ske med försiktighet. Det går väl näppeligen att bestrida att tjänstemännen inom arbetsförmedlingarna i vissa fall ha misslyckats med sina uppgifter. Men det är väl inte bara inom arbetsförmedlingsverksamheten som sådant förekommer.

Det erfordras väl som regel att en person, som har att fylla en dylik befattning, har en förmåga av överblick, att ställa in tingen i ett större sammanhang. För att erhålla denna allmänna överblick är det nog nödvändigt med viss utbildning. Detta innebär emellertid inte, att denna utbildning måste förskaffas genom vistelse vid högskolor eller universitet. Utbildning i olika praktiska yrken, genom självstudier eller på annat sätt kan även leda till den förmåga av översyn över arbetslivets olika områden, som man måste kräva när det gäller de ledande tjänsterna. Man har heller inte krävt att denna utbildning, som uppenbarligen är nödvändig för att vinna denna överblick, skall vara dokumenterad genom olika betygsmeriter, utan det blir naturligtvis mera en omdömesfråga, vilken sökande som är mest lämpad för en speciell uppgift. Svårigheter kunna uppkomma på grund av de grannliga uppgifter, som länsarbetsnämnderna ha att handlägga. Ofta kommer det i dessa befattningar an på ett kvalificerat omdöme, och att ett gott omdöme inte följer med en hög utbildning kunna vi väl alla vara ense om. Vilken urvalsprincip som än följes kan det brista i omdömet. Om vi skulle vara elaka, skulle vi kunna säga, att även med de stränga urvalsprinciper, som gälla för rekrytering av riksdagen, finns det här folk, som förefalla oss att i allmänhet ha dåligt omdöme, och andra kanske anse detsamma om oss. Detta är kanske det bästa beviset för hur svårt det är att nå hundra procentig säkerhet när det gäller tillsättning av tjänster. Misstag ha säkerligen begåtts på en hel del håll. Detta är kanske inte så mycket att förvåna sig över när man hör socialministern meddela, att inte mindre än 777 nya tjänster ha tillsatts på detta arbetsområde under de senaste krisåren. Det har alltså inom denna organisation, som haft så svåra arbetsuppgifter att lösa, pågått en våldsam utbyggnad.

Interpellanten hänvisade till att man ställde alldeles orimligt höga anspråk när det gäller vissa tjänstetillsättningar och anförde som exempel att det i Uppsala hade uppställts krav på fil. lic.-examen för att få en viss plats. Jag tror inte det är riktigt att denna examen erfordrades för att få tjänsten i fråga. Interpellanten erkänner också själv, att den licentiat, som fick tjänsten, har skött sig på ett utmärkt sätt och att det var en praktiskt kunnig man. Jag kan intyga, att vederbörande har en rekordsnabb utbildning bakom sig — 6 år från folkskolan och fram till licentiatexamen. Det finns väl ingen anledning att säga, att därför att vederbörande lyckats erhålla denna examen skulle han uteslutas från möjligheten att få tjänsten i fråga. Detta är väl inte heller interpellantens mening. Det är emellertid uppenbart, att dessa kvalifikationer inte hade föreskrivits för erhållande av just denna tjänst. Den befattning, som vederbörande fick, nämligen som föreståndare för ungdomsavdelningen, är just av den art som socialministern här berörde, nämligen att den kräver vissa teoretiska kunskaper. Men det är inte alla föreståndare som ha högre utbildning i form av studier vid universitet eller högskola. Även andra personer ha utsetts till dylika befattningar, och det är att hoppas att de skola klara sina uppgifter. Tjänsterna ha till och med besatts med personer, som endast ha folkskola eller realskola eller motsvarande utbildning.

Svar på interpellation. (Forts.)

Beträffande herr Lundbergs i Uppsala uppgifter om skogsarbetarna och den frivilliga militärtjänsten samt de förhållanden, som skulle ha rätt på detta område, vill jag hänvisa till att alla ledamöter i denna kammare torde känna till att man måste tillämpa ett visst system för att erhålla arbetskraft i skogen. Det är uppenbart, att det måste bli en avvägning mellan å ena sidan den civila produktionens behov samt å andra sidan de militära kraven. I det av herr Lundberg i Uppsala angivna fallet var det fråga om en man, som ville taga frivillig anställning inom militärväsendet. Denne man upprätthöll emellertid en befattning hos sin privata arbetsgivare, som var av det slag, att denna arbetsgivare hade svårt att besätta platsen, därest vederbörande fick sin ansökan om frivillig militärtjänstgöring bifallen. På grund härav avstyrkte myndigheterna ansökningsen. Jag kan inte finna annat än att myndigheterna haft skäl för sin ståndpunkt. Det kan för övrigt i detta fall ha förelegat speciella förhållanden, vilka det i detta sammanhang inte lämpar sig att närmare beröra. Med den kännedom jag har om kammarledamöternas insikt i dessa frågor, är jag förvissad om att ledamöterna inte anse, att myndigheterna i detta fall handlat på måfå.

Herr Lundberg i Uppsala: Herr talman! Jag vill endast replikera några ord gentemot herr Ericsson i Kinna.

Beträffande kravet på fil. lic.-examen gäller, att arbetsförmedlingens direktör faktiskt upplyst vederbörande om att han med sannolikhet skulle få platsen, om han lyckades taga sin examen inom av arbetsförmedlingens direktör angiven tid. Det var visserligen lyckligt för arbetsförmedlingen, att denna person samtidigt hade praktiska erfarenheter. De praktiska färdigheterna synas dock icke ha varit bestämmande i detta fall.

I fråga om myndigheternas vägran i det av mig påtalade fallet att låta vederbörande få frivillig militäranställning vill jag gentemot herr Ericsson i Kinna säga, att det förvånar mig, att han kan påstå, att arbetsgivaren förklarat, att han hade svårt att få ersättare till vederbörande, som skulle ut i frivillig militärtjänst. Av en avskrift av en av de handlingar, som jag fått från länsarbetsnämnden, framgår det, att arbetsgivaren tvärtom förklarat, att han på grund av inskränkningar i driften ansett det vara lämpligt, att dessa arbetare — det rörde sig nämligen om två stycken — skulle få fortsätta med frivillig militärtjänstgöring. Det var således inte arbetsgivaren, som lade hinder i vägen i detta fall, utan länsarbetsnämnden med arbetsmarknadskommisionens höga gillande.

Herr Ericsson i Kinna: Herr talman! Gentemot herr Lundbergs i Uppsala sista påpekande vill jag framhålla, att även jag har ett papper av officiell karaktär, men varav det framgår, att arbetsgivaren icke utan olägenhet ansåg sig kunna anskaffa annan person för det arbete, som vederbörande speciellt utbildats för. Det var med ledning av denna handling, som jag framförde mina synpunkter.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 5.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet Gjöres erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Jonsson i Skedsbygd frågat statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet om han ansåge, att vissa i interpellationen berörda förhållanden på transportregleringens område borde fortgå samt om han i annat fall vore

Svar på interpellation

Svar på interpellation. (Forts.)

villig medverka till sådana åtgärder att vedtransporterna i den utsträckning som lämpligen kunde äga rum skedde med järnväg, så att bil- och gummiltillgångarna i största möjliga utsträckning sparades för oundgängligt nödvändiga livsmedelstransporter.

Med hänsyn till att de framställda frågorna avse ämnen som huvudsakligen ankomma på folkhushållningsdepartementets handläggning, torde jag få lämna svar på frågorna.

Som bekant är tillgången på lastbilsringar för närvarande särskilt knapp. För att spara dessa ringar har det varit nödvändigt att genomföra en sträng reglering av lastbilstrafiken. Det är givet, att man vid denna reglering strävar efter att i största möjliga utsträckning använda sådana transportmedel som icke äro försedda med dylika ringar, framför allt järnväg och fartyg.

I sådant syfte har föreskrivits, att lastbil icke utan särskilt tillstånd får brukas utanför ett område, som begränsas av en tänkt linje, dragen omkring och på 40 kilometers avstånd från bilens hemort. Inom denna rayon får bilen ej heller användas för befordran av gods utöver en vägsträcka av 50 kilometer. Före ikraftträdandet av de nu gällande rayonbestämmelserna fanns en särskild rayon på 100 kilometer för regelbundna transporter av mjölk till eller från mejeri eller av slaktdjur till slakteri. Dessa särskilda bestämmelser ha numera ersatts av detaljerade transportplaner, vilka avse att i erforderlig utsträckning säkerställa de nödvändiga livsmedelstransporterna. Att särskild hänsyn toges till dessa transporter framgår även av att trafikkommissionen i sina anvisningar till de yrkesmässiga lastbilscentralerna betecknat transporter av lätt fördärliga livsmedel och livsmedel av särskilt viktiga slag såsom varande de mest angelägna. Även transporter av slaktdjur, spannmål, kreatursfoder, utsäde och dylikt ha i allmänhet angivits skola ske framför vedtransporter.

Vad dessa sistnämnda beträffar gäller förutom de vanliga rayonbestämmelserna förbud att utan tillstånd frakta ved till s. k. handelsreglerad ort. Vidare erfordras tillstånd för att transportera ved på järnväg. Med stöd av de befogenheter som myndigheterna sålunda erhållit ha detaljerade planer uppgjorts för vedtransporterna. Därvid har i huvudsak förutsatts, att veden skall befordras med järnväg på större avstånd än den för lastbilar i allmänhet tillåtna maximisträcka.

Därjämte har bränslekommissionen vidtagit vissa anordningar i syfte att begränsa användningen av lastbilar även inom den i allmänhet tillåtna rayonen. Sålunda har bränslekommissionen fastställt taxor för transport av ved med hästskjuts till konsumtionsort eller lastningsplats vid strand eller järnväg. Dessa taxor äro beräknade så, att de stimulera till användning av hästfordon särskilt på vägsträckor upp till 5 kilometers längd. I de fall, då tillräckligt antal hästar finnas att tillgå, skall biltransport icke förekomma på sådana vägsträckor. Där så lämpligen kan ske, bör givetvis hästtransport användas även för längre sträckor än 5 km. För att få skogsägarna att själva med hästskjuts köra fram veden till konsumtionsort eller lastningsplats — vilket så långt möjligt bör ske i samband med utdrivningen från skogen — ha skogsägarna erhållit rätt att för ved som framforslas på detta sätt uttaga ett särskilt tillägg till normalpriset för veden. Detta tillägg utgår utöver den fastställda körningsersättningen. För att undvika, att tillägget föranleder skogsägarna att ägna sig åt landsvägskörning i så stor utsträckning, att själva utdrivningsarbetet eftersättes, har tillägget maximerats på så sätt, att detta tillsammans med körningsersättningen icke får överskrida visst belopp.

Givetvis skulle det vara önskvärt, om godstransporter kunde överföras till järnvägarna, även då det är fråga om kortare sträckor. Detta låter sig dock

Svar på interpellation. (Forts.)

icke göra utan vidare. Hänsyn måste tagas till järnvägarnas möjlighet att utföra transporterna. Det förhåller sig nämligen så, att en järnvägsvagn, som användes för att frakta gods en kortare sträcka, ofta kräver samma omloppstid som för en betydligt längre transport. Vidare kan lastnings- och lossningskapaciteten på stationerna vara otillräcklig. Att frakta gods på järnväg så korta sträckor som det här är fråga om, är därför blott lämpligt på banor eller bandelar med mindre trafik eller då tillgång finnes till vagnar, som äro mindre lämpliga för längre transporter.

Vidare måste man beakta den fördyring av transportkostnaderna som ofta skulle bliva följden av en dylik omläggning till järnvägsfrakt. I stället för att med lastbil köras ut direkt till förbrukaren, skulle veden först fraktas till en järnvägsstation och där inlastas, för att sedan på ankomstorten köras ut till förbrukaren, oftast med lastbil. Den besparing av bilringar, som man skulle vinna med ett dylikt transportsätt, bleve nog ofta alltför obetydlig för att uppväga nackdelarna av de ökade vedpriserna. En höjning av vedpriserna bör givetvis undvikas även ur prispolitiska synpunkter.

Som jag nyss framhållit innebära de nu gällande regleringsbestämmelserna, att man i första hand söker tillgodose behovet av lastbilar för sådana livsmedelstransporter, som oundgängligen måste ske med bil. Det är såväl med hänsyn härtill som av andra skäl synnerligen angeläget, att de varustransporter, som lämpligen kunna ske med andra transportmedel än bilar, överföras till sådana transportmedel. Så har ock såsom av den nämnda redogörelsen framgår skett i stor utsträckning beträffande ved. I den mån försörjningsläget för gummiringar gör det nödvändigt att i ännu högre grad än hittills överföra vedtransporter till järnväg, är jag givetvis beredd att medverka till att åtgärder vidtagas i sådant syfte.

Härpå yttrade:

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Då jag går att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framföra mitt tack för svaret på den avgivna interpellationen, nödgas jag emellertid att inskränka mig till ett tack för svaret såsom sådant, enär jag icke kan med samma tillfredsställelse tacka för innehållet i detsamma.

Herr statsrådet redogör i sitt svar för de restriktioner i lastbilstrafiken som vidtagits, i det att lastbil icke utan särskilt tillstånd får brukas utanför ett område som begränsas av en tänkt linje, dragen omkring och på 40 kilometers avstånd från bilens hemort. Men i praktiken synes tillståndsgivningen icke möta några större besvärligheter. Ty det förekommer ofta, att trafik med lastbil för transport av ved och virke äger rum på betydligt längre avstånd än 40 kilometer från bilens hemort, transporter parallellt med befintlig järnväg, vars transportkapacitet icke är tillfullo utnyttjad. Jag förutsätter nämligen, att tillstånd härtill erhållits, då det är statens järnvägars egna lastautomobiler som i ganska stor utsträckning frakta gods av denna beskaffenhet parallellt med befintlig smalspårig järnväg. I varje fall förefaller det egendomligt, att ved som framförts och upplagts vid järnvägsstationer för lastning längs järnvägslinjerna eller i omedelbar närhet av stationsområdena bortföres med anlåtande av lastbil till konsumtionsort, dit järnvägen leder.

Herr statsrådet säger i sitt svar, att särskild hänsyn tages till transporter av mjölk till mejerier, av slaktdjur till slakterier, av spannmål, av kreatursfoder o. d. och att dessa transporter i allmänhet skola gå framför vedtransporterna. Det är riktigt att transportplaner för dessa transporter av livsmedel numera uppgjorts och att dessa i stort sett fungera tillfredsställande mer eller mindre, men i många fall ha restriktioner vidtagits som drabba livsmedels-

Svar på interpellation. (Forts.)

producenterna ganska hårt. Körräjongerna ha lagts om, och i många fall nödgas leverantörerna trots bristen på arbetskraft och dragare själva framforsla sin mjölk till den i transportplanen bestämda billinjen för att sedan på eftermiddagen här hämta skummjölken. Jag såg just i dagens nummer av Social-Demokraten, hur man på en plats i närheten av Stockholm gjort framställning om att erhålla en förhöjning av mjölkpriset. Såsom skäl för denna förhöjning hade framhållits de kostnadsökningar producenterna fått vidkännas genom trafikkommissionens indragning av bilar och vidtagna förändringar i körlinjerna. Alltså förhåller det sig icke på detta område så som man skulle önskat. Starka besvärningar ha vidtagits. Producenterna få vidkännas mycket stora besvärigheter. Det väcker olustkänslor hos befolkningen, när man ser att biltransporter få äga rum längs efter järnvägslinjerna, under det att man själv har svårt att fullgöra nödvändiga transporter. Man frågar sig ovillkorligen, om detta överensstämmer med nödig sparsamhet med våra begränsade gummitillgångar.

Herr statsrådet säger i sitt svar, att beträffande vedtransporterna detaljerade transportplaner uppgjorts. Jag har inte anledning betvivla, att så är fallet, men jag undrar, om i dessa fall vederbörlig hänsyn tagits till redan befintliga transportlinjer, bestående av järnvägar som kunnat utnyttjas i större utsträckning. Jag skall blott taga ett exempel: En förbrukare av bränsle på en ort, belägen på ett avstånd av cirka 25 kilometer från en större konsumtionsort, skulle kunna fylla hela sitt behov av ved genom inköp i orten, varigenom hela hans behov av bränsle kunde framforslas medelst hästfordon. Men enligt den uppgjorda transportplanen skall all i denna ort befintlig ved transporterats till den större förbrukningsorten med lastbil. Förbrukaren i hemorten hänvisas att hämta sitt vedbehov med automobil 30 à 40 kilometer inne i landet och därtill ved som är upplagd vid järnvägsstation och som lämpligen bort fraktas med järnvägen till den stora förbrukningsorten. På detta sätt blir det dubbeltransporter, vilket enligt mitt förmenande bort kunna undvikas. Jag skall taga ett annat exempel: En större vedproducent nere i Kalmar län erbjuder sig att med hästskjuts framforsla all ved som han ålagts hugga till en i närheten befintlig lastageplats, varifrån veden lämpligen kunde pråmas över till Öland. Öland är ett underskottsområde, och man fraktar ved dit från fastlandet. Om detta icke bifölles, sade han, kunde han lämna av sin ved vid en järnvägsstation, eftersom järnvägen går över hans marker. Men det får han heller icke göra. Han skall forsla veden bilvägen. Avståndet till den större förbrukningsorten, i detta fall Kalmar stad, är 35 kilometer, och veden skall transporterats dit med bil dessa 35 kilometer. För att fylla Ölands behov av ved forslar man ved ytterligare 30 à 40 kilometer inifrån landet samt transporterar den återigen med bil till ifrågavarande lastageplats för att där lastas och föras över till Öland. Det är sådana exempel som göra, att man ställer sig tveksam, huruvida den uppgjorda transportplanen under nuvarande förhållanden kan vara den riktiga, med beaktande av den situation som vi för närvarande ha på gummimarknaden.

Herr statsrådet säger vidare i sitt svar, att man måste beakta den fördyring av transportererna som bleve följden av att veden först skulle med automobil fraktas till stationerna för lastning å järnvägsvagnarna samt sedan åter hämtas med automobil vid konsumtionsorten och transporterats ut till konsumenterna. I de fall jag här berört förekommer emellertid, att veden mycket väl kunnat transporterats med hästfordon till järnvägsstationerna, och det kan ju icke i varje fall gälla den ved som redan ligger upplagd vid järnvägsstationerna inne i landet och som således ej behöver transporterats till järnvägsstation med automobil.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag delar herr statsrådets uppfattning, att man bör i görligaste mån undvika onödig stegring av vedpriserna, men ifrågasätter på grund av erfarenhet, huruvida någon avsevärd fördyring av transportererna blir följden, om man fraktar ved med järnväg på ett avstånd av 30 å 40 kilometer från förbrukningsorten. Den kan i vissa fall i dessa skogsbygder framförslas medelst skjuts till järnvägsstationerna och där lastas på järnvägsvagn. I varje fall kan det icke under nuvarande förhållanden vara förenligt med god ekonomi att låta järnvägarnas trafikkapacitet vara outnyttjad, samtidigt som transportererna ske parallellt med järnvägarna med åtföljande förbrukning av automobilgummi. Vidare säger herr statsrådet, att om man skall först transportera fram veden med automobil till järnvägsstationerna samt sedan från järnvägen i konsumtionsorten leverera veden till konsumenterna blir icke besparingen i gummislitage så avsevärd. I de fall jag påpekat kan man, tror jag, i varje fall räkna med en besparing av minst 75 kanske 90 procent, och det anser jag vara en avsevärd besparing i dessa tider.

Enligt uppgifter som kommit mig till handa men vilka jag icke varit i tillfälle att kontrollera skall ha utfärdats ett generellt förbud för varje uppläggning av ved vid järnvägsstationerna å de smalspåriga järnvägarna i Kalmartrakten. Om så är fallet, anser jag, att man här gått för långt, när det gällt att göra upp transportplanerna för vedtransporterna. Även om dessa transporter skulle bli något dyrare, så att veden skulle stiga i pris med någon 50-öring per kubikmeter, anser jag, att i nuvarande läge detta transportmedel bör i första hand begagnas. Ville man ovillkorligen förhindra en prisstegring, finnes ju möjligheter att genom clearing eller på annat sätt utjämna dessa kostnader. Har svenska staten haft råd att offra 5 å 8 kronor per kubikmeter såsom subvention, när det gällt att hugga upp veden, skulle en subvention av några ören, när det gällt transportererna, även kunnat försvaras. Under förra världskriget, då automobiler icke funnos att tillgå för dessa tyngre transporter, skedde ved- och virkestransporter i största utsträckning med dessa smalspåriga järnvägar. Dessa fingo då tillfälle att förbättra sin ekonomi och voro alla vid krigets slut ganska goda företag. Jag anser, att under nuvarande förhållanden skäl hade förelegat att, med inbesparing av automobiltransporterna, utnyttja dessa järnvägars trafikkapacitet till gagn för staten som nu är ägare av desamma.

Detta problem har emellertid även en annan sida. Dessa smalspåriga järnvägar nere i östra Småland ha i ordets vidaste bemärkelse varit kulturbanor. Längs dessa järnvägslinjer ha industrierna blomstrat upp, och vid så gott som varje stationssamhälle finnes ett flertal industrier som endast tack vare dessa järnvägars tillkomst kunnat uppstå. Den kringliggande landsbygden har erhållit ökad möjlighet att utnyttja sina befintliga tillgångar. Befolkningsöverskottet från jordbruket har ehållit sysselsättning i hemorten. Det är därför smärtsamt för denna befolkning att se, hurusom genom rent administrativa åtgärder dessa järnvägar berövas sina inkomstmöjligheter och därför hotas med nedläggning. Situationen på gummimarknaden inbjuder även till största sparsamhet med våra förråd av denna viktiga vara. Inskränkningarna i automobiltrafiken drabba landsbygden betydligt hårdare än städer och samhällen. Det är därför enligt mitt förmenande viktigt, att alla de transporter som i nuvarande läge lämpligen kunna utföras med järnväg även förbehållas detta transportmedel.

Herr Andersson i Södergård: Herr talman! När jag hörde herr statsrådets svar på den förevarande interpellationen, tyckte jag mig finna, att det var bland annat två omständigheter som tillmättes tämligen stor vikt, nämligen nöd-

Svar på interpellation. (Forts.)

vändigheten av att spara på gummit men att man samtidigt måste taga vederbörlig hänsyn till att vedtransporterna icke försvårades. Om man emellertid ser på förhållandena ute i landet, kan man ibland ställa sig litet frågande, om myndigheterna verkligen beaktat de lokala förhållandena. Vad beträffar Jönköpings län har man för att spara in den gummislitning som kan uppkomma genom att mjölkbilarna stanna alltför ofta vid de mjölkbord, som finnas utefter vägarna, utfärdat en förordning, där det bestämts, att det skall vara minst 500 meter mellan varje mjölkbord. I de mindre jordbrukarfamiljerna, där mannen ofta en lång tid varit inkallad i beredskapstjänst, ha hustrun och barnen fått transportera ut mjölken till mjölkbordet. I regel ha dessa transporter skett på mjölkkärra. Det har då kunnat hända, att man fått köra 400 meter, delvis uppför en brant backe, vilket är ett ytterst ansträngande arbete, och så kommer en mjölkbil och går samma väg tillbaka utan att få stanna. Det kan icke vara rätt att spara på gummit, när det gäller nödvändiga mjölktransporter, samtidigt som nöjeskörningar till dansbanor och andra tillställningar få förekomma så gott som obehindrat. Det gummi, som skulle kunna inbesparas på dessa senare körningar, borde i stället kunna användas åtminstone indirekt vid ved- och livsmedelstransporter. Om det i mina trakter en lördag eller söndag inträffar ett sjukdomsfall, är det nästan omöjligt att uppbringa en trafikbil, då dessa trafikbilar befinna sig på nöjesplatserna.

Intet effektivt har emellertid utträttats från myndigheternas sida. De åtgärder som vidtagits för att få en rättelse till stånd ha varit så pass obetydliga att de icke lett till någonting. Då det däremot gäller att förhindra och försvåra för jordbrukarna att transportera sin mjölk, då är man färdig att utfärda mycket stränga restriktiva bestämmelser. I det fallet har kristidsstyrelsen i Jönköpings län varit strängare än man varit i de kringliggande länen. Varför skall man inom detta län tillämpa dylika stränga bestämmelser som icke tillämpas i kringliggande län, fastän de lokala förhållandena där äro desamma som i Jönköpings län? Att detta väcker ovilja bland jordbruksbefolkningen kan man icke undra på. Mjöltransporterna skola försvåras just för att, som det heter, spara på gummit — den lilla gummislitning som det innebär att bromsa bilarna några gånger mer, betyder i själva verket föga — men samtidigt — och det vill jag särskilt fästa herr statsrådets uppmärksamhet på — göra myndigheterna ingenting för att hindra, att trafikbilarna köra till nöjeställningar hur mycket som helst. Så länge ett sådant förhållande består, kan det icke skapa annat än en mycket stor ovilja bland den livsmedelsproducerande befolkningen.

Herr Nilson i Spånstad: Herr talman! Med tillfredsställelse hörde jag herr statsrådet uttala, att företräde lämnas för livsmedelstransporter i den plan för transporterans ordnande som är utarbetad. Detta uttalande gav mig också anledning att begära ordet, ty man har på många håll ute på landsbygden den uppfattningen, att i det praktiska livet detta företräde knappast kommer till uttryck på ett sådant sätt, att man känner sig övertygad om att denna regel efterlevs. Jag kan exempelvis anföra, att långt efter det att avsevärda inskränkningar vidtagits i mjölkbilarnas fria rätt att forsla fram mjölk till mejerierna försäljare av bl. a. sådana drycker som för medborgarna icke äro outhärliga och icke heller utgöra livsmedel, fått fritt leverera sina varor per lastbil direkt till sina kunder. Det ges dagligen flera exempel på hur dessa transporter av olika slag pågå. Jag skall blott framhålla, att samtidigt som man på detta sätt ökar landsbygdsbefolkningens arbete och kräver större arbetsprestationer av jordbrukets folk pågår en stark inkallelse av arbetskraft från jordbruket, så stark till och med att jordbruksarbetet under vintern

Svar på interpellation. (Forts.)

i rätt stor utsträckning måste utföras av de plikttrogna kvinnor som äro kvar för att sköta produktionen inom jordbruket.

Samtidigt berättas det också exempel på hur lastbilarna i vissa yrken fritt få fortsätta med sin körning. Jag fick för ett par dagar sedan ett brev som jag här vill referera. I detta brev, vars riktighet jag alls icke betvivlar, även om jag icke haft anledning att direkt kontrollera dess uppgifter, meddelas det, att tegelbruket i Sköldinge per lastbil forslade sin lera från ett lertag som ligger på ett avstånd av 4½ kilometer från bruket samtidigt som man på 400 à 500 meters avstånd fortfarande hade ett lertag, varifrån man tidigare tagit den lera som bruket behövt. Med dessa exempel för ögonen, herr talman, anser nog många, att man borde uppträda litet mindre rigoröst gentemot framforslingen av ett så viktigt livsmedel, som mjölken ändå är.

Jag vill sluta med att säga, att jag gärna vitsordar, att man på många och kanske på de allra flesta områden lyckats klara försörjningsproblemen på ett förträffligt sätt. Med detta erkännande vill jag också till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet rikta en vädjan att icke bara lita till att planer finnas uppgjorda och registrerade. Värdet av sådana planer kan icke fastställas teoretiskt, utan det är först när dessa planer med större eller mindre smidighet skola omsättas i det praktiska livet som planernas större eller mindre värde ur folkförsörjningssynpunkt kommer till uttryck.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! De yttranden, som ha följt på mitt svar, ge mig anledning att säga ytterligare några ord.

De påtalade nöjeskörningarna torde framför allt vara sådana körningar, som företas med allmänna droskbilar. Var och en förstår ju, att det är en förfärligt svår sak att i varje enskilt fall göra en gallring efter det uppsåt, som vederbörande trafikant är ute i. Jag delar helt den uppfattningen, att det i dessa tider ligger något stötande uti, att man använder droskbilar för rena nöjeskörningar, men man måste å andra sidan säga, att det är en utomordentligt svår sak att åstadkomma en sådan ordning, att dylika nöjeskörningar med allmänna trafikbilar helt förhindras.

Jag vill vidare framhålla, att nöjeskörningar med droskbilar icke, såvitt jag kan förstå, på något sätt ha bidragit till att skapa svårigheter för mjölktransporterna. Man kan ju icke gärna övergå till att köra mjölk med vanliga droskbilar. Skulle man kunna åstadkomma något, så måste det bestå däri, att man drar in trafiktillstånd för droskbilar och rekvirerar deras ringar för att anbringa dem å med p-boggie ombyggda lastbilar, en sak som emellertid, såsom var och en nog utan vidare förstår, är förenad med åtskilliga svårigheter.

Vad sedan beträffar körplanen för mjölkbilarna är det också ganska lätt att inse, att när vi blivit ställda i en sådan belägenhet, att vi tvingas att utifrån stränga sparsamhetssynpunkter uppgöra transportplaner så måste det också komma att skära sig på olika sätt. Man har emellertid härvidlag sökt komma fram till en praktisk lösning och när det gäller körplanerna för mjölkbilarna har man samarbetat med mejeriernas riksförening för att med stöd och ledning av dess erfarenheter och kunskap om förhållandena ute i våra bygder komma fram till en ordning, som medför så små praktiska olägenheter som möjligt. Jag vill naturligtvis icke säga, att det ändå icke kan kvarstå åtskilliga ting, som man skulle kunna önska vara på ett annat sätt, men det synes mig vara mycket lämpligt, att de jordbrukare, som äro berörda av nu rådande olägenheter, göra sina önskemål kända, så att man kan bli i till-

Svar på interpellation. (Forts.)

fälle att ta upp dem till saklig prövning för att utröna, om någon omläggning i den ena eller andra detaljen kan vara möjlig.

Man har under debatten också snuddat vid en tidigare ofta kritiserad omständighet, nämligen att bilar som köra andra drycker — man syftar givetvis på ölbilarna — skulle vara ställda i ett bättre läge än mjölkbilarna. Så är emellertid nu och sedan länge icke fallet. De bilar, som köra maldrycker, äro nämligen ställda i den s. k. A-gruppen, d. v. s. tillhöra den grupp av bilar, som helt få klara sig med ersättningsringar, endera genom omställning till p-boggie eller genom anskaffning av surrogatringar av det ena eller andra slaget.

Här har sagts, att försörjningsfrågorna ha klarats något så när hyggligt, men att det icke är riktigt så väl beställt på trafikområdet. Det tillkommer icke mig att fälla något omdöme om den bedömningen vare sig i dess positiva eller negativa del, men det kanske ändå icke får anses vara alldeles ur vägen, om jag erinrar om att vi under praktiskt taget tre år ha haft en ytterst liten införsel av gummi till landet. Jag tycker för min del, att det är ganska stortartat att vi efter närapå tre års avspärrning från gummiimport fortfarande kunna hålla livsmedelstransporterna och andra transporter med motorfordon i gång så bra som fallet är. Jag vet personligen att folk, som komma från andra delar av det avstängda Europa, där man icke heller kunnat införa gummi, ha frapperats utav att motortrafiken i detta land ännu på det femte krigsåret kan hållas uppe i så anmärkningsvärt hög volym som fallet är. Detta tycker jag att vi kunna ha anledning att begrunda, men det befriar oss självklart ingalunda från skyldigheten att taga hänsyn till de önskemål beträffande olika praktiska arrangemang, som vi även i nuvarande läge kunna vidtaga. Det måste vara allas vår önskan, myndigheternas icke minst, att man gör de nödvändiga ingreppen så praktiska och så rimliga som möjligt, och vi äro endast tacksamma för att de grupper i samhället, som äro berörda och känna sig träffade av de nuvarande ingreppen, ge oss del av sina önskemål i rent konkreta ting. Det skall bli angeläget för oss att söka skänka dem allt det beaktande, som är möjligt.

Herr **Andersson** i Södergård: Herr talman! Herr statsrådet sade, att det icke föreligger något samband mellan den förslitning av gummiringar, som uppkommer genom droskbilarnas nöjeskörningar, och den förslitning, som sker genom mjölktransporterna. Nog förefaller det emellertid mig, som om det funnes ett sådant samband, ty om gummiringarna slitats fortare på de bilar, som användas för nöjeskörningar, måste dessa bilar oftare erhålla nya ringar. Dessa nöjeskörningar äro emellertid icke till någon som helst nytta för samhället; det förhåller sig snarare tvärtom. Här har man emellertid icke vidtagit några restriktiva åtgärder av någon betydelse för att spara gummi. Droskbilarnas ringar skulle emellertid kunna användas på andra bilar, som köra mjölk, ty man har ju alltid möjlighet att ordna lastbilarna så, att de kunna gå på personbilsringar.

Sedan sade herr statsrådet, att man hade kommit överens med mejeriernas riksförbund om vad som skulle kunna göras för att spara gummiringar på mjölktransporterna. Jag undrar då, varför detta i så fall i första hand skall gå ut över *ett* län, medan andra län med fullständigt likartade förhållanden icke skola drabbas därav. Varför skall Jönköpings län i det fallet ställas i en särskild strykclass? Det måste vara något fel i överenskommelsen, när något sådant varit möjligt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

*Ändring i
vissa delar av
taxerings-
förordningen
m. m.*

I en den 8 oktober 1943 dagtecknad proposition, nr 345, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379),

2) lag om ändrad lydelse av 3 och 62 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

3) förordning angående ändrad lydelse av 21 § förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt,

4) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 14 juni 1933 (nr 357) om åsättande i vissa fall av särskilt uppskattningsvärde å fastighet,

5. lag angående ändrad lydelse av 67 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet,

6) lag angående ändrad lydelse av 62 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad,

7) lag angående ändrad lydelse av 54 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm,

8) lag angående ändrad lydelse av 46 § 1 mom. lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting, samt

9) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 12 februari 1943 (nr 44) om kupongskatt,

dels ock godkänna i propositionen föreslagen förstärkning av personalen vid länsstyrelserna och överståthållarämbetet.

Propositionen hade hänvisats, såvitt anginge förslagen till ändring i kommunallagarna, till konstitutionsutskottet, beträffande förslaget för förstärkning av personalen vid länsstyrelserna och överståthållarämbetet, till statsutskottet samt i övrigt till bevillningsutskottet.

Till behandling i samband med propositionen, i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet, hade utskottet förehäft åtskilliga inom riksdagen väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 345, i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas,

1) med bifall till de likalydande motionerna I: 353 av herr Nordenson m. fl. och II: 491 av herr Lundberg i Hälsingborg m. fl. samt motionen II: 490 av herrar Persson i Falla och Janson i Frändesta, den sistnämnda motionen i vad den avsåge deklarationstiden för bokföringspliktiga, för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379);

2) för sin del antaga i utskottets hemställan intaget förslag till lag om ändrad lydelse av 3 och 62 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

3) antaga i utskottets hemställan intaget förslag till förordning angående ändrad lydelse av 21 § förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt;

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

4) för sin del antaga i utskottets hemställan intaget förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 14 juni 1933 (nr 357) om åsätande i vissa fall av särskilt uppskattningsvärde å fastighet;

5) antaga i utskottets hemställan intaget förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 12 februari 1943 (nr 44) om kupongskatt;

B) att riksdagen måtte, i anledning av de likalydande motionerna I: 355 av herr Velander m. fl. och II: 492 av herr Lundberg i Hälsingborg m. fl., i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag om inrättande av en central nämnd med uppgift att verka för enhetlighet i taxeringen;

C) att följande motioner, nämligen:

de likalydande motionerna I: 327 av herr Lindblom m. fl. och II: 457 av herr Skagerlund m. fl.,

de likalydande motionerna I: 336 av herr Gustaf Elofsson m. fl. och II: 470 av herr Nilsson i Göteborg m. fl.,

de likalydande motionerna I: 355 av herr Velander m. fl. och II: 492 av herr Lundberg i Hälsingborg m. fl.,

motionen I: 335 av herrar Linnér och Albert Andersson, i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet,

motionen I: 352 av herrar Franzon och Anderberg,

motionen I: 354 av herr Holmström m. fl.,

motionen II: 458 av herrar Sundström i Skövde och Nilsson i Kristinehamn,

motionen II: 468 av herr Jacobson m. fl., i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet, samt

motionen II: 490 av herrar Persson i Falla och Janson i Frändesta,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

9 §, 36 § 3 mom. och 145 § 8 och 11 mom. förordningen om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 skulle enligt utskottets förslag hava följande lydelse:

9 §.

Länsprövningsnämnd skall bestå av landskamreraren såsom ordförande samt minst fyra, högst åtta ledamöter jämte suppleanter för dem, en för varje ledamot. Ledamöter och suppleanter utses av Kungl. Maj:t för en tid av fyra år bland personer, som äro valbara till ledamöter i taxeringsnämnd inom provningsdistriktet. Högst halva antalet ledamöter och suppleanter må vara medlemmar i taxeringsnämnd inom distriktet.

36 § 3 mom.

3 mom. Uppgifter enligt 33 § skola vara avlämnade senast den 31 januari under taxeringsåret.

Uppgifter enligt 34 § skola vara avlämnade senast den 15 februari under taxeringsåret; dock må vanligt handelsbolag, kommanditbolag och rederi för registreringspliktigt fartyg under enahanda villkor, som i 1 mom. tredje och fjärde styckena sägs, åtnjuta där omförmält anstånd med avlämnande av uppgift som i detta stycke avses.

145 § 8 och 11 mom.

8 mom. De personer, — — — rörande taxeringsarbetet,

de personer, — — — myndighets medgivande,

de ordförande — — — i 59 § 1 mom.,

de ordförande och ledamöter i fastighetstaxeringsnämnd i stad, som på ve-

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

derbörliq kallelse inställt sig till sådant sammanträde, varom förmåles i 59 § 2 mom., ävensom

de ordförande och ledamöter i fastighetstaxeringsnämnd eller i taxeringsnämnd, som på vederbörliq kallelse inställt sig före eller under fastighetsprövningsnämnds eller prövningsnämnds sammanträde för meddelande av upplysningar,

äga att — — — allmänna resereglementet.

Ersättning efter ovannämnda grunder tillkommer jämväl sakkunnig, som biträtt i taxeringsfrågor.

11 mom. Sådan i 126 § 2 mom. omförmäld ledamot av kammarrätten ävensom sådan ledamot i fastighetsprövningsnämnd eller prövningsnämnd, som icke är befattningshavare i statens tjänst, äger för tid, varunder han varit inkallad till tjänstgöring, åtnjuta arvode med tjugufyra kronor om dagen, om han är bosatt å sammanträdesorten, och med trettiotvå kronor om dagen, om han är bosatt utom sammanträdesorten. Är sådan ledamot befattningshavare i statens tjänst, skall han för tjänstgöringen åtnjuta, jämte ersättning för avlöningsförmåner, som han får avstå under tjänstledighet för ifrågavarande uppdrag, arvode med belopp, som bestämmes av Kungl. Maj:t. Därjämte skall ledamot i förekommande fall för resedagar åtnjuta rese- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet.

Reservationer hade avgivits:

I) av herrar *friherre Lagerfelt, Velander, Ljungdahl, Hagberg* i Malmö, *Jonsson* i Skedsbygd och *Karlsson* i Granebo, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande bort hava annan, i reservationen angiven lydelse, dels ock att utskottets hemställan i vissa angivna delar bort hava den lydelse reservanterna föreslagit.

9 § förordningen om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, den 28 september 1928 skulle enligt dessa reservanter hava följande lydelse:

9 §.

Länsprövningsnämnd skall bestå av ordförande samt minst fyra, högst åtta ledamöter. Ordförande och ledamöter av prövningsnämnden utses av Kungl. Maj:t. En av ledamöterna skall förordnas till vice ordförande att vid förfall för ordföranden tjänstgöra i hans ställe. För varje ledamot utser Kungl. Maj:t en suppleant. Ordförande samt ledamöter och suppleanter skola utses för en tid av fyra år bland personer, som äro valbara till ledamöter i taxeringsnämnd inom prövningsdistriktet. Högst halva antalet ledamöter och suppleanter må vara medlemmar i taxeringsnämnd inom distriktet.

Där på grund av förhållandena i visst län för vinnande av nödig tillgång till lokal- och personkänedom beträffande länets olika delar så prövas erforderligt, äger Kungl. Maj:t, efter förslag av länsstyrelsen, fastställa antalet ledamöter till högst tolv med motsvarande antal suppleanter för dem.

II) av herrar *Elon Andersson, Sandberg* och *Jonsson* i Skedsbygd, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande beträffande »Tiden för avlämnande av löneuppgifter och uppgifter angående utdelning m. m.» bort hava annan, i denna reservation föreslagen lydelse, enligt vilken tiden för avlämnandet av löneuppgifter och uppgifter angående utdelning m. m. bort bibehållas oförändrad till den 15 februari under taxeringsåret,

dels ock att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts förslag, såvitt avsåge ändrad lydelse av 36 § 3 mom. taxeringsförordningen samt att vidtaga därav föranledd ändring i förordningens ingress;

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

III) av herr *Sandberg*, som ansett,

dels att utskottets yttrande i fråga om »Ersättning till ledamöter i fastighetsprövningsnämnd och prövningsnämnd» bort hava annan, av reservanten föreslagen lydelse,

dels ock att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att 145 § 8 och 11 mom. förslaget till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen skulle hava följande lydelse:

145 §.

8 mom. De personer, — — — rörande taxeringsarbetet,

de personer, — — — myndighets medgivande,

de ordförande — — — i 59 § 1 mom.,

de ordförande och ledamöter i fastighetstaxeringsnämnd i stad, som på vederbörlig kallelse inställt sig till sådant sammanträde, varom förmåles i 59 § 2 mom., ävensom

de ordförande och ledamöter i fastighetstaxeringsnämnd eller i taxeringsnämnd, som på vederbörlig kallelse inställt sig före eller under fastighetsprövningsnämnds eller prövningsnämnds sammanträde för meddelande av upplysningar,

äga att — — — allmänna resereglementet.

Ersättning efter ovannämnda grunder tillkommer jämväl sakkunnig, som biträtt i taxeringsfrågor.

Ledamot av fastighetsprövningsnämnd eller prövningsnämnd, som icke är befattningshavare i statens tjänst, äger för tid, varunder han varit inkallad till tjänstgöring, åtnjuta arvode med aderton kronor om dagen, om han är bosatt å sammanträdesorten, och med tjugufyra kronor om dagen, om han är bosatt utom sammanträdesorten. Är sådan ledamot befattningshavare i statens tjänst, skall han för tjänstgöringen åtnjuta, jämte ersättning för avlöningsförmåner, som han får avstå under tjänstledighet för ifrågavarande uppdrag, arvode med belopp, som bestämmes av Kungl. Maj:t. Därjämte skall ledamot i förekommande fall för resedagar åtnjuta rese- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet.

11 mom. I 126 § 2 mom. omförmäld ledamot av kammarrätten, som icke är befattningshavare i statens tjänst, åtnjuter för tid, varunder han varit inkallad till tjänstgöring, arvode med tjugufyra kronor om dagen, om han är bosatt i Stockholm, och med trettio två kronor om dagen, om han är bosatt utom Stockholm. Är sådan ledamot befattningshavare i statens tjänst skall gälla vad som för motsvarande fall är stadgat enligt 8 mom.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Hagberg** i Malmö, som anförde: Herr talman! I avseende å föredragningen av bevillningsutskottets betänkande nr 57 tillåter jag mig hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis, punkten A) 1) på det sätt, att först föredrages det av utskottet under punkten framlagda förordningsförslaget, där så erfordras, paragraf- och momentvis med iakttagande att 9 § i förordningsförslaget föredrages först samt att slutstadganden, ingress och rubrik föredrages sist, varefter utskottets hemställan i punkten föredrages,

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta betänkandet i dess helhet, samt

att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölls.

*Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)**Punkten A) 1).*

Utskottets förslag till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379).

9 § föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag tror nog att man får säga, att det sakkunnigbetänkande, som utgör grundvalen för här förevarande kungl. proposition, är ett ganska vederhäftigt stycke arbete. Såvitt jag förstår, har med detta tagits ett betydande steg hän emot det av oss alla omfattade önskemålet att få till stånd en rationaliserad och effektiviserad taxeringsordning här i landet i syfte att skapa större likformighet och bättre rättvisa vid skattebördans fördelning än vad förhållandet beklagligtvis många gånger hittills har varit. Då jag anser mig kunna fälla detta omdöme om sakkunnigutlåtandet, så följer därav att jag kan framföra ungefär samma omdöme även i fråga om propositionen, eftersom ju departementschefen i stora drag har följt vad de sakkunniga föreslagit.

Bevillningsutskottet är också på det hela taget ganska enigt i sitt ståndpunktstagande till propositionen. Emellertid har utskottet icke desto mindre ansett sig böra rekommendera riksdagen att göra ett par justeringar i förslaget. Utskottet är enigt även när det gäller dessa avsteg från det kungl. förslaget. Jag skall här inskränka mig till att säga några ord endast om de båda viktigare avsteg, som gjorts från propositionen.

Det första avsteget gäller den naturligtvis ganska viktiga frågan om deklarationstiden för bokföringspliktiga skattskyldiga. Det är ju så, att hittills har denna anståndstid varit fixerad till den 31 mars. Propositionen har emellertid inskränkt tiden till den 15 mars. Motivet för detta är, att man genom en sådan inskränkning vill bereda taxeringsnämndsordförandena längre tid för deras arbete. Detta är givetvis ett mycket acceptabelt motiv, men vi ha inom utskottet tyckt det vara litet egendomligt, att en sådan lättnad för taxeringsnämndernas ordförande skulle beredas på detta sätt, nämligen i form av ökad svårighet för deklaranterna. Det är ju dock så, att det är deklARATIONERNA, som bilda fundamentet för hela taxeringsarbetet, och då tycker man, att det vore ganska naturligt, att deklaranterna bereddes någon tid att fullgöra dessa sina deklARATIONER, i all synnerhet som, såsom vi alla veta, vår skattelagstiftning är ytterst komplicerad och svåröverskådlig och blir det allt mera för varje år.

Vi voro alltså inom utskottet på ett tidigt stadium tämligen betänksamma emot den kungl. propositionen i denna del. Det har också väckts motioner om att man skulle bibehålla status quo. Dessa motioner tolka ju icke minst näringslivets syn på dessa ting. Vi ha ansett oss böra ställa oss välvilliga till dessa framställningar och utskottet rekommenderar därför status quo på den punkten, vilket följaktligen innebär en ändring av propositionens förslag.

En ganska väsentligt bidragande orsak till att utskottet ansett sig böra taga detta steg är vissa utfästelser, som ha gjorts från näringslivets sida. Jag tror det kan vara lämpligt att några ord sägas om just den sidan av saken, eftersom det nämligen, såvitt jag vet, är första gången man från näringslivets stora organisationers sida på detta sätt på eget initiativ har gått direkt till statsmakterna och förklarat, att om statsmakterna anse sig kunna vidtaga en av näringslivet önskad åtgärd, så förklarar man sig å sin sida redo att göra vissa utfästelser beträffande sina medlemmar. Dessa utfästelser äro så utformade, att industriförbundet och de övriga stora organisationerna, handelskamrarna o. s. v.,

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)
ha förklarat sig villiga att, om den hittillsvarande deklaraionsfristen lämnas oförändrad, tillställa sina medlemmar som det heter en enträgen uppmaning att avlämna deklaraion snarast möjligt och, endast då så befinnes oundgängligen nödvändigt, senare än den 15 mars.

Jag tror, att bevillningsutskottet gjort klokt i att taga fasta på denna utfästelse från näringslivets sida och icke ställa sig avvisande till densamma. Man kan därvidlag säkerligen räkna med konsekvenser för framtiden, konsekvenser som kunna vara gynnsamma med hänsyn till samarbetet mellan statsmakterna och näringslivet. Jag vågar alltså uttala den förhoppningen, att kammaren skall följa det enhälliga bevillningsutskottet på denna punkt.

Även i ett annat hänseende har utskottet — också i det fallet enhälligt — ansett sig böra göra en justering. Den gäller den viktiga frågan om inrättande av en riksskattenämnd. De sakkunniga hade för sin del föreslagit inrättande av en sådan för hela riket gemensam riksskattenämnd. Dess uppgift skulle vara att främja likformighet i taxeringen mellan de olika länen samt att därutöver utöva en rådgivande verksamhet gentemot beskattningsmyndigheterna. Nämnden skulle också övertaga de uppgifter, som nu äro anförtrödda mellankommunala prövningsnämnden. De sakkunnigas förslag var på denna punkt enhälligt.

Egendomligt nog har emellertid departementschefen icke ansett sig kunna taga upp vad de sakkunniga sålunda hade föreslagit. Departementschefen konstaterar visserligen själv, att det är ostridigt, att en brist föreligger i taxeringsorganisationen i så måtto, att man icke har en sådan riksskattenämnd. — Han är på det klara med att det är en brist — men han vill icke nu omedelbart avhjälpa denna brist. Han vill att den reform, som nu kommer att beslutas, först skall få tillfälle att verka någon tid, och han hoppas, att de bekanta landskamrerarmötena även skola kunna medverka till det önskemål som alla hysa, nämligen att om möjligt erhålla enhetlighet och likformighet i taxeringen.

Denna fråga om en riksskattenämnd är ju ett gammalt spörsmål, som varit uppe många gånger här i riksdagen utan att leda till något resultat. Jag skall icke här redogöra för dess historia, utan vill endast påpeka en anmärkningsvärd omständighet. Riksdagen har under de senaste åren beslutat en ny krigskonjunkturbeskattning. När beslut därom fattades inkorporerade vi i detta beslut även en sådan över det hela stående nämnd, som vi kallade för centrala krigskonjunkturskattenämnden. När vi fingo den nya omsättningsskatten, ansågs det nödvändigt att även utbygga den med en sådan överinstans, centrala omsättningsskattenämnden. Under sådana förhållanden är det ju ganska egendomligt, att när det gäller den verkligt stora beskattningen, den egentliga inkomst- och förmögenhetsbeskattningen, som ju har mycket större betydelse än båda dessa andra skatteformer, man är alldeles i avsaknad av en sådan central institution. Det är ganska egendomligt också därför att riksdagen så sent som år 1941 utan meningsskiljaktigheter uttalade önskemål om att en sådan nämnd skulle införas.

Departementschefen har emellertid, som jag nyss antydde, icke för närvarande, trots att han anser det vara en brist i taxeringsorganisationen, velat förorda inrättande av ett sådant centralt organ. Bevillningsutskottet, som rekommenderade 1941 års riksdag inrättandet av ett dylikt auktoritativt organ med befogenhet att göra uttalanden i beskattningsfrågor till ledning för taxeringsmyndigheterna och de skattskyldiga, har naturligtvis icke nu kunnat frånfalla denna sin mening, i all synnerhet som riksdagen gjort bevillningsutskottets ifrågavarande yttrande till sitt. Bevillningsutskottet vidhåller alltså sin tidigare uppfattning och har i klämman infört ett direkt yrkande om en riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om framläggande för riksdagen snarast möjligt av förslag om inrättande av ett sådant organ. Det

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

vore ju ganska rimligt om riksdagen, som alltså år 1941 uttalade sig för ett dylikt centralt organ, nu följer utskottet även i denna del.

På vissa andra punkter har utskottet gjort justeringar i propositionens förslag, men de äro av mindre betydelse och jag skall icke uppehålla mig vid dem.

Jag skall i stället övergå till den fråga, som föranlett en större reservation, nämligen den viktiga frågan om ordförandeskapet i prövningsnämnderna. Läget i utskottet har varit ganska egendomligt, när det gäller denna fråga, som ju endast är en detalj i det hela men, såsom kammarens ledamöter väl förstå, en mycket viktig detalj. I den kungl. propositionen föreslås som bekant, att för framtiden landskamreraren skall vara ordförande i prövningsnämnden. Inom utskottet har man över hela linjen varit mycket tveksam om, huruvida det kan anses vara klokt att biträda en sådan ordning. Man har helt naturligt frågat sig, om landskamreraren, som ju hittills företrätt statens fiskaliska intresse, verkligen skulle, när han enligt propositionen hade att sitta som opartisk ordförande i prövningsnämnden, kunna helt frigöra sig från sin tidigare fiskaliska inställning. Därmed menar man givetvis inte, att det inte hos landskamrerarna skulle finnas en åstundan att förfara opartiskt och fullt objektivt i den nya befattningen — man får naturligtvis utgå ifrån att så är fallet — men å andra sidan har man menat att, när landskamrerarna under så många år representerat statens fiskaliska intresse, kan det trots deras goda vilja måhända många gånger komma att bli svårt för dem att såsom ordförande i prövningsnämnden så att säga krypa ur sitt eget skinn, och det vore ju allvarligt, om inte ordföranden i prövningsnämnden skulle uppträda på ett fullt objektivt och opartiskt sätt.

Majoriteten inom utskottet har emellertid kanske inte låtit sin tvekan så mycket dikteras av denna synpunkt på problemet som av en del andra synpunkter, vilka också givetvis äro beaktansvärda. Utskottets tveksamhet har nog huvudsakligen berott därpå, att i den nya organisationen landskamreraren trots ordförandeskapet i prövningsnämnden skulle komma att intaga en ledande ställning i fråga om taxeringsarbetet inom länet. I sin egenskap av opartisk ordförande i prövningsnämnden finge han vidare fatta ståndpunkt till yrkanden, som framställdts, och utredningar, som verkställdts av honom underlydande personal, vilket i principiellt hänseende måste anses mindre lämpligt. Ur denna synpunkt skulle enligt utskottsmajoritetens mening en länsstyrelsen utomstående person såsom ordförande i prövningsnämnden varit att föredraga.

Men sedan drar inte utskottsmajoriteten enligt min åsikt den logiska slutsatsen av detta i och för sig alldeles riktiga resonemang. Man fordrar inte någon annan ordning, utan man resignerar inför de svårigheter, som man anser möta när det gäller att skaffa fullgoda ordförande i prövningsnämnderna, därest icke landskamrerarna skulle få anlitas för detta uppdrag. Man anser att det i så fall inte står att få tillräckligt kvalificerade krafter för uppgiften och godtar därför, ehuru med åtskilligt knorr, Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt. Men man är från majoritetens sida icke desto mindre så tveksam, att man i slutet av sitt uttalande rörande denna del av förslaget anser sig böra ännu en-gång understryka, att iakttagandet av en fullständig opartiskhet från ordförandens sida utgör en nödvändig förutsättning för att prövningsnämnden skall kunna fungera på det sätt som avsetts.

Vi, som stå bakom reservationen på denna punkt, ha givetvis hyst samma tveksamhet som majoriteten gjort, men vi ha inte velat ge upp inför svårigheterna, utan ha anselt oss böra draga de logiska konsekvenserna av vårt ståndpunktstagande. Vi förmena nämligen att det bör inte vara alldeles omöjligt —

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)
jag skall återkomma till den saken om ett ögonblick — att få kvalificerade ordförande i prövningsnämnderna utan att anlita just landskamrerarna.

En av de omständigheter, som föranlett detta vårt ståndpunktstagande och som givetvis även bidragit till den mycket stora tveksamhet, som majoriteten lagt i dagen, är att en lång rad av de remissinstanser, som yttrat sig i saken, uttalat mycket bestämda erinringar mot de sakkunnigas förslag att göra landskamreraren till prövningsnämndens ordförande, i det att man menat att en sådan anordning inte skulle skapa det nödiga förtroendet till prövningsnämnderna och deras verksamhet. Sålunda har exempelvis länsstyrelsen i Halland gjort ett ganska intressant uttalande, som jag här skulle vilja något närmare beröra. Länsstyrelsen i Halland anför, att man icke torde kunna komma ifrån att landskamreraren, även med de ändrade funktioner han komme att få enligt de sakkunnigas förslag, hos allmänheten komme att framstå såsom representant för statens fiskaliska verksamhet och i denna sin egenskap av de klagande skattskyldiga betraktas såsom en motpart.

Det vore med hänsyn till det förtroende, med vilket hela denna organisation måste omfattas, ödesdigert, om en sådan uppfattning skulle bli rådande hos de skattskyldiga. Då skulle ju den auktoritet, som prövningsnämnderna måste ha, snabbt komma att undergrävas.

Jag skall inte här närmare ingå på alla de remissvar, som gå i samma riktning, utan vill bara nämna att samma ståndpunkt ha åtskilliga andra länsstyrelser liksom också Kooperativa förbundet intagit. Vidare skriver överståthållarämbetet, att ämbetet finner det olämpligt, att landskamrerarna och skattedirektören i Stockholm ingå såsom ledamöter i prövningsnämnden och i sådan egenskap deltaga i beslut, som sedan skola av taxeringsintendenten granskas för eventuellt överklagande. En annan organisation, vars omdöme i dessa ting man enligt min mening måste fästa vikt vid, nämligen taxeringsnämndsordförandenas riksförbund, framhåller i sitt utlåtande, att, såvida det icke kan anförtros åt prövningsnämnden att själv utse sin ordförande, Kungl. Maj:t bör därtill utse en av nämndens ledamöter.

Jag skall inte trötta kammaren med att föredraga ytterligare remissvar. där den ståndpunkten intages att landskamreraren icke bör vara ordförande. Jag vill emellertid nämna, att även om det är många remissinstanser, som intagit denna ståndpunkt, så har dock icke majoriteten — i varje fall rent kvantitativt sett — gjort det, utan den har följt Kungl. Maj:ts linje.

Orsaken till att utskottsmajoriteten inte ansett sig kunna justera propositionen, när det gäller ordförandeskapet i prövningsnämnden, även om man är ytterst tveksam beträffande det ändamålsenliga i Kungl. Maj:ts förslag härvidlag, är alltså att man menar, att det inte går att få tillräckligt kompetenta ordförande i prövningsnämnderna, därest landskamrerarna inte skulle kunna ifrågakomma. Vi reserverar oss, såsom jag tidigare framhållit, av en annan mening. Vid de undersökningar som vi gjort ha vi inte kunnat finna annat än att det skall låta sig göra att få tag på personer, som på ett tillfredsställande sätt skulle kunna fylla den uppgift det här gäller. Det skulle väl också nästan innebära ett intellektuellt fattigdomsbevis, om det inte här i landet skulle finnas tjugosex personer, som vore kompetenta att sitta som opartiska ordförande i våra prövningsnämnder. Vi ha t. ex. hovrättsjurister, magistratsledamöter, häradshövdingar etc., och dessa äro väl, såvitt jag förstår, fullt kvalificerade för uppdraget. Men man behöver enligt min mening inte inskränka sig till dessa och liknande kategorier. Det finns säkert numera i vårt land många personer, som på grund av erfarenhet och träning i allmänna värv och annan dylik verksamhet, skaffat sig insikter och kompetens, som göra dem väl kvalificerade för ordförandeskapet i prövningsnämnderna.

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

Vi reservanter mena alltså, att man bör justera den kungl. propositionen på denna punkt, och vi föreslå sådan ändring av 9 §, att landskamreraren icke får vara ordförande i prövningsnämnd.

Därest riksdagen godtar reservationen i denna del, följer därav att en hel del justeringar måste vidtagas beträffande övriga paragrafer. Reservanterna ha utarbetat ett detaljerat förslag härtill, men jag finner inte nu anledning att gå närmare in därpå — förslaget står ju att läsa i reservationen.

Jag skall, herr talman, inte vidare uppehålla mig vid de föreslagna ändringarna av taxeringsförordningen. Det finns ju ytterligare en del detaljer av intresse, men jag föreställer mig att även andra ledamöter av bevillningsutskottet här komma att yttra sig och då kanske närmare kommentera dessa spörsmål. Jag stannar alltså med vad jag nu sagt och hemställer, med hänvisning till den argumentering som jag här tillåtit mig anföra, om bifall till den av friherre Lagerfelt m. fl. avgivna reservationen i den del som avser 9 §.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag tror inte att vi här behöva spilla mycken tid på att försöka övertyga varandra om gagnet och nödvändigheten av den reform på taxeringsväsendets område, varom det nu gäller att fatta beslut. Reservanternas talesman har redan varit inne därpå, och det finns inte någon anledning för mig att ytterligare understryka, hurusom den erfarenhet vi ha vunnit under årens lopp och den skärpning av beskattningen, som under senare tid ägt rum, liksom även nödvändigheten av att skapa största möjliga rättvisa och likformighet i beskattningen för de olika skattedragarna, var de än äro bosatta, göra en reform i hög grad påkallad.

Det är klart, herr talman, att när det gäller att genomföra en reform av något, som spänner över ett så stort område, som fallet är med taxeringsförordningen, det måste göra sig gällande olika meningar om än den ena, än den andra detaljen. Men jag ber att särskilt få framhålla, att så stark har önskan varit inom bevillningsutskottet att nå fram till ett bättre tillstånd, att det praktiskt taget bara är på tre punkter, som delade meningar råda, när ärendet nu ligger på kammarens bord. Det har varit en för alla gemensam önskan och strävan att åstadkomma en bättre taxeringsorganisation, och att man därvid även är beredd att bygga vidare på det nu föreliggande reformförslaget, därom vittnar bevillningsutskottets förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att det snarast måtte framläggas ett förslag till den centrala nämnd, för vars inrättande riksdagen redan vid ett par tillfällen har uttalat sig.

Vad de delade meningarna beträffar, vill jag först ägna ett par ord åt den reservation, som tar sikte på traktaments- och reseersättningar till prövningsnämndens ledamöter. Det är klart att man alltid kan ha olika uppfattningar om, huruvida dagtraktamentet skall vara 24 eller 32 kronor, om reseersättningen skall utgå enligt bestämmelserna i I B eller II C o. s. v., men vi ha i utskottet ansett oss böra tillstyrka den kungl. propositionen härvidlag, detta så mycket mer som vi ha funnit det angeläget att man gör vad som göras kan i den nuvarande situationen för att förbättra även taxeringsnämndsordförandenas ställning och ersättningen för deras arbete. Såsom framgår av betänkandet, har bevillningsutskottet enhälligt tryckt mycket starkt på den saken, att arvodenas storlek står i ett visst förhållande till möjligheterna att erhålla de bäst kvalificerade krafterna och därmed uppnå bästa möjliga resultat av taxeringsarbetet, och med det ståndpunktstagande, som sålunda skett beträffande taxeringsnämndsordförandena, ha vi inte kunnat finna det rimligt att gå in för en ned-

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)
skärning av Kungl. Maj:ts förslag när det gäller dagtraktamente och reseersättning till prövningsnämndens ledamöter.

Det är ytterligare en av de mindre detaljerna, som jag skulle vilja säga några ord om, innan jag går till det som avhandlas i huvudreservationen, och det är om framflyttningen av tidpunkten för löneuppgifternas avlämnande. Som bekant avser förslaget, att denna tidpunkt skall framflyttas till den 31 januari, detta närmast i det syftet att det skall bli möjligt för löntagarna att från arbetsgivarens sida få en ordentlig uppgift om sina inkomster, innan de gå att avfatta sina deklARATIONER. Vi veta ju alla, och den saken har bestyrkts under utskottsbehandlingen, att en mängd löntagare, framför allt i de större samhällena, icke avge sina deklARATIONER förrän den allra sista dagen och att detta sker därför, att de i många fall äro hänvisade till att invänta löneuppgifterna från arbetsgivaren. Det har ju framställts önskemål om, att deklARATIONERNA om möjligt skola inlämnas tidigare än som hittills i regel varit fallet, och Kungl. Maj:t har därför tänkt sig — vilket förslag tillstyrks av utskottet — att man genom en framflyttning av tidpunkten för löneuppgifternas avlämnande skulle kunna uppnå att deklARATIONERNA från löntagarnas sida eventuellt inlämnades någon vecka, kanske ett par veckor tidigare än vad som för närvarande sker.

Det har inte riktats några anmärkningar mot denna anordning från de arbetsgivarhåll, där man sysselsätter många arbetare, utan där har man funnit det vara en lämplig reform. Däremot har från andra håll, inte minst från småbrukarhåll, där man inte har samma ordnade bokföring och där man kanske bara under en viss tid av året sysselsätter en och annan arbetare, framhållits att det lämpligaste vore att man såsom nu får förena avgivandet av löneuppgiften med avgivandet av den egna deklARATIONEN. Jag medger oförbehållsamt, och det gör också utskottet i sitt utlåtande, att en framflyttning av tidpunkten kan vara förenad med vissa svårigheter för de många små arbetsgivare ute i bygderna, som inte ha någon ordnad bokföring. Men i valet mellan att gå till mötes önskemålen från det hållet eller att taga hänsyn till det stora antalet löntagare, vilka för avgivandet av sin deklARATION äro beroende av löneuppgifterna från arbetsgivaren, ha vi måst säga oss, att det senare dock är ur taxeringsarbetets synpunkt det viktigaste och väsentligaste. Vi ha sålunda kommit till det resultatet, att vi tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Båda de frågor, som jag här berört, äro emellertid mindre detaljer i det hela. Den stora detaljen är den, som herr Hagberg nyss talat om, nämligen ordförandeskapet i prövningsnämnden. I den kungl. propositionen förutsattes, att ordföranden i prövningsnämnden skall vara en man som är väl förtrogen med de rättsregler som gälla på beskattningens område och att han i detta avseende icke får äga mindre kompetens än de tjänstemän som i övrigt skola bevaka de olika intressena inför prövningsnämnden. Såsom herr Hagberg har uppgivit, har det inom utskottet och, såsom jag vågar tro, även inom de sakkunniga rått tveksamhet, huruvida det skulle vara lämpligt att göra landskamreraren till ordförande i prövningsnämnden. En del har ju ansett, att landshövdingen borde kvarstanna i denna funktion, men när det på allvar gällt, har av naturliga skäl ingen ställt ett sådant yrkande. Däremot ha reservanterna velat göra gällande, att det ur objektivitetens synpunkt skulle vara olämpligt att ha landskamreraren på ifrågavarande post. Utskottsmajoriteten har underkänt denna uppfattning. Vår tveksamhet vilar på andra grunder. Den vilar framför allt på den grunden, att landskamreraren alltfort skall ha en ledande ställning på landskontoret och att taxeringsintendenten, som ju är den som slutligen skall överklaga de beslut som prövningsnämnden med landskamreraren som ordförande har fattat, skall stå i ett visst underordnat förhållande till denne.

Ändring i vissa delar av taxeringsförfordningen, m. m. (Forts.)

Det är detta förhållande som gjort oss tveksamma. Vi tro att det nog är möjligt för landskamreraren att visa samma objektivitet som någon annan ordförande, tagen från något håll utanför landsstaten. Vi tro att den omständigheten, att landskamreraren sitter i denna ansvariga ställning, skall medföra de förändringar som här äro önskvärda, och vi ha låtit vår tveksamhet hävas därav att man måste ju söka få en organisation som är hållbar och en organisation som är så arbetsduglig, att den kan komma att uppfylla de förväntningar som vi hysa i fråga om genomförandet av denna reform.

Nu sade herr Hagberg, att man nog skall kunna uppbringa 26 stycken duktiga karlar. Ja, jag tror nog, herr Hagberg, att man runt om i landet kan uppbringa 26 duktiga karlar som kunna sköta ifrågavarande ordförandskap lika bra som landskamrerarna. Men det är icke säkert, att man kan förvärva deras sakkunskap för ett så pass tidsödande arbete som det här är fråga om, och man kan säkerligen inte göra det under några förhållanden med den ersättning för deras arbete som reservanterna föreslagit, då de börjat med att tala om en tusenlapp men sedermera kommit underfund med att denna ersättning kanske inte räcker, utan därför velat lägga i Kungl. Maj:ts hand att höja arvodet, om detta skulle vara erforderligt. Jag vill i detta avseende bara säga, att när vi sökte komma till ett resultat i fråga om vad som härvidlag kunde vara lämpligt, hörde vi oss för på skilda håll. Det var då siffran 1,000 kronor nämndes. Men det visade sig sedan, att den skåning från Malmöhus län, som nämnde denna siffra, avsåg ersättningen till prövningsnämndens ledamöter, under det att han menade, att ordförandens arvode säkerligen skulle behöva beräknas uppgå till 6 à 7 gånger den tusenlapp som här nämnts.

Reservanterna hava också förmenat — det står på sid. 83 i betänkandet — att bland de stora befolkningsgrupper som nu kännbart drabbas av den direkta beskattningen skulle man få mera förtroende för en man utanför landsstaten. Jag tillåter mig här sätta ett frågetecken. Om en man åtar sig detta arbete för det arvode som här nämnts av reservanterna, då måste det vara en man som har den ekonomiska ställningen, att han är fullkomligt oberoende av att under 4, 5, 6 månader ha någon inkomst från annan verksamhet. Jag är icke alldeles övertygad om att, om man kan uppleta en sådan man, han har större förtroende inom stora befolkningslager än landskamreraren i länet.

Vi ha efter all vår tveksamhet kommit till det resultatet, att vill man överhuvud taget här skapa en hållbar organisation, så måste det ske efter de linjer som de sakkunniga och Kungl. Maj:t ha föreslagit. Jag är, herr talman, ingalunda blind för att man när det gäller landskamrerarens självskrivnhet till ordförandeposten i prövningsnämnden kan anlägga den synpunkten, att det kan finnas landskamrerare som äro olämpliga att fullgöra denna funktion. Det har ingalunda saknats erinringar i denna riktning, men då skulle jag, herr talman, vilja säga att jag tror, att det är en allmän uppfattning bland dem som sysslat med detta förslag, att det är bättre att byta bort en olämplig landskamrerare och sätta honom på någon annan tjänst än att bryta sönder en organisation sådan som den här föreliggande.

Jag skulle i detta sammanhang också vilja framhålla, att skulle kammaren stanna för reservanternas principer, då skulle det enligt min uppfattning vara det lyckligaste, att man ginge på avslagslinjen och skickade detta förslag tillbaka till Kungl. Maj:t med begäran om ett förslag enligt de principer som äro upptagna i reservationen. Det finns alldeles för många kuggar som gripa in i varandra i det här föreliggande lagkomplexet för att man skulle så att säga på rak arm våga sig på reservanternas förslag. Jag tror jag vågar säga, att det är majoritetens inom bevillningsutskottet mening, att om man inte kan följa majoritetens linje i detta avseende, vilken är samma

Ändring i vissa delar av taxeringsförfordningen, m. m. (Forts.)
linje som den Kungl. Maj:t och de sakkunniga föreslagit, då är det en säkerhetsåtgärd att avslå hela förslaget och kräva ett nytt förslag av Kungl. Maj:t.

Till sist skulle jag vilja peka på ännu en liten tvistefråga som föreligger här. Det gäller motiveringen i fråga om de bokföringspliktigas deklarations-tid. Som herr Hagberg redan nämnt, ha näringsorganisationerna här framfört vissa önskemål och åtagit sig vissa förpliktelser i fråga om att verka för att stora delar av näringslivets deklaranter skola avgiva sin deklARATIONER vid en tidigare tidpunkt än nu är fallet. Inför detta har bevillningsutskottet enhälligt stannat för ett tillmötesgående av de framförda önskemålen men samtidigt velat i sin motivering starkt understryka, att det här är fråga om ett förtroende till näringsorganisationerna som vi hoppas att de skola kunna motsvara. Vi ha sagt i vår motivering, att om det brister i detta avseende, så att det inte blir något egentligt resultat av ifrågavarande organisations åtaganden, då måste spörsmålet om en begränsning av tiden för deklARATIONERNAS avgivande ånyo tagas upp till prövning. Jag uttalar den förhoppningen, att den lilla hotelse, som ligger i detta uttalande, icke skall behöva sättas i verket, utan att näringslivets organisationer och representanter skola vara angelägna om att få fram det bästa möjliga resultat av sina egna utfästelser och av det förtroende som riksdagen visat genom att gå dem till mötes på denna punkt.

Jag tror, herr talman, att det inte är nödvändigt att ytterligare gå in i någon redogörelse för vad det här föreliggande förslaget avser. Den prövning av detsamma, som nu äger rum vid 9 § blir ju utslagsgivande för det resultat vi slutligen skola komma till. Med de nu anförda synpunkterna ber jag att få hemställa om bifall till bevillningsutskottets och Kungl. Maj:ts förslag i fråga om § 9.

Herr Hagberg i Malmö erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag föreställer mig, att kammarens ledamöter icke kunnat undgå att observera, att den tveksamhet rörande lämpligheten av att placera landskamreraren som ordförande i prövningsnämnden, som även majoriteten inom utskottet givit uttryck åt, också i synnerligen hög grad präglade herr Olssons i Gävle anförande. Han lät den emellertid falla inför svårigheterna att enligt hans mening få någon annan kvalificerad person på denna post. Herr Olsson gav mig emellertid i alla fall rätt, tyckte jag, då jag förmenade, att det dock inte skulle vara omöjligt att skaffa 26 stycken för ifrågavarande uppdrag tillräckligt kvalificerade personer utanför landskamrerarnas krets, men han ansåg, att det skulle vara omöjligt att förvärva dem för detta arbete, när man från reservanternas sida inte ifrågasatt högre arvode än 1,000 kronor för verksamhetsår. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att utöver dessa 1.000 kronor skulle till dessa personer utgå ersättning för resekostnader och dagtraktamente ävensom dag-arvode enligt samma grunder som enligt propositionen avses gälla för ledamot av prövningsnämnd.

A la bonne heure, det är möjligt att dessa kvalificerade personer inte på dessa villkor skulle vilja mottaga ifrågavarande uppdrag. Herr Olsson i Gävle ansåg, att man kanske i detta fall finge höja arvodet till 6,000 à 7,000 kronor för att få dessa personer. Det skulle jag för min del inte vara rädd för att vara med om. Det gäller ju dock bara 26 människor, och går man så högt upp som till 7,000 kronor, blir det 182,000 kronor för landet i dess helhet, och då gäller det dock en organisation som i alla fall kostar åtskilliga miljoner kronor. Är det så, tycker jag, att man inte behöver tveka på denna punkt. Jag har bara velat göra detta korta påpekande i anledning av herr Olssons i Gävle anförande.

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

Herr **Olsson** i Gävle, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Det är ju alldeles klart, att vill man betala vad som kräves i detta fall, skall man naturligtvis kunna ordna denna sak; det är inte fråga därom, men jag tror ju, att man med den organisation som här skulle byggas upp kan ordna saken utan att behöva taga denna extra utgift.

Herr **Hagberg** sade, att genom mitt anförande gick samma tveksamhet som gjort sig gällande hos reservanterna. Ja, det är riktigt, men den har också gått genom mina anföranden i bevillningsutskottet, när vi där behandlat denna sak. Majoriteten har emellertid icke haft det mod som reservanterna haft att utan vidare kasta denna organisation över bord. Det finns, herr **Hagberg**, ett *mod* som kan vara farligt, och det är det jag tycker reservanterna visat i den här föreliggande situationen.

Herr **Hagberg** i Malmö, som nu på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Något särdeles stort mod har näppeligen erfordrats för att komma fram till reservanternas ståndpunkt. Saken är inte så konstig som man på sina håll velat göra den till. Vi ha här framlagt ett fullständigt förslag för hur organisationen skall se ut, därest man tar bort landskamreraren från ordförandeposten i prövningsnämnden och låter honom stanna kvar vid sina nuvarande uppgifter. Det är inte några särdeles revolutionerande åtgärder som följa därav. De förändringar som bli följden avse detaljer, och dessa detaljer ha klargjorts i reservanternas förslag till ändringar av de olika paragraferna.

Herr **Olsson** i Gävle erhöll jämväl på begäran ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag kanske skall ta tillbaka mitt yttrande, att reservanterna visat ett mod som är farligt. Men då måste förklaringen vara den att de haft den fasta förvisningen, att kammaren icke komme att följa deras linje.

Härefter anförde:

Herr **Sandberg**: Herr talman! Det torde icke förefinnas några delade meningar om behovet av en effektivisering av taxeringsarbetet i de olika instanserna. Detta gäller både önskemålet, att de inkomster som förvärfvas verkligen komma fram och bli föremål för beskattning, och önskemålet att vid taxeringsarbetet tillämpas likformighet och rättvisa.

I likhet med utskottet kan man därför uttala sin tillfredsställelse över att det föreliggande förslaget till taxeringsreform har framlagts. Utskottet har ju också i allt väsentligt tillstyrkt detsamma. Jag har visserligen för min del anmält reservation i ett par punkter, men jag vill ändå säga, att jag tror att det föreliggande förslaget i stort sett bör vara ägnat att tillgodose det nämnda kravet på ett effektivt taxeringsförfarande. Man har ju sålunda genom det här föreliggande förslaget sökt bereda de lokala taxeringsnämnderna möjlighet att göra ett grundligare arbete, därigenom att man dels avlyft en del av deras arbetsuppgifter och lagt dem på andra organ och dels också ställt sakkunniga krafter till taxeringsnämndernas förfogande för de mera krävande taxeringsuppgifterna. Dessutom har ju kontrollen över taxeringsarbetet i taxeringsnämnderna förstärkts genom den nya taxeringsavdelning som är avsedd att upprättas hos länsstyrelsen. Vidare ha prövningsnämnderna fått en fastare organisation, och meningen är ju, att dessa skola kunna fungera som en verklig instans i taxeringsprocessen. Arbetet med fastighetstaxeringarna har man sökt effektivisera genom en förstärkning av ledningen för detta arbete, och som jag nyss nämnde skall en särskild taxeringsavdelning inrättas vid våra länsstyrelser.

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

Detta är endast några antydningar om vad propositionen innebär. Det är ju icke så små kostnader som det hela medför. Det kommer att röra sig om ett par miljoner kronors ökning av de årliga kostnaderna. Men man får väl tro, att resultatet av det hela genom den ökade effektiviteten skall bli sådant, att det lika fullt ger en behållning för det allmänna.

Jag vill i detta sammanhang särskilt understryka min tillfredsställelse över att utskottet har föreslagit anordningar som innebära en höjning av ersättningen till taxeringsnämndernas ordförande och till kronoombuden. I detta avseende innehöll propositionen endast en mycket blygsam förbättring, och utskottets förslag i nämnda hänseende får därför betecknas som synnerligen behövt. Man måste komma ihåg, att det grundläggande taxeringsarbetet dock utföres i de lokala nämnderna, och sker icke detta på ett tillfredsställande sätt, torde det vara ganska svårt att i fortsättningen rätta till vad som i början brustit. Om nu emellertid detta arbete skall kunna utföras på ett önskvärt sätt, är det nödvändigt, att ersättningen till dem som ha ledningen av detsamma blir nägorlunda tillfredsställande.

En mycket viktig punkt, där meningarna ha gått isär, gäller ordförandeskapet i prövningsnämnden. Denna sak har ju varit föremål för meningsutbyte här nyss mellan herr Hagberg och herr Olsson i Gävle. Jag har för min del på de skäl, som anförts utav utskottsmajoriteten, anslutit mig till denna majoritet i den nu nämnda frågan. Det har givetvis även för min del skett med en viss tvekan. Man måste ju naturligtvis tillskriva de betänkligheter, som utskottet pekar på, icke ringa vikt. Likväl tror jag, att de skäl, som anförts av utskottsmajoriteten, äro tillräckligt bärande för att motivera den ståndpunkt, till vilken man kommit. Det måste ju anses nödvändigt, att den som skall leda arbetet i prövningsnämnden besitter lika stor kunskap om taxeringsförfattningarnas innehåll och tillämpning som taxeringsintendenten, och även om det utanför landskamrerarnas krets finns människor, som besitta dessa kvalifikationer, så lär det icke alltid bli så lätt att förmå dem att ställa sig till förfogande för ifrågavarande uppdrag, som dock endast måste bli en bisyssla. Det är i alla händelser tydligt, att man näppeligen kan tänka sig att genomföra en anordning, sådan som den reservanterna föreslå, utan en mera ingående prövning än den, som varit möjlig vid utskottsbehandlingen. Man hade då bort, såsom herr Olsson framhöll, yrka avslag på hela propositionen och begära ett nytt förslag från Kungl. Maj:t. Detta skulle väl i alla fall ha varit en rätt betänkelig sak, icke minst med tanke på att denna fråga är av brådsakande natur och att den är en av de viktigaste av de frågor, för vilkas behandling vi sammanträtt till denna höstriktsdag. Jag tror att den anordning, som man har föreslagit i propositionen, kan vara försvarlig, och jag har en ganska stor tro på att de ifrågavarande tjänstemännen komma att i sin nya ställning till det yttersta försöka att ådagalägga objektivitet och opartiskhet. Jag ber sålunda, herr talman, att i fråga om den nu debatterade paragrafen få tillstyrka bifall till utskottets förslag.

Sedan kommer jag till ett par andra punkter, vilka nyss betecknats såsom mindre betydande. Det kan jag ju gärna medge, att de äro, men det kan väl ändå vara försvarligt att säga ett par ord om de detaljer, beträffande vilka jag har reserverat mig. Först ha vi då tiden för avlämnande av löneuppgifter m. m. Enligt den nuvarande lydelsen av 36 § 3 mom. så skola senast den 15 februari vissa uppgifter lämnas till ledning vid annans taxering beträffande under nästföregående år till annan utbetalade lönebelopp eller arvoden eller annan ersättning. Nu föreslås i propositionen, och utskottet går på samma linje, att tiden skall ändras från den 15 februari till den 31 januari, d. v. s. man skall avlämna dessa uppgifter 14 dagar tidigare än vad nu är fallet och

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

14 dagar tidigare än man skall avlämna deklaration. Nu ha vi i vår reservation framhållit, att vi icke ha någonting emot en sådan ändring av tiden för avlämnande av uppgifter enligt 42 § 3 mom. Dessa sistnämnda uppgifter avse nämligen uppgift om utdelning på aktier m. m., men det är löneuppgifterna, som vår reservation tagit sikte på. Såsom det framhållits i utskottets utlåtande, så skulle ju visserligen den fördelen kunna vinnas genom att löneuppgifterna avlämnades tidigare än nu, att även löntagarna finge sina uppgifter från arbetsgivarna tidigare, och eftersom löntagarna i många fall behöva dessa uppgifter för kontrollens skull, så skulle det möjliggöra för vederbörande att tidigare än nu avlämna sina deklarationer. Givetvis är detta en fördel för taxeringsnämnden i den mån man verkligen ernår det åsyftade resultatet. Man har emellertid rakt ingen garanti för att löntagare avlämna sina deklarationer tidigare därför att de få löneuppgifterna något tidigare. Det är naturligtvis en förmån för taxeringsarbetet ju förr deklarationerna från de ifrågavarande grupperna av skattskyldiga komma in, men å andra sidan bör det observeras, att löntagaredeklarationerna i allmänhet icke vålla stort besvär för taxeringsnämnderna utan äro lätta att behandla. Vidare måste mot de fördelar, som nyss påpekats, vägas de stora olägenheterna för andra grupper av skattskyldiga av att man framflyttar tiden för dessa uppgifters avlämnande. Det gäller alla dessa många små företagare och jordbrukare, som sakna ordnad bokföring. För dessa kommer det givetvis att te sig besvärligt att skicka in uppgifterna 14 dagar före den tid, då deklarationerna senast skall vara avlämnad. Någon nämnvärd vinst för taxeringsarbetet kan det heller icke bli fråga om, i vad det gäller alla de skattskyldiga, som jag här talar om. Det är ju nämligen på det sättet, att det är en fördel, att löneuppgifterna åtfölja vederbörande jordbrukares eller arbetsgivares deklaration, eftersom det blir nödvändigt för taxeringsnämndens ordförande att avstämma löneuppgifterna mot de avdrag, som äro gjorda i vederbörandes deklaration. Denna kontroll sker nämligen på samma gång som granskningen av respektive deklarationer och kan givetvis icke göras på förhand, om uppgifterna komma in tidigare än deklarationen. Vidare är det ju på det sättet, att de för taxeringsarbetet nödvändiga mantalslängderna icke äro färdigställda förrän i slutet av februari. I många fall och särskilt då det gäller taxeringsmyndigheterna på landsbygden torde sålunda ingen nämnvärd vinst kunna inhöstas i fråga om taxeringsarbetets utförande, och resultatet blir endast, att man genom ifrågavarande ändring kommer att åsamka särskilt jordbrukarna och de små företagarna onödigt besvär och vålla irritation. För övrigt kommer det sannolikt att bli så, att man icke får in dessa uppgifter i förväg, utan att de allt fortfarande i stor utsträckning komma att åtfölja vederbörandes deklaration. Jag tror, att vad man på denna punkt har velat vinna, det hade man i viss utsträckning kunnat vinna på andra vägar utan att på detta sätt vålla en onödig irritation hos stora grupper av skattskyldiga. Det förefaller, som om de sakkunniga och även utskottet skulle tagit för stor hänsyn till storstädernas och övriga tätorters intressen och för liten hänsyn till förhållandena på landsbygden. Detta är en fråga, som angår landsbygdens folk. Jag kommer, herr talman, att då vi komma fram till 36 § yrka bifall till den reservation, som jag nyss talat om.

Det är emellertid ännu en sak, jag måste säga ett par ord om, och det är ersättningen till ledamöter i fastighetsprövningsnämnd och prövningsnämnd. För närvarande utgår ersättning med 12 kronor, om vederbörande är bosatt på sammanträdesorten, och 16 kronor, om han icke är bosatt på sammanträdesorten, varjämte han har rätt att uppbära rescersättning enligt klass II D i allmänna resereglementet. Det är uppenbarligen en alltför ringa ersättning, det är ju klart, men man måste ändå, såsom jag ser saken, ställa sig en smula be-

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)
tänksam till förslaget att höja ersättningen med 100 %. Herr Adolv Olsson framhöll, att eftersom man har gått in för att i viss mån förbättra ersättningen till taxeringsnämndsordförande och kronoombud, så borde man väl i konsekvens därmed också förhjälpa ledamöterna av provningsnämnden till en bättre ersättning. Ja, det är alldeles riktigt, men det är en himmelsvid skillnad mellan storleken av den förbättring, som det här är fråga om i det ena och det andra fallet. Taxeringsnämndsordförandena få genom vad utskottet föreslår en *blygsam* förbättring. Detta kan man väl emellertid icke säga angående den arvodeshöjning, som det här är fråga om. Då departementschefen avvisade de sakkunnigas förslag om viss förbättring av ersättningarna åt taxeringsnämndsordförandena, så anförde han, att han icke ville vara med om detta dels på grund av de nu rådande statsfinansiella förhållandena och dels på grund av löne- och prisstoppet. När det gällt arvoden till ledamöter i provningsnämnd, har man emellertid icke tagit någon hänsyn till löne- och prisstopp utan föreslagit en 100 %-ig ökning av ersättningen. Dessa arvoden förefalla även för höga i jämförelse med de arvoden, som utgå på andra arbetsområden. En landstingsman har 18 kronor, en ledamot i en statlig utredningskommitté har 18 kronor o. s. v., fastän han icke bor på sammanträdesorten. Här föreslås, att ledamot av provningsnämnd skall ha 24 kronor, om vederbörande bor på sammanträdesorten, och 32 kronor, om han icke bor på sammanträdesorten. Jag har för min del ansett det skäligt, att dessa arvoden höjas till resp. 18 kronor och 24 kronor, och jag kommer därför att, då vi komma till 145 §, yrka bifall till min reservation i det förevarande avseendet.

I detta anförande instämde herr *Björling*.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Jag undrar, om inte herr Hagberg drager en felaktig slutsats av den tveksamhet, som, särskilt på denna punkt, har varit för handen i utskottet. Han tycks taga den till intäkt för den meningen att saken är ytterligt oklar och att utskottets förslag skulle vara mindre välbetänkt. Personligen måste jag draga en rakt motsatt slutledning och säga, att den tveksamhet, som har varit för handen, har medfört en mycket grundlig behandling av saken, vilket jag nog tror att majoriteten och minoriteten äro ense om. Detta är en garanti för att det förslag, som majoriteten nu kommer med, är ordentligt berett, och att det således finns starka skäl, som tala för detsamma. För min del har jag ända till sista ögonblicket i utskottet varit tveksam på två punkter, dels den nu föreliggande och dels en punkt, som emellertid är av mindre betydelse, varför jag icke skall yttra mig om den här. Förslaget att göra landskamreraren till ordförande i provningsnämnderna har hos mig väckt tvekan, om man icke skapar en onödigt ämbetsmannamässig ordning på området. Då jag ansett och anser, att största möjliga lekmannainflytande bör bevaras på hithörande område, så har jag frågat mig, om det kanske ändå icke vore klokt att gå på motionärernas och reservanternas linje. Då jag läste de sakkunnigas betänkande och den kungl. propositionen och för övrigt under hela tiden till sista omgången, då diskussion pågick i utskottet, så var jag mycket tveksam. Jag har dock till sist kommit fram till den ståndpunkten, att så, som frågan ligger till, är det icke minst med hänsyn till skattebetalarnas intressen större garanti för objektivitet och kontinuitet, om man går på Kungl. Maj:ts linje.

Herr Sandberg förklarade, såvitt jag fattat honom rätt, att ifrågavarande tjänstemän utan undantag vore synnerligen objektiva. Jag måste säga, att jag har i någon mån en annan erfarenhet, och skulle jag låta denna erfarenhet vara bestämmande för min röstning, då komme jag otvivelaktigt att gå med reservanternas. Med herr talmannens tillåtelse skall jag med några exempel klargöra

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

vad jag härvidlag menar. I en prövningsnämnd i ett län norr om Stockholm har på initiativ av en landskamrerare företagits en taxering, som såvitt jag kan bedöma saken icke blott strider mot gällande lag utan tillika innebär en orättvisa. Det gäller ett bolag, som driver en folkpark, vilken ett år efter sommarsäsongen uthyrdes till en välgörenhetsförening. Denna har bildats för att skaffa vederbörande stad ett idrottshus. Det föreligger mellan bolaget och föreningen ett regelrätt avtal, visserligen endast muntligt men av ingendera parten förnekat, enligt vilket bolaget skall ha ersättning för sina direkta kostnader för elektricitet m. m. men *hela överskottet* gå till den förening, till vars förmån nöjesarrangemanget i fråga träffats. *Föreningen* fick också omedelbart efter den ifrågavarande tillställningen 6,376 kronor. Döm då om bolagsstyrelsens häpnad, då den av landskamreraren erhåller meddelande om att *bolaget* kommer att beskattas för detta belopp såsom nettoinkomst. Jag tror, att det är undantag, att landskamrerare uppträda på detta sätt, men sådant handlingssätt kan onekligen förklara den tveksamhet och misstänksamhet, som tagit sig uttryck i reservanternas ställningstagande. Ett annat exempel rörande samma bolag kan anföras. Det gäller bolagets taxering till krigskonjunkturskatt. Åren 1937 och 1938 var det synnerligen regniga somrar. På grund därav måste bolagets verksamhet med anordnande av teaterföreställningar etc. i hög grad inskränkas. Resultatet blev, att bolagets jämförelsetal, motsvarande medeltalet av dess inkomster under åren 1937 och 1938, blev mycket lågt. År 1942 åter var det en mycket torr sommar. Det var bara en helgdag och en vardag, som »regnade bort». Det ekonomiska resultatet av bolagets verksamhet blev följaktligen mycket bra. Vad gör nu landskamreraren? Jo, han låter taxera bolaget till *krigskonjunkturskatt* utan att taga hänsyn till att bolagets inkomstökning huvudsakligen berott på *vädret*. Landskamreraren synes icke ha beaktat innehållet i 1 § av krigskonjunkturskatteförordningen: för inkomstökning, som uppkommit efter utgången av augusti 1939 och kan antagas hava berott på förhållanden, *föranledda av pågående krig* eller dessförinnan *rådande krigskonjunktur*, skall i den omfattning och på det sätt, nedan stadgas, krigskonjunkturskatt erläggas. Det har sagts mig, att då man påtalat det orimliga taxeringsresultatet, så skulle en skattesakkunnig ha ställt sig på den skattskyldiges sida, vilket icke har medfört annat än att vederbörande landskamrerare sagt: ja, litet kan vi sänka, men det skall icke tagas hänsyn till att företaget är beroende av väderleken. När man får höra talas om sådana fall, känner man sig beredd att instämma med herr Adolv Olsson, då han ifrågasätter, huruvida det icke blir nödvändigt att utbyta vissa landskamrerare mot sådana som bättre förstå sin uppgift. Det bolag, jag nyss talade om, har 7,000 kronor i likvida medel. Skattebeloppet skulle emellertid enligt landskamrerarens uppfattning för föregående år röra sig om 36,000 kronor eller enligt senaste justering 29,000 kronor. Var och en kan ju räkna ut, att det blir en säker konkurs för företaget om denna tolkning av skattelagen skall gälla. Det finns absolut ingen annan utväg.

Fem styrelseledamöter ha i bolaget i fråga arbetat nästan varje dag och mest varje lördag och söndag för tillsammans 1,200 kronor per år i ersättning. Alla militärer — det vet landskamreraren mycket väl, men har icke tagit hänsyn till det — ha gått in fritt i parken utan erläggande av ett öre i avgift. Det kan således icke ha varit omständigheter, som beröras i krigskonjunkturskattelagen, vilka legat till grund för bolagets högre inkomst 1942 jämfört med 1937—38. Företaget har emellertid i nöjesskatt betalat 27,000 kronor år 1942. Likvisst dekreterar landskamreraren, så långt hans myndighet räcker, att det skall betala ännu mera. Det alldeles säkert hundra procentiga resultatet blir som sagt, att bolaget måste gå i konkurs, naturligtvis förutsatt att det icke får ändring. Men den svårigheten får ju bolaget, att det

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

får ligga ute med skattemedlen under två års tid, den sannolika tidrymd till dess kammarrätten får fälla sitt utslag.

Skulle jag således, herr talman, döma efter dessa exempel, skulle jag, som sagt, utan vidare ansluta mig till reservanternas förslag. Varför gör jag då icke det? Jo, jag har kommit till den uppfattningen, att det är större risker för skattebetalarna, om man går den vägen än om man följer utskottets majoritet. Herr Hagberg förklarade, att det vore ett intellektuellt fattigdomsbevis, om vi ej skulle kunna leta upp 26 män lämpliga som ordförande i respektive prövningsnämnder. Det ligger något i detta. Under hand gjorde vi några stycken i utskottet en liten undersökning angående tillgången på ordförande i prövningsnämnder, och åtminstone för ett län kommo vi till den slutsatsen, att det fanns *en* man, som skulle kunna åtaga sig uppdraget som verkligt objektiv ordförande i prövningsnämnden. Men därtill kommer en annan sak. Om man skulle följa reservanternas, vad har man då för garantier för kontinuitet i ledningen av prövningsnämndernas arbete? Med den relativt låga avlöning, som man räknar med, föreligger dock risken, att man på ordförandeposterna i prövningsnämnderna får ombyten, vilka naturligtvis icke skulle vara till gagn vare sig för nämndernas arbete eller för de skattskyldiga. Dessa skäl tala för att man skall rösta med majoriteten.

Men därtill kommer en annan sak. Landskamreraren kommer också efter den nya organisationen, även om han icke skulle bli ordförande i nämnden, att sitta i bakgrunden och ha praktiskt taget taxeringsarbetet i sin hand. Hans sakkunskap i fråga om författningar o. s. v., hans personkännedom och kunskap sedan många tidigare år om förhållandena i länet äro så pass stora, att man nog får utgå från, att han i prövningsnämnden liksom som ordförande och kronombud i taxeringsnämnden skulle diktera den utslagsgivande meningen, även om det funnes aldrig så kunniga och självständiga ledamöter, som till på köpet hade tid att i detalj ägna sig åt saken. Vad bleve resultatet? Jo, *i sak* komme prövningsnämndens arbete att dikteras av landskamreraren. Formellt stode emellertid en annan *ansvarig* för detsamma.

Jag tror icke, ärade kammarledamöter, att detta vore ett tillstånd att eftersträva. Jag är övertygad, att även om i något fall risk skulle föreligga, att landskamreraren har de från tidigare förordning gällande fiskaliska synpunkterna för mycket i blodet, så är det bättre, att han *offentligen*, eventuellt inför kammarrätten, som ju blir prövningsinstans efter prövningsnämnden, får ansvara för sitt sätt att fälla domslut och sitt sätt att handskas med skattebetalarna. Jag tror följaktligen, att det är bättre garanti för objektivitet vid handhavandet av dessa intressen om man väljer majoritetens väg, att landskamrerarna icke bara reellt med sitt inflytande på landskontoren skola ha bestämmanderätt, utan att de också formellt få ansvara för sitt sätt att handlägga ärendena.

Med hänsyn till dessa synpunkter, herr förste vice talman, ber jag att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag. Jag har som sagt varit mycket tveksam. Jag har efter att ha åhört kamraternas mycket ingående och verkligt sakkunniga utläggningar i utskottet kommit till den bestämda slutsatsen, att majoritetens linje är den säkraste och bästa ur skattebetalarnas synpunkt och med hänsyn till kontinuiteten vid handhavandet av skattelagstiftningen. Jag gör naturligtvis detta — det vill jag ännu en gång säga — under den fasta förhoppningen, att landskamrerare, som uppträda på sätt som jag illustrerat, flyttas från sina poster. Ty det är av större värde, att allmänheten har förtroende för objektiviteten i förevarande ting än att en ämbetsman får sitta ostörd på sin post.

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Det förslag till ändringar i taxeringsförordningen, som nu föreligger, utgör en ganska genomgripande förändring av nu rådande bestämmelser på området. Förslaget, som nu ligger på riksdagens bord, syftar till att åstadkomma bättre effektivitet och därmed större likformighet och rättvisa de olika inkomsttagarna emellan. Givetvis måste man med tillfredsställelse hälsa varje åtgärd, som kan åstadkomma en jämnare och rättvisare fördelning av skattebördorna. Skatterna ha stigit avsevärt och kännas för det stora flertalet medborgare alltför betungande. Kravet på största möjliga rättvisa vid dessa bördors fördelning bör därför vara en alla medborgares gemensamma angelägenhet.

Om förslaget i allmänhet, sådant det nu föreligger på riksdagens bord, skulle jag i likhet med utskottet vilja säga, att det i stort sett fyller den uppgift, vartill det är ämnat, och att man också genom detsamma bör kunna åstadkomma bättre resultat än hittills. Men med varje påbyggnad, som man gör utöver de lokala taxeringsorganen, rubbar man i viss mån på den gamla grundregeln i svenskt samhällsliv, nämligen att svenska folket skall äga rätt att sig självt beskatta. Den ökade användning av tjänstemän inom beskattningsnämnderna, som blir en följd av det nu föreliggande förslaget, är kanske oundviklig, men jag vågar i dag uttrycka den förhoppningen, att även dessa, av vilka ett flertal oundvikligen kommer att tillträda sina befattningar utan att ha genom deltagande i taxeringsarbete inhämtat erforderliga praktiska kunskaper, skola visa sig i sin verksamhet följa de bästa traditionerna i svensk ämbetsmannagärning. Ty icke minst inom beskattningsområdet gäller att vad som kan synas vara högsta rätt kan ofta bli den största orätt.

De lokala taxeringsnämnderna komma enligt förslaget att bibehållas och erhålla för vissa ändamål biträde av speciell sakkunnig på de områden, där sådan sakkunskap kan komma att fattas hos nämnderna. Beträffande denna del av förslaget ger jag detsamma min odelade anslutning. Den biträdande taxeringskonsulenten granskar vissa deklARATIONER, inforrdrar eventuella uppgifter för bedömandet av dessa och föredrager dessa ärenden i nämnden, men nämnden har att verkställa taxeringen. Man har bibehållit den lokala folkvalda nämnden men förstärkt densamma i ett viktigt avseende.

Inför den utbyggnad av det närmast ovanför liggande ledet i taxeringsprocessen, som sker i enlighet med propositionen, ställer man sig emellertid kanske något mera tveksam. Även om man har den åsikten, att en ytterligare utbyggnad och förbättring av mellaninstansen, prövningsnämnderna, bör äga rum, kan man hysa delade meningar i fråga om organisationens utformning. Den avsevärda utökning av den vid länsstyrelsernas taxeringsavdelningar anställda personalen, som föreslås i den kungl. propositionen, förfaller vara tilltagen i överkant. Det hade varit önskvärt, att man här så att säga prövat sig fram och först så småningom, i den mån det visat sig erforderligt, undan för undan förstärkt den med taxeringsarbete sysselsatta personalen därstädes. Jag förmodar, att det kommer att bereda ganska stora svårigheter att på en gång rekrytera denna betydande uppsättning av personal med för arbetet fullt kvalificerade krafter. Givetvis kommer man att överflytta flertalet av de tjänstemän, som förut varit sysselsatta med detta arbete på landskontoren, till de nya taxeringsavdelningarna. Men härutöver torde det bli erforderligt med en hel del nya, oprövade krafter. Det vore önskvärt, om man här ville pröva sig fram och icke anställa flera än man oundgängligen behöver. Man bör också ha i åtanke de anställda tjänstemännens lämplighet för befattningarna. Att utföra taxering kräver icke bara att kunna de enkla räknesätten och att kunna kontrollera, om en deklARATION är riktigt utförd och om siffrorna stämma, utan det fordras något mera. Det fordras, som jag förut sade, liten smula praktisk

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

erfarenhet av taxeringsarbete, som bäst kan förvärfvas genom mångårigt deltagande i sådant arbete.

Ett annat skäl för att icke göra denna utbyggnad av taxeringsavdelningarna i länsstyrelserna permanent är, att vissa taxeringsuppgifter, som vi hoppas skola bortfalla då en gång ordnade förhållanden inträda i världen, nu enligt förslaget skola fullgöras av de nya taxeringsavdelningarna. Vi ha omsättningskatten enligt det förslag, som ligger på kammarens bord, och den skall handhavas av dessa taxeringsavdelningar. Vi ha krigskonjunkturskatten och även andra sådana krisskatter, värnskatten m. m. Även den sistnämnda skola vi hoppas så småningom kunna avveckla. I och med detta bör den personal, som arbetar på länsstyrelserna, kunna i motsvarande mån minskas.

Jag skall icke här vidare giva mig in på den reservation, som är undertecknad av mig och för vilken friherre Lagerfelt står som förste reservant. Herr Hagberg i Malmö har förut redogjort för de synpunkter som reservanterna lagt på denna sak.

Jag fäste mig vid herr Kilboms anförande, där han tycktes på ett ganska gott sätt plädera just för reservationen för att sedan i alla fall ansluta sig till utskottets linje. De exempel han här drog rörande landskamrerarnas sätt att handhava taxeringsarbetet tror jag emellertid kanske voro liten smula missvisande. Jag tror ej, att man får skylla landskamrerarna för lagens avfattning. Det är ju vi här uppe i riksdagen som göra lagarna. Det är bättre att söka se till, att vi få rättelse här. Landskamrerarna äro icke mera än människor. De söka tyda lagen så gott de förstå. Är lagen skriven så, att den verkar på det angivna sättet, bör icke landskamreraren ha skulden härför. De exempel herr Kilbom drog fram skulle emellertid kunna mångfaldigas, när det gäller det enskilda näringslivet. Det förekommer många fall, där man på grund av lagens bestämmelser oundvikligen nödgas i krigskonjunkturskatt utgiva pengar, som man mycket väl behöfde använda i företaget. I stället får man betala ut dessa pengar till staten och sedan gå i bankerna och låna för att hålla företaget flytande eller utbygga det i erforderlig utsträckning. Men det är en sak, som man icke kan klandra landskamrerarna som sådana för.

Vad som däremot reservanterna avsett i denna anordning är just, att man sökt att även i prövningsnämnderna bibehålla något mera av det personliga, lokala inflytande, som man har i taxeringsnämnderna och som man hittillsdags även haft i prövningsnämnderna. Ur synpunkten av svenska folkets urgamla rätt att sig självt beskatta, som jag nyss talade om, hade det varit önskvärt, om man även hade kunnat fortsätta med detta upp i prövningsnämnderna. Det hade kunnat ske genom att dessa fått en opartisk ordförande. Jag medger, att det måste ställas stora krav på denne ordförande. Han måste ha tid att grundligt sätta sig in i ärendena. Han måste vara minst lika kunnig i dessa ärenden som landskamreraren, som enligt reservanternas förslag skulle bibehålla den fiskaliska uppgift han för närvarande har. Det är dessa synpunkter, som för mig varit bestämmande, när jag undertecknat denna reservation.

Jag har också inom utskottet pläderat för en förstärkning av prövningsnämnderna för att giva lekmannelementet i desamma något bredare utrymme. När icke det lyckades, talade jag för en anordning, att Kungl. Maj:t i de län, där så kunde finnas erforderligt för erhållande av större person- och ortskänneedom, skulle på framställning av länsstyrelsen kunna utöka antalet ledamöter i prövningsnämnden till högst tolv. Man skall icke begära, att åtta ledamöter skola vara insatta i alla förhållanden i ett län av den omfattning, som förekommer uppe i Norrland. Jag kan för övrigt taga mitt eget län, Kalmar län, som visserligen ej är så stort till omfattningen men som består av tre ekonomiskt skilda delar, såsom exempel. Där skall en prövningsnämnd på högst

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

åtta personer tillsättas. Det finnes ingen möjlighet att välja dem så, att de besitta erforderlig orts- och personkännedom.

Det är därför jag inom utskottet stannat för att föreslå, att Kungl. Maj:st skulle kunna vid behov utöka antalet ledamöter i prövningsnämnden till högst tolv. Man hade på detta sätt kunnat vinna en förstärkning av lekmannainflytandet och tillfört nämnden en orts- och personkännedom, som skulle ha varit av värde.

Jag skall icke i övrigt giva mig in på några detaljer i denna reservation. Herr Hagberg i Malmö har förut talat så mycket om densamma, att det kan vara överflödigt. Men det är på en annan punkt, som jag inom utskottet tilllåt mig ha en särskild mening. Herr Sandberg och jag ha tillsammans med herr Elon Andersson skrivit under en annan reservation, där vi ha vänt oss mot den ändrade tid för löneuppgifternas avlämnande, som föreslås i den kungl. propositionen och även i utskottets förslag. Enligt nu gällande författning på området skola ju dessa uppgifter lämnas senast den 15 februari, således vid samma tid som deklARATIONERNA skola avlämnas. Enligt den kungl propositionen och utskottets förslag skola dessa uppgifter lämnas före den 1 februari. Det blir utan tvekan en hel del svårigheter förknippade med detta förfaringsätt. Jag tänker då på dessa många tusenden för att icke säga hundratusentals lantbrukare, som icke själva besitta erforderliga kunskaper för att avlämna dessa uppgifter eller själva utföra deklARATIONEN. De nödgas då besvära någon annan person att före den 1 februari hjälpa till med att göra dessa uppgifter klara och skicka in dem till taxeringsnämnderna. Därefter nödgas de återigen anlita hjälp för att före den 15 februari kunna fullgöra sin deklARATIONSPLIKT. Jag medger, att detta går att genomföra och att dessa svårigheter naturligtvis måste övervinnas, men jag tror, att följden blir att en mycket stor del, kanske den övervägande delen, av dessa uppgifter icke komma in inom den föreskrivna tiden. När lantbrukarna göra sina deklARATIONER ha de ju i allmänhet någon person till hjälp med ifyllandet och inskickandet av dessa uppgifter. Jag skulle tro att förfaringsättet i de flesta fall kommer att bli detsamma även hädanefter trots den ändring, som nu kommer att beslutas. Jag medgiver, att det i städer och större samhällen, där arbetsuppgifterna äro omfattande och där det största antalet taxeringsobjekt utgöres av personer för vilka löneuppgifter lämnas kan vara av praktisk betydelse att löneuppgifterna komma in i god tid. Det kan också ha betydelse för de anställda om dessa uppgifter komma dem tillhanda i så god tid, att de kunna fullgöra sin deklARATIONSPLIKT så tidigt som möjligt. Men på landsbygden, där dessa arbets- och löneuppgifter i huvudsak röra personer bosatta inom kommunen, samlas uppgifterna hos vederbörande taxeringsnämndsordförande. Han kan emellertid icke taga befattning med dem förrän han samtidigt får deklARATIONERNA. Då avstämmer han dem, och sedan han sett till att allting stämmer placerar han dem på respektive platser i deklARATIONERNA. Därför tror jag det vore lämpligare, om man åtminstone beträffande lantbrukare, som icke äro bokföringspliktiga, hade behållit samma tid som nu gäller, för dessa uppgifters avlämnande, nämligen den 15 februari.

Ja, herr talman, jag skall icke upphålla tiden längre. Detta ärende har ju nu debatterats en stund och en del synpunkter äro redan framförda. När nu departementschefen motiverar de föreslagna skärpta åtgärderna med att det gäller att särskilt hos jordbrukarna skapa bättre kontroll över deklARATIONERNA, vill jag säga, att jag i propositionen saknar förslag till kontrollåtgärder härutinnan för andra grupper av samhällsmedlemmar. Jag tror knappast, att det med den ökade kontroll hos jordbrukarna, som nu föreslås, skall bliva möjligt utvinna så avsevärda belopp, som man lyckats göra i Stockholm, där prövnings-

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

nämnden på ett bräde plockat fram icke mindre än 15 miljoner kronor i inkomster, som i deklARATIONERNA undandragits beskattning. Jag hoppas emellertid, att denna reform i det praktiska livet skall visa sig sådan, att vi komma till ett bättre resultat, likformighet och rättvisa, och att de åtgärder, som komma att vidtagas såväl beträffande kontrollen som taxeringen, åtminstone medföra att de ökade kostnaderna härför bli väl täckta och att om möjligt något överskott till stat och kommun kommer att uppstå.

Jag ämnar i detta fall rösta för bifall såväl till den av friherre Lagerfelt m. fl. avgivna reservationen som till den av herrar Elon Andersson, Sandberg och mig avgivna reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Bladh: Herr talman! Under utskottsbehandlingen liksom i debatten här i kammaren ha de största meningsskiljaktigheterna gällt ordförandeskapet i prövningsnämnden. Det rådde någon tvekan på den punkten inom utskottet — det skall villigt erkännas — men lika visst är, vad mig personligen beträffar, att tveksamheten försvann, då jag fick jämföra propositionens förslag med vad reservanterna hade att föreslå.

Gärna skall medgivas att det föreliggande utskottsförslaget icke motsvarar alla de krav, som kunna ställas beträffande ordförandeskapet i prövningsnämnden. Men enligt mitt förmenande ger utskottets förslag med landskamreraren som opartisk ordförande de säkraste garantierna för en likformig och rättvis beskattning. Denna anordning skänker de skattskyldiga den största tryggheten, på samma gång som taxeringsarbetet därigenom gives effektivitet och snabbhet.

En svaghet i reservanternas förslag om en lekman som ordförande är, att om det antages, få vi kvar en del av den nuvarande ordningen, som visat sig ohållbar.

I de större länen går det för närvarande så till, att prövningsnämnden delar upp sig i delegationer med en lekman som ordförande i varje delegation. Då dessa delegationer påbörja arbetet, ha de framför sig en packe överklaganden och en massa deklARATIONER. På dessa har landskamreraren gjort anteckning om de yrkanden och ändringsförslag, han har att framställa. Landskamrerarens granskning ligger således till grund för prövningsnämndernas arbete. Det är ingen lätt sak för en lekman som ordförande i en delegation att göra några väsentliga ändringar i vad landskamreraren föreslagit. Ordföranden vet, att bakom landskamrerarens yrkande ligger kanske en omfattande utredning och i vart fall en ingående kännedom om skattelagarna och hur de skola tolkas. Men denne landskamrerare, som har detta inflytande, han är på sätt och vis part i målet. Enligt nuvarande bestämmelser skall han i första hand företräda de fiskaliska intressena. Det är icke hans fel, att så är. Landskamreraren följer sin instruktion, och det sker i regel på ett humant och korrekt sätt. Men det är ett fel i nuvarande taxeringsorganisation, som reservanternas förslag icke avhjälpes. Denna bristfällighet i organisationen gör att många av de skattskyldiga överklaga i kammarrätten och vinna där. Men innan de få sin rätt tvingas de betala ut en för stor skatt. Sedan få de vänta ett par tre år, innan de få tillbaka vad de betalat för mycket. Ärendet skall först avgöras i kammarrätten.

Om reservanternas förslag antages är jag rädd för att vi även i fortsättningen komma att få onödigt många överklaganden i kammarrätten med därav följande tidsutdräkt för dem det vederbör. Meningen är ju i stället att vi med landskamreraren som opartisk ordförande i många fall skola kunna förebygga själva orsakerna till överklagandena i kammarrätten. Det blir till för-

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)
del för de skattskyldiga på samma gång som det underlättar skatteuppbörden ute i kommunerna och avlastar en massa arbete från kammarrätten.

Det skulle icke bli lätt för en lekman att vara ordförande i provningsnämnden. Efter detta förslags antagande kan vilken som helst av parterna påkalla muntliga förhandlingar med rätt för båda parterna att företrädas av ombud. Detta kommer att ställa ökade krav på ordförandeskapet i provningsnämnden. Man kan knappast förutsätta, att en lekman som ordförande skall behärska en sådan processledning av rent rättslig karaktär, som det kan bli fråga om.

Det har ansetts nödvändigt att giva provningsnämndens ledamöter föredragningspromemorior för att klargöra besvärliga mål. Man förutsätter icke att provningsnämndens ledamöter skola hinna gå igenom alla ärenden. Ännu mindre kan man förutsätta, att de skola hinna *läsa in* alla målen. Vad blir följden? Jo, att landskamreraren blir den ende, som kan alla målen. Då anser utskottet det vara tämligen naturligt, att han också skall vara ordförande i provningsnämnden. Enligt utskottets mening bör man i själva taxeringsförordningen lägga in tillräckliga garantier för att få fram riktiga och rättvisa avgöranden. Det är, vad utskottet sökt göra.

Nu säga reservanterna, och herr Hagberg i Malmö sade nyss: nog bör det gå att få fram lekmän som kunna de där sakerna. Det är möjligt, att det skulle gå att uppbringa tillräckligt många kunniga och lämpliga män, men jag tvivlar på att personer med de kvalifikationerna äro villiga att åtaga sig uppdraget. Under en stor del av året skulle de bli tvungna att lämna sin vanliga sysselsättning. Vi få komma ihåg, att enligt detta förslag skola så många som möjligt av de skattskyldigas överklaganden, som kunna leda till skattesänkning, vara avgjorda omkring den 10 oktober. Från den 1 augusti till den 10 oktober taga dessa brådskande överklaganden i anspråk ordförandens hela arbetskraft. Han måste för övrigt ha betydlig hjälp för att överhuvud taget hinna med det. Sedan kommer allt det andra av provningsnämndens arbete, som också skall göras, och för vilket ordföranden är ansvarig.

En nyhet är, att kammarrätten fr. o. m. nästa år kommer att äga rätt att återförvisa ärendena till provningsnämnden för förnyad behandling. Ofta är det besvärliga ärenden, som ta lång tid och som välla ordföranden mycket arbete. De reservationsbesvär, som för närvarande gå förbi provningsnämnden och gå direkt till kammarrätten, skola efter detta handläggas av provningsnämnden. Lagens bestämmelser om realprövning av alla taxeringar skall genomföras. Dessa yrkanden kunna omfatta hela årets taxeringar och avse att skapa jämnhet och likformighet i beskattningen. Om vi överhuvud taget skola vinna, vad som avses med den föreslagna lagstiftningen, så är det så gott som nödvändigt att såsom ordförande i provningsnämnden ha en person, som hela året är knuten till landskontoret. Denne ordförande måste ha både kunighet och tekniska möjligheter att genomföra beslut, som leda fram till riktiga resultat.

Jag skulle endast vilja tillägga, att enligt min mening är provningsnämndsinstitutionen ett så viktigt led i den nya taxeringsorganisationen, att ingenting får försummas, som kan ge den möjlighet att fullgöra sina uppgifter. Så vitt jag kan se, sker det bäst, genom att riksdagen antager, vad utskottet här har föreslagit.

Herr talman! Med detta ber jag få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! En del av det som yttrats i den förda debatten gör att jag känner mig uppfordrad till ett litet inlägg beträffande några synpunkter, som jag grundar på den rätt omfattande erfarenhet den

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

får, som idkar näringsverksamhet, av överklaganden i olika beskattningsinstanser. Denna erfarenhet låter sig nog karakterisera på det sättet, att dessa överklaganden, som vålla mycken utredningsmöda och arbete hos näringsutövare, föranledas av duktiga landskamrerars nit och djupa sakkunskap på det område de ha att företräda, nämligen det fiskaliska området. Jag har därför litet svårt att som herr Bladh tro, att när dessa i sitt fack så hemmastadda funktionärer skulle sättas som ordförande i nämnderna detta skulle vålla ett mindre antal överklaganden än om de inte vore det. Detta synes mig helt strida emot det resultat som landskamrerarna ha nått under sin verksamhet därvid deras ståndpunktstaganden givit anledning till utslag, som i det stora flertalet fall säkerligen varit riktiga men i ett mycket stort antal fall också ha i högre instans blivit rättade.

Jag skulle också gärna vilja stryka under vad herr Sandberg yttrade när han förklarade, att han hyser stor tilltro till dessa personers vilja och strävan efter objektivitet. Det är klart att ingen kan falla på den idén att vilja bestrida ett sådant omdöme, ehuru jag lättare skulle kunna skriva under det, om man differentierade det något och lät vissa landskamrerare få en något rikare del av detta goda omdöme än andra. Man kan nämligen inte undgå att känna sig rätt oviss på den punkten, om en på de fiskaliska uppgifterna specialiserad ämbetsman skall kunna lösgöra sig från sina invanda cirklar och bli en opartisk bedömare av näringslivets synpunkter. Jag kan inte komma ifrån att med den taxeringsordning som riksdagen nu går att antaga man har nått ett skevbelastat system, där all skatteteknisk sakkunskap är representerad genom landskontorens tvenne funktionärer, landskamreraren och taxeringsintendenten, och där man förväntar att den ene av dessa funktionärer skall vara opartisk och beakta den skattskyldiges intressen gentemot sin kollega.

Det är nog på det viset, som i reservationen framhållits och som herr Hagberg här vidare utvecklats, att det skulle vara för näringsverksamheten och de skattskyldiga i allmänhet ägnat att inge en större trygghet, om den skattetekniska sakkunskapen kunde inom nämnderna representeras utom av taxeringsintendenten av någon duktig och erfaren jurist med kännedom om näringslivets förhållanden. Skulle han till äventyrs inte vara lika bevandrad i taxeringsmysteriets alla irrgångar som landskamreraren, så kan säkerligen erfarenheten med tiden ersätta den bristen. Jag kan inte underlåta att därvid erinra om att när det gäller viktiga kommunala och statliga funktioner har man inte utan framgång byggt på denna anpassningsmöjlighet som kompensation till bristande sakkunskap.

För övrigt få vi väl inte helt bortse ifrån att nämndens ledamöter också äro erfarna personer, för vilka uppgiften att ta ståndpunkt skulle underlättas, om som ordförande i nämnden fungerade en person med erfarenhet från andra områden än det fiskaliska och som på den erfarenheten kunde grunda sunda, praktiska erinringar i stället för att vara ställd inför en likriktad sakkunskap, representerad av landskamreraren och taxeringsintendenten.

Slutligen skulle jag vilja i omvänd ordning använda det argument, som har använts gentemot dem som känt oro för att landskamreraren, såsom ordförande i prövningsnämnden, kan föranleda avgöranden som i onödigt många fall gå näringslivet emot. I det avseendet har man tröstat de oroliga med att överklaganden komma att ge rättelse och att upprepad överklaganden skulle komma att leda till ett rättvisare handläggande i fortsättningen av dessa mål. Med samma argumentering skulle jag vilja säga, att om med en duktig praktisk jurist som ordförande, alltså inte en landskamrerare, det skulle fällas domslut i lägre instans, som inte vore fullt rättvisa med hänsyn till statens intressen, så kommer ju rättelse därav att ske i den högre instansen. Och även då kan

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)
man väl förvänta att det med tiden blir en korrektion av inställningen inom nämnden.

Jag hyser sålunda en ganska stor misstro, ingalunda mot landskamrerarna och deras goda vilja och möjligheter, men till att näringslivets skatteintressen komma att på det bästa och mest objektiva sättet tillgodoses genom en nämnd, bestående av landskamreraren och taxeringsintendenten som sakkunniga och för övrigt av lekmän.

Med detta inlägg, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av friherre Lagerfelt m. fl. avgivna reservationen i den del som avser § 9, och jag vill tillfoga att, ehuru det har ansetts såsom alldeles uppenbart att kammaren måste gå emot denna reservation, jag i detta yrkande inlägger en förhoppning att kammaren i alla fall måtte bifalla reservationen.

Herr **Sundström** i Skövde: Herr talman! Under utskottets arbete tillhörde jag dem som varit mycket angelägna om att det s. k. lekmanainflytandet i prövningsnämnden inte skulle sättas tillbaka, men jag har inte kunnat bli övertygad om att detta bäst skulle främjas genom att man uteslöte landskamreraren från möjligheten att bli prövningsnämndens ordförande. Jag vill bestämt hävda att den utväg som rekommenderats av herr Olson i Göteborg, när han förutsätter att prövningsnämnden skall ha en ordförande som är framstående jurist och därtill skattejurist för näringsidkarnas deklARATIONER, i hög grad skulle komma att försvaga det förtroende som prövningsnämnden bör äga hos samtliga skattedragare.

Vi skola nämligen komma ihåg att prövningsnämnden mycket litet kommer att befatta sig med det stora flertalet deklARATIONER. De avlämnas nämligen till 70 procent av skattedragare, som äro rena inkomsttagare och vilkas deklARATIONER endast i undantagsfall och när det rör mycket, mycket enkla saker, komma att dragas inför prövningsnämnderna. Alla dessa skattedragare ha ett berättigat intresse av att få en garanti för att ett skatteärende av mer invecklad natur, som kommer under prövningsnämndens avgörande, blir på bästa och effektivtast möjliga sätt objektivt klarlagt i prövningsnämnden. Under överläggningarnas gång har jag inte kunnat bli övertygad om annat än att detta främjas bäst om landskamreraren blir ordförande och taxeringsintendenten föredragande, så att båda dessa verkliga fackmän på området bli i tillfälle att enligt författningens bokstav och mening framlägga hela problemet inför den beslutande nämnden. Därmed tror jag att man har fått den bästa utgångspunkten för ärendenas riktiga handläggning. Men då gäller det naturligtvis att tillse det berättigade intresset att nämnden blir företrädare av det lekmanainflytande, som på beskattningens område säkerligen fortfarande i så stor utsträckning som möjligt bör bibehållas.

Jag kan biträda förslaget om landskamreraren såsom ordförande därför att utskottet välvilligt beaktat en motion, som jag jämte herr Nilsson i Kristinehamn väckt i denna fråga, nämligen i det avseendet att enligt utskottets förslag landstingens förvaltningsutskott och stadsfullmäktige i städer som inte delta i landsting komma att bli i tillfälle att föreslå ledamöter i prövningsnämnden. Meningen med denna motion var helt enkelt att man på detta sätt skulle kunna få en representation för det lekmanainflytande, som otvivelaktigt är berättigat och av behovet påkallat. Jag hade naturligtvis önskat att man skulle gått ännu längre i tillmötesgående av denna motion, men redan den omständigheten att landstingens förvaltningsutskott och stadsfullmäktige i städer som inte delta i landsting få tillfälle att föreslå ledamöter är ett så avgjort framsteg framför propositionens förslag, att ledamöterna skulle utses av Kungl. Maj:t enbart på länsstyrelsernas förslag, att jag inte ansett det vara

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)
 nödvändigt att gå på någon reservation på denna punkt. Nu skola i framtiden ledamöterna, enligt utskottets förslag, också utses av Kungl. Maj:t, men Kungl. Maj:t får vid sitt avgörande ett rikare material att bygga på vid utväljandet av ledamöter i nämnden.

Även om länsstyrelsen formellt är bunden av det förslag som dessa organ skola avlämna, vågar jag uttala den förhoppningen och förvissningen att länsstyrelsen skall ta största möjliga hänsyn till det förslag som sålunda kommer att framläggas. Gör man det är det *väl* sörjt för att prövningsnämnden bör kunna tillvinna sig förtroende och kunna arbeta efter rationella linjer.

Om jag därutöver skulle tillåta mig tillägga något, kan jag som förslagets främsta förtjänst enligt min uppfattning nämna, att det förstärker de administrativa krafterna inom länsstyrelserna på skatteavdelningen på ett mycket effektivt sätt, och säkerligen kommer det att medverka mest till att göra den nya skatteförordningen effektiv när det gäller att uppnå en rättvis beskattning för samtliga skattedragare. I motsats till herr Jonsson i Skedsbygd skulle jag på intet sätt vilja rekommendera, att man uppsköte denna utbyggnad. Säkerligen kommer utbyggnaden själv att begränsa sig på grund av bristen på krafter att anställa på alla dessa poster, men i den mån sådana finnas att tillgå bör organisationen säkerligen utbyggas.

Jag har för närvarande, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av ifrågavarande 9 § i taxeringsförordningen dels ock på godkännande av den lydelse av paragrafen, som föreslagits i den av friherre Lagerfelt m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner bevillningsutskottets förevarande förslag till lydelse av 9 § förordningen om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av paragrafen, som föreslagits i den av friherre Lagerfelt m. fl. avgivna, vid utskottets betänkande nr 57 fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt 9 § i den av utskottet föreslagna lydelsen.

2 § 3 mom., 3 § 2 mom., 4 §, 5 § 2 mom., 6 § 1 mom., 7 §, 8 § 2, 3, 5 och 6 mom.; 10 §, 12—14 §§, 15 § 2 mom., 16 §, 28 §, 29 §, 32 § 2 och 3 mom., 33 §, 34 §, 35 § 2 och 3 mom. samt 36 § 1 mom.

Godkändes.

36 § 3 mom. föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Sandberg**: Herr talman! Jag ber att i detta moment få yrka bifall till den av herr Elon Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag ber att i fråga om detta moment få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 36 § 3 mom. i taxeringsförordningen dels ock på bifall till den av herr Elon Andersson m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sandberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner bevillningsutskottets förevarande förslag till lydelse av 36 § 3 mom. förordningen om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Elon Andersson m. fl. avgivna, vid utskottets betänkande nr 57 fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt 36 § 3 mom. i den av utskottet föreslagna lydelsen.

38 § 3 mom., 39 § 4 mom., 41 §, 42 § 3 och 4 mom., 46 §, 49 § 4 mom., 51 §, 52 §, 55 § 1 mom., 56 § 1 mom., 57 §, 58 § 1 mom., 59 §, 62 § 1 mom., 64 a §, 65 §, 66 § 2 mom., 68 §, 69 § 1 och 3 mom., 70 §, 72 §, 73 §, 75—78 §§, 79 § 1 och 2 mom., 80 §, 80 a §, 83 § 1 mom., 85—88 §§, 90 § 2 mom., 91 § 1 och 2 mom., 92 § 1 mom., 93—95 §§, 96 § 1 mom., 97 §, 97 a §, 98—101 §§, 104 §, 104 a §, 105 §, 106 § 1 och 3 mom., 107 §, 109—113 §§, 115 §, 117—119 §§, 121—124 §§, 124 a §, 125 §, 127 §, 128 § 2 mom., 129 §, 134 §, 135 §, 139 §, 140 §, 141 § 5 mom., 143 § 2 mom., 144 § 2 och 3 mom. samt 145 § 1—5 och 7 mom.

Godkändes.

Efter föredragning av 145 § 8 och 11 mom. anförde:

Herr **Sandberg**: Herr talman! Beträffande dessa moment ber jag få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 145 § 8 och 11 mom. i taxeringsförordningen dels ock på godkännande av den lydelse av berörda författningsrum, som föreslagits i den av herr Sandberg avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; och blev utskottets förslag till lydelse av 145 § 8 och 11 mom. av kammaren godkänt.

Övriga delar av utskottets förslag till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928.

Godkändes.

Ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, m. m. (Forts.)

Utskottets hemställan i punkten A) 1).

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om förordningsförslaget fattade beslut.

Punkterna A) 2)—5), B) och C).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkande, nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt, m. m., jämte en i ämnet väckt motion; och

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtande hemställt.

§ 8.

Förstärkning av den inom taxeringsorganisationen sysselsatta personalen hos länsstyrelserna och överståthållarämbetet.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående förstärkning av den inom taxeringsorganisationen sysselsatta personalen hos länsstyrelserna och överståthållarämbetet jämte i ämnet väckta motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Svedman**: Herr talman! Förr i världen fanns det — och jag förmodar att det finns ännu — i exercisreglementet något som hette »jämna rotar ryck ut!» Att även en enkel rote kan rycka ut och skiljas från sitt naturliga sammanhang framgår av sidan 19 i föreliggande statsutskottsutlåtande. Där står nämligen i en kolumn särskilt för sig bredvid raden av alla de övriga: Taxeringsintendent för Gotlands län. Anledningen till denna degraderade ensamhet är givetvis, att eftersom han skall placeras i det minsta av landets län, så skall han i lönehänseende också stå tillbaka för de andra. Samtliga övriga taxeringsintendenter äro avsedda att placeras i 29:e lönegraden, men den på Gotland skall stå i den 27:e lönegraden.

Vi äro tyvärr vana vid att ämbets- och tjänstemän på Gotland få en sämre löneställning än vad motsvarande befattningshavare i det övriga Sverige få. Senast påtalades denna omständighet här i kammaren när vägdirektörernas löner i våras bestämdes. Det kan inte förnekas, att Gotland är det minsta länet, men att därför de befattningshavare, som där placeras, skola stå tillbaka i lönehänseende är ingalunda någon logisk följd. Även om kvantitativt sett — vilket emellertid inte alltid är avgjort — deras arbetsbördan blir mindre än kamraterernas på fastlandet, så är ju deras uppgift ingalunda av betydelselösare art, och kompetenskraven äro ju desamma för en tjänsteinnehavare på Gotland som i övriga delar av riket. Den omständigheten att lönen sätts lägre har till följd, att urvalet vid befattningarnas tillsättande blir mindre, varjämte landsdelens

Förstärkning av den inom taxeringsorganisationen sysselsatta personalen hos länsstyrelserna och överståthållarämbetet. (Forts.)

insulära och mera isolerade läge i och för sig gör, att urvalet blir mera begränsat än annorstädes.

En omständighet, som kommer till i detta fall och som bör påpekas, är den, att man vid lönesättningen har följt lönegraden för landsfogdarna. Dessa äro i riket i övrigt placerade i 29 lönegraden. Landsfogden i Gotlands län är placerad i 28 lönegraden. Man hade väl i alla fall, om det varit någon konsekvens i denna jämförelse, kunnat placera taxeringsintendenten också i 28 lönegraden. Gotlands län är det enda län, som icke får någon taxeringsinspektör, och därmed följer, att taxeringsintendenten där icke får någon kvalificerad kraft till sitt förfogande, en omständighet som väl snarast borde berättiga till högre lön än den utskottet här föreslår.

Jag har, herr talman, velat framhålla dessa synpunkter närmast som en protest och en gensaga. Jag kan icke underlåta att yrka, att taxeringsintendenten i Gotlands län placeras i samma lönegrad som rikets övriga taxeringsintendenter eller i 29 lönegraden.

Häruti instämde herrar *Gardell* och *Engström*.

Herr Isacsson: Herr talman! Utan att ingå i någon polemik med min ärade kollega från Gotland ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag. Jag föreställer mig, att de som utarbetat denna tabell måste ha haft något att gå efter, och detta kan väl icke ha varit något annat än arbetsbelastningen i resp. län. Eftersom de funnit, att arbetsbördan när det gäller Gotlands län icke kan jämföras med arbetsbördan i fråga om de övriga länen, ha de tänkt sig en mindre lön. Då saken förhåller sig så, har jag svårt för att tro, att kammaren skulle vara beredd att här justera ett förslag, som vunnit enhällig anslutning under den förberedande behandlingen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Svedman: Herr talman! Då jag erfarit, att mitt yrkande av formella skäl icke kan upptagas, ber jag att få återkalla detsamma.

Herrar *Gardell* och *Engström* instämde häruti.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående finansstatistikens effektivisering;

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till lokaler för taxeringsavdelningar vid vissa länsstyrelser;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till ökade lokaler för länsstyrelsen i Örebro län;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 272, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44; samt

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i den till allmänna tjänstepensionsreglementet hörande pensionsåldersförteckningen m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 78, angående ersättning till vaktmästaren hos riksdagens andra kammare E. W. Älvenstrand vid inkallelse till militärtjänstgöring;

nr 79, angående arvode för utarbetande av register till riksdagens protokoll med bihang m. m. för höstsessionen 1943; och

nr 80, angående utredning rörande beredande av fastare anställningsform för den hos riksdagen tillfälligt anställda vaktpersonalen m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 10.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagens andra kammare.

Härmed får jag avsäga mig mandatet i riksdagens andra kammare för Väster-norrlands län.

Stockholm den 15 december 1943.

Ivar Österström.

Kammaren beslöt, med godkännande av den gjorda avsägelsen, att om den härigenom inom kammaren uppkomna ledigheten jämlikt § 28 riksdagsordning-
en hos Konungen göra anmälan; och blev ett i sådant avseende på förhand uppsatt skrivelseförslag, som nu upplästes, av kammaren godkänt.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes tredje särskilda utskottets memorial, nr 3, angående arvode till föredraganden hos tredje särskilda utskottet.

§ 12.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 525, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 526, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt, m. m.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag dels till riksdagens skrivelse, nr 518, till Konungen angående val av en fullmäktig i riksgäldskontoret samt en suppleant för fullmäktige i samma kontor;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 519, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Axel W. Strand att vara fullmäktig i riksgäldskontoret; och

nr 520, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr David E. Hall att vara suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.50 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Torsdagen den 16 december.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 367, angående muntligt meddelande till riksdagen.

Av nämnda skrivelse, som nu föredrogs och lades till handlingarna, inhämtades att Kungl. Maj:t prövat lämpligt, att i den i § 56 riksdagsordningen stadgade ordning till riksdagen muntligen gjordes meddelande av sådan beskaffenhet, som i sagda paragraf avses, ävensom förordnat, att meddelandet skulle framföras i första kammaren av statsministern och i andra kammaren av ministern för utrikes ärendena. Tillika hade Kungl. Maj:t bestämt, att kamrarnas sammanträden i här avsedda fall skulle hållas inom lyckta dörrar.

Herr **förste vice talmannen** yttrade: I anslutning till den nu föredragna skrivelsen får jag meddela, att det plenum, som skall hållas för mottagande av angivna meddelande, kommer att utsättas till i morgon fredag kl. 11.30 f. m.

§ 2.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 527, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet;

från statsutskottet:

nr 521, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till lokaler för taxeringsavdelningar vid vissa länsstyrelser;

nr 522, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till ökade lokaler för länsstyrelsen i Örebro län;

nr 523, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 524, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44;

nr 528, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående förstärkning av den inom taxeringsorganisationen sysselsatta personalen hos länsstyrelserna och överståthållarämbetet jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 529, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående finansstatistikens effektivisering; samt

från bankoutskottet:

nr 530, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i den till allmänna tjänstepensionsreglementet hörande pensionsåldersförteckningen m. m. jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 531, angående reglemente för riksbankens styrelse och förvaltning.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 532, till fullmäktige i riksbanken, med överlämnande av reglemente för riksbankens styrelse och förvaltning.

§ 3.

Föredrogs tredje särskilda utskottets memorial, nr 3, angående arvode till föredraganden hos tredje särskilda utskottet.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att redan vid detta sammanträde till avgörande företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende.

Härefter blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m. Föredrogs tredje särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 oktober 1943 dagtecknad proposition, nr 346, vilken hänvisats till tredje särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom;

2) lag om ändring i vissa delar av lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk; samt

3) lag om förköpsrätt.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga i anledning av densamma väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med förklarande, att de genom propositionen framlagda förslagen till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom och till lag om förköpsrätt icke kunna i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i utskottets hemställan intagna förslag till

1) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom;

2) lag om förköpsrätt;

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

B. att riksdagen ej måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk;

C. att motionerna I: 337—I: 343, I: 358—I: 361, II: 459, II: 473—II: 480 och II: 496—II: 500, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A. och B. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Särskilda yttranden hade avgivits:

- 1) av herr *Linder*;
- 2) av herr *Holmbäck*;
- 3) av herr *Carlström*; och
- 4) av herr *Mäler* med instämmande av herrar *Hage*, *Alfred Andersson*, *Svedberg*, *Hermansson* och *Jansson* i Hällefors.

Reservationer hade avgivits:

A. beträffande vissa delar av utskottets motivering av herr *Olovson* i Västerås;

B. beträffande utskottets utlåtande i fråga om detaljbestämmelserna ett flertal, i det följande delvis omförmälda reservationer.

Sedan herr förste vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Andersson** i Löbbo, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av tredje särskilda utskottets utlåtande nr 2 föreslås,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis samt punkten A. 1) på det sätt, att det däri tillstyrkta lagförslaget föredrages, i den mån så erfordras, paragraf- och styckevis med övergångsbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan i punkten A. 1) föredrages,

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet,

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres,

att, därest kamrarna fatta från utskottets förslag avvikande beslut, utskottet må äga att för riksdagen föreslå härav påkallade jämkningar,

att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer utskottet må äga vidtaga de ändringar, som kunna påkallas av kamrarnas beslut, samt

att, för den händelse något av lagförslagen kommer att helt eller delvis återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A. 1).

Utskottets förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom.

Efter föredragning av 1 KAP. 9 § anförde:

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Den stora grupp av medborgare i vårt land, som innehar jord under nyttjanderätt, hälsar med verklig tillfreds-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

ställelse avgörandet i den fråga, som i dag ligger på kammarens bord och som går ut på, att större trygghet skall skapas för dem i deras näring. Hittills har ju en arrendator alltid, när hans arrendetid lidit mot sitt slut, måst ställa sig frågorna: Hur stort kan det nya arrendet komma att bli? Kan det löna sig att fortsätta, och har jag någon trygghet för framtiden? Detta förstår litet var, som försökt sätta sig in i en arrendators ställning. En arrendator kan icke flytta så där utan vidare. Han har sina djur och sina många inventarier att tänka på. En flyttning kostar pengar och orsakar honom ofta förlust.

Det föreliggande förslaget avser nu dels att bereda arrendatorn större trygghet än hittills med avseende å framtiden och dels att tillförsäkra honom motsvarande ersättning för det arbete han lagt ned på jorden, som en ägare skulle haft att räkna med. Min far var arrendator, och själv har jag varit det, och jag känner sålunda väl till dessa förhållanden. Jag måste sorgligt nog säga, att det ofta hände andra som det hände min far, nämligen att han arbetade på att gården skulle bli bättre och bättre men att sedan, när arrendetiden var slut och nytt arrendeavtal skulle slutas, detta nya arrende av ägaren bestämdes just med hänsyn till detta förbättringsarbete och höjdes ytterligare. I själva verket betydde ju detta, att arrendatorn själv fick betala det arbete, som han lagt ned på gården och som han räknat på att få njuta frukterna av i framtiden. I medvetandet om att denna gamla känsla av otrygghet kommer att försvinna i och med den lag, som nu föreligger till antagande här i riksdagen, hälsar jag med glädje den nya åborätten.

En känsla av att en orättvisa dröjer kvar även i den nya lagen beror därpå, att en del arrendegårdar undantagits från den nya lagstiftningen och ställts utanför. Besvikelsen häröver blir desto större, när man tänker på att de sakkuniga i sina föredrag ute i bygderna ingivit rätt så stora grupper av dessa arrendatorer den föreställningen, att den nya lagstiftningen skulle avse även dem. Förhållandet är ju nämligen det, att arrendatorerna av ekklesiastiska boställen, kommunala jordar och sådant icke komma att beröras av denna nya lag. Utskottet framhåller emellertid med avseende å dessa arrendatorer, att en lagstiftning är avsedd att komma till stånd för deras vidkommande på administrativ väg och på i huvudsak samma grunder, som innehållas i det förevarande lagförslaget. Jag skulle helt ha gillat detta utskottets uttalande, bara ordet »i huvudsak» hade strukits. Jag är nämligen rädd för att detta ord i realiteten kommer att betyda, att man kommer att låta optionsrätten försvinna och att man lägger på viss nybyggnadsskyldighet etc. Jag vet med andra ord icke vad detta ord »i huvudsak» innebär. Jag hade för min del väntat mig, att de sakkunniga, som så länge sysslat med lösningen av denna fråga, också skulle haft tid på sig att granska även de detaljer av spörsmålet, som nu, när lagen äntligen skall antagas, äro orsaken till, att man gör skillnad på arrendatorer och arrendatorer. Skulle man sedan göra skillnad på ägare och ägare, ja, då skulle det hela bli ännu mera betänkligt. Det är verkligen ett sorgligt faktum att akademier och olika stiftelser skola räknas såsom någonting särskilt i samhället och icke ställas under samma lagstiftning som andra. Jag anser för min del, att det icke skall vara någon skillnad om jorden utarrenderas av den ene eller den andre, att arrendator är arrendator, och att samma förmån, som lagen avser att skänka den ene, också skall tillkomma den andre. Med det stora steg framåt på nyttjanderättens område, som denna lag innebär, tycker jag att all utarrenderad jord borde falla under lagen. Jag avvaktar med stort intresse en redogörelse från utskottsmajoritetens sida för orsaken till, att man icke velat biträda min motion om att all arrenderad jord skall falla under denna lagstiftning. Det är mycket vågsamt av mig att här framställa ett förslag om bifall till motionen,

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

men jag dristar mig dock att hemställa, att bestämmelserna i 49 § skola utsträckas att omfatta alla arrendegårdar med en areal understigande 50 hektar åkerjord och tillhörig bolag, förening eller annan sammanslutning, universitet, stiftelse, allmän inrättning eller kommun. Jag förstår ju, herr talman, att det är utsiktslöst att ställa ett sådant yrkande här, men med tanke just på denna stora grupp av arrendatorer, varom jag här talat, känner jag mig tvingad att göra det.

Min motion avser även en ändring i Kungl. Maj:ts förslag, så vitt detsamma angår skattskyldigheten. Enligt nuvarande bestämmelser kan procentavdraget av en arrendator fullt utnyttjas endast om arrendet uppgår till 5 procent av jordbruksvärdet. Om arrendet ligger under fem procent av jordbruksvärdet, blir en arrendator sålunda högre beskattad än en självägande bonde. Utskottet, som litet hastigt behandlat min motion, erkänner det berättigade i mitt yrkande men har ingen som helst tanke på att avskaffa denna orättvisa, att den jord, som arrenderas, skall beskattas högre än den jord, som brukas av ägaren själv. När arrendatorn nu med den nya lagens stadgande om optionsrätt får en ställning liknande ägarens borde han ju också få samma rätt som denne till procentavdrag.

Jag har litet svårt att förstå, att utskottet så där utan vidare kunnat lämna åsido dessa båda av mig här påtalade detaljer och icke velat göra något avsteg från den inställning de sakkunniga och Kungl. Maj:t haft i dessa frågor. Utskottet har ju dock självt erkänt dels värdet av att denna lagstiftning utsträcker så långt som möjligt och dels det oberättigade i att en arrendator beskattas hårdare än en ägare.

Herr talman! Så vitt angår själva beskattningsfrågan ber jag att få yrka bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen, medan jag beträffande lydelsen av 49 § hemställer, att densamma måtte utsträckas att avse brukningsdel, som omfattar högst 50 hektar odlad jord, så vitt densamma: »tillhör bolag, förening eller annan sammanslutning, universitet, stiftelse, allmän inrättning eller kommun».

Herr Liedberg: Herr talman! När ett lagförslag behandlas här i riksdagen, brukar det ju tillgå så, att principdebatten omfattar så gott som hela lagkomplexet, och att vid besluten om de särskilda paragraferna endast en kortare debatt äger rum, eller att bara själva yrkandena ställas. Jag tror icke att det skulle vara ändamålsenligt att förfara på det sättet även med avseende på det nu föreliggande vidlyftiga lagförslaget. Jag föreställer mig nämligen, att debatten icke skulle vinna i klarhet, om en talare redan i principdebatten mera ingående skulle behandla en eller flera paragrafer i ett sammanhang. Därigenom skulle man nämligen riskera, att debatten droges ut i det oändliga, därför att det som sades i principdebatten måhända skulle behöva upprepas i den fortsatta detaljdebatten om de olika paragraferna. Jag skall därför för min personliga del försöka följa den maxim, som jag rekommenderat, d. v. s. först försöka begränsa mig till några allmänna synpunkter på det förslag, som kammaren nu har att ta ställning till.

Förslaget innebär ju vissa utvidgningar i förhållande till Kungl. Maj:ts proposition. Jag skall icke nu ingå på dessa utvidgningar i detalj utan vill endast i största allmänhet deklarerat, att jag anslutit mig till och medverkat till dessa utvidgningar i förhoppning om att man på en gång och i ett sammanhang skulle kunna få så mycket som möjligt av dessa problem avklarade. Det förefaller mig nämligen som om det vore i högsta grad önskvärt, att såväl

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Jordägaren som arrendatorn nu efter så många års utredningar och väntan finge klart för sig, vad man för framtiden har att rätta sig efter. Lagförslaget innefattar utan varje tvekan ganska betydande ingrepp i äganderätten, d. v. s. i dispositionsrätten över det ägda. Det finns naturligtvis andra inskränkningar av liknande art på andra områden. Man behöver bara erinra om skogslagstiftningen för att taga ett exempel. Överhuvud taget är det väl så, att varje inskränkning i den principiella äganderätten och dess utövande måste ha en vägande orsak. Vad som för min del och enligt vad jag tror även för mina meningsfränders del betingat en positiv inställning till denna lagstiftning har varit, att man har funnit, att vissa inskränkningar ha varit nödvändiga för att icke allmänt och enskilt väl skall trädas för nära. Som ett alldeles särskilt motiv för denna speciella lagstiftning må kanske anföras, att arrendatorn, brukaren av jorden, ju faktiskt i mycket hög grad övertager eller har övertagit jordägarens naturliga funktioner.

Det finns två synpunkter, som i alldeles speciell grad motivera det förslag till lagändringar, som vi nu behandla. Den ena är — vilket för övrigt herr Hansson i Skediga också framhållit — önskvärdheten att skapa en större faktisk trygghet för arrendatorn. Arrendatorn bör ha en känsla av att han icke av ovidkommande orsaker skall kunna skiljas från arrendet, vilket han visst icke i de flesta fall men kanske i enstaka fall haft anledning att frukta. Det kan ju förefalla, att en argumentering av det slaget ligger på det känslomässiga planet, men det är nog faktiskt så, att känslan för stället, kärleken till hemmet och kärleken till jorden äro känslor, som för den jordbrukande befolkningen i allmänhet och för arrendatorn i lika hög grad som för andra äro mycket betydande realiteter. Denna ökade trygghet i besittningen genom förbättrade utsikter att framgent kunna få bruka den jord, som vederbörande ägnar sitt arbete åt, skapas ju genom det förslag till optionsrätt och även till förköpsrätt som detta lagkomplex innehåller. Jag har för min del, frånsett en detalj beträffande optionsrättens brytande, ingenting att erinra mot optionsrättens konstruktion, och detsamma är förhållandet beträffande förköpsrätten, där också en detalj föranlett en reservation av mig, men jag skall icke nu ingå på dessa detaljer. Vi komma dit senare under debatten. En annan viktig punkt beträffande optionsrätten gäller retroaktiviteten. Ingen kan ju gärna undgå att hysa ganska starka principiella betänkligheter, så fort man går in för retroaktiv lagstiftning överhuvud taget. Man rubbar därmed förhållanden, som ha varit rådande, då parterna ingått ett avtal, och ställer den ene eller andre eller båda parterna inför något nytt och icke tidigare beräknat. Om jag för min del det oaktat icke har velat eller kunnat gå emot förslaget i denna del, så beror det därpå, att jag har funnit, att de sociala olägenheterna av ett uppskov, det dröjsmål och den osäkerhet, som skulle uppstå, och de kanske ibland mindre lämpliga åtgärder, som skulle komma att på ett och annat håll vidtagas för att undandraga sig lagens framtida verkningar, väga så tungt, att jag har måst låta de rent principiella betänkligheterna falla.

Det är en annan mycket viktig faktor vid bedömandet av denna lagstiftning, som knappast heller vid en allmän översikt över lagen bör förbigås, nämligen att den större tryggheten vid jorden innebär icke bara de känslomässiga fördelarna utan också att arrendatorn kan på annat sätt än eljest lägga ned arbete icke bara för dagen utan även för framtiden. Oberoende av de ersättningsregler, som vi komma att behandla vid paragrafbehandlingen i det följande, vilka möjliggöra för honom att räkna på lång sikt, att icke rädas för att lägga ned arbete eller vidtaga en åtgärd, som är till jordbrukets fromma, måste jordens ans och vård och hävd vinna på detta. Det är ett

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

förhållande som icke bara är till arrendatorns gagn, icke bara till det helas gagn, försåvitt jordbruket är en mycket viktig del av hela vår folkhushållning, — därom äro vi väl också alla överens — utan också efter mitt förmenande av det slag som efter de kanske brydsamma övergångssvårigheterna måste i det långa loppet bli till jordägarens gagn.

I övrigt måste jag säga beträffande behandlingen av detta lagförslag i utskottet, att jag tror, att utskottet kan säga sig, att det har på ett ganska markant sätt kunnat behandla frågan utan att känna sig såsom partsombud vare sig för jordägare eller arrendatorer. Man har verkligen sökt från alla håll och alla partiers representanter behandla frågan objektivt och sakligt. Det tillkommer kanske icke oss själva att döma om den saken, men jag har icke kunnat undgå att ge uttryck åt den uppfattningen, att så verkligen ägt rum. Från vår sida — och jag tvivlar icke att det skett från andras sida också, även om resultatet av prövningen kunnat bli något olika — har man utgått ifrån att söka skapa den materiella rättvisan mellan parterna. Man har försökt undanröja den ställning, som arrendatorerna i vissa fall obestriddligen ha haft såsom den svagare parten, och ge dem den ställning, som framdeles bör präglå förhållandet mellan jordägare och arrendatorer, nämligen att de skola vara fullt likvärdiga parter, och jag tror, att man numera har kommit därhän. Har man det bör ju regleringen av förhållandet i övrigt mellan dessa parter hänföra sig till en rättvis avvägning av den enes intressen mot den andres, där den enes synpunkter böra väga lika mycket som den andres och prövningen och avvägningen till slut betingas av vad skälighet och rättvisa kräver.

Det blir som kammarens ledamöter torde ha sig bekant jordbrukskommissionerna, som få mycket betydande uppgifter sig ålagda vid tillämpningen av denna lag. Förut ha dessa institutioner haft att syssla med uppsiktslagen och att tillse att vanhävd icke äger rum. Kommissionerna få efter detta ett oerhört vidgat arbetsfält. De skola icke bara granska ingångna avtal och tillse, i den mån det hänskjutes till kommissionerna, att dessa avtal stå i överensstämmelse med lagen. De skola även — vilket är ännu viktigare — uppträda i skilda sammanhang som skiljedomare mellan jordägare och arrendatorer, framför allt när det gäller att fastställa en lega, varom parterna icke kunnat komma överens. Det finns ju undantag, då icke jordbrukskommissionerna utan skiljemän skola avgöra den, men i huvudsak och i ökad utsträckning torde det bli jordbrukskommissionerna, som få denna uppgift, och i en del fall skola de ha det obligatoriskt. De komma att ha att utöva en beslutanderätt av mycket stor betydelse, när det gäller dispensen från de sociala bestämmelserna. Vi ha fullkomligt klart för oss, att när vi gått med på icke så oväsentliga utvidgningar av det klientel, som skall falla under de s. k. sociala bestämmelserna i arrendelagen, så har man därmed dragit in under lagen ytterligare en mångfald fall, då det kan vara svårt att avgöra, huruvida rättvisa och billighet kräva, att optionsrätt och överhuvud taget de sociala bestämmelsernas förmåner skola tillkomma arrendatorn, eller huruvida en sådan rättsprövning bör resultera i att dessa bestämmelser icke skola komma arrendatorn till del. Under sådana förhållanden är det ju så mycket mer befogat, att man har ett forum, inför vilket dessa synpunkter kunna på ett av alla såsom objektivt och auktoritativt erkänt sätt behandlas.

Vi ha ju ställt ett yrkande från vårt håll på den punkten, som utskottet har beaktat och biträtt, då utskottet uttalat, att utskottet förväntar, att Kungl. Maj:t snarast tager upp frågan om jordbrukskommissionernas organisation till

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

omprövning, och vi våga tro, att Kungl. Maj:t själv finner detta lika angeläget som utskottet. Det måste nämligen ligga alldeles särskilt i det allmännas intresse, att denna på ifrågavarande område ganska ingripande lag föres ut i livet på det sättet, att båda parter, både jordägare och arrendatorer, ha ett fullt förtroende för den som skall döma och råda i deras angelägenheter. Det är på intet sätt min mening att härmed insinuera eller påstå, att jordbrukskommissionerna i sin nuvarande gestaltning ha illa ryktat sitt värv, men vi få komma ihåg, att jordbrukskommissionerna, som jag nyss nämnde, uteslutande varit tillsatta för en enda uppgift, nämligen frågan om vanhävd.

Jordbrukskommissionerna äro, som kammarens ledamöter torde ha sig bekant, tillsatta på så sätt, att Kungl. Maj:t tillsätter en, landstinget en och hushållningssällskapet en, summa tre. Det är ingenting som hindrar — och det lär i verkligheten förekomma — att samtliga dessa tre äro jordägare eller samtliga äro arrendatorer. Detta kan ju icke gärna vara lämpligt i ett organ med de uppgifter, som detta hädanefter får. Där har man verkligen skäl att både önska och fordra att såväl partsintressena äro på ett objektivt och sakkunnigt sätt företrädna som ock att den nödiga opartiskheten och juridiska kompetensen finns. Jag tror, som sagt, att det är mycket angeläget, att man på den punkten får den omorganisation som kräves. Jag vill icke nu söka ange, hur den skall göras. Den kan uppenbarligen göras på många olika sätt. De befarade följdverkningarna av denna lagstiftning, som skulle bestå däri, att jordägarna skulle bli mer och mer obenägna att utarrendera jord och genom att själva återtaga den i egen drift eller på andra sätt söka undandraga sig lagens för den enskilde kanske tunga verkningar, skulle efter mitt förmenande kunna hävas icke bara i betydlig grad utan kanske i största allmänhet, om man hade icke bara från arrendatorernas sida utan även från jordägarnas fullt förtroende för de organ som skola döma i deras sak.

Ja, herr talman, jag skall icke ingå på flera detaljer eller på detaljer överhuvud taget i denna del av debatten. Jag ber att få återkomma vid de olika paragrafer, där jag har avvikande mening mot utskottet, och vill för min del för ögonblicket icke göra annat än att yrka bifall till utskottets förslag utom i de punkter, där jag kommer att anmäla reservation och även yrka bifall därtill.

Herr Mäler: Herr talman! Det föreliggande lagförslagets mening är ju å ena sidan att ge större trygghet åt arrendatorer och å andra sidan att skapa ökad intensitet i brukande av arrenderad jord, och jag tror för min del, att förslaget i stort sett är ägnat att främja dessa syftemål.

Emellertid är det en sida av saken, som jag anser mig böra beröra i detta sammanhang, nämligen att det nya lagförslaget innebär, att den gamla norrlandslagstiftningen i fråga om arrende kommer att upphöra. I den mån det varit möjligt har den blivit inarbetad i den nya lagen. Den gamla norrlandslagstiftningen från 1909 har ju innehållit sociala bestämmelser av betydligt mera vidsträckt omfattning än som ha gällt för arrenden i andra delar av landet. Det är klart, att när man går in för att inarbeta denna norrlandslagstiftning i en för hela landet gällande lag, så riskerar man att få de bestämmelser, som voro gällande för Norrland, försämrade, och det är, såvitt jag förstår, vad som också har skett.

Jag vill till en början erinra om att den gamla bestämmelsen om femton års minimitid för arrenden i Norrland nu upphäves och ersättes med bestämmelse om femårig arrendetid. Man kanske säger, att den optionsrätt, som nu

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

tillskapas, kan uppväga denna förkortning av arrendetiden, men i verkligheten kan det ändå även i detta avseende bli mindre trygghet än man tidigare hade. Jag vill vidare erinra om att i den gamla norrlandslagstiftningen fanns en bestämmelse om att jordägaren — och jag vill påpeka, att med jordägare i arrendelagens mening avses för oss norrlänningar i regel ingenting annat än trävarubolagen — hade skyldighet att utom att hålla byggnader och dylikt vid gott stånd vid tillträdet även ombesörja mindre reparationer. Det står i § 8 i den gamla lagen, att vid tillträdet skall jordägaren jämväl ha utfört alla erforderliga mindre reparationer å nödiga byggnader ävensom överlämna fastighetens trädgård, åker och äng, beteshagar, hägnader, diken, vägar, broar, brunnar, vattenledningar och andra inrättningar i ett efter ortens sed behörigt skick. Eftersätter jordägaren vad sålunda är föreskrivet, må arrendatorn bättra vad som brister samt därför njuta ersättning. Denna bestämmelse i gamla lagen har helt och hållet bortfallit i den nya lagen, utan att några motsvarande bestämmelser, som ge samma förmåner åt arrendatorn, ha kommit med.

Jag vill också påpeka svårigheterna att av de norrländska arrendejordbruket överhuvud taget skapa jordbruk, som äro bärkraftiga, och som kunna bilda en ryggrad i orternas ekonomiska liv, om man icke får möjligheter att utvidga dessa jordbruk genom nyodlingar.

Ett genomgående drag i den nu föreliggande lagstiftningen är ju, att man velat främja nyodlingstanken. För Norrland kan denna nyodling i regel icke åstadkommas, om man icke utvidgar bestämmelserna på det sättet, att arrendatorn ges möjlighet att nyodla på stamfastighetens mark. I den gamla lagen liksom i den nya finns det tvenne särskilda förmåner, som äro tillerkända arrendatorerna inom dessa områden. Den ena är, att arrendatorn har rätt att på stamfastighetens mark, om den tillhör jordägaren, taga virke till ved, husbehovsbyggen samt stängsel och gärdsel. Den andra bestämmelsen är, att han har rätt till mulbete på stamfastighetens mark. Det är erforderligt, tror jag, om dessa jordbruk överhuvud taget skola kunna utvecklas, att man får rätt även till nyodling på stamfastighetens mark. För några år sedan behandlades av en särskild kommitté, som kallades västernorrlandsutredningen, spørsmålet om utvidgning av de ofullständiga jordbruket på dessa gamla bolagshemman, både de hemman där jorden var utarrenderad, och de hemman, där inägorna voro sålda. Där väcktes förslag om att man hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om att det skulle beredas möjligheter för att åstadkomma nyodlingsmark på stamfastighetens jord. Det lyckades emellertid icke att få förståelse för detta krav. I stället gjordes en framställning till Kungl. Maj:t om ökade odlingsbidrag. Resultatet härav blev, att det lades ner ganska mycket pengar på att odla upp värdelösa skogs- och stenbackar inom de arrenderade eller friköpta områdena, medan det alldeles intill låg fullt odlingsbar och odlingsvärd jord, som emellertid var belägen utanför det arrenderade eller friköpta området. Jag vill begagna detta tillfälle till att förklara, att man icke löser de norrländska arrendatorernas problem genom det föreliggande förslaget, förrän man löst detta problem om nyodlingsjord åt arrendatorerna i Norrland.

Efter dessa allmänna synpunkter på det föreliggande förslaget skall jag övergå till att beröra en särskild punkt, där jag tillsammans med andra utskottets ledamöter står som reservant. Jag tillmäter denna punkt en ganska stor vikt i detta sammanhang. — I lagförslagets 19 § har man definierat, vilka grupper av jordägare som skola falla under de sociala bestämmelserna. I näst sista stycket i denna paragraf finns en bestämmelse, som avser att un-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

dantaga arbetarboställen från lagens tillämpning. Där sägs nämligen följande: »Stadgandena i 50—57 och 67 §§ skola dock ej äga tillämpning, om med upplåtelsen väsentligen åsyftas att tillförsäkra jordägaren stadigvarande arbetskraft för jordbruk, skogsbruk eller industriell rörelse samt upplåtelsen avser sådan mindre brukningsdel (huggaretorp eller annat därmed jämförligt arbetarboställe), där arrendatorn icke av jordbruket kan erhålla sin huvudsakliga bärgning.» Att arbetarboställen för arbetskraft, det må gälla jordbruk, skogsbruk eller industriell rörelse, skola kunna vara undantagna från lagens tillämpning, bör enligt min mening tydligt nog framgå redan av det första ledet i denna bestämmelse, d. v. s. till och med den i detta stycke intagna parentesens. I arrendetredningens förslag sattes emellertid in den efterföljande satsen »där arrendatorn icke av jordbruket kan erhålla sin huvudsakliga bärgning». Denna sats har sedan hängt med under utredningens gång och infördes även i propositionen. — Vad kommer då denna tilläggssats att medföra för resultat? Jag vågar visserligen icke vara någon spåman, som säger, att detta kommer att tolkas så eller så. Däremot vågar jag förutsäga, att en stor del av bolagen i Norrland med hänvisning till denna rad i paragrafen komma att förklara, att de upplåtna jordbruksarrendena icke ge sina arrendatorer deras huvudsakliga bärgning då de nämligen för sin utkomst äro beroende även av skogsarbete. Om det då är arrendator, som ett år har exempelvis 1,100 kronor i inkomst av skogsarbete och 900 kronor i inkomst av sin arrenderade jord, kommer detta av jordägaren att tolkas på det sättet, att vederbörande har sin huvudsakliga bärgning icke av jorden utan av arbetet i bolagets tjänst i skogen. Härigenom skulle denna arrendator komma att ställas utanför de sociala arrendebestämmelserna. Det kan ju hända, att jordbrukskommissionerna, som väl skola tolka även denna sak, komma att tolka bestämmelsen på ett annat sätt, än det jag här antytt. Men enbart den möjligheten att jordägarna kunna hävda sin rätt att ställa arrendatorerna utanför de sociala bestämmelserna säger mig, att man redan på detta stadium bör söka förhindra en dylik tolkning. Jag har under utskottsbehandlingen och annorledes förgäves sökt få en motivering, varför denna särskilda sats skall vara införd i lagtexten, men jag har ännu inte fått något besked, varför det är behöfligt med detta särskilda tillägg.

Skulle denna bestämmelse komma att tolkas så, som jag här befarade, d. v. s. att jordägarna-bolagen få möjlighet att ställa arrendatorerna utanför de sociala bestämmelserna, innebär detta, att det skydd, som riksdagen redan 1909 gav arrendatorerna i Norrland, nu skulle undanröjas genom denna lagstiftning. De ärade kammarledamöterna torde väl förstå, att dessa arrendatorer i Norrland, som i många avseenden äro ytterst illa klämda mellan behoven av att hämta sin utkomst från jorden och att skaffa inkomster genom arbete åt bolagen, skulle betrakta det inte endast såsom en orättvisa utan såsom ett hån mot hela deras ställning och deras levnadsvillkor, om riksdagen skulle antaga en lag, som kunde tolkas på det av mig angivna sättet. Jag kommer därför, herr talman, att vid behandlingen av 49 § i förslaget yrka bifall till den reservation, som innebär, att den i paragrafens sista stycke förekommande satsen »där arrendatorn icke av jordbruket kan erhålla sin huvudsakliga bärgning» skall utgå ur lagtexten. Jag tror också, att kammaren — åtminstone under förutsättning att det under denna debatt icke framföres något argument, som förklarar, varför denna sats skall stå kvar i lagtexten — utan olägenhet skall kunna biträda mitt yrkande på denna punkt.

I detta anförande instämde herr *Skoglund* i Umeå.

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

Herr Hansson i Vännäsby: Herr talman! Av de av de föregående ärade talarnas av allmänna synpunkter burna anföranden ber jag att särskilt få understryka och instämma i herr Liedbergs anförande. Jag kan också instämma i vad herr Hansson i Skediga anförde, när han talade om det värdefulla förslag, som riksdagen nu skulle antaga, och den trygghet, som förslaget skulle medföra för arrendatorerna genom att de komma att få ersättning för det arbete, som de utfört på fastigheterna, m. m. sådant. Jag anser det inte vara nödvändigt att upprepa de allmänna principsynpunkterna på förslaget, utan jag tänkte endast övergå till att säga något om 8 § i lagförslaget, mot vilken jag och några andra utskottsledamöter reserverat oss.

8 § handlar om att arrendatorerna äga rätt till ersättning, när de avträda ett arrende under arrendeperioden. Vid ett sådant tillfälle äga arrendatorerna enligt bestämmelserna i den föreslagna paragrafen utfä skäligen ersättning för arrenderättens värde. Av motiveringen till lagförslaget framgår med all tydlighet, att det kan finnas olika meningar om innebörden av lagförslagets uttryck »arrenderättens värde». Detta uttryck har också föranlett mycken debatt under utskottsbehandlingen. De synmän, som skola värdera arrenderätten, torde inte ens ur motiven till lagtexten kunna närmare utläsa, hur värderingen av arrenderättens handelsvärde skall gå till. Man får genast det intrycket, att det i denna fråga kan uppstå olika meningar. Det kommer främst att bli en omdömesfråga, och därvid blir huvudfrågan hur varje synerätt bedömer detta värde. Härvidlag komma utan tvivel bland annat de olika konjunkturerna att kunna inverka på arrenderättens värde. Det blir sålunda i väsentlig mån fråga om ett kursvärde. Det är ingen, som vill undanhålla arrendatorerna full ersättning för vad de utfört på fastigheterna, d. v. s. det reella värde, som arrendatorerna åstadkommit på fastigheterna under arrendetiden. Däremot synes det icke vara klokt, att bestämmandet av arrenderättens värde skall kunna vara beroende av konjunkturerna. Detta vore visserligen till fördel för den arrendator, som avträder fastigheten, men vi måste även besinna, att denna fördel kommer att inverka på den tillträdande arrendatorns arrende. Den tillträdande arrendatorn kan nämligen komma i ett mycket ogynnsamt läge under en ganska lång tid just därför att ett speciellt konjunkturförhållande inverkat på arrenderättens handelsvärde, vilket i sin tur haft vissa återverkningar på det nya arrende, som skall erläggas. På grund härav ha herr Bernhard Nilsson och jag jämte två andra utskottsledamöter i en reservation funnit anledning anmärka på denna omständighet och sökt få en komplettering av denna paragraf. Vi anse bland annat, att man genom att utbyta orden »arrenderättens värde» mot »ersättning för värdet av de förbättringar arrendatorn verkställt å fastigheten» kan förekomma de av mig påtalade olägenheterna i fråga om paragrafens tolkning. Jag vill härvidlag även åberopa min ringa erfarenhet såsom syneman, då synerätten haft att följa de lagregler, som förelegat. Det är nämligen inte alla synerätter, som ha möjlighet att studera motiveringarna till de olika lagarna, utan synerätterna gå mera direkt efter lagtexternas ordalydelse. På grund härav blir det — som jag nyss framhöll — ytterst en omdömesfråga, hur lagbestämmelserna komma att tolkas. Huvudsakligen på nu anförda skäl ha vi reserverat oss beträffande denna paragraf och hemställt om ett tillägg till paragrafen av det innehåll jag nyss antydde.

Herr Mäler framhöll i sitt anförande den försvagade ställning, som skulle komma att inträda för de norrländska arrendatorerna, därest det av honom påtalade stycket i förslagets 49 § skulle få en sådan tolkning, att dessa arrendatorer i stor utsträckning komme att ställas utanför arrendelagens bestämmelser. I den gamla norrländska arrendelagen finns den bestämmelsen intagen, att la-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

gen icke berör fastigheter, som icke uppgå till fyra hektar brukad jord. Detta är dock en areal inom norrländska områden, som är ganska ansenlig. En stor del av de norrländska arrendatorerna bruka icke en så stor areal, men de ha likväl sin huvudsakliga bärgning av densamma. Jag tror för min del inte, att det föreligger några egentliga risker i det avseendet. Jag hade visserligen några kritiska synpunkter i denna fråga, när propositionen framlades, men med det smidiga sätt, varpå lagen i det avseendet är utformad, anser jag icke, att det föreligger någon egentlig fara för att de norrländska arrendatorernas ställning skulle försvagas genom den nya lagen. Jag tror därför inte att män behöver frukta så mycket på denna punkt.

Av vikt vore emellertid — som jag förut nämnt — att 8 § erhöi en sådan lydelse, som angivits i reservationen till denna paragraf. Gentemot detta kan visserligen invändas, att det i själva motiveringen till denna paragraf använts ett uttryckssätt, som i någon mån skulle kunna motverka de risker i fråga om konjunkturväxlingar, som jag anfört i detta avseende. I motiveringen heter det bland annat, att i arrenderättens värde icke bör inräknas ett på grund av konjunkturmässig värdestegring uppkommet övertvärde av arrendeinnehavet, vilket varken är beroende på särskild reell förbättring eller är av bestående art. Detta uttalande är mycket värdefullt, men som jag nyss sade vore det ännu mera värdefullt, om själva lagtexten utformades så, att det icke kan uppstå någon tvekan, i all synnerhet som synerätterna inte alltid ha tillgång till de särskilda motiven till lagen.

Med hänvisning till mitt nu hållna anförande ber jag att få återkomma vid föredragningen av 8 § för att då yrka bifall till reservationen under 8 § samt även yrka på en därav påkallad ändring av vissa andra paragrafer.

Herr Senander: Herr talman! Då vi kommunister tagit ställning till frågan om en ny arrendelag ha vi gjort det utan att skatta åt den illusionen, att arrendatorerna därigenom skulle få sina existensfrågor slutgiltigt lösta. Det är uppenbart, att så länge arrendatorerna sakna jord och för sin utkomst äro beroende av dem som äga jorden, så hjälpa inga om än aldrig så goda reformer. Det enda som kan bereda trygghet i besittningen av jorden och en tillfredsställande bärgning är att själva jorden äges av den som brukar den. Men detta kan nu inte åstadkommas inom ramen av en kapitalistisk produktionsordning, där jorden ju är en handelsvara. Först genom socialismen, som förklarar ägandet av jorden med dess brukande, kunna arrendatorerna liksom andra grupper av den jordbrukande befolkningen vinna trygghet i sin existens.

Man behöver bara studera förhållandena på detta område för arrendatorerna för att förstå hur orimligt det är att tänka sig en tillfredsställande lösning av arrendatorernas svårigheter, så länge de äro beroende av jordägarna för sin existens. Hittills ha arrendatorerna i många fall haft en ställning, som man tycker borde tillhöra medeltiden. Det är jordägarna som genom sitt starka inflytande på olika områden hålla utvecklingen tillbaka. Det har förekommit många ganska goda utredningar i denna sak, som blottat de mest upprörande förhållanden, men tack vare jordägarnas och deras representanters mäktiga motstånd ha dessa utredningar i regel inte resulterat i några effektiva åtgärder. Man har stylvat sig fram genom att bättra på litet här och var, och först nu har man vågat sig på att lägga fram ett förslag som berör men inte alls löser det viktigaste problemet i denna sak, nämligen frågan om optionsrätten. Men jordintressenas inflytande är ännu så starkt, att denna rätt i förslaget därigenom göres illusorisk. Till denna sak återkommer jag emellertid senare.

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

Det är lika orimligt att föreställa sig, att man kan åstadkomma harmoniska förhållanden mellan jordägare och arrendatorer som det är att åstadkomma motsvarande förhållanden mellan den utsugne industriarbetaren och utsugaren-kapitalisten. Hela den historiska utvecklingen av arrendesystemet och läget för närvarande utgör den bestämdaste protest emot alla drömmar i den vägen. Företagna statliga utredningar visa med all tydlighet att jordägarna med näbbar och klor — en sak som för övrigt är ganska naturlig — försvarat sina privilegier. Därvidlag ha de inte ens skytt sådana medel som att kringgå, eller till och med att bryta gällande lagbestämmelser. Jordkommissionen, som tillsattes någon gång i början av 1920-talet och framlade sitt betänkande år 1923, berör exempelvis, att arrendekontrakten ofta innehöllo bestämmelser, som gävo jordägaren möjlighet att på synnerligen lösa grunder skilja arrendatorn från arrendet. I kontrakten fanns exempelvis sådana bestämmelser, att kontraktet kunde anses förverkat, om arrendatorn »bröt mot allmän lag», om »han gjorde sig känd för oordentligt levnadssätt», om »han eller hans folk visade olydnad mot förvaltningen», om »han vägrade fullgöra av förvaltningen givna order» o. s. v. Ja, i vissa kontrakt fanns det till och med bestämmelser intagna om arrendets hävande, om arrendatorn »visade uppstudsighet eller ohövlighet» mot jordägaren eller dennes ombud. I många av kontrakten föreskrevs, att om arrendatorn brast i något av dessa avseenden var han skyldig att »genast utan ersättning avflytta utan åtnjutande av laga fardag». Denna bestämmelse i kontraktet stod direkt i strid mot reglerna i arrendelagen. På samma sätt handlade många jordägare i strid mot lagen då det gällde den s. k. syneförrättningen. Jordkommissionen förklarade att på grund härav »de båda kontrahenterna vid denna förrättning icke bleve jämställda utan att syneproceduren utfördes av jordägaren och för tryggandet av hans intressen». Dessutom bestämdes i många kontrakt — fortfarande i enlighet med vad jordkommissionen anför — att arrendelagens bestämmelser att syneförrättning kan klandras vid domstol icke fick tillämpas och att missnöje mot syn icke fick dragas inför domstol.

Det är klart, att det finns jordägare, som uppträtt humanare och korrekta än vad jag här enligt jordkommissionen givit några provstycken på. Men i allmänhet ha jordägarna utnyttjat sin ställning till att pressa de jordlösa arrendatorerna på alla upptänkliga sätt. I varje fall utgöra de grava missförhållanden, som arrendatorssystemet har att uppvisa, lika många drastiska bevis för att man inte kan skapa trygghet åt arrendatorerna, så länge de för sin existens tvingas att bruka jord som de själva inte äga.

I vår motion i denna sak ha vi uttryckt detta så, att »först genom återförenandet av ägande och brukande av egendom och arbete på ett högre plan blir det möjligt att ge småbönderna-arrendatorerna liksom övriga skikt av den arbetande befolkningen inom jordbruket trygghet i besittningen och en tillfredsställande bärning». Vad jag nu sagt innebär självfallet inte, att vi skulle vara negativt inställda till ett reformförslag av den karaktär, som vi nu här behandla. Det faktiska förhållandet existerar ju här i landet, att vi ha 60—70,000 arrendatorer, som bruka nära 1 miljon hektar av landets samlade åkerjord, vilket ju är nära en tredjedel av hela landets. Det är därför givet att varje lättnad i arrendatorernas beroendeställning till jordägarna måste hälsas med tillfredsställelse. Den nya arrendelagen är ju också ett framsteg i förhållande till tidigare lag. Men trots detta bär den alla tänkbara spår av jordägarnas starka inflytande.

Framst gäller detta om den s. k. optionsrätten. Denna är avsevärt försämrad i det föreliggande utskottsforlaget i jämförelse exempelvis med ar-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

rendeutredningens förslag, som ändock innebar väsentligt större garantier för kvarsittanderätten än vad utskottets förslag gör. Utskottets förslag gör i avsevärd utsträckning optionsrätten illusorisk. Medgivandet att optionsrätten kan brytas till förmån för jordägarens make, barn, adoptivbarn eller deras bröstarvingar betyder faktiskt, att arrendatorns trygghet till besittningen hänger i luften. Det betyder att man här ger en rätt åt jordägaren, som inte överensstämmer med det ofta deklarerade syftet att skydda den svagare parten i detta avseende. Tvärtom ger man härigenom ett skydd åt den starkare partens intresse. Det enda motivet till detta förslag är, att jordägaren är jordägare. På denna förtvivlat enkla grundval ger man företrädesrätt till arrende åt den välsituerade jordägarens »närskylda», medan man kastar ut den fattiga arrendatorn och hans anhöriga från en jord, som de kanske i många år ha brukat under mycket vidriga förhållanden. Enbart genom att återopa släktens företrädesrätt äventyrar man här en princip, som man själv påstått sig vara anhängare av, nämligen den principen att trygga den svagare parten i hans förhållande till den starkare.

Även i andra avseenden är arrendeutredningens förslag beträffande optionsrätten försämrat genom Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Sålunda är arrendatorn ålagd att, om jordägaren vill bryta optionsrätten därför att han anser arrendatorn olämplig, draga saken under domstols prövning. Enligt arrendeutredningen skulle detta åligga jordägaren, vilket självfallet hade varit betydligt naturligare. Förändringen i detta avseende är till klar nackdel för arrendatorn.

Beträffande stadgandena om byggnadsskyldighet har även en försämringskett i förhållande till arrendeutredningens förslag genom de dispensbestämmelser som nu föreslås. Som motivering för dessa bestämmelser framhåller departementschefen att man härigenom vinner möjlighet »att, om så skulle befinnas erforderligt, i viss omfattning uppskjuta reformens genomförande i praktiken och att i allt fall sörja för nödig hänsyn och återhållsamhet i de särskilda fallen». Här har man återigen att göra med »hänsyn och återhållsamhet», inte mot den svagare parten, inte mot arrendatorerna, utan mot jordägarna.

Detsamma är fallet beträffande förköpsrätten vid fastighetens försäljning och rätten till husbehovsfiske. Uteslutande av hänsyn till jordägarna och deras intresse har arrendeutredningens förslag i dessa punkter försämrats för arrendatorernas del. Inte ens rätten till husbehovsfiske har man ansett sig kunna obeskuren tillerkänna fattiga arrendatorer.

Utskottets förslag innehåller trots detta vissa förbättringar jämfört med den lag som nu gäller. Men det kan därför inte betecknas som en god reform. Det präglas av alltför starka hänsyn till jordägarintresset, och detta intresse gör sig ännu mera gällande genom de reservationer mot utskottsförslaget, som nu föreligga i handlingarna. Man får väl åtminstone hoppas, att inte den chikanen för riksdagen inträffar, att de bakåtsträvare, som svara för dessa reservationer, vinna seger för sina synpunkter. Min kamrat Hagberg har i denna fråga avgivit en motion, vari han påyrkar vissa förändringar av Kungl. Maj:ts proposition i de delar, som jag här kritiserat.

Herr talman! Jag vill sluta med att yrka bifall till denna motion.

Herr Lundstedt: Herr talman, mina damer och herrar! Jag kan inte neka mig nöjet att be er ta ad notam, vilken eklatant belysning hithörande aktstycken kasta över en sats, som stundom här har uttalats och städse från vissa håll här begabbats, nämligen att det inte finns någon äganderätt. Det finns inte

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

någon äganderätt, som är att ta till utgångspunkt för utformandet av någon som helst lag och följaktligen inte heller för utformandet av innehållet i de nu föreslagna stadgandena. Vad vi kalla äganderätt är blott en viss handlingsfrihet i fråga om tingen, en handlingsfrihet, som är en följd av de lagar i ämnet, som uppehållas. Man kan nu genom att läsa handlingarna i denna sak övertyga sig om, att vederbörande i allt väsentligt också ha känt sig fullkomligt fria ifrån alla äganderättsbekymmer, när de ha gått till behandling av dessa frågor, att de känt sig fullkomligt obundna av all ängslan för att den förbättrade ställning för arrendatorerna, som de vilja skapa, endast skulle kunna vinnas genom rättskränkningar emot jordägaren.

Men enbart genom att frigöra sig ifrån en falsk utgångspunkt löser man självfallet inte något lagstiftningsproblem. Problemet har endast frigjorts ifrån ett förvirrande hinder för åstadkommande av en förnuftig lösning. Frigjord från detta hinder har nu lagstiftaren att med sin uppfattning om det bästa för vår samhällsekonomi, i förevarande fall sålunda närmast det bästa för jordbruksnäringens befrämjande, söka draga upp de lämpligaste gränserna mellan jordägarens och arrendatorns handlingsfriheter i avseende på den arrenderade fastigheten. Huruvida man med den lag, som i dag kommer att antagas, verkligen kan ha fullt ut lyckats med uppgiften — det kan väl ingen här med bestämdhet förutsäga.

Det synes mig, herr talman — och detta är en formulering av en generell betänklighet ifrån min sida emot utskottets förslag — att en så genomgripande lag på detta tidiga stadium synes ha en viss karaktär av experiment. Detta experiment kan slå mycket väl ut, men det kan också tänkas, att tiden kommer att utvisa vissa bakslag, till sist för arrendatorerna själva.

Jag har velat göra detta uttalande, herr talman. Kanske är denna pessimism helt grundlös, och kanske skulle jag inte alls ha känt någon oro, om jag hade fått en eller annan dag ytterligare på mig för att studera mig in i det intrikata ämnet. Det är sannerligen för galet, att vi skola ha så kort tid på oss för att fatta ståndpunkt i dessa stundom vittfamnande frågor. Jag vill säga, att konstitutionsutskottets ordförande här sannerligen får vatten på sin kvarn. Jag syftar på vad han uttalade i det anförande, som han höll i kammaren för åtta dagar sedan angående reformering av riksdagens arbetsformer. Men den saken hör nu inte hit.

Jag känner mig alltså, herr talman, inte tillräckligt insatt i hela detta ämne för att ha någon fullt bestämd övertygelse. Jag känner mig också alltför osäker för att våga bestämt motsätta mig vissa enligt min mening diskutabla punkter i utskottets förslag. Det säger sig ju självt, att, om möjligen befarade bakslag utebliva, en nutida demokrat måste hälsa den föreslagna lagen med den allra största glädje. Han vill med hänsyn härtill inte ta risken av att genom att gå emot förslaget på någon väsentlig punkt faktiskt ha verkat som en bakåtsträvar. Men jag anser mig dock oförhindrad att deklarerera mina sympatier för vissa uttalanden i de särskilda yttrandena. Jag instämmer med herr Holmbäck, när han säger att det är »principiellt oriktigt, att en så ingripande lagstiftning skall träda i kraft redan någon vecka efter det att den tidigast kunnat utkomma i Svensk författningssamling och allmänheten alltså fått del av den antagna lagtexten». — Jag instämmer vidare i herr Carlströms anmärkningar angående de menliga verkningarna för mellersta och södra Sverige av att den s. k. nedre arealgränsen har slopats. Å andra sidan finner jag också, att herr Mälers särskilda yttrande är särdeles beaktansvärt. Jag vill här ock ansluta mig till vad han i sitt yttrande i dag har anført angående utslutning av viss passus i 49 §.

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Jag önskar även beröra ett par reservationer. I fråga om fastighetens återtagande av jordägaren före arrendetidens slut enligt 8 § yrka herr Bernhard Nilsson m. fl. att jordägaren inte skall, såsom utskottet och Kungl. Maj:t föreslå, nödgas ersätta arrenderättens värde utan blott värdet av de förbättringar arrendatorn verkställt på fastigheten. Genom en sådan formulering skulle uteslutas *såväl* det på eventuellt billiga arrendevillkor grundade värdet *som också* värdet av optionsrätten. Det senare finner jag fullkomligt motiverat. Optionsrätten kan tänkas öka arrendevärdet, och det synes mig orimligt, att en frånträdande arrendator skall få tillgodogöra sig denna värdeökning. Men det förefaller mig nästan lika orimligt, att jordägaren skall få profitera genom återtagande av en fastighet, som han kan arrendera ut mot ett förhöjt arrende. Den förmånen bör han icke få utan något vederlag till arrendatorn. Det riktiga synes mig därför vara, att till orden »arrenderättens värde» i andra stycket i 8 § gjordes ett tillägg, så att frasen finge en lydelse av denna art: »arrenderättens värde, optionsrättens värde däri dock icke inneslutet».

Herrar Norman och Linder ha reserverat sig angående 17 §, och jag får säga, att jag tilltalas mycket av denna reservation. Jag finner den, såvitt jag nu kan döma, vara väl övervägd, men jag har inte hunnit konferera tillräckligt ingående med fackmän på den motsatta sidan, och därför är jag alltjämt tveksam, huruvida jag skall ansluta mig till reservationen eller utskottets förslag på denna punkt.

Slutligen kan jag, herr talman, inte underlåta att fästa uppmärksamheten på ytterligare en sak. I denna punkt nödgas jag ge min gamle antagonist, höll jag på att säga, herr Senander, rätt. Han sade nämligen, att optionsrätten, såsom den här är stadgad, syntes honom illusorisk. Såsom 53 § är avfattad, kan jordägaren faktiskt genom ett enkelt meddelande i uppsägningsform sabotera hela optionsrätten. Han behöver bara säga, att han själv eller vissa av hans anhöriga ha för avsikt att bruka fastigheten. Jag kan inte finna, att det efter ett sådant meddelande är möjligt för arrendatorn att rättegångsvägen hävda sin optionsrätt. Avsikten hos en normal människa måste anses vara *utredd* i och med *uttalandet* av avsikten i allvarliga ordalag. Om ni se på stadgandet, finna ni, att därpå följande grund i 53 § för optionsrättens tillintetsgörande utgöres av *särskilda förhållanden*, som utvisa, att optionsrätten skulle bli till påtagligt men för jordägaren. Där finna vi sålunda ett klart och tydligt bevis-tema i vanlig mening, men avsiktens fakticitet förutsätter inga andra förhållanden, än att den i klara verba har uttalats. Detta är en radikal skillnad.

Nu har visserligen i lagen införts ett stadgande, som utgör en viss säkerhetsventil emot det rena sabotaget från jordägarens sida av optionsrätten, nämligen i 67 § angående förutsättningen för jordägarens rätt att sälja eller arrendera ut på nytt. Förutsättningen härför är jordbrukskommissionens tillstånd. Skulle då jordbrukskommissionen ha kunnat åstadkomma vad som är uteslutet för en domstol, nämligen att bestrida, att avsikten *existerat*, fastän en sådan varit klart och tydligt uttalad? Följer kommissionen lagens stadgande i 53 § — det finns intet antytt i lagen, att kommissionen skulle kunna sätta sig över det lagliga stadgandet — då måste kommissionen, såvitt jag förstår, praktiskt taget alltid, såvitt den inte förmått avslöja att ett bedrägeri förelegat, medge det i 67 § berörda tillståndet. Det förefaller mig egendomligt, att lagrådet har lämnat 53 § i förevarande avseende utan någon anmärkning. Lagrådet borde dock, tycker man, inte kunna godkänna jordkommissionen såsom högsta instans i domstols ställe.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat uttala mig i denna fråga. Jag har gjort det ogärna, därför att jag icke hunnit fullständigt intränga i det inveck-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

lade ämnet. Att jag likväl yttrat mig, har skett i den förhoppningen, att de frågor jag berört dock varit tillräckligt genomtänkta av mig. Eftersom denna lagstiftning faktiskt faller inom mitt undervisningsområde i Uppsala, har jag också ansett, att detta ärende icke borde gå förbi utan att jag lät höra av mig.

Herr **Jonsson** i Fjäle: Herr talman! Det är mycket riktigt, såsom den föregående talaren påpekade, att utskottet haft att handlägga mycket betydelsefulla frågor, och jag tror, att man också kan säga, att det varit svårt att åstadkomma en rättvis avvägning mellan jordägarnas och arrendatorernas intressen, men det förefaller mig likväl, som om man kommit till rätt goda resultat. Jag kan således i det hänseendet icke dela herr Senanders uppfattning ty om herr Senander läser den utredning, som fogats vid den Tammska reservationen, och tar del av de resultat som utskottet kommit till på ifrågakörande punkter, måste han otvivelaktigt säga sig, att i varje fall ur arrendatorernas synpunkt väsentliga förbättringar åstadkommits.

När det gäller att ordna arrendeförhållandena för jordbruket, är det självklart, att förutom de rent sociala och rent humanitära synpunkter som man måste lägga på frågan kommer också själva jordbruksproduktionen in i betraktelsekretsen såsom ett huvudmoment. Jag för min del ser frågan så, att det här gäller att ge arrendelagstiftningen en sådan utformning, att jordbruksproduktionen även på arrendeställen kan inpassas i den allmänna utvecklingen på jordbrukets område, och att man också kan få sådana bestämmelser som icke på något sätt förtaga en arrendator lusten att driva jordbruket framåt och förbättra detsamma utan i stället verka pådrivande och underlättande. Jag tror också, att de förslag som utskottet kommit till i varje fall kunna betecknas såsom relativt tillfredsställande. Jordbruket är en produktionsform på längre sikt, och därför är det synnerligen nödvändigt, att man kan få betryggande förhållanden icke blott för en kortare tidsperiod utan också för en längre tid. Jag tror, att även om man från mina utgångspunkter icke är riktigt belåten med optionsrättens utformande, kan man väl ändå icke säga annat än att det är en relativt god trygghet som i detta avseende kommer att beredas arrendatorerna genom antagande av denna arrendelagstiftning. Arrendatorn får sitta kvar på arrendestället, så länge det är utarrenderat, och kan på det sättet också ha möjlighet att lägga upp en bruksplan på längre sikt.

Vi ha här några ledamöter väckt en motion, avseende 17 § i lagen — den paragraf, som liksom konstituerar förhållandena, då det gäller en förbättring av jordbruksproduktionen och lämnar arrendatorn nödig möjlighet till och intresse för nyförbättringar. Förut var det endast tre grupper av förbättringar, som han kunde åtnjuta ersättning för, nämligen nyodling, betesförbättring och täckdikning. Nu har man i propositionen lagt till en fjärde grupp, då man föreslagit, att arrendatorn skulle få ersättning för materialkostnaderna, när det gäller anläggandet av cementerade gödselstäder. Vi anse emellertid, att eftersom jordbruket befinner sig i ständig utveckling och nya produktionsförbättrande åtgärder ständigt komma till, är det icke lyckligt att låsa fast blott vissa grupper av förbättringsåtgärder, utan vi ha ansett, att man bör få en vidare ram, som gör det möjligt att även inrymma förbättringsåtgärder som man icke känner till, därest deras genomförande kan bli till varaktigt gagn. Jag måste därför från den utgångspunkten hälsa med tillfredsställelse, att i 17 § inryckts en allmän regel om ersättning för förbättringar av varaktig karaktär. Jag tror, att denna bestämmelse kommer att visa sig vara av stor betydelse därigenom att den ger arrendatorn impulser och ökar hans

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

intresse för vidtagande av sådana åtgärder. Vid behandlingen i utskottet av denna fråga har man sagt, att det skulle kunna betyda, att arrendatorn ger sig in i vanskligheter, och att detta skulle bli betungande för jordägaren. I det avseendet anser jag, att den bestämmelse utskottet här stannat för garanterar, att arrendatorn icke ger sig in i några äventyrligheter. Arrendatorn får nämligen först vid avträde av arrendet någon ersättning för förbättringar. Från den tidpunkt, då arbetet utförts, och till den tidpunkt, då han lämnar arrendet, måste han själv bekosta dem, och enligt de bestämmelser som finnas i utskottsförslaget skola två gode män också tillstyrka dessa förbättringar, innan de utföras. Det synes mig därför föreligga fullgoda skäl för att de nya bestämmelser som tillkommit icke skola bli någon oskäligt tung börda för jordägaren.

Utöver detta vill jag säga, att det för oss som tillhöra det område, där den särskilda norrländska arrendelagstiftningen varit gällande, har varit angeläget att se till, att när denna principiella lagstiftning skall upphöra att gälla och i stället ingå i den allmänna lag som vi nu behandla icke de arrendatorer, som tidigare lytt under den norrländska arrendelagstiftningen, skola komma i en sämre ställning. I allmänhet kan man nog säga, att man är relativt tillfredsställd med förhållandena.

Såsom herr Mäler i dag påpekat äro vissa detaljbestämmelser icke tillfredsställande, därför att de innebära en viss försämring. Men i vad det gäller själva besittningsförhållandena tror jag, att om man nu övergår till att tillämpa femårig arrendeperiod med optionsrätt är detta för arrendatorn lika betryggande som när han förut haft en femtonårig arrendeperiod men sedan efter denna arrendeperiods utgång kunnat övergå till ettårig arrendeperiod. Jag tror, att det skall bli ganska betryggande besittningsförhållanden även för norrlandsarrendatorerna.

Till sist vill jag också säga, såsom det påpekats förut i ett par anföranden, att den i 49 § införda bestämmelsen om den som icke av sitt jordbruk erhåller sin huvudsakliga bärgning kan ge anledning till otrevligheter. Om man nu icke kan få ett beslut av riksdagen att stryka denna passus, vore det värdefullt att från regeringsbanken få ett meddelande om huru man ser på dessa förhållanden. Ty det är icke tillfredsställande, om denna lagstiftning icke skall få tillämpas på de arrendeställen, som i Norrland betraktas såsom jordbruk men vilkas innehavare ha sin huvudsakliga penninginkomst på skogsbruk. Vi böra se till att de små jordbruk, som finnas i Norrland och utarrenderas, också skola få denna sociala arrendeägarlagstiftning på sig tillämpad.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag vill med tillfredsställelse konstatera, att utskottet beträffande hela lagförslaget kommit till så stor samstämmighet som här är fallet. I vissa detaljer råda olika meningar, vilket också framgår av de vid utlåtandet fogade reservationerna, och jag förstår fullt väl, att det kan vara fallet.

Då detta lagförslag överarbetades i departementet hade jag bland annat haft till utgångspunkt den erfarenhet jag vunnit under de senaste åren, att arrendatorer, som själva eller genom föräldrar brukat ett arrendeställe under många år, kunnat utan vidare och utan starka skäl avlägsnas från dessa arrenden. Det kan ur rättvisesynpunkt icke vara tillfredsställande, att ett sådant tillstånd kan äga rum. Jag nämnde med avsikt de senare åren, därför att jag därmed velat konstatera, att förhållandena för en del år tillbaka i tiden varit mycket annorlunda. Jag vill även i det avseendet inför kammaren konstatera, att de goda förhållanden som tidigare existerat vid många av de större godsens

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

fortfarande upprätthållas. Vissa av dessa större jordägare ha till och med använt särskilt tillsatta nämnder för verkställande av arrendeuppskattning, därför att de icke velat vara partiska gentemot arrendatorn, vare sig av det ena eller andra skälet. Med tillfredsställelse kan man också konstatera, att i vår nuvarande materialistiska tid ett sådant tillstånd kunnat fortfara. Det är en grannliga uppgift — skulle jag vilja säga — att inneha en stor jordbruksdomän och förvalta den på ett ur samhällets och ur medborgarnas synpunkt tillfredsställande sätt. Skulle man döma av dem, som fortfarande tillämpa ett sådant system, skulle vi icke behöva någon lagstiftning. Men vi behöva en sådan av samma skäl som vi behöva polisförordningar och måste vidtaga en del andra lagstiftningsåtgärder. Särskilt under de senare åren har tyvärr kunnat konstateras, att vissa jordägare se saken så pass realistiskt och ekonomiskt, att de se bort från den rättvisa, som rätteligen bör vederfaras den som skött sin uppgift som brukare av ett arrendeställe på ett fullt tillfredsställande sätt. Den utveckling som uppstått har varit det avgörande motivet för statsmakterna att i detta fall nödgas ingripa och lagstifta om vissa regler, så att icke den starkare parten får förfara efter eget gottfinnande.

Jag vill tillägga, att mina synpunkter på hela detta problem begränsa sig icke till de nu nämnda, d. v. s. de sociala synpunkterna, utan mina synpunkter sträcka sig vidare. Enligt min mening bör man lägga såväl nationalekonomiska som jordbruksekonomiska synpunkter på detta spörsmål. Genom att taga ut det mesta möjliga av arrendatorn och räkna ut, om han i nuvarande läge kan betala så och så mycket, uppstår enligt mitt förmenande i många fall en kapitalförstöring, därför att arrendatorn nödgas att taga ut så mycket som möjligt, men på grund av ovissheten om hur länge han får sitta kvar på arrendet kan han naturligtvis icke, då han måste räkna ekonomiskt och icke ideellt, göra några investeringar. Det blir icke några pengar över för att göra investeringar, när utav arrendatorn uttagits högsta möjliga belopp. Men även om arrendatorn har ekonomiska möjligheter att investera ett visst kapital sker inte detta i ovisshet om vilken glädje han och hans efterkommande kunna ha av de förbättringar som han vidtagit på fastigheten. Detta har i ganska stor utsträckning avhållit vederbörande arrendatorer av jordbruk från att lägga ned viss del av sin inkomst på förbättringsarbeten. Detta är ur såväl jordbruksekonomisk som nationalekonomisk synpunkt icke ett önskvärt förhållande. Då menar jag, att optionsrätten utgör den trygghet, varmed arrendatorn skall kunna räkna. Han skall veta, att om han gör den ena eller andra förbättringen har han möjlighet att taga igen sina utgifter genom ett fortsatt arrende, och alldeles självfallet kan arrendatorn, en gång, om han bekostat förbättringen själv, påpeka, att detta icke är någon insats av jordägaren utan en insats som han gjort såsom brukare av fastigheten. Vid bestämmande av lega för kommande arrendeperiod måste, enligt mitt sätt att se, såväl jordägaren som de som sedan skola pröva skäligheten i arrendebeloppets storlek bestämma arrendet med hänsyn till vad arrendatorn sålunda nedlagt på fastigheten. Från den utgångspunkten synes det mig därför vara en angelägenhet av första ordningen att få bättre förhållanden på detta område. Då jag ser saken från denna synpunkt har jag självfallet haft den uppfattningen, att när det gäller optionsrätten skall det icke finnas någon arealgräns uppåt. Optionsrätten borde alltså gälla även för större fastigheter. Detta är angeläget icke minst därför att det kan hända, att en jordägare rent av icke har kapital i tillräcklig utsträckning att göra de förbättringar som påkallats, men där arrendatorn velat och kunnat satsa visst kapital på detta. Man har invänt, att det kan ske genom en överenskommelse, som icke går efter laga former. Meningarna kunna vara delade på den punkten. Då jag

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

ansett en reviderad arrendelagstiftning vara i hög grad påkallad och flertalet arrendeställen faller under den föreslagna arealgränsen har jag godtagit en kompromiss om 50 har som övre gräns i stället för att uppskjuta förslagets framläggande.

Då jag har ordet, skall jag kanske beröra vissa av de ändringar, som utskottet föreslagit. Jag sade nyss, att jag med tillfredsställelse konstaterade den långt gående enigheten inom utskottet, och denna min tillfredsställelse är självfallet så mycket större, då jag ser tillbaka några år, då förslaget till arrendelagstiftning framlades av utredningen. Om jag tänker på de opinionsmöten mot denna lagstiftning, som anordnades under den tiden, och ser det lagförslag som här ligger på kammarens bord, måste jag säga, att här försiggått en genomgripande åsiktsförändring.

De ändringar, som utskottet föreslagit, gälla i första hand 6 §, som innehåller förbud för erläggande av arrende i form av naturalster. Ingen kan bedöma det riktiga eller det oriktiga, respektive det lämpliga eller det mindre lämpliga, i ett sådant system. Då riksdagen så sent som 1932 — om jag icke missminner mig — på grund av en proposition som föranletts av en förut gjord utredning beslöt, att hälften av arrendet skulle utgå i naturalster, när det gäller kronohemman och ecklesiastika hemman, intog riksdagen enligt min mening den ståndpunkten, att den ansåg detta vara tillfredsställande. Den gången avrådde jag emellertid från att ta denna bestämmelse, därför att jag räknade med att vid en mycket utpräglad lågkonjunktur det skulle innebära en oerhörd belastning på arrendatorn, och att detta skulle bli fallet av den anledningen att vi, när det gäller prissättningen, icke tagit hänsyn till något annat än de ökade produktionskostnaderna och följaktligen icke tagit hänsyn till det ökade jordvärdet. I de fall då hela arrendebeloppet betalas i naturaprodukter har det blivit en stark belastning för arrendatorn. Om jordägaren själv brukat egendomen, hade han icke fått medräkna det mervärde på det ökade jordbrukskapitalet, som blir en följd av att man kapitaliserar det utgående arrendet. Självfallet kan denna sak emellertid bedömas på olika sätt, och jag vill för min del icke göra någon erinran mot utskottets förslag.

I 11 § har utskottet föreslagit, att syn ej må hållas senare än tre månader efter tillträdes- resp. avträdesdagen i stället för ej senare än sex månader. Det kan naturligtvis anföras skäl för att tiden skall bli kort. Man vill komma så nära som möjligt till avträdesdagen för att en eventuell brist icke skall komma att ökas och medföra ytterligare kostnader för arrendatorn. Jag vill för min del endast framhålla, att denna förkortning till tre månader dock kan medföra vissa svårigheter för Norrland, där vegetationsperioden icke börjar förrän i juni månad. Av kontinuitetsskäl är det ju önskvärt, att det är en och samma synenämnd, som utför synerna inom ett visst område, och besiktning av jorden kan ju icke gärna äga rum förrän vegetationsperioden har börjat. Detta kan som sagt för rätt stora delar av landet icke ske förrän i början av juni månad. Man har ingen erfarenhet av hur en sådan förkortning av tiden kommer att verka.

Beräffande 14 § och den ändring som utskottet där har föreslagit, att arbetarbostad skall hållas i det skick som motsvarar vad enligt gällande hälsovärdsstadga kräves, har jag den uppfattningen, att utskottets ändringsförslag icke skapar större klarhet. Tillämpningen av bestämmelsen kommer att bero på hälsovårdsnämnderna. Därest icke hälsovärdsstadgan ändras i anslutning till 14 § kommer det att uppstå lika stor tveksamhet som för närvarande råder. Dessutom har utskottet infört denna bestämmelse endast för arbetarbostäder, men det kan ju vara lika rimligt att en arrendator, som icke har några arbetare,

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

också själv får en tillfredsställande bostad. Enligt nu gällande bestämmelser har hälsovårdsnämnden möjlighet att ålägga antingen jordägaren eller arrendatorn att utföra nödvändiga förbättringar. Med det nya förslaget nödgas hälsovårdsnämnden konstatera vad som är nybyggnad å bostaden och vad som är reparation av bostaden. Följaktligen får hälsovårdsnämnden precis som förut med båda parterna att göra. Jag har endast velat framhålla dess synpunkter.

Vad sedan beträffar ändringen i 17 § måste jag säga, att fastän jag annars icke är betänksam mot reformer förefaller det mig dock, som om utskottet därvidlag har gått väl långt. Utskottet har utvidgat bestämmelserna om de anläggningar, som en arrendator skall kunna få ersättning för. Utskottet har därvid förutsatt, att sådan anläggning skall ha skett med jordägarens samtycke eller efter godkännande av lantbruksingenjör eller jordbrukskonsulent samt av två andra vederhäftiga personer. Det är klart, att om sådant godkännande sker med gott omdöme och med verkligt förstånd, så att det icke blir några större saker, som jordägaren skall lösa den gång man medelst syn skall uppskatta det ökade värde fastigheten har fått, så ter sig icke denna bestämmelse så vanskelig ur jordägarens synpunkt, men vi veta dock att även lantbruksingenjörer ha projekterat exempelvis vattenavledningsföretag, som ha varit mindre lyckade, och det kan naturligtvis också projekteras andra anläggningar, som icke ha sådant värde, att det motsvarar kostnaden. Denna utvidgning av lagens bestämmelser borde enligt min mening ha föregåtts av en närmare prövning på annat sätt.

Ändringen i 49 § syftar ju till att utsträcka lagens tillämpning till flera arrenden. Självfallet hyser jag icke den ringaste betänklighet mot att man söker komma åt, låt mig säga dessa »söndagsjordbrukare» och liknande jordägare. Utskottet framhåller i detta sammanhang, att dispens bör kunna medges för jordinnehav, som uppkommit genom arv eller genom inköp å exekutiv auktion för skyddande av en fordran, därest de, som ha ärvt eller förvärvat fastigheten, icke med detsamma kunna ta ställning till hur de skola förfara med densamma. Jag är icke jurist, men jag måste fråga mig, om icke denna utskottets uppräkninng måste innebära, att andra, som ha ärvt en fastighet och arrenderat ut den, icke kunna få sådan dispens. Om det gäller prövning inför domstol är det självfallet så, att tolkningen kommer att bero på de kommentarer, som skola skrivas till lagen, och det är ju möjligt, att kommentarerna kunna klarlägga saken.

Om jag sedan övergår till reservationerna vill jag nämna, att när jag i propositionen utslöt föreskrift om obligatorisk prövning av arrendekontrakten, så skedde detta av rent praktiska skäl. Jag menade, att organisationsväsendet har numera kommit så långt i vårt land, att man icke behöver befara, att någon arrendator åtminstone för någon längre tid kommer att leva i okunnighet om sin rätt att få arrendekontrakt granskat. Skulle jordbrukskommissionerna vara skyldiga att taga emot och granska alla förslag till arrendeavtal, skulle det enligt mitt sätt att se bli en mycket stor apparat. Inom regeringen menade man, att det icke var tillräckligt att tillskapa en sådan apparat och icke heller nödvändigt, eftersom kontrakten ändå när så erfordrades skulle komma under jordbrukskommissionernas prövning.

Utskottet har för sin del uttalat, att den nya lagen torde aktualisera vissa organisatoriska frågor beträffande jordbrukskommissionerna och säger sig förvänta, att Kungl. Maj:t snarast skall vidtaga behövliga åtgärder. För min del har jag också den uppfattningen, att jordbrukskommissionernas arbete kommer att bli oerhört mycket mera grannlaga än det varit tidigare, och det skall därför bli mig angeläget att i enlighet med utskottets önskan låta utreda frå-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

gan och lägga fram det förslag, vartill en sådan utredning föranleder. Det måste som sagt bli en oerhörd skillnad gentemot de uppgifter, som jordbrukskommissionerna tidigare ha haft. En sådan skillnad uppkom ju redan genom den nya vanhävdslagen, men den kommer att bli oerhört mycket större nu, då jordbrukskommissionerna i vissa fall kanske skola bli dömande part i rent ekonomiska frågor, där vederbörande icke kunna komma överens. I Norrland ha jordbrukskommissionerna redan tidigare haft väsentligt större uppgifter, men i de södra delarna av landet har det av inkomna rapporter och protokoll visat sig, att kommissionerna överhuvud taget icke ha haft något ärende att handlägga under året. Det är uppenbart, att man därför icke här är så pass insatt i dessa förhållanden som man är i de delar av landet, där man tidigare har haft större uppgifter att handlägga.

Den förste ärade talaren i denna debatt önskade, att akademihemman skulle komma att falla under denna lagstiftning. Härom har sagts, att förslag skall framläggas i annan ordning och i nära anslutning till nu föreslagna grunder. Det är avsiktligt, som man sagt »i nära anslutning till», ty det är min bestämda mening att det icke skulle vara rimligt, att akademierna skulle ligga utanför vanliga bestämmelser rörande utarrendering av fastigheter. Men å andra sidan är det också min bestämda mening, att det icke heller med hänsyn till vad som gäller för kronoarrenden och ecklesiastika arrenden skulle vara rimligt att ha en arealgräns för optionsrätten. Följaktligen menar jag, att akademiernas hemman få i detta avseende räknas till andra publika fastigheter och följa de bestämmelser, som gällt för dem under många år före denna lags tillkomst.

Vad sedan gäller den reservation, som har anförts beträffande 49 § andra stycket förhåller det sig ju så, att tidigare har det funnits en nedre arealgräns för Norrland, vilken nedre gräns nu har slopats. Det blir emellertid för tolkningen av den ifrågavarande lagbestämmelsen icke jordbrukskommissionerna utan en domstol, som får det slutliga avgörandet. Domstolen får pröva, huruvida fastigheten är av det slaget, att den är för liten för att innehavaren skall kunna existera på den, därest han icke har annan inkomst vid sidan därav. Kan innehavaren emellertid bevisa, att han tidigare kunnat existera på sitt jordbruk med en liten inkomst vid sidan därav, är det självfallet, att han kommer att räknas till den optionsberättigade delen av arrendatorer. Är det däremot icke fråga om vare sig det ena eller det andra, om han icke kan försörja sig på jordbruket och icke kan få någon tillfredsställande arbetsinkomst, så är det ju ingen mening för vederbörande att sitta kvar på fastigheten, eftersom han i alla fall icke kan klara sig på den i fortsättningen. Om man skulle följa reservanternas har man klart sagt ut det ena fallet men har icke sagt något om det andra fallet, och följaktligen kan jag icke förstå annat än att det i alla fall måste bli en prövning. Jag kan därför icke förstå, att deras förslag skulle förbättra arrendatorernas ställning.

Professor Lundstedt sade, att en jordägare ju alltid kan uppge, att han avser att bruka fastigheten själv. Jag vill emellertid erinra om att bevisskyldigheten ligger kvar hos jordägaren. Det är jordägaren, som skall bevisa, varför han vill häva arrendeavtalet. Om han säger sig ha för avsikt att bruka fastigheten själv måste han också göra det, ty gör han det icke blir han böt-fälld. Om han sedan före den tidsfrist, som stadgas i 67 §, vill arrendera ut fastigheten igen, blir det ju samma förhållande, som om han ena dagen inför rätta förklarar, att han ämnar bruka fastigheten, men sedan andra dagen, när rättegången är slut, icke bryr sig om det.

Vad sedan beträffar frågan om barns eller släktingars övertagande av fas-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

tighet och brytning av optionsrätten av denna anledning, blir det ju en sak, vars verkningar man får se i praktiken. Optionsrätten gäller ju endast för fastigheter om högst 50 hektar. Det är väl icke många som tro, att närskylda, barn eller andra, å dessa större jordkomplex, där lagen i första hand är avsedd att gälla, skulle vilja komma åt de små fastigheter, för vilka optionsrätten gäller, ty det finns säkerligen där större fastigheter, för vilka optionsrätten icke gäller, att övertaga och bruka. Om man tänker på hur det kommer att verka i praktiken tror jag, att de framförda farhågorna komma att visa sig vara till större delen överdrivna.

Självfallet skall jag icke spå hur den nya lagen kommer att verka, vare sig på det ena eller det andra sättet, men jag hoppas, att den skall lösa till båtnad och rättvisa för jordägarna och till båtnad och rättvisa för arrendatorerna, och att båda parterna skola försöka tillämpa lagen i den anda och mening, som den är avsedd att tillämpas.

Herr **Lundstedt** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr statsrådet sade, att bevisbördan i fråga om avsikten kommer att ligga hos jordägaren. Det är mycket riktigt, men denna börda är synnerligen lätt. Den väger fjäderlätt. Den är fullgjord i och med ordets allvarliga uttalande. Därmed har han bevisat sin avsikt. Man kan ju icke så att säga röntgenfotografera själen utan måste lita på vad personen säger.

Jag förbisåg ingalunda en säkerhetsventil i föreskriften om att jordbrukskommissionernas tillstånd skall inhämtas, innan fastigheten får säljas eller på nytt utarrenderas. Men jordbrukskommissionerna äro ju själva bundna av lagen: förelåg avsikten, när den meddelades, var jordägaren befogad stoppa optionsrätten. Om man nu skall lita till jordbrukskommissionerna, så betyder detta, att jordbrukskommissionerna skulle kunna vägra jordägaren tillstånd att handla efter lagens 53 §. Jag hoppas alldeles som herr statsrådet, att jordägarna icke skola på detta sätt börja chikanöst utnyttja lagen, men lagar bruka och böra dock vara skrivna så, att man skall kunna taga dem på orden. Tar man detta stadgande efter orden kan det utnyttjas i sabotagesyfte, vilket jag dock, som sagt, hoppas i allmänhet icke komma att ske.

Att jordägaren sedermera ändrar sin först meddelade avsikt, kan ju icke i och för sig anses vara illojalt. Det *kan* ha tillkommit nya skäl; i varje fall kan saken mycket väl framställas på det sättet. Det är otänkbart, att vederbörande blott därmed skulle kunna anses ha handlat lagstridigt.

Jag vet icke, om denna punkt egentligen kan regleras på ett fullt tillfredsställande sätt, men vad som här skrivits i lagen synes i varje fall icke vara så beskaffat.

Herr **Mäler**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! För min del hade jag väntat eller åtminstone hoppats, att herr statsrådet skulle försäkra, att den grupp av arrendatorer, som ha fallit under den sociala norrlandslagen, skulle få behålla den rätt och det skydd, som de förut ha haft. Det framgick emellertid icke av herr statsrådets yttrande, att avsikten är att bereda dem detta skydd, och under sådana förhållanden måste jag vidhålla, att den föreslagna formuleringen kommer att medföra en avsevärd försämring i fråga om förhållandena i Norrland.

Härefter yttrade:

Herr **Jansson** i Hällefors: Herr talman! För min del är jag i stort sett tillfredsställd med det förslag till arrendelag, som nu föreligger efter utskotts-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

behandlingen. Jag skulle kunna säga, att det sträcker sig längre till arrendatorernas förmån än vad man tidigare hade kunnat räkna med att man skulle ha möjlighet att åstadkomma. I de punkter, där utskottsförslaget avviker från propositionen, har utskottet tagit ställning med kan jag säga mycket stor majoritet. Ställningstagandet har ju icke, såsom också här tidigare framhållits av herr Liedberg, skett efter några partilinjer. Man har från alla håll inom utskottet varit positivt inställd, när det gäller att slå vakt om såväl arrendatorernas som jordägarnas intressen. Att de förstnämndas intressen därvid kommit i främsta rummet ligger ju i sakens natur, särskilt när det gäller den sociala delen av lagen.

Man har vid behandlingen av detta lagförslag, såvitt jag kunnat fatta, i första hand velat främja jordbruket genom att ge arrendatorerna en tryggare ställning. Bland annat har ju detta varit fallet, när utskottet haft att ta ställning till arrendatorernas rätt till ersättning på grund av förbättringar. Jag skall senare återkomma något till denna punkt, eftersom det där finns reservanter.

I utlåtandet ha i särskilda yttranden av herrar Linder och Carlström uttalats starka farhågor för att jordägarnas intressen av att utarrendera jord skulle i hög grad minskas på grund av den omfattning, som lagens sociala bestämmelser ha fått. Jag vill för min del icke påstå, att dessa farhågor äro helt ogrundade, men jag har den bestämda uppfattningen, att de äro överdrivna. Det är i stort sett, kan man säga, samma betänkligheter, som framfördes från jordägarhåll, när 1927 års arrendelag kom till, framför allt från skogsbolagen i Värmland och Bergslagen, därför att norrlandslagen då kom att utsträckas till att gälla även dessa områden. De erfarenheter, som ha vunnits under tiden sedan 1927 års arrendelag trädde i kraft i de områden, där det kraftigaste motståndet restes mot denna lag, visa emellertid icke någon omfattande avveckling av arrendesystemet såsom upplåtelseform. Visserligen vidtogos från bolagens sida i mycket stor utsträckning åtgärder för arrendestälernas försäljning under de första åren efter lagens tillkomst, men någon försäljning i större omfattning kom icke till stånd. Huruvida detta berodde på att försäljningsutbuden skedde i sådan omfattning och under sådana former, att arrendatorernas organisationer tvingades gå emot försäljning, vill jag i detta sammanhang icke yttra mig om, men ett faktum är, att försäljningar av någon större omfattning icke kommo till stånd. För närvarande förekommer inom dessa områden inte ens några utbud om försäljning av arrendeställen. Förhållandena ha i stället blivit sådana, att bolagen ha mycket svårt att få arrendatorer, och många arrendeställen stå lediga. Jag känner inte till, vilken inställning dessa jordägare nu intaga till förevärande lagförslag, men jag skulle vilja tro, att man nu inte vill resa samma motstånd mot denna lag som man gjorde 1927. Jag har velat erinra härom, när man nu talar om att arrendesystemet på grund av denna lag så småningom skulle komma att avvecklas. Erfarenheten talar inte uteslutande i denna riktning, och det kan vara anledning att framhålla detta för de jordägare, som på grund av lagens tillkomst i en hast och kanhända i ren desperation nu komma att vidtaga åtgärder för försäljning av sina arrendeställen.

Nu får vad jag här har sagt inte uppfattas så, att jag skulle vara motståndare till all försäljning av arrendeställen eller all sorts friköp för arrendatorerna. Det är jag inte alls. Jag tillåter mig dock hysa den bestämda uppfattningen, att det inte kan vara fördelaktigt för arrendatorerna inom de stora skogsbolagskomplexen att köpa dåliga och ofullständiga jordbruk utan stödskog, då de därigenom måste komma i en sämre ställning än om de fortsätta som arrendatorer. Jag har velat passa på tillfället att säga detta, samtidigt som jag vill

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

framhålla som min uppfattning, att statsmakterna inte böra understödja sådana friköp.

Herr Carlström har i ett särskilt yttrande till utskottsutlåtandet bl. a. framhållit, att lagens tvingande byggnadsbestämmelser komma att medföra, att på grund av stegrade byggnadskostnader en icke önskvärd forcerad avveckling av de små arrendeställena kommer till stånd. Jag har ingen möjlighet att avgöra, huruvida så kommer att ske. En sak hoppas jag vi dock alla äro ense om — även herr Carlström — nämligen att ett bättre förhållande beträffande byggnadsbeståndet på landsbygden snarast bör komma till stånd, och detta framför allt när det gäller de mindre arrendeställena och därvid inte minst arrendatorernas egna bostäder. Om detta — särskilt när det gäller södra delen av landet — inte kan ske med mindre än att man måste söka åstadkomma bättre och mera bärkraftiga brukningsdelar, som inte allenast lämna möjlighet för brukaren till en dräglig försörjning utan också till en människovärdig bostad, så måste väl statsmakterna medverka till att åstadkomma sådana. För norra och mellersta delen av landet, där de mindre arrendatorerna till en del ha sin inkomst av skogsarbete, spelar härvidlag arbetslönens storlek en mycket stor roll. Man måste, anser jag, även här söka få fram ett förhållande, som gör det möjligt för dessa människor att få leva under drägligare förhållanden än vad som hittills varit fallet. Om detta inte kan ske med mindre än att en del på grund av belägenhet eller på grund av andra omständigheter för jordbruksdrift mindre lämpliga brukningsdelar få läggas ut till skogsmark eller sammanslås med andra för att skapa mera bärkraftiga jordbruk, kan detta inte hjälpas.

En sak i detta sammanhang anser jag vara självklar, och det är, att man kan inte och man bör inte i ett välordnat samhälle söka bibehålla ett jordbrukare- och, när det gäller de mellersta och norra delarna av landet, ett skogsarbetarproletariat, som till levnadsbetingelser och levnadsstandard ligger på en betydligt lägre nivå än alla andra medborgargrupper. Om nu denna lag kommer att medverka till att ett bättre förhållande kommer till stånd, kan jag för min del inte annat än hälsa detta med stor tillfredsställelse, även om det skulle medföra att, såsom här förut sagts, en del ofullständiga och olämpliga brukningsdelar komma att falla bort.

Jag skall nu, herr talman, övergå till att säga något om en del detaljbestämmelser. Jag har icke varit i tillfälle att närvara i kammaren under den föregående debatten, och jag vet därför icke, om jag kommer att upprepa vad som förut sagts av någon av mina medmotionärer. Beträffande 17 § har utskottet tillmötesgått de önskemål som motionsvis framförts. Som motionär kan jag inte annat än uttrycka min synnerliga tillfredsställelse med att så har skett. Tre av utskottets ledamöter ha emellertid på denna punkt avgivit en reservation. Endast en av dessa reservanter är jordägare, och det har för mig varit av stort värde, att så gott som samtliga jordägare inom utskottet medverkat till den omskrivning av 17 § som här har skett. Det måste ur allmän rättssynpunkt vara riktigt, att om en arrendator lägger ned arbete och kostnader på att förbättra sitt arrendeställe och sedan av en eller annan anledning tvingas att upphöra med arrendet, han skall ha rätt att erhålla ersättning av jordägaren för det — såsom utskottet har formulerat det — ökade värde, som fastigheten i följd av anläggningen då kan anses äga.

Ur jordbrukssynpunkt har detta enligt mitt förmenande stor betydelse, då arrendatorn kan vidtaga åtgärder av skilda slag för att förbättra och många gånger förbilliga driften på sitt jordbruk utan att behöva riskera, att jordägaren får tillgodogöra sig en stor del av de ekonomiska fördelarna av dessa åtgärder utan att ha behövt lämna arrendatorn någon vedergällning härför.

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Genom den lagtext som utskottet utformat i denna del ha enligt mitt förmenande garantier skapats för att förebygga, att en arrendator skall kunna vidtaga åtgärder, som med hänsyn till ställets värde skulle bli alltför betungande för jordägaren. I de fall där arrendatorn och jordägaren icke komma överens om de anläggningar, som arrendatorn vill utföra, måste arrendatorn söka godkännande av lantbruksingenjör eller jordbrukskonsulent samt två synermän, om han sedan skall kunna göra sin rätt gällande mot jordägaren. När reservanterna säga, att de regler som utskottet har tillskapat icke kunna hindra att företagsamma arrendatorer igångsätta förbättringsarbeten, vilka överstiga jordägarens bärkraft, så förefalla mig deras farhågor vara betydligt överdrivna. Kvar står ju alltid den regeln, att arrendator icke kan få ut ersättning för mer än det ökade värde, som fastigheten i fråga har vid avträdet.

Vad beträffar § 49, andra stycket, har jag anslutit mig till de reservanter, som yrka på att den sista satsen i nämnda stycke skall bortfalla. Departementschefen har här nyss behandlat saken, men jag tycker, att man dock borde kunna få någon mera bestämd deklaration på denna punkt. Vi, som ha reserverat oss, ha nämligen ansett, att det kan vara tveksamt vad som menas med uttrycket »där arrendatorn icke av jordbruket kan erhålla sin huvudsakliga bärning». För min del vill jag framhålla, att t. ex. när det gäller områdena inom övre Värmland och Bergslagen, där det ju finns gammal finnbebyggelse, är det knappast några arrendatorer, som leva på sitt arrendejordbruk. De större arrendatorerna äro körare och ha i många fall sin största inkomst av skogskörning. Enligt den gamla bestämmelsen i norrlandslagen om fyra hektar inrösningsjord ha dock dessa arrendatorer hänförts under den sociala delen av lagen. Med den formulering av lagen, som nu föreslås, anse vi det emellertid tvivelaktigt, om de i fortsättningen kunna hänföras dit. Man kan därför befara, att i praktiken den nedre arealgränsen kommer att flyttas uppåt, vilket väl inte varit meningen. Man måste nämligen komma ihåg, att inom de områden, som jag här talat om, även körarboställen betraktas såsom skogsarbetarbo-ställen, och att skogsbolagen genom upplåtandet av dem i huvudsak syfta till att säkra tillgången av körare för sitt skogsbruk. Skulle riksdagen här inte bifalla reservationen och från departementschefens sida inte kommer att lämnas någon mer bestämd deklaration, som man skulle kunna bygga på vid själva tolkningen av bestämmelsen, så befara jag, att detta kommer att innebära, att många av dessa körare-arrendatorer, som tidigare kommit i åtnjutande av de sociala fördelar som lagen ger, icke längre komma att göra det.

Vad vidare beträffar tredje stycket i samma paragraf, där herr Hage m. fl. reservationsvis föreslå, att arrendator under huvudgård i enskild ägo och under fideikommiss skall äga rätt till husbehovsfiske, måste jag erkänna, att det endast berott på en tillfällighet att jag icke antecknat mig för denna reservation. Jag kommer därför, herr talman, att vid den kommande voteringen rösta för denna reservation.

Jag vill till sist säga några ord beträffande kontrollen enligt § 66. Jag har anslutit mig till dem som ansett, att man borde göra jordbrukskommissionernas granskning av arrendevillkoren obligatorisk på sätt som arrendetredningen föreslagit. Mot detta har framhållits, att en sådan bestämmelse skulle bli alltför byråkratisk och leda till — såsom man uttryckt sig i utskottet — en pappersexercis av stora mått. En dylik ordning anses med andra ord bli alltför betungande för jordbrukskommissionerna.

Jag vill inte bestrida, att bestämmelsen skulle komma att medföra ett betydande arbete för jordbrukskommissionerna, men jag tror dock inte, att arbetet skulle bli på långt när så omfattande som man har velat göra gällande. Enligt

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

mitt förmenande skulle granskningen, vad de större jordägarna beträffar, kunna rationaliseras. Bolagen, som väl ha de flesta arrendatorerna, använda vanligen samma kontraktsformulär för samtliga sina arrendatorer. Det borde i sådana fall vara tillräckligt, om vederbörande bolag till jordbrukskommissionen insände en avskrift av ett sådant arrendekontraktsformulär med arrendevillkoren — arrendeavgälden givetvis undantagen — ifyllda och verifierade. Bolagen föra ju i regel s. k. arrendeliggare, där samtliga arrendatorer äro upptagna med angivande av arrendeställets namn, arealen i åker och äng, bostadens storlek, antalet djur, som skall hållas på stället, och arrendeavgiftens storlek, och om en verifierad avskrift av dessa arrendeliggare bifogades arrendekontraktet, skulle väl kontrollen, vad bolagen beträffar, vara tillfredsställande för att inte säga hundraprocentig. Kvar står då bara att av jordägare med ett mindre antal arrendatorer infordra avskrift av arrendekontrakten i varje särskilt fall.

Även en sådan anordning, som jag här skisserat och vilken jag anser att man i praktiken kan tillämpa, om riksdagen bifaller reservanternas förslag, skulle givetvis under de första åren efter lagens tillkomst medföra mycket arbete för jordbrukskommissionerna. Men sedan man en gång fått in alla uppgifter för arrendeställena inom respektive områden, skulle det för de kommande åren endast bli fråga om kompletteringar, och dessa kompletteringar skulle väl inte kunna bli så omfattande, med hänsyn till att arrendatorerna, med den tryggare besittningsrätt de nu få, nog inte komma att flytta eller att byta arrendeställen annat än i sådana fall, då alldeles särskilda orsaker föreligga.

Fördelen med den anordning, som reservanterna föreslagit, är enligt mitt sätt att se inte bara att man får en omedelbar kontroll över att lagen efterföljes — vilket givetvis i och för sig är synnerligen viktigt — utan också att jordbrukskommissionernas uppgift såsom kontrollorgan och framför allt som skiljedomare underlättas. Men den skulle också medföra en annan fördel, nämligen att man finge tillgång till en tillförlitlighetsstatistik beträffande de arrenden inom landet, som komma att falla under den sociala delen av lagen.

Det är, herr talman, endast dessa synpunkter, som jag här velat framföra. Jag kommer beträffande de paragrafer, där jag själv har reserverat mig, att ställa yrkande om bifall till min reservation, liksom jag även när det gäller sista stycket av § 49 kommer att biträda den där avgivna reservationen. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen hade under detta anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! I anledning av vad herr Mäler yttrade i sin replik till mig och vad den siste ärade talaren sade vill jag framhålla, att de arrendatorer, som tidigare fallit under de sociala bestämmelserna i norrlandslagen, också komma att göra det enligt det förslag, som propositionen innefattar. Även tidigare har ju inte fyrahektarsgränsen enbart varit det normgivande för att arrendatorerna skulle ha en skäligen utkomst av fastigheten, utan man har även räknat med att de kunna behöva skaffa sig annan inkomst. Följaktligen anser jag inte, att den berörda satsen i sista stycket av 49 § ändrar förhållandet härvidlag, utan det kommer att gälla även i fortsättningen.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag skall först i likhet med de föregående talarna i denna debatt be att få uttala min tillfredsställelse med det

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

lagförslag, som nu ligger på kammarens bord. Jag tror, att antagandet av det samma kommer att innebära ett stort steg framåt på jordbrukets område. Vi skola komma ihåg, att vad den utarrenderade jorden beträffar det dock rör sig om en stor areal. Sammanlagt omkring $\frac{1}{5}$ av brukningsdelarnas antal och i runt tal $\frac{1}{4}$ av den totala arealen har tidigare varit utarrenderad, och det är alldeles klart, att det då är ett stort samhälleligt intresse att tillse, att dessa jordbruk skötas på ett tillfredsställande sätt, så att där produceras så mycket livsmedel, som överhuvud taget är möjligt.

Det har sagts, att det dröjt väl länge, innan förslaget till ny arrendelag blivit framlagt för riksdagen, då det nu är fem år sedan utredningen blev färdig med sitt förslag. Lagförslaget har ju blivit efterlyst flera gånger här i riksdagen, men på grund av vissa omständigheter har det inte kunnat föreläggas riksdagen förrän nu. Men om man gör en jämförelse mellan den kritik, som riktades mot utredningens förslag, när detta var färdigt, och den enighet, som råder beträffande det förslag, som nu ligger på riksdagens bord — utskotts- betänkandet är ju undertecknat av representanter för samtliga de stora partierna — tror jag man kanske vågar säga, att dröjsmålet ändå har varit till nytta. Genom omständigheternas makt ha nämligen meningarna i stor utsträckning kommit att sammansmälta, och något sådant motstånd, som restes den gången då utredningen kom fram med sitt förslag, har inte nu varit för handen.

Jag skall inte nu gå närmare in på de olika detaljbestämmelserna, då vi ju här närmast skola diskutera själva principerna i lagförslaget. Jag vill emellertid, när det från en del håll, särskilt av professor Lundstedt, gjorts gällande, att lagförslaget kommit så sent på riksdagens bord, att man inte kunnat hinna taga del av detsamma på ett riktigt sätt, säga, att jag mycket väl förstår att en man, som är så upptagen som professor Lundstedt, inte haft möjlighet att sätta sig in i alla detaljer, som här serveras, men att kritiken i alla fall knappast är befogad. Det är ju ändå två månader sedan propositionen framlades för riksdagen, och på den tiden tycker man verkligen, att kammarens ledamöter borde ha haft möjlighet att tänka sig in i de olika bestämmelserna och deras verkan, ifall de nu verkligen ha något intresse för saken.

Professor Lundstedt säger också, att det principiellt är oriktigt att ett så pass viktigt lagförslag som detta skall träda i kraft nästan omedelbart efter det riksdagen fattat sitt beslut eller redan den 1 januari nästa år, och man måste naturligtvis ge honom rätt i, att det är en ganska kort tid, som förflyter mellan riksdagens beslut och ikraftträdandet av lagen. Men man får också tänka på att det är meningen att bestämmelserna skola ha retroaktiv verkan. Herr Liedberg var ju principiellt emot att ett lagförslag skall ha sådan retroaktiv verkan, och i viss mån kan man ge honom rätt i detta, men herr Liedberg kom dock till det resultatet, att då det föreliggande lagförslaget var av så ingripande natur och på grund av vissa andra omständigheter måste man gå med på att det finge retroaktiv verkan. Man får alltså, när det gäller ett så pass ingripande lagförslag, som nödvändigtvis måste kompletteras med retroaktiva bestämmelser, finna sig i att förslaget, även om det inte kunnat behandlas av riksdagen förrän nu, träder i kraft den 1 januari 1944.

Herr Senander ansåg för sin del, att det vore lika otänkbart, att man genom ett avtal skulle kunna komma fram till ett idealiskt förhållande mellan två så skilda kategorier som ägare och brukare av jord som att en industriägare i vårt kapitalistiska samhälle skulle kunna förena sina intressen med en industriarbetares. Det är klart, att de ekonomiska intressena äro olika för ägare och brukare, men jag kan ändå inte dela herr Senanders uppfattning. Jag tror,

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

att man i största allmänhet om förhållandet mellan ägare och brukare kan säga, att detta är ganska bra, och vad som här lagstiftas om, när det gäller detta förhållande, är undantagen. Jag vill understryka, herr Senander, att även jag på ort och ställe kunnat taga del av sådana undantagsfall och att det kanske just är dessa, som gjort mig så intresserad för arrendelagstiftningen som jag är, men jag måste dock om det stora flertalet fall säga, att förhållandet mellan ägare och brukare är tillfredsställande.

Jag skulle i detta sammanhang vilja ställa en fråga till herr Senander. Om jag inte tar fel, är herr Senander i det civila förman vid tullverket i Göteborg, och en förman brukar ju ha vissa personer under sig, som i viss mån äro beroende av honom. Hurudant är då förhållandet mellan herr Senander och hans underlydande? Jag känner inte alls till arbetet vid tullverket i Göteborg, men jag förmodar att det inte är alldeles otänkbart, att det kan vara ett gott förhållande mellan herr Senander och hans underlydande där.

Vad sedan gäller den principiella sidan av lagförslaget, var den förste tälaren i denna debatt, herr Hansson i Skediga, mycket missnöjd med att inte lagförslaget omfattade alla arrenden. Jordbruksministern har ju nu svarat på den saken, och jag tycker, att herr Hansson i Skediga kan vara ganska nöjd med svaret. Jag skulle tro, att den förordning, som nu håller på att utarbetas i departementet, kommer att stå i överensstämmelse med det här föreliggande lagförslaget, och då bli väl också arrendatorerna på Uppsala akademihemman tillgodosedda. Utskottet har ju också gjort det tillägget till propositionen, att man uttalar en förmodan om att den utredning, som skall ske, även kommer att omfatta arrenden av kommunal jord, vilka besittas av mera varaktig karaktär. Även detta gör att jag tycker, att herr Hansson i Skediga kunde vara ganska tillfredsställd.

Vidare berörde herr Liedberg en mycket väsentlig punkt, nämligen att enligt den nya lagen skulle jordbrukskommissionerna få mycket större uppgifter än tidigare. Det är alldeles klart, att det i hög grad kommer att bero på jordbrukskommissionernas verksamhet och deras ledamöters duglighet och intresse för saken, hur lagförslaget i tillämpningen kommer att verka. Man måste naturligtvis hålla med professor Lundstedt om att det är ingen som på förhand kan gå i god för att bestämmelserna komma att i alla hänseenden slå lyckligt ut, men jag tror dock, såsom jag sagt tidigare, att de, som varit med om förbehandlingen av detta lagförslag, ha den uppfattningen, att det är det bästa, som under nuvarande omständigheter kan åstadkommas, och att man bör kunna ha stora förhoppningar om att det skall bli till avsevärd nytta. Av stor betydelse därvidlag är dock, att till ledamöter av jordbrukskommissionerna väljas sådana personer, som äro intresserade och dugliga, och att såväl jordägare som arrendatorer bli representerade, i den mån det inom de olika områdena finns lämpliga personer bland dem.

I detta sammanhang är det emellertid en detalj, som jag inte kan underlåta att säga några ord om. Det har i den motion herr Liedberg företräder framhållits att med den ordning, varefter jordbrukskommissionernas ledamöter nu utses, finns det inte några garantier för att de olika intressena bli representerade på ett riktigt sätt. Det har visserligen här tidigare relaterats, hur ledamöterna utses, men för fullständighetens skull anser jag mig dock böra erinra om, att en representant utses av Kungl. Maj:t, en av landstinget och en av länets hushållningssällskap. Oavsett om nu kommissionerna skola bli större eller inte, anser jag för min del detta tillvägagångssätt för ledamöternas utseende vara det riktigaste, ty genom detsamma ha alla parter möjlighet att i viss mån utöva inflytande på kommissionernas sammansättning. Kungl.

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Maj:t har ju möjlighet att taga en duglig man såsom ordförande. Länets hushållningssällskap, det organ som har den allra närmaste kontakten med jordbruket inom länet, har också möjlighet att utse en representant, som väl fyller sin plats i kommissionen, och detsamma gäller länets landsting, som på grund av sitt valsysteem bör kunna välja en representant, som tillgodoser olika intressen. De olika organen böra givetvis samverka. Jag kan därför för min del inte se att det finns någon anledning att frågå nu gällande principer för utseendet av jordbrukskommissionernas medlemmar.

Vad sedan gäller de olika detaljer som här ha berörts, så skall jag ta dem i den ordning i vilken de förts fram här i debatten. Herr Hansson i Skediga ansåg, att det var olämpligt att införa den nya bestämmelsen, att jordägaren skall svara för alla skatter, och att den nu skulle bli ovillkorlig på det sättet, att det inte finge göras något förbehåll i ett kontrakt. Han menade, att detta skulle verka så, att arrendatorerna inte skulle kunna få utnyttja det s. k. procentavdraget. Nu föreställer jag mig, att herr Hansson i Skediga utgår från de kontraktsbestämmelser som gälla för Uppsala akademihemman, nämligen att arrendatorerna där ha byggnadsskyldighet. De ha alltså ett förhållandevis lågt arrende, och till detta låga arrende komma de utgifter som denna byggnadsskyldighet för med sig. Om det nu blir så, som man förutsätter, att dessa arrenden komma att följa samma principer som komma till uttryck i föreliggande lagförslag, då bortfaller denna byggnadsskyldighet för arrendatorerna. Då kan jag inte tänka mig annat, än att deras arrenden bli så stora, att de motsvara 5 procent av taxeringsvärdet, och då komma de ju att kunna utnyttja detta procentavdrag. I varje fall är det ju ett gammalt krav från arrendatorernas sida, att jordägaren skall svara för alla skatter, ett krav som blivit framfört både vid riksdagens förhandlingar och inför arrendeutredningen, och detta arrendatorernas krav anser jag för min del vara berättigat. Jag kan alltså inte finna någon som helst anledning att biträda reservationen, utan jag anser att utskottets förslag i denna punkt bör bifallas.

Herr Mäler ansåg för sin del, att det var skada, att norrlandslagen nu skulle bli upphävd. Det blir här en enda lag som kommer att gälla lika för hela landet. Det var nämligen så, som kammarens ledamöter också torde ha reda på, att när direktiven en gång skrevos för den utredning som föregått den kungl. propositionen, så stod det i dessa direktiv, att den sociala lagen eller norrlandslagen om möjligt borde samarbetas för hela landet. Det var alltså dessa direktiv som förelågo, och det har sedan alltid ansetts vara riktigt, att det om möjligt borde vara en lag som omfattade såväl Norrlands arrendatorer som alla andra arrendatorer. Om sedan denna lag kommer att i alla hänseenden ha en lycklig verkan för Norrlands arrendatorer, veta vi inte, men vi hoppas det. Jag upprepar här vad jag sade för ett ögonblick sedan, att det är klart, att ingen här kan med bestämdhet säga, hur denna lag i praktiken kommer att utfalla.

Herr Mäler ömmade särskilt för att i § 49 näst sista stycket den sista raden skulle bortfalla, nämligen »där arrendatorn icke av jordbruket kan erhålla sin huvudsakliga bärkning». Jordbruksministern har yttrat sig härom, och jag skulle ju inte behöva tillägga något utöver vad han sagt. Men jag vill ändå säga, att den bestämmelse som ifrågavarande rad åsyftar är ett komplement till det som står ovanför. Detta stadgande avser alltså sådana fall, »där med upplåtelsen väsentligen åsyftas att tillförsäkra jordägaren stadigvarande arbetskraft». Jag anser, att man med denna utvidgning i propositionen gått en riktig väg. Tankegången är nämligen den, att om en brukare

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

av ett dylikt arrendeställe — som är avsett att tillförsäkra ägaren stadigvarande arbetskraft, vare sig denne är en jordägare, en skogsägare eller en industriidkare — av vissa omständigheter blir oförmögen att fullgöra sitt arbete, är det klart, att ägaren då måste ha möjlighet att sätta en annan arbetare i hans ställe. Då måste ägaren givetvis också ha möjlighet att disponera över de hus som i detta fall förekomma. Man kan alltså inte tänka sig, att dessa arrendeställen under sådana omständigheter kunna bli föremål för optionsrätt, utan ägaren skall då ha möjlighet att sätta in en annan arbetare som kan fullgöra den föregående arrendatorns arbetsuppgifter. Det har därför ansetts såväl i arrendeutredningen som också, föreställer jag mig, i departementsberedningen, att denna lilla rad skulle giva en klargörande och redigare framställning om vad man egentligen åsyftade. Vare sig denna rad kommer med eller icke, kan jag inte tänka mig annat än att man, när det gäller att bedöma förhållandena, måste utgå från den regel som här avses, och då blir det givetvis, såsom jordbruksministern här framhållit, riktigare, om denna bestämmelse finns med i lagtexten.

Herr Hansson i Vännäsby har reserverat sig särskilt mot den åttonde paragrafen, och, såvitt jag uppfattade professor Lundstedt rätt, delade han herr Hanssons uppfattning härvidlag. Denna paragraf avser att, för det fall ett arrendeställe under avtalstiden lämnas till en annan brukare, bereda den avträdande arrendatorn möjlighet att i viss mån få ersättning för det värde som arrenderätten har. Nu ha reservanterna ansett, att detta bör preciseras så, att den tillträdande arrendatorn icke skall bli tvungen att lämna för hög ersättning, vilken i fortsättningen i viss mån skulle komma att belasta honom. Man har därför ansett, att det skulle skrivas in i lagtexten, att ersättningens skulle avse värdet av de förbättringar arrendatorn verkställt å fastigheten under arrendetiden. Nu tror jag för min del, att det kan bli ganska besvärligt, om man inför en sådan preciserad bestämmelse, ty i arrenderätten finnas givetvis värden som inte kunna hänföras bara till gjorda förbättringar. Det kan vara sådant som man inte direkt kan ta på, viss omsorg och möda och vissa kostnader, omöjliga att precisera, som vederbörande arrendator lagt ner i större utsträckning under början av arrendetiden för att ta igen under de senare åren. Om denne arrendator då på grund av omständigheternas makt, dödsfall eller dylikt, måste frånträda sitt arrende, tycker jag inte alls att det är oegentligt, att den tillträdande arrendatorn lämnar ersättning för detta. Hur man i denna bestämmelse skall kunna införa optionsrätten och få betalt för den, såsom professor Lundstedt har velat göra gällande, har jag svårt att förstå. Denna bestämmelse omfattar de allmänna arrendena. Man kan givetvis inte tänka sig, när det gäller de sociala arrendena, man då skall kunna köpa denna optionsrätt. Optionsrätten kan givetvis inte förekomma under andra förhållanden än arrendatorerna själva ha rätt till nytt arrende eller någon nära anhörig, make, son eller dylikt kan utnyttja densamma. Man kan alltså inte tänka sig, att optionsrätten här kan bli en vanlig handelsvara.

Sedan måste man ju också i anslutning härtill säga, att man givetvis inte kan tänka sig en lagstiftning som är så restriktiv, att inte optionsrätten kan brytas. Omfattningen av denna lag blir ju genom det föreliggande lagförslaget väsentligt utvidgad, och man kan då inte göra gällande, att den skall vara så restriktiv att jordägaren, när det på grund av vissa omständigheter kan vara befogat, inte skall kunna återta fastigheten, utan hithörande bestämmelser måste givetvis vara kompletterade med någon bestämmelse så att detta skall kunna ske.

Jordbruksministern var för sin del litet reserverad i fråga om den sjuttonde

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

paragrafen, då han ansåg, att den skulle, såsom utskottet här har formulerat den, kunna föra med sig olägenheter för jordägaren, därigenom att arrendatorn kunde utföra så dyra arbeten, att det kunde bli väsentliga olägenheter för jordägaren. Jag tror, att det genom den extra syn som utskottet föreslagit blir tillräckliga garantier för att inte andra arbeten utföras än sådana som kunna vara för egendomen till väsentlig nytta.

Sedan skulle jag också vilja tillägga att jordbruket nu står inför en utvecklingskris. Här måste alla möjligheter utnyttjas för att ur jordbruket få fram mesta möjliga produktion. Det blir här alltså en så stark konkurrens, att alla möjliga tekniska åtgärder måste utföras, och därför menar jag, att det kan vara ganska besvärligt och inte heller riktigt att, om det nu vidtages förbättringsarbeten, brukaren endast skall få ersättning för vissa av dem. Det är ur jordbrukets egen synpunkt och givetvis också ur samhällets klokare, att det blir en allmän regel som säger, att om för jordbruket varaktiga grundförbättringar utföras efter en plan, efter vissa bestämmelser, då bör också brukaren vid avträdet från arrendet ha möjlighet att få ersättning härför. När man då tillägger, att han inte skall kunna få större ersättning än för det ökade värde, som fastigheten därigenom fått vid avträdet, tycker jag att det inte bör vara någon risk för att det skulle kunna bli någon tyngande bestämmelse för jordägaren, utan att det bör vara en bestämmelse som på lång sikt också bör verka till jordägarens bästa.

Herr talman! Jag har velat i denna debatt anföra detta, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i alla de olika paragraferna.

Herr *Gustafson* i Vimmerby instämde häruti.

Herr **Senander** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Pettersson i Dahl bestred mitt påstående att jordägarens och arrendatorns intressen äro oförenliga. Det kallar jag för att bestrida faktum. Det måste vara uppenbart, att med den olika ekonomiska ställning i samhället, som dessa två olika parter ha, måste intressena vara oförenliga. Detta utesluter givetvis icke, att förhållandet dem emellan kan präglas av större eller mindre humanitet. Men jag föreställer mig — för övrigt icke bara föreställer mig utan vet genom erfarenhet — att då det blir dåliga tider är det i regel slut på humaniteten även i förhållandet mellan dessa parter. Det finnes ett gammalt ordspråk — det bör herr Pettersson i Dahl känna till — som lyder: Då krubban är tom, bitas hästarna. I en sådan situation blir det den svagare parten som får sitta emellan.

På den direkta frågan, vilken hållning jag intar till mina underlydande i egenskap av förman inom tullverket, vill jag meddela, att jag icke varit förman, icke är förman och troligen aldrig blir förman. Jag kan därför gott föreställa mig, vilken ställning en förman intar. Han representerar det ena oförenliga intresset gentemot det andra. Om han icke företräder detta intresse på riktigt sätt, vet man, vad följderna bli.

Herr **Liedberg**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att understödja herr Senander mot herr Pettersson i Dahl. Skulle jag ha givit mig in på det, skulle det blivit motsatsen. Men det var ett uttalande av herr Pettersson i Dahl som uppkallade mig, nämligen beträffande jordbrukskommissionerna. Jag skulle visserligen kunnat nöja mig med det utomordentligt positiva uttalande, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet gjorde och som var i allo tillfredsstäl-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

lande. Men när herr Pettersson i Dahl började med att erkänna, att jordbrukskommissionerna nog behövde få en annan sammansättning, och uttryckligen sade ifrån, att båda parter borde vara representerade, tänkte jag, att han sig omvänt och bättrat. Så fortsatte han med sin argumentering i utskottet, att det är bra som det är och att det är ordnat på det lämpligaste sättet. Herr Pettersson har såväl här som i utskottet brustit i sin bevisning, hur man skall garantera, att båda parterna bli vederhäftigt representerade. Det är tre instanser, som ej ha någon som helst skyldighet att samråda med varandra, hur de skola utse representanter. Det är möjligt, som herr Pettersson förmenade, att de i Halland idka samråd, men veterligen idkas icke sådant på något annat håll. Det är *ingen säkerhet*, att kommissionerna bli sammansatta så, som alla borde vara ense om att de borde vara.

Herr **Lundstedt** erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det har sagts mig att herr Pettersson i Dahl förebrått mig, att jag har klagat över den korta tid, som stått mig till buds för studiet av detta ärende. Därvid skall herr Dahl ha hänvisat till att propositionen låg på bordet för två månader sedan. Det var från min sida alls icke fråga om propositionen utan om utskottets utlåtande. Jag har menat, att de differenser, som framträda mellan utskottets utlåtande och propositionen, äro av så pass vittfamnande slag, att man kunde ha behövt mer än ett par dagar på sig. Jag klagade endast däröver, att jag icke fått en eller två dagar ytterligare på mig för att tänka mig in i saken. Jag begriper icke, hur man kan vilja belasta debatten med sådana omotiverade anmärkningar.

Vidare yttrade:

Herr **Andersson** i Tungalsta: Herr talman! Det har under den förda debatten från flera håll uttryckts tillfredsställelse över att riksdagen nu får tillfälle att taga ställning till denna stora och viktiga fråga. Jag kan för min del instämma i dessa uttalanden.

Då från visst håll ifrågasatts riktigheten av att denna reform skulle träda i kraft redan den 1 januari nästa år, ber jag att få erinra om att det är av mycket stor vikt, att denna lag träder i kraft omedelbart efter dess antagande. Det har redan under den tid, som man väntat på att denna lag skulle komma, från många jordägares sida vidtagits åtgärder för att för deras vidkommande förebygga verkningarna av lagen. Det gäller här en lagstiftning, genom vilken skilda och mångskiftande förhållanden skola regleras. Det är väl därför ganska förklarligt, att i det särskilda utskottet det rått delade meningar och att här i kammaren delade meningar framträda om hur lagen i vissa punkter skall utformas. Jag tror, att man kan giva det allmänna omdömet om denna lagstiftning, att den utan tvivel kommer att bli till gagn icke bara för arrendatorerna utan i det långa loppet även för jordägarna. Från socialdemokratiskt håll har det funnits mycket starka önskemål, att det förslag, som arrendeutredningen på sin tid framlade beträffande utformningen av optionsrätten och förköpsrätten, skulle godkännas. Det har emellertid legat till så, som är allmänt bekant, att en förutsättning för att denna lagstiftning nu skulle komma fram var, att det var möjligt att från olika håll vinna enighet om de principiella ställningstagandena på vissa punkter i lagen. Då vi anslutit oss till propositionen i huvudsak, har det skett också med tanke på — åtminstone har så varit fallet för min del — att det är av mycket stor vikt, då det gäller en lagstiftning, som på detta sätt berör ekonomiska och sociala förhållanden av

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

vitt skilda slag beträffande jordägare och arrendatorer, att denna lagstiftning kan genomföras under så stor och allmän anslutning som möjligt från olika meningsriktningar.

Om de bärande principerna i lagen råder det full enighet inom utskottet. Det är sålunda inte några delade meningar om, att arrendatorerna böra erhålla en vidare rätt till ersättning för varaktiga förbättringar på arrendestället än vad de erhålla enligt gällande lag. Då utskottet på denna punkt, beträffande ersättning för förbättringar, gått något längre än Kungl. Maj:t, har det skett efter mycket grundligt övervägande. Man har också inom utskottet blivit praktiskt taget ense i denna del. Vid bedömande av utskottets förslag på denna punkt bör det observeras, att den norrländska arrendelagens för arrendatorerna mycket fördelaktiga bestämmelser beträffande ersättning för varaktiga förbättringar nu icke längre komma att gälla. Bestämmelserna i 17 § allmänna arrendelagen bli normerande även för de arrenden, som lyda under den sociala arrendelagen, då det gäller rätten till ersättning för varaktiga förbättringar.

Beträffande tillämpningsområdet för den sociala arrendelagen har ju utskottet företagit en rätt betydande ändring, som innebär, att nya grupper av jordägare i fråga om arrende komma in under lagens sociala bestämmelser. Det har under de senaste åren i synnerhet i närheten av de större städerna uppstått en jordägarekategori, som med varje dag vinner allt större utbredning. Den utgöres av människor som i regel äro bosatta i städer och vilka icke ha något större intresse av jordbruket och vad därmed hänger samman men som förvärvat jordegendomar och jordbruksfastigheter i annat syfte. Det är människor med goda ekonomiska resurser, som förvärvat jordegendomar för att använda dem till sommarnöjen, för att placera kapital, för att spekulera i jordvärdestegring på lång sikt o. s. v. I och med att man fått även dessa jordägarekategorier in under lagen har man tillfredsställt ett önskemål, som jag funnit vara rätt allmänt, då det gäller arrendatorerna på dessa gårdar. Det är nog i regel så, att arrendatorerna på de gårdar det här gäller i regel ha haft en mycket kort arrendetid, ofta ettåriga arrenden. De ha ofta blivit rätt godtyckligt behandlade av jordägarna. Vad innebär det då, att de komma in under bestämmelserna i den sociala arrendelagen? Jo, det innebär ju, att den femåriga obligatoriska minimiarrendetiden kommer att gälla. Den byggnadsskyldighet, som den sociala arrendelagen stadgar, kommer att tillämpas, och även optionsrätt och förköpsrätt komma att gälla. Jag tror, att det är ganska skäligt att man även beträffande denna jordägarekategori kan få in arrendeställena under de sociala bestämmelserna.

Beträffande de materiella förutsättningarna för brytande av optionsrätten har en mindre jämkning i propositionens förslag vidtagits av utskottet. Denna jämkning ha praktiskt taget alla varit ense om. I den reservation, som herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivit, har yrkats, att optionsrätten skulle kunna brytas även därest jordägarens syskon eller syskons barn ville övertaga arrendet. Jag tror, att det vore ganska orimligt att utvidga den krets av släktingar, som på det sättet skulle kunna medverka till att en optionsberättigad arrendator bleve bortkörd.

Jag skall i övrigt, herr talman, icke uppehålla mig vid detaljer under denna principdebatt. Det kommer ju att här ställas yrkanden och även bli tillfälle till överläggning vid de olika paragraferna. Jag skall därför nöja mig med att till vad jag sagt ytterligare säga några ord på en punkt, där jag tillhör reservanterna. Jag har biträtt en reservation, som hänför sig till 49 § sista stycket i lagförslaget och dessutom 63 §. Det gäller rätten till fiske. I 23 § norrländska arrendelagen finnes upptagen en bestämmelse, att arrendator icke får förbjudas

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

att för husbehov utnyttja det fiske, som hör till den arrenderade jorden, i vidare mån än såvitt angår visst fiskevatten, där jordägaren vidtagit särskilda åtgärder för fiskets förbättring, eller kräftfiske. Det är alltså en ganska kringgårdad rätt, som arrendatorerna under den norrländska arrendelagen för närvarande ha i vad gäller rätten till fiske. Den omständigheten, att de kunna förvägras rätt till fiske, därest jordägaren vidtar särskilda åtgärder för fiskets förbättrande, innebär ju i praktiken, att en jordägare med ganska ringa medel kan ställa det på det sättet, att arrendatorn icke längre får rätt till fiske. Det fordras bara, att jordägaren gör anordningar för yngelplatser, att det köpes litet fiskyngel och släppes ut, för att lagens bokstav i detta fall skall vara uppfylld och jordägaren skall kunna förvägra arrendatorn rätt till det husbehovsfiske som han eljest får utöva.

Nu återfinnes i 63 § i det föreliggande förslaget samma bestämmelse som står i den norrländska arrendelagen, att arrendatorn icke får förbjudas att för husbehov utnyttja fisket o. s. v. I 49 § sista stycket i det föreliggande förslaget stadgas emellertid, att denna rätt icke skall gälla beträffande de arrenden, som nu tillkomma och som utgöras av torp och arrendegårdar under huvudgård samt fideikommiss. Det innebär alltså, att medan alla arrendatorer i övrigt, både de som tidigare lytt under den norrländska arrendelagen och de som tillkomma på grund av den utvidgning, som detta förslag innebär, komma att få den rätt till husbehovsfiske, som sedan gammalt varit gällande i den norrländska arrendelagen, så skall för den grupp arrendatorer, som tillkommer genom att torp och arrendegårdar under huvudgård och fideikommiss nu komma att lyda under de sociala bestämmelserna, icke denna rätt till husbehovsfiske vara gällande.

Det är en gammal rätt, som under generationer även dessa arrendatorer och torpare haft, att å vatten, som hör till deras ställen, idka husbehovsfiske. De ha haft möjlighet att förbättra sin kanske ofta något ensidiga kost genom att de i dessa vatten kunnat få litet fisk vid vissa tillfällen. Det pågår nu sedan år tillbaka en tyvärr mycket framgångsrik strävan, i varje fall i vissa delar av landet, vilken går ut på att den jordbrukande befolkningen skall utestängas från tillgång till stränder och vatten och naturligtvis från tillgång till fiske. Det är sällan så, att jordägaren själv använder fisket. Detta upplåtes i regel till sport- och nöjesfiskare i stor utsträckning och det kanske även utarrenderas till någon yrkesfiskare. Vad gäller utarrendering av fiske till sport- och nöjesfiskare leder detta i regel till, att det blir ett rovfiske av särskilt förödande slag. Det fiske, som kanske tidigare stod till buds i vattnet, blir ofta spolierat. Dessa människor ha sällan något verkligt intresse att bevara fiskbeståndet, utan de vilja ha ut så mycket som möjligt av det för tillfället. Det har här uttalats farhågor för, att därest man gäve arrendatorer och torpare denna rätt till husbehovsfiske, skulle det innebära, att de skulle medverka till att fisket spolierades. Jag har, herr talman, en helt annan uppfattning på denna punkt. Det är i stället så, att en arrendator eller torpare, som har ett litet fiskevatten, som han har rätt att använda vid de tillfällen, då han har tid, i regel är mycket mån om, att detta fiskbestånd bevaras och inte försämras. Helt annorlunda ligger det till, när fisket utarrenderas till människor, som icke ha något som helst intresse av att beståndet bevaras utan bara vilja för stunden taga ut så mycket som möjligt av detsamma. Det är väl därför rimligt, att man tillförsäkrar denna grupp av arrendatorer samma rätt som sedan gammalt har gällt för arrenden under den norrländska arrendelagen och som man nu är beredd att giva åt sådana arrendatorer, som i övrigt komma att lyda under den sociala arrendelagen, och att man således ej undantager denna grupp av

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

torpare och arrendatorer under huvudgård och under fideikommiss. Det är människor, som i regel sedan generationer tillbaka varit vana vid att på de fiskevatten, som höra till den arrenderade jorden, bedriva det husbehovsfiske, som de ha tid och möjlighet att idka.

Jag kommer, herr talman, på denna punkt att yrka bifall till reservationen. I övrigt kommer jag att biträda utskottets förslag.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Den, som är inlevd i landsbygdens förhållanden, vet att denna fråga har en mycket stor betydelse. Jag tillåter mig därför att göra några uttalanden.

Jag förstår, att huvudsyftet med lagstiftningen är att trygga arrendatorernas ställning och på samma gång också söka trygga en god hävd för den svenska åkerjorden. Men till detta skulle jag vilja göra det tillägget, att vi få inte ett ögonblick glömma, att det här är fråga om två parter — jordägaren och arrendatorn — och att man måste se till, att ingendera parten vederfares orättvisa. Intet är felaktigare än vad herr Senander för en stund sedan tillät sig framställa, nämligen att arrendatorn alltid är den svagaste parten. Icke minst i nuvarande tidsläge skulle jag vilja påstå, att, särskilt om man dömer efter mellansvenska förhållanden, arrendatorn många gånger står i lika god ekonomisk ställning som jordägaren. En jordägare, som utarrenderat sin gård för åtskilliga år sedan och som har ett relativt lågt arrende, är säkerligen i dagens situation inte i bättre ställning än arrendatorn.

Min uppfattning vid genomläsning av utskottsutlåtandet blev den, att man nog inom utskottet sökt så långt det varit möjligt beakta båda parternas rättmätiga intressen och att man också som riktlinje för sitt arbete haft att skapa så goda förutsättningar som möjligt för jordbruksdriften. Men i för stor reformiver har man nog kommit in på vissa tillägg till den kungl. propositionen, där man rör sig med uttryck, som förefalla mycket osäkra och, efter vad jag befarar, komma att medföra tveksamhet, hur lagen skall tolkas. Jag är liksom herr Linder, som till utlåtandet fogat ett särskilt yttrande, betänksam över att utskottet på viktiga paragrafer gått utöver propositionens ram. Jag har under debatten också erfarit att jag inte är ensam om denna betänksamhet. Professor Lundstedt hörde, liksom statsrådet Pehrsson-Bramstorp själv, till dem som inte voro så tvärsäkra på hur detta skulle komma att verka. — Det är särskilt § 3 som jag beaktat, när jag läst utlåtandet. § 8 har tidigare varit föremål för åtskilliga yttranden här i debatten, då man talat om begreppet arrenderättens värde. Jag har vid de tillfällen jag haft anledning att syssla med kronoarrenden, d. v. s. deltagit i arrendeuppskattningar, alltid betraktat det såsom ett oting, att en avträdande arrendator kunnat betinga sig ett stort penningbelopp eller andra fördelar av sin efterträdare på gården. Skulle § 8 i den utformning den har fått innebära, att man kanske i större utsträckning skulle tillämpa ett sådant system, d. v. s. att innehavet av ett arrende eller en optionsrätt skulle bli föremål för en dryg lösen, måste jag på det allvarligaste beklaga detta liksom också att detta system under vissa förhållanden kunde för jordägarna bli mycket tyngande.

Utskottet har dock i sin motivering — detta har jag med tillfredsställelse läst — tillrätt försiktighet vid uppskattningen av arrenderättens värde. Ja, herr talman, jag tillåter mig kraftigt understryka att man vid tillämpningen av denna lag också bör ge akt på utskottets motivering på den punkten.

§ 17 är också en sådan paragraf som synes kunna bli föremål för olika tolkningar och bedömanden; den gäller rätt till ersättning för utförda förbätt-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

ringsarbeten. Där finns likaså en särskild reservation av herrar Norman och Linder, som föreslå ytterligare utredning. Jag hör till dem som när vi antaga en ny lag inte gärna vilja omedelbart kasta den i stöpsleven och begära nya utredningar. Av den anledningen kommer jag ej att rösta för reservationen. Jag ger dock, herr talman, uttryck för min farhåga, att i vissa fall den utformning som paragrafen har fått och den utvidgning som det kan bli tal om, när det gäller av arrendator utförda förbättringsarbeten, kommer att visa sig medföra ganska stora bekymmer för jordägaren. Jag hade för endast få dagar sedan ett samtal med en äldre, duktig jordbrukare, som under den tid han brukat sin gård gjort stora odlingsarbeten och nybyggnader och vars hela liv, skulle jag vilja säga, visade att han var en utomordentligt kunnig jordbrukare. Han har nu på sin ålders dagar 2,000 kronor i arrende av gården, som är på 80—90 tunnland. Han räknade upp för mig vad han betalat under de senast gångna åren för underhåll av byggnader och för, som han ansåg, nödvändiga grundförbättringar. Han hade erlagt så pass mycket att han icke hade mer till sitt förfogande än att han måste leva på ett årsbelopp, väsentligt mindre än det som en folkpensionär här i landet har, såvida han icke vill tära på kapitalvärdet. Han ansågs ändå vara en ganska förmögen man, d. v. s. han hade obetydliga skulder på sin egendom. Skulle lantbruksingenjörer — för att ta ett exempel som herr statsrådet nämnde — och i hushållningssällskapen anställda konsulenter plus två synemän gå med på långtgående och kostsamma arbeten, måste detta för en sådan person medföra vissa riskmoment. Jag vet inte vad exempelvis vattenintag och liknande arbeten kunna betyda i detta avseende, men jag vet ifrån den bygd där jag är hemma, att alla försök som nu göras att ordna vattenförsörjningen på bättre sätt — genom diamantborrningar och dylikt — medföra mycket stora kostnader, som inte vilken jordägare som helst rår med att bära. Jag skulle nog ha önskat en bättre precisering av hur utskottet vill ha det på den punkten. Man lägger här en oerhört stor makt hos jordbrukskommissionen.

Så ville jag nämna några ord om den paragraf, som kanske i allra största utsträckning har föranlett debatten här i dag, nämligen § 49. Där har utskottet gjort utvidgningar och använder därvid ett skrivsätt, som åtminstone för lekmannen inte är så alldeles lätt att tyda. Utskottets avsikt är att utvidga lagens verksamhetsområde till och få in under de mera sociala bestämmelserna ytterligare en grupp jordägare. Jag skulle tro att man närmast har syftat till vad jordbruksministern kallade söndagsjordbrukare. Men jag befarar att, när man siktat på dem, man också kommer betydligt längre och når en grupp jordägare, som av den ena eller andra anledningen icke själva driva sitt jordbruk men som dock stå i så nära samhörighet med jordbruksnäringen att det icke finnes någon rimlig anledning att på dem tillämpa särskilda bestämmelser. Avgörande synes ju bli om jordägaren har större inkomst från annat håll än jordbruk.

Jag har suttit här och tänkt på olika sådana fall som kunna inträffa, men de som inte varit med i utskottsarbetet och följt de redogörelser som där lämnats kanske missförstå ett och annat. Jag har emellertid gjort denna lilla reflexion: Hur går det för våra statsråd som äro jordbrukare? Hur går det för statsråden Domö, Pehrsson-Bramstorp, Rubbestad och Sköld? Om de en dag skulle finna det besvärligt att dirigera sitt jordbruk härifrån och därför arrendera ut det — under vilken punkt falla de i den här paragrafen? Ha de händelsevis större inkomst för närvarande från annat håll än från sina jordbruk och hur skola de i så fall behandlas? Sådana tankeexperiment kan man göra. Jag skulle inte vilja kalla de herrar statsråd jag nu nämnde för söndagsjordbrukare därför att

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

de inte själva kunna gå hemma och gräva i jorden, ty samtliga betraktar jag som mycket duktiga jordbrukare.

Vad jag ville understryka är, herr talman, att när man söker tillämpa denna lag, när det skall utbildas en praxis och när man skall åstadkomma prejudikat som skola ge vägledning, får man gå försiktigt fram. Jordbrukskommissionen, som här varit på tal och som ansetts böra sammansättas med större omsorg än för närvarande, får en utomordentligt besvärlig, grannläga och betydelsefull uppgift. Jag tror därför att det är riktigt, att man också ytterligare överväger, hur denna kommission skall sammansättas.

Till sist ett par ord beträffande förköpsrätten, varom herr Bernhard Nilsson m. fl. avlämnat en reservation. Vad jag syftar på gäller frågan, om man vid försäljning skall gå så långt ut i släkten som till syskon och deras avkomlingar. För den som kommer från en gammal bondesläkt, som i århundraden har ägt en gård, är det mycket naturligt att man resonerar så, att man bör göra detta, om det inom släkten inte skulle finnas avkomlingar i direkt nedstigande led. Nog skulle jag för min del ytterst gärna se att gården om möjligt bevarades i släkten, och det skulle vara beklagligt om man i så fall inte finge gå längre än till avkomlingar i rätt nedstigande led.

Herr talman! Med dessa ord har jag endast velat ange några synpunkter i denna fråga. Jag vill inte vara med om att ta bort något av tryggheten för arrendatorerna, de duktiga karlarna som bruka så stor del av den svenska jorden och göra det på ett hederligt och ordentligt sätt, men jag vill heller inte vara med om att de självägande bönderna på sin ålders dagar, när de skola ha arrendet av sin gård som en pension att leva av, skola ha sin bestämmanderätt så kringskuren att de inte ha möjlighet att också känna trygghet. Det är vid avvägningen av dessa båda kategoriernas berättigade intressen — jordägarnas och arrendatorernas — man måste gå fram med klokhets och försiktighet.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Herr Liedberg sade i sitt anförande i början av debatten, att det hade rätt en långtgående enighet inom utskottet när det gällt att söka komma fram till det bästa möjliga resultatet i fråga om denna lagstiftning, och det vill jag för min del gärna understryka.

Emellertid är det väl på det sättet — åtminstone har jag känt det så — att det ligger något i vad herr Lundstedt anförde om att detta är ett experiment. Det är uppenbart att vad som främst kastar sin skugga över hela denna lagstiftning är byggnadskostnaderna för jordbruket. Jag har i ett särskilt yttrande i utlåtandet sökt påvisa att denna lag kommer att i visst avseende i en hastigare takt än eljest skulle ha varit fallet avfolka, kan man säga, de mindre jordbrukslotterna här i landet, som nu äro utarrenderade. Ty det är väl påtagligt, att om ett litet arrendeställe, som till sin räntabilitet kan värderas till låt oss säga 15,000 kronor men där husen äro så förfallna att de under de närmaste åren, enligt denna lag i varje fall, måste nybyggas, och man kan räkna med att kostnaderna härför komma att uppgå till 30,000 kronor, så är det inte gärna möjligt att jordägaren genom en höjd lega eller högre arrende kan få ut en tillnärmelsevis hygglig ränta på det nedlagda kapitalet. Någon *nybyggnad* kan icke komma i fråga med nuvarande byggnadskostnader.

Man kan ju säga att frågan om jordbrukets byggnadskostnader inte bara berör arrendeboställena, utan de gälla över hela linjen, även de självägande. Men det kan ändå vara på det sättet att en jordbrukare som har en huvudgård, som inte alls är något gods — det kan vara en mindre gård med ett torp eller arrendeställe under som är utarrenderat — kanske inte alls har möjlig-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

heter att nöjaktigt tillgodose byggnadsbeståndet på huvudgården, utan få dra sig fram med de gamla byggnaderna tills bättre tider inträffa, men som enligt denna lag skulle kunna tvingas att sätta i gång med nybyggnader å det underlydande torpstället. På grund av att denna lagstiftning omspänner den förutvarande norrländska arrendelagstiftningen och nyttjanderättslagen har det inte varit möjligt för mig att framställa något yrkande om undantag för dessa mindre arrendeställen. Men jag tror att det skall visa sig, att lagen i detta fall kommer att få verkningar som inte kunna sägas vara lyckliga. Ty det är uppenbart att om man kan hålla kvar brukarna på dessa arrendeställen så länge som möjligt, även om inte byggnadsförhållandena äro fullt tillfredsställande, så kan detta ur vissa synpunkter ändå vara av värde.

Herr Senander sade att det enda som kan ge trygghet åt arrendatorerna är att de bli ägare av jorden. Ja, det finns, herr Senander, på grund av denna lag stora utsikter till att arrendatorerna kunna bli ägare av jorden under förutsättning att de ha möjligheter att gå i land med de hembud, som jordägarna troligen i många fall komma att göra dem.

I de reservationer som här förekomma ha gjorts en del anmärkningar på vissa punkter, där jag också varit rätt betänksam. Jag måste säga att bestämmelserna i § 8 och § 17 kunna ge anledning till betänksamhet. Det är uppenbart att den utökade möjlighet man här har velat ge arrendatorerna att få ersättning för under arrendetiden gjorda förbättringar kan visa sig bli en smula besvärlig i praktiken. Men utskottet har i sin motivering understrukt att arrendatorerna icke få tillgodoräkna sig några konjunkturvinster, som under ett visst läge skulle kunna uppkomma på grund av att produkterna stigit i pris jämfört med deras värde under normala förhållanden. Utskottet säger på följande sätt: »I betraktande av den jordspekulation, som så ofta framträtt under högkonjunkturer och därvid även haft arrenden till föremål, måste emellertid utskottet framhäva vikten av att synemännen iakttaga försiktighet i sin uppskattning av en arrenderetts värde. I detta bör icke inräknas ett på grund av konjunkturmässig värdestegring uppkommet övervärde av arrendeinnehavet, vilket varken är beroende på verkställda reella förbättringar eller kan anses vara av bestående art.» Om de synmän, som ha att bedöma dessa frågor, ha en förnuftig inställning till spörsmålet, torde man inte behöva vara rädd för att jordägarna skola utsättas för orättvisor.

Då det gäller de s. k. söndagsjordbrukarna, som herr statsrådet kallade dem och vilka man nu sökt inrymma under bestämmelserna i § 59, vill jag säga att jag för min del varit med om detta på grund av de erfarenheter jag i egenkap av ordförande i mitt läns jordbrukskommission haft under de senaste åren och särskilt sedan vi fått den nya s. k. vanhävdslagen. Det är inte trivsamt för kommissionerna att åse att en kapitalstark person ifrån t. ex. huvudstaden kommer ut i bygderna och köper den ena fastigheten efter den andra, som han sedan ganska regelbundet avfolkar på grund av att det för honom inte är något intresse alls vad jorden ger, utan det främst är frågan om att placera pengar och kanhända på lång sikt inrikta sig på att få inkomst av skogsbruket.

Jag måste säga att den vanhävdslag vi finga förra året är sådan, om den skall tillämpas med dess *tvingande* bestämmelser, att man kommer ingen vart med dessa herrar. Men — det kan man ju säga — det är väl ingen anledning att fördenskull försöka få in dem under den sociala arrendelagens bestämmelser. Jo, jag måste anse att det ändå ligger åtskilligt i att en sådan här nöjesköpare, om han köper en fastighet och arrenderar ut den, kommer in under dessa bestämmelser, som givetvis för honom måste anses betydligt mera be-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

tungande än om han får skicka i väg arrendatorn när han vill och sälja jordbruket till vem han vill utan hänsyn till arrendatorn. Jag har för min del därför måst gå med på att dessa jordspekulanter inrymmas under lagen. För övrigt ha den gamla uppsiktslagens bestämmelser i avseende på dessa köpare varit så avfattade, att jag tror det är ganska få som haft begrepp om vad de egentligen ha syftat till. De bestämmelserna inneburo att endast den kom in under lagen, som hade köpt ett jordbruk för att i huvudsaklig grad tillgodogöra sig inkomster av skogsbruket, och det var alltså endast skogsjobbarna man kom åt.

I skrivelseförslag har utskottet nu hemställt om förstärkning av jordbrukskommissionerna, och jag är för min del gärna med på att en sådan förstärkning kommer till stånd. Jag erkänner villigt att jag inte gärna skulle vilja tentera på detta lagförslag och dess skilda paragrafer, och jag tror knappast att de som skrivit lagen skulle vilja göra det på rak arm. Det är således ganska nödvändigt att man här tillför jordbrukskommissionerna den lagkunskap, som kan anses vara erforderlig för att man skall kunna tolka lagen på det sätt på vilket den bör tolkas.

Herr talman! Jag skall inte hålla något längre anförande här. Jag har inte velat reservera mig på någon punkt, inte ens då det gällt att söka få arealgränsen nedsatt, ty jag har funnit detta vara hopplöst, så som sammankopplingen med de båda förutvarande lagarna har skett. Jag har alltså intet annat yrkande än vad utskottet kommit till på samtliga punkter. Jag vill bara uttala den förhoppningen att »experimentet» skall utfalla så lyckligt som möjligt och att vid tillämpningen det skall visa sig möjligt för vederbörande att tolka lagen så att både i fråga om jordägarna och arrendatorerna bästa rättvisa kan skipas.

Herr von Seth: Herr talman! Det är en synpunkt som inte hittills kommit fram i debatten och som jag för min del gärna skulle vilja trycka på. I sitt yttrande på sidorna 94 och 95 säger herr Linder bl. a., i andra stycket på sidan 95: »Självfallet kan jag ej annat än med tillfredsställelse hälsa en utveckling, varigenom arrendatorerna förvandlas till självägande bönder.»

Det är givetvis riktigt, att i många fall är det inte annat än gott att säga om att en arrendatorsläkt, som i många år brukat den svenska jorden, skall beredas möjligheter att, om gården säljes, förvärva den med äganderätt. När man läser igenom detta utskottsutlåtande nödgas man emellertid komma till det resultatet, att arrendetillfällena, sedan lagen har trätt i kraft, otvivelaktigt komma att förminskas, och detta är säkerligen inte av godo.

På många stora gårdar, jag vågar påstå på de flesta där det finns flera arrendatorer, har man, när ett ställe blir ledigt, tillämpat den principen att innan man går att anställa ny arrendator bereda tillfälle för gårdens förmän eller dugliga arbetare att komma så att säga ett pinnhål högre och få träda till ett arrende. Själv sitter jag på en ärvd gård med flera arrendatorer som suttit där i generationer, men det finns också flera stycken, som från början varit lantarbetare eller förmän och som, när ett arrende blivit ledigt, blivit erbjudna sådant.

Det är givetvis en god sak detta, att man kan bereda jordbrukets och även skogsbrukets arbetare möjlighet att få bli arrendatorer och bereda dem möjlighet att få kunskaper i brukande av jorden för att kunna få större arrenden och så småningom också bli självägande jordbrukare. För min del betraktar jag det ingalunda som en lycklig utgång, om denna lags konsekvenser skulle bli, att de små arrendena komme bort och att arrendetillfällena överhuvud taget minskades. I sitt särskilda yttrande säger herr Linder, överst på sidan

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

95: »Jordägaren bringas efter min mening genom de många förpliktelser, ej minst av tvingande natur, vilka han är pliktig tåla eller måste åtaga sig verkställa, att tröttna.» Och herr Carlström har nyss framhållit vad han i sitt särskilda yttrande på sidan 96 säger: »Emellertid är det å andra sidan att befara, att denna lag, på grund av den omfattning dess sociala bestämmelser nu fått, kommer att leda till en hastig avveckling av en hel del mindre arrenden, vilka eljest kunnat fortbestå åtminstone något årtionde framöver.»

Det är, herr talman, enligt mitt förmenande av en stor social vikt att det beredes möjligheter för lantarbetare och skogsarbetare att gå framåt, först att komma till ett mindre arrende, därefter att komma till ett större arrende och så småningom att kunna bli självägande. Jag understryker ännu en gång att jag inte betraktar det som något framsteg, att denna lags konsekvenser säkerligen bli, att det inte kommer att stå så många arrendetillfällen till buds just för denna kategori av våra skogs- och lantarbetare.

Det är ju också så att när en trotjänare eller annan god tjänare beredes möjlighet att få ett arrende, vill jordägaren många gånger hjälpa honom att vid starten komma över de ekonomiska svårigheter som det givetvis medför att sätta upp ett jordbruk, vare sig det är större eller mindre. Har då denne man skött sin tjänst bra vill jordägaren hjälpa honom genom att ge honom billigare arrende, och det kan ju vitnas om att det på många håll i landet finns arrendatorer av denna kategori, som sitta med mycket billiga arrenden. Skulle en sådan man bli sjuk eller vilja frånträda sitt arrende, är det inte säkert att jordägaren, om det kommer en ny arrendator som inte varit i hans tjänst, vill ge också honom samma goda arrendevillkor. Då bör jordägaren givetvis utan att behöva stämplas som en hård husbonde ha möjlighet att kunna ta ett skäligt arrende.

Med den utformning som paragraferna nu fått i utskottets förslag kommer man till något som heter arrenderättens handelsvärde. För min del, herr talman, kan jag inte anse annat än att detta är en huvudpunkt i lagen. Det finns redan flera exempel på hur just en arrendator, som haft billigt arrende, på grund av de av mig omnämnda orsakerna kan betinga sig en ganska stor summa av den nytillträdande arrendatorn. Här finns ett fall från Jönköpings län som är mycket färskt, där arrendatorn arrenderat en gård tillhörande ett fideikommiss på efter vad man kan tycka billiga och goda villkor. Men när arrendet sedan skulle skrivas om — det skulle bli ny arrendeperiod — ville arrendatorn ha detta arrende men försökte till att börja med pruta. Den som skulle sköta förhandlingarna för den förutvarande arrendatorn ansåg att denne inte var tillräckligt hågad att ta arrendet, så det gick till en annan person. Då ville den föregående arrendatorn komma tillbaka till sitt arrende, och han fick betala den person, som endast åtta dagar varit innehavare av arrendet, 15,000 kronor för att han skulle få tillträda detta arrende på lång sikt!

Dessa 15,000 kronor, vem det nu är som skall betala dem — troligtvis den tillträdande arrendatorn — blir ju en belastning för vederbörande genom att han redan från början, även om han fått goda och billiga arrendevillkor, får skuld att dras med som skall räntas och amorteras. De bestämmelser som utskottet har velat införa i § 8 äro, mina damer och herrar, inte ens till fördel för arrendatorerna, och jag kan därför inte annat än rekommendera, att andra kammaren måtte följa den till § 8 fogade reservationen av herr Bernhard Nilsson m. fl. Jag har vid andra tillfällen förut berört de höga byggnadskostnaderna på landsbygden, och den saken har ju även herr andre vice talmannen nyss varit inne på. Jag anser, att då jag vid flera andra tillfällen berört dessa frågor och

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

vad de innebära för hela vårt jordbruk, det är på sin plats att jag även nu framför den åsikten, att om arrendelagstiftningen verkligen skall kunna bli till välsignelse för arrendatorgruppen, statsmakterna snart och kraftigt gripa in för att byggnadsverksamheten på landsbygden skall kunna bedrivas under sådana former att det blir möjligt för Sveriges jordbrukare, vare sig de ha utarrenderat eller inte, att kunna hålla ett gott byggnadsbestånd och driva jordbruket med någon ekonomisk vinning. Jordbrukets byggnadskostnader äro ju så höga att de äro en allvarlig tunga för dem som skola bestrida dem. Även om den nya lagen hjälper arrendatorerna att få bättre byggnader, är det inte säkert att jordägaren har de ekonomiska möjligheter som fordras för att kunna hålla ett modernt och dugligt byggnadsbestånd. Om detta skall kunna ske måste byggnadskostnaderna nedbringas. Och när nu statsmakterna ha fört fram denna kungl. proposition om ny arrendelag och riksdagen i dag går att besluta om denna, måste man också kraftigt och allvarligt efterlysa såväl socialministerns som andra regeringsledamöters intresse för att snabbt få frågan om landsbygdens byggnadskostnader löst.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. På av herr talmannen därå givna proposition blev 1 kap. 9 § av kammaren godkänd.

2 KAP. 1—3, 6 och 7 §§.

Godkändes.

2 KAP. 8 § skulle enligt utskottets förslag hava följande lydelse:

8 §.

Ej må arrendatorn, i vidare mån än av andra stycket framgår, utan jordägarens samtycke till annan överlåta arrenderätten.

Är arrendeavtalet slutet för viss tid ej understigande tio år, och vill arrendatorn lämna från sig arrendet, bjude då jordägaren att återtaga fastigheten mot skyldighet att gälda arrendatorn skälig ersättning för arrenderättens värde. Är jordägaren därtill villig, men kan ej överenskommelse träffas om ersättningens belopp, varde arrenderättens värde fastställt vid avträdesyn, som i 10 § avses. Vill jordägaren ej återtaga fastigheten, eller har han ej inom en månad efter det hembudet gjordes förklarat sig därtill villig, vare arrendatorn öppet att i sitt ställe sätta annan, med vilken jordägaren skäligen kan nöjas.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Bernhard Nilsson, Mannerskantz, Beck-Friis* och *Hansson* i Vännäsby uttalat, att ifrågavarande paragraf borde hava följande lydelse:

Ej må arrendatorn, i vidare mån än av andra stycket framgår, utan jordägarens samtycke till annan överlåta arrenderätten.

Är arrendeavtalet slutet för viss tid ej understigande tio år, och vill arrendatorn lämna från sig arrendet, bjude då jordägaren att återtaga fastigheten mot skyldighet att gälda arrendatorn skälig ersättning för *värdet av de förbättringar arrendatorn verkställt å fastigheten*. Är jordägaren därtill villig, men kan ej överenskommelse träffas om ersättningens belopp, varde *värdet* fastställt vid avträdesyn, som i 10 § avses. Vill jordägaren ej återtaga fastigheten, eller har han ej inom en månad efter det hembudet gjordes förklarat sig därtill villig, vare arrendatorn öppet att i sitt ställe sätta annan, med vilken jordägaren skäligen kan nöjas.

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr **Hansson** i Vännäsby: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Liedberg**: Herr talman! När jag hade tillfälle att yttra mig i kammaren i debattens inledning, tillät jag mig säga, att jag skulle återkomma på vissa paragrafer. Tyvärr måste jag säga att principdebatten rört sig över samtliga paragrafer så att det blivit ganska omöjligt att ta upp spörsmålen på de olika punkterna till separat dryftande, d. v. s. att om jag t. ex. hade framfört en mening har det inte funnits någon möjlighet för en annan talare att gå upp och eventuellt bemöta den uppfattning, som jag gjort mig till tolk för och vice versa, då talarlistan varit lång ända tills principdebatten nått sitt slut.

Beträffande § 8 känner jag ett behov av att inför kammaren klargöra, hur jag och kanske flera med mig sett på denna fråga, så mycket mera som till denna paragraf är fogad en reservation av herr Bernhard Nilsson m. fl. Eftersom han, de andra medreservanterna och jag äro reservanter tillsammans på andra punkter, kan det ju förefalla egendomligt att vi inte gått tillsammans på denna. Jag skall därför be att få relatera ärendet något utöver vad som hittills skett i debatten.

Departementschefen, som gör sitt uttalande på sidorna 123 och 124 i propositionen, talar t. ex. på sidan 123 om den ersättning för varaktig jordförbättring, som det ligger nära till hands att arrendatorn bör få tillgodogöra sig, och det ekonomiska värde som själva arrenderätten representerar när arrendet frånträdes. På sidan 124 säger herr statsrådet: »Därest man överhuvud taget vill medgiva arrendatorn rätt till gottgörelse motsvarande arrenderättens handelsvärde, synes nu berörda anordning i huvudsak kunna bibehållas.»

Det är givet att inför så pass vaga och i alla händelser för den icke juridiskt skolade lekmannen ganska svårförståeliga uttalanden blev detta föremål för ganska ingående debatt i utskottet. Vad menas med det värde som den avgående arrendatorn skall få tillgodoräkna sig vid avträddandet? Det blev klart att därmed menades — något som för övrigt tagit sig uttryck i utskottets motivering beträffande § 8 — en *verklig* ökning i fastighetens värde. Men meningarna voro delade om hur detta värde bäst skulle ta sig uttryck, om det skulle komma till uttryck i texten eller i motiveringen, det värde med andra ord som icke är liktydigt med vad en spekulant vid ett visst tillfälle kan vilja erlagga, det värde som tillträdaren *kan* vara villig att betala för, d. v. s. det värde som skulle kunna tänkas bli betalat, om denna rätt att tillträda arrendet skulle ställas ut på auktion. Och det kunde man ju inte bli klar över genom att läsa propositionen, där med handelsvärdet, enligt vad som upplystes, menades vad den högstbjudande vill betala. Då gällde det som sagt: hur skall man få klart för den som skall tolka lagen, att man inte menar på det sättet, utan att man menar det verkliga realvärdet, ett påtagligt ökat värde, nedlagt i fastigheten? Skall man göra detta klarläggande i texten eller i kommentaren eller rättare i den motivering, som ju kommer att utgöra en sorts kommentar?

Jag hade för min del den uppfattningen, att det var svårt att få en ändring i texten därför att detta nya uttryck, denna nya term »arrenderättens värde», som inte brukats i arrendelagstiftningen tidigare, kommer igen på flera ställen och att det därför vore dels framkomligare och dels lika effektivt om man fick klart utsagt i motiveringen vad som menades. Om man å andra sidan, såsom reservanterna ha yrkat, fått in i texten uttrycket »värdet av de för-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

bättringar arrendatorn verkställt å fastigheten», så kan jag inte finna annat än att även det hade måst kräva en mycket utfömande kommentar, ty värdet av förbättringar säger inte i och för sig något om gränsen för hur långt man skall betala för dylikt. Det säger inte stort mer än ett uttryck som »arrenderättens värde». Man måste i båda fallen göra klart vad som menas med detta. Ty märk väl, när man talar om värdet av gjorda förbättringar hänvisar man inte till den definition som finns t. ex. i § 17. Ur dessa synpunkter framställde jag yrkande och fick inom utskottet medhåll för att det skall klart sägas ut i motiveringen vad man menar. Om kammarens ledamöter händelsevis skulle kasta sin blick på utlåtandet sidan 52 nederst, finner man där att det står: »Med tanke på de insatser av arbete och kapital, vilka arrendatorn nedlagt på fastigheten med beräkning att för framtiden vinna större avkastning och vilka resulterat i en verklig ökning av fastighetens värde, avses att arrendatorn» etc. och i slutet av stycket på sidan 53, där man talar om sådana värden som en spekulant skulle vilja betala och som grunda sig på verkligt realvärde, icke på en bedömning av konjunkturen, spekulation etc. säger man: »I detta» — alltså arrenderättens värde — »bör icke inräknas ett på grund av konjunkturmässig värdestegring uppkommet övervärde av arrendeinnehavet, vilket varken är beroende på verkställda reella förbättringar eller kan anses vara av bestående art.»

Med detta, herr talman, har jag bara velat ange skälen till att jag har intagit en annan ställning än dessa mig ganska närstående reservanter. Jag har också velat förklara, att syftet för reservanterna och för mig, d. v. s. i detta fall även utskottet, ju är detsamma. Vi vilja inte ha en sådan tolkning — det vore det olyckligaste som kunde ske — att vid dessa överlåtelse den tillträdande arrendatorn skulle belastas med alla möjliga sorters luftvärden, som skulle tynga hans ekonomi och förmåga att inte bara draga sig fram på jordbruket utan också sköta sitt jordbruk på tillbörligt sätt. En sådan tolkning har ingen velat ha, och man har sökt bygga upp alla de restriktioner som ha varit möjliga just för att hindra en sådan tillämpning. Jag har mycket svårt att tro, att de som en gång skola döma i dessa saker — synenämnderna och skiljemännen — skola kunna undgå att taga hänsyn till de uttryckliga direktiv, som här ha givits.

Det är ju till slut inte meningen — det gäller både § 8 och § 17 — att en ersättning, som den ene förpliktas utge till den andre, skall innebära vare sig vinst eller förlust för någondera parten. Vad den ene ger i pengar skall han mottaga i värden, det är ju den princip som ligger till grund för utskottets behandling av § 8 och § 17 m. fl.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 2 kap. 8 § dels ock på godkännande av den lydelse av berörda lagrum, som föreslagits i den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Vännäsby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 kap. 8 § i tredje särskilda utskottets förevarande förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, röstar

Ja;

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av berörda lagrum, som föreslagits i den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt 2 kap. 8 § i den av utskottet föreslagna lydelsen.

2 KAP. 9—13 §§.

Godkändes.

2 KAP. 14 § föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Falk: Herr talman! I anledning av det yttrande, som herr statsrådet hade här i kammaren angående denna paragraf, ber jag att få säga några ord.

Det framgick av statsrådets anförande, att han hade den uppfattningen att den ändring, som utskottet föreslagit, tillkommit i syfte att underlätta hälsovårdsnämndernas arbete, då det gäller att avväga byggnadsskyldigheten vid arrendegårdar. Så är emellertid icke det egentliga syftet. Att utskottet gjort detta tillägg beror huvudsakligen därpå, att enligt nu gällande arrendelag jordägaren har ingen som helst skyldighet i fråga om byggnadernas kvalitet på en arrendegård. Han kan utarrendera jorden med eller utan byggnader, och byggnaderna kunna vara hur undermåliga som helst, om bara arrendatorn godtagit dem. Detta förhållande har gjort, att när hälsovårdsnämnderna måst inskrida i fråga om hälsovådliga bostäder, så har man till syvende og sist endast kunnat förbjuda bostädernas användning, men jordägaren har icke ansett sig skyldig att skaffa sin arrendator ny bostad i stället för den utdömda. Om arrendatorn i sådant fall i jordägarens ställe har uppfört en ny byggnad i stället för den mottagna, har han icke varit berättigad till någon egentlig ersättning. Det är för att råda bot på detta missförhållande som utskottet enhälligt föreslagit detta tillägg, varigenom jordägaren blir skyldig att hålla viss standard på de arbetarbostäder som upplåtas, och därest han icke uppfyller detta lagens bud kan arrendatorn verkställa arbetet i jordägarens ställe och av denne få ersättning. Det är det väsentliga syftet, och det är också orsaken till att ändringen kommit till stånd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag vill bara bekräfta, att det faktiskt inte ligger så till att hälsovårdsnämnderna alltid ha kunnat få fram den bostadsförbättring som varit erforderlig. Formellt ha de givetvis haft möjlighet att ålägga jordägaren eller arrendatorn att vidtaga förbättringar allt efter som de funnit att det åvilar den ene eller andre att göra det, men, såsom herr Falk antydde, det har varit arrendekontrakt, där båda dessa parter icke enligt kontraktet varit tillförbundna att göra det och därför vägrat och där hälsovårdsnämnden för att icke åstadkomma något ännu värre, d. v. s. att det inte blir några bostäder alls disponibla, icke kunnat ingripa såsom den bort. Med detta stadgande, såsom det nu föreslås, fastställer man i princip vem som skall iordningställa lägenheterna för arbetarna, där arbetarbostad ingår i arrendet. Att arrendatorn liksom tidigare skall svara för underhållet är ju också utsagt, och därmed skapar man en klarhet i förhållandena i fråga, som jag nog anser

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

är nödvändig att få. Det är inte så många sådana fall, som förekommit — det är ett relativt fåtal — men det är ju ofta fåtalen som föranleda lagstiftning.

Jag tror alltså, herr talman, att detta är en utvidgning, en ändring av lagförslaget, som är välbetänkt, om man vill främja det syfte, som bör ligga i både jordägarens och arrendatorns intresse, nämligen att få goda bostäder åt personalen.

Vidare anfördes ej. Paragrafen godkändes.

2 KAP. 16 §.

Godkändes.

Sedan 2 KAP. 17 § föredragits, anförde

Herr **Liedberg**: Herr talman! Jag nödgas även på denna paragraf begära ordet. Jag hoppas att jag inte tröttnar kammaren alltför mycket, men hade jag inte tagit tiden i anspråk nu hade jag antagligen gjort det i början av debatten i stället, och då hade summan blivit ungefär densamma. Anledningen är den, att det förefaller mig att det bör kanske ytterligare understrykas vad meningen är med § 17, vart man avser att sträcka sig och vart man inte avser att göra det.

Man bör kanske som utgångspunkt för ett bedömande av denna lagtext och den utvidgning av arrendatorns rätt att få ersättning utöver Kungl. Maj:ts förslag, som detta innebär, kanske ett tag stanna vid hur förhållandena i själva verket äro och jämföra det med vad som föreslås. Det är ju så, att arrendatorn nu har rätt att erhålla ersättning för verkställd jordförbättring, för verkställd nyodling inom vissa gränser, för verkställd betesförbättring och för verkställd täckdikning, och härifrån går man över till att tillerkänna den frånträdande arrendatorn ersättning för förbättringar av varaktig karaktär och exemplifierar det med att nämna anläggandet av markväg, anläggandet av silo — varmed man givetvis avser fasta siloanläggningar av varaktigt material — vattenledning, avlopp, vattenintag etc. Och varför har man då gått denna väg och föreslagit denna utvidgning? Förhållandet är ju det, att en arrendator med den nuvarande lagstiftningen kan, låt oss säga vid arrendeperiodens början, förutsatt att arrendetiden är tillräckligt lång, göra vissa investeringar i form av arbete eller andra kostnader, som han icke har avtalsenlig rätt att få ersättning för vid arrendetidens slut, såvida han kan beräkna att han kan förränta och amortera dessa investeringar till dess arrendet går ut. Detta är alltså en gräns, som är mycket kännbar för många arrendatorer. Ju längre det lider under arrendetiden, desto mera minskas hans möjlighet att fortfarande göra förbättringar, som i och för sig äro mycket befogade, därför att han inte vågar göra det eller anser sig inte ha råd att förlora de pengar han i så fall skulle förlora. Eftersom lagen syftar till att den utarrenderade jorden bör i praktik och i princip skötas lika väl, hävdas lika väl och förbättras i samma utsträckning som jord under eget bruk, har man inte kunnat finna att ett sådant förhållande är tillfredsställande. Därför har man sagt sig, att vad som *verkligen är en varaktig förbättring*, det skall också kunna ersättas, men frågan är ju närmast, vad man menar med ett ökat värde. I debatten i utskottet ställdes följande exempel: Om en arrendator på ett ställe, som avkastar 200 kronor i arrende per år, verkställer en förbättring på det stället som kostar, låt oss säga 4,000 kronor — det låter ju mycket, men låt oss tänka oss att han skall borra efter vatten och kommer ned på ett djup

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

av 125 meter, så kan man snart vara där — skall då jordägaren i detta fall lösa ut arrendatorn med 4,000 kronor, d. v. s. ett belopp, vars ränta efter 5 % går upp till hela det förutvarande arrendet? Då har man sagt sig i utskottet, att det kan givetvis inte tolkas på det sättet, att en jordägare skall vara skyldig att lösa ett värde, som inte kan förräntas. Detta har svarats inom utskottet av den juridiska expertis, man haft där, och på ett kategoriskt sätt. Det återfinnes också nedtill på sidan 56 i utskottets utlåtande, där det heter, att denna gottgörelse bör enligt utskottets mening bestämmas vid avträdessyn, *och den bör motsvara det ökade värde fastigheten i följd av anläggningen kan anses äga vid avträdet*. Med det värde, som den anses äga vid avträdet, måste givetvis avses ett värde som även har avkastningsförmåga, förräntningsvärde, annars laborerar man här med luftvärden, som skulle för jordägaren och naturligtvis lika väl för en ny arrendator kunna bli i längden fullständigt ruinerande.

Jag har inte velat underlåta att understryka detta, att utskottets motivering, såvitt jag förstår, fullt klart säger ut hur långt ersättningen får och kan sträcka sig, och då bli ju strax en hel del av betänkligheterna mot denna utvidgning av förpliktelserna enligt § 17 eliminerade. Det är klart att för somliga jordägare kan en sådan i och för sig befogad förbättring, som man tvingas att betala — men, märk väl, han får ju ett värde i stället, så det bör inte vara någon vare sig nettoförlust eller nettovinst — förorsaka ekonomiska bekymmer. Den kan sätta honom i likviditetssvårigheter, och han kanske varken har det kapital eller den inkomst, att han så lätt kan klara detta. Det kommer man inte ifrån under några förhållanden. Det följer med varje utvidgning av arrendatorns rätt att erhålla ersättning för sina materiella uppoffringar eller nyttigheter, och det får nog anses klart, att *i det långa loppet* kan inte en sådan förpliktelse vara någon egentlig olägenhet, därför att det är ju otänkbart att en jordägare skall kunna tillhandahålla ett arrende åt en arrendator, som inte ger honom den ränta, som han är nödsakad att ha för att få det hela att gå ihop och nödsakad att ha på de pengar, som äro investerade i egendomen och som han fått betala ut och kanske till och med låna upp för att kunna betala ut. Med den tolkningen torde inte paragrafen bli av den skrämmande art, som det kanske för en och annan kan förefalla vid första påseendet, men å andra sidan är det här, likaväl som när det gäller ersättningskraven jämlikt § 8, av ytterlig vikt att de som skola avväga och bestämma dessa värden taga nödig hänsyn och iakttaga nödig varsamhet. Sker inte så, utan det blir en tillämpning, som går utöver och emot vad utskottet avsett och menat, då är det klart att farhågorna kunna vara väsentliga. Jag har emellertid den uppfattningen att man inte behöver befara en sådan tolkning och sådana resultat av denna lagstiftning, utan att den tvärt om i längden skall visa sig innebära den materiella rättvisa parterna emellan, som jag menar måste vara det grundläggande momentet i all sådan lagstiftning, och därför har jag för min del, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

2 KAP. 18—20 §§.

Godkändes.

För *2 KAP. 23 §* hade utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

23 §.

Arrendatorn må ej förpliktas att ansvara för sådan för fastigheten utgående skatt eller allmän tunga, som enligt lag eller författning åligger jordägaren. Förbehåll som strider häremot vare utan verkan.

Reservation hade beträffande denna paragraf avgivits av herrar *Bernhard Nilsson, Mannerskantz, Beck-Friis, Liedberg* och *Hansson* i Vännäsby, vilka ansett, att utskottet bort föreslå följande lydelse av paragrafen:

Jordägaren ansvare för all skatt och annan allmän tunga, som för fastigheten utgår och ej enligt lag åligger arrendatorn.

Förbehåll, enligt vilket arrendatorn skall vara skyldig att gälda fastighets-skatt, vare utan verkan, såvitt skyldigheten avser annan skatt än sådan som belöper å det arrenderade området.

Efter föredragning av 2 kap. 23 § anförde:

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Pettersson** i Dahl: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av 2 kap. 23 § i den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på godkännande av den lydelse av berörda lagrum, som föreslagits i den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Liedberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 kap. 23 § i tredje särskilda utskottets förevarande förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av berörda lagrum, som föreslagits i den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt 2 kap. 23 § i den av utskottet föreslagna lydelsen.

2 KAP. 27—29, 32, 33, 36, 37, 42—48 §§.

Godkändes.

2 KAP. 49 § skulle enligt utskottets förslag hava följande lydelse:

49 §.

Bestämmelserna i 50—69 §§ skola med de undantag nedan angivas äga tillämpning å upplåtelse på arrende av brukningsdel, som omfattar högst femtio hektar odlad jord, såvida densamma

tillhör bolag, förening eller stiftelse; eller

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

utgöres av gård, torp eller annan jordbrukslägenhet, som lyder under huvudgård och tillhör enskild person eller fideikommiss; eller

äges av enskild person, vilken icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, och uppenbarligen besitter fastigheten av annan anledning än att bereda sig sin huvudsakliga utkomst av jordbruket; skolande vid bedömande av frågan, av vilken anledning fastighet besittes, i samma ägares hand befintliga, genom ägostyckning, jordavsöndring eller avstyckning skilda områden av samma hemman eller lägenhet betraktas såsom en fastighet.

Stadgandena i 50—57 och 67 §§ skola dock ej äga tillämpning, om med upplåtelsen väsentligen äsyftas att tillförsäkra jordägaren stadigvarande arbetskraft för jordbruk, skogsbruk eller industriell rörelse samt upplåtelsen avser sådan mindre brukningsdel (huggaretorp eller annat därmed jämförligt arbetarboställe), där arrendatorn icke av jordbruket kan erhålla sin huvudsakliga bärgning.

Vad i 58 § andra stycket och 63 § stadgas äge ej tillämpning med avseende å brukningsdel, som lyder under huvudgård och tillhör enskild person eller fideikommiss.

Vid denna paragraf hade reservationer avgivits:

i fråga om *första stycket* av herrar *Norman, Tjällgren* och *Linder*;

i fråga om *andra stycket* av herrar *Hage, Alfred Andersson, Svedberg, Hermansson, Falk, Mäler* och *Jansson* i Hällefors, vilka hemställt, att stycket måtte erhålla följande lydelse:

Stadgandena i 50—57 och 67 §§ skola dock ej äga tillämpning, om med upplåtelsen väsentligen äsyftas att tillförsäkra jordägaren stadigvarande arbetskraft för jordbruk, skogsbruk eller industriell rörelse samt upplåtelsen avser mindre brukningsdel (huggaretorp eller annat därmed jämförligt arbetarboställe);

i fråga om *tredje stycket* av herrar *Hage, Alfred Andersson, Svedberg, Andersson* i Tungelsta, *Hermansson, Falk* och *Mäler*, vilka hemställt, att detta stycke måtte erhålla följande lydelse:

Vad i 58 § andra stycket stadgas äge ej tillämpning med avseende å brukningsdel, som lyder under huvudgård och tillhör enskild person eller fideikommiss.

Efter föredragning av 2 kap. 49 § *första stycket* yttrade:

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Vid denna paragraf yrkar jag sådan ändring av första stycket, att den del därav, som börjar med orden »tillhör bolag» etc., skall få följande lydelse: »tillhör bolag, förening eller annan sammanslutning, universitet, stiftelse, allmän inrättning eller kommun; eller».

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av 2 kap. 49 § första stycket i utskottets förevarande lagförslag dels ock på godkännande av den lydelse av berörda lagrum, som under överläggningen föreslagits av herr Hansson i Skediga; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skediga begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 kap. 49 § första stycket i tredje särskilda utskottets förevarande förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av berörda lagrum, som under överläggningen föreslagits av herr Hansson i Skediga.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt 2 kap. 49 § första stycket i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Sedan 2 kap. 49 § andra stycket föredragits, yttrade:

Herr Mäler: Herr talman! I anslutning till den överläggning, som tidigare ägt rum, ber jag att få yrka bifall till den av herr Hage m. fl. avgivna reservationen på denna punkt. Jag tror, att debatten har klargjort, att om den ifrågavarande raden strykes, ökad klarhet vinnes i vad statsmakterna avse med bestämmelsen, medan, om den får kvarstå, det kan uppstå osäkerhet och tvister. Jag hemställer alltså om bifall till reservationen.

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag har den uppfattningen, att det blir klarare och redigare, om denna rad fogas till lagtexten. Det var också den uppfattning, som arrendeutredningen på sin tid hade.

Herr Falk: Herr talman! Det förhåller sig onekligen så som herr Mäler säger, att denna rad kan ge anledning till osäkerhet beträffande tolkningen. Det är alldeles riktigt, att arrendeutredningen föreslagit exakt samma lydelse som Kungl. Maj:t och utskottet. Men i arrendeutredningen voro vi fullt på det klara med att denna mening, som kom till såsom en förklaring till vad vi mena med huggaretorp, icke skulle kunna missförstås.

Nu sägs det på norrlandshåll, att med de förhållanden som råda däruppe kan det, om meningen kvarstår, bli mycket svårt att avgöra vad som är ett arbetarboställe eller ett jordbruk, som skall komma utanför lagen. Jag anser — och det framgick av den diskussion, som fördes i arrendeutredningen — att det icke skall behöva råda någon tvekan, om raden strykes. Ty huvudvillkoret för att dessa små arrendjordbruk skola falla utanför lagen är, att upplåtelsen skett för att skaffa tillgång till stadigvarande arbetskraft. Enligt min mening måste alltså arrendeavtalet, eller annat avtal, innehålla bestämmelse om arbetskyldighet i så stor utsträckning, att arrendatorns arbetskraft väsentligen utnyttjas av jordägaren. Om detta villkor uppfylles, måste, menar jag, det andra villkoret, detta att jordbruket skall vara av mindre omfattning, bli en följd. Vi togo emellertid formuleringen efter den gamla lagen.

I mellersta Sverige i bruksområdena har man gått in för dessa principer. Arbetarboställen och huggaretorp ha fallit utanför de sociala bestämmelserna. De äro av mycket liten omfattning. Men de s. k. körareställena, som äro av större omfattning och där man har mera jord, så att de kunna hålla häst, ha kommit in under bestämmelserna. Därvidlag har ingen tvekan rätt om hur man skall tolka bestämmelsen eller hur man skall förfara.

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

För södra Sveriges del tror jag absolut, att bestämmelsen blir fullkomligt klar, och då jag anser, att norrlänningarna också skulle vinna större klarhet, om denna rad strykes, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Det föreliggande förslaget är av alla erkänt såsom genomgripande och ägnat att tillgodose de intressen man velat tillgodose, och det är även väl avvägt med hänsyn till de olika intressenas inbördes ställning. Då därtill kommer, att det uttalande, som från norrlandsbänken efterlystes under debatten, gjorts rörande hur det kommer att utveckla sig beträffande de arrenden, som redan nu lyda under den norrländska arrendelagen, förefaller det mig litet opåkallat att vidtaga den ändring, som innefattas i reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av 2 kap. 49 § andra stycket i utskottets förevarande lagförslag dels ock på godkännande av den lydelse av berörda lagrum, som föreslagits i den av herr Hage m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mäler begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 kap. 49 § andra stycket i tredje särskilda utskottets förevarande förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av berörda lagrum, som föreslagits i den av herr Hage m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 99 ja och 79 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså godkänt 2 kap. 49 § andra stycket i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Härefter föredrogs 2 kap. 49 § tredje stycket. Därvid anförde:

Herr **Andersson** i Tungelsta: Herr talman! Med hänvisning till vad jag tidigare yttrat på denna punkt ber jag att få yrka bifall till den reservation, som beträffande 49 § 3 stycket avgivits av herr Hage m. fl.

Herr **Jansson** i Hällefors: Herr talman! Såsom jag anförde i mitt tidigare anförande i dag, är det bara av en tillfällighet jag icke står såsom medreservant på denna punkt. Jag kommer därför att om det blir votering rösta för reservationen, vilket jag velat tillkännage för att det icke skall göras någon anmärkning i det fallet.

Herr **Pettersson** i Dahl: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Senander**: Herr talman! Då den avgivna reservationen sammanfaller med det yrkande, som ställes i vår motion, ber jag att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 2 kap. 49 § tredje stycket dels ock på godkännande av den lydelse av berörda lagrum, som föreslagits i den av herr Hage m. fl. avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Andersson i Tungelsta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 kap. 49 § tredje stycket i tredje särskilda utskottets förevarande förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av berörda lagrum, som föreslagits i den av herr Hage m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 83 ja och 101 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 2 kap. 49 § tredje stycket i den lydelse, som föreslagits i den av herr Hage m. fl. vid detta lagrum avgivna reservationen.

2 KAP. 50—52 §§.

Godkändes.

2 KAP. 53 § skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag hava följande lydelse:

53 §.

Har arrendatorn påtagligen eftersatt sina förpliktelser enligt arrendeavtalet eller har han eljest i skötseln av jordbruket icke ådagalagt den omsorg, som skäligen kunnat fordras, eller avser jordägaren, att han själv, hans make eller avkomling eller ock hans adoptivbarn eller dess avkomling skall bruka fastigheten, eller måste det på grund av särskilda förhållanden anses för jordägaren medföra påtagligt men, att arrendatorn kvarsitter å fastigheten, skall rätten till nytt arrende förfalla, så framt jordägaren senast ett år före arrendetidens utgång på sätt om uppsägning är stadgat lämnar meddelande därom med uppgift tillika att arrendatorn, därest han icke åtnöjes med att avflytta, har att inom en månad instämna talan om bibehållande av rätten till nytt arrende. Där arrendatorn ej inom nämnda tid instämt sådan talan, skall så anses, som om han medgivit skyldighet att avflytta.

I anslutning till denna paragraf hade yrkanden framförts i flera inom riksdagen väckta motioner. I motionen II:497 av herr *Hagberg* i Luleå hade yrkats, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

Har arrendatorn påtagligen eftersatt sina förpliktelser enligt arrendeavtalet eller har han eljest i skötseln av jordbruket icke ådagalagt den omsorg,

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

som skäligen kunnat fordras, eller avser jordägaren, att han själv skall bruka fastigheten, eller måste det på grund av särskilda förhållanden anses för jordägaren medföra påtagligt men, att arrendatorn kvarsitter å fastigheten, skall rätten till nytt arrende förfalla så framt jordägaren instämmer talan därom senast åtta månader före arrendetidens utgång.

Enligt utskottets förslag skulle paragrafen hava följande lydelse:

53 §.

Har arrendatorn påtagligen eftersatt sina förpliktelser enligt arrendeavtalet, eller avser jordägaren, att han själv, hans make eller avkomling eller ock hans adoptivbarn eller dess avkomling skall bruka fastigheten, eller måste det på grund av särskilda förhållanden anses för jordägaren medföra påtagligt men, att arrendatorn kvarsitter å fastigheten, skall rätten till nytt arrende förfalla, så framt jordägaren senast ett år före arrendetidens utgång på sätt om uppsägning är stadgat lämnar meddelande därom med uppgift tillika att arrendatorn, därest han icke åtnöjes med att avflytta, har att inom en månad instämna talan om bibehållande av rätten till nytt arrende. Där arrendatorn ej inom nämnda tid instämt sådan talan, skall så anses, som om han medgivit skyldighet att avflytta.

Beträffande denna paragraf hade reservationer avgivits:

- 1) av herrar *Hage, Alfred Andersson, Svedberg, Falk* och *Mäler*; samt
- 2) av herrar *Bernhard Nilsson, Mannerskantz, Beck-Friis, Liedberg* och *Hansson* i Vännäsby, vilka hemställt, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

Har arrendatorn påtagligen eftersatt sina förpliktelser enligt arrendeavtalet, eller avser jordägaren, att han själv, hans make eller avkomling, hans adoptivbarn eller dess avkomling *eller ock hans syskon eller dess avkomling* skall bruka fastigheten, eller måste det på grund av särskilda förhållanden anses för jordägaren medföra påtagligt men, att arrendatorn kvarsitter å fastigheten, skall rätten till nytt arrende förfalla, så framt jordägaren senast ett år före arrendetidens utgång på sätt om uppsägning är stadgat lämnar meddelande därom med uppgift tillika att arrendatorn, därest han icke åtnöjes med att avflytta, har att inom en månad instämna talan om bibehållande av rätten till nytt arrende. Där arrendatorn ej inom nämnda tid instämt sådan talan, skall så anses, som om han medgivit skyldighet att avflytta.

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Herr Liedberg: Herr talman! Vid denna paragraf är fogad en reservation av herr Bernhard Nilsson m. fl. Jag skall be att få ge en kort motivering för denna reservation.

Den går ut på att till släktingar, till vilkas förmån optionsrätten skulle kunna brytas, skola räknas även syskon och syskons avkomling, något som icke föreslagits i propositionen. Det var enligt vår uppfattning ett rättfärdighetskrav redan när propositionen skrevs, och det har blivit det så mycket mer, sedan optionsrätten efter utvidgningen av 49 § kommit att gälla åtskilligt flera än enligt det ursprungliga förslaget.

Vi förstå mycket väl, att, såsom det anförts, även arrendatorerna kunna ha en del skäl att åberopa — besittningstid genom flera led etc. — och det är väl i allmänhet skäl av likartad beskaffenhet, som anföras från ägarnas sida för ett brytande av optionsrätten till förmån för släktingar. Där stå ungefär

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

likartade skäl mot varandra, och det gäller, vilka man skall tillmäta den största tyngden. Jag kan för min del, då det gäller å ena sidan arrendatorn och arrendatorns intressen, låt vara att det kan vara litet äldre intressen än hans egna, och å andra sidan jordägaren och hans släkts intressen, där särskilt som herr Skoglund just påpekat jordbesittningen i familjen under kanske långa tider är ett värde av alldeles specifik karaktär, inte komma till annat än att jordägarens och hans släkts rätt bör gå före arrendatorns och hans släkts rätt. Vi behöva inte bara uppehålla oss vid det fall, då båda åberopa långvarig besittningstid. Det kan ju i många fall bli så, att arrendatorn enbart genom att arrendera jorden för vilken kortare tid som helst, dock ej understigande fem år, får detta arrendeinnehav kombinerat med optionsrätt. Det kan ha berott på att ägaren varit nödsakad att arrendera ut och aldrig avsett annat än för relativt kort tid, men enligt lagförslaget skall jordägaren inte kunna bryta optionsrätten annat än till förmån för bröstarvinge eller adoptivbarn eller dess avkomling. Med andra ord, har jordägaren syskon eller syskons avkomling, som avser att bruka fastigheten, bör arrendatorns rätt till nytt arrende förfalla. Utskottets förslag förefaller oss reservanter vara en orimlig utsträckning av optionsrätten, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som upptager jämväl syskon eller dess avkomling bland dem, till vars förmån optionen kan brytas.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Som herr Liedberg nyss har sagt stå här emot varandra likvärdiga intressen att kunna behålla brukandet av en egendom. Samma intresse kan göras gällande från såväl jordägarens som arrendatorns sida. På grund av det beslut, som kammaren nyss fattade beträffande § 49, kommer en hel massa nya kategorier med i denna bestämmelse.

Jag hörde med mycket stor uppmärksamhet på herr Skoglunds anförande. Jag delar hans uppfattning att det skulle vara smärtsamt om det vore en släktgård, som utarrenderats och jordägaren då inte har arvingar i rakt nedstigande led men väl syskon eller deras avkomlingar, och att denna släktgård då inte finge tillträdas av syskonbarn såsom brukare av egendomen. Här finns dock den möjligheten att i arrendekontraktet göra förbehåll, så att inte optionsrätten för alla evärdliga tider fortsätter, och under sådana omständigheter tror jag inte det är så farligt med det som utskottet föreslagit.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Senander**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till det yrkande, som gjorts i vår motion i detta stycke.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositionen på 1:o) godkännande av 2 kap. 53 § i den av utskottet föreslagna lydelsen; 2:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) godkännande av den lydelse av sagda paragraf, som föreslagits i motionen II: 497; och godkände kammaren paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

2 KAP. 54 § hade i det av utskottet framlagda lagförslaget följande lydelse:

54 §.

Där jordägaren eller arrendatorn, med avseende å nytt arrende varom i 51 § är sagt, vill påkalla ändring av arrende villkoren, give det den andre till känna på sätt om uppsägning är stadgat senast åtta månader för arrendetidens utgång med uppgift tillika å de ändringar som äskas. Har sådant till-

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

kännagivande skett men kan ej överenskommelse ernås, skall frågan avgöras av skiljemän; och skall beträffande sådan tvist lagen om skiljemän i tillämpliga delar gälla, dock med iakttagande av vad i 55 § finnes särskilt föreskrivet.

Sker ej tillkännagivande, såsom i första stycket är sagt, eller varder ej frågan senast sju månader före arrendetidens utgång hänskjuten till skiljemän, skola arrendevillkoren förbliva oförändrade, där ej annorledes överenkommes.

I en vid utlåntagandet fogad reservation hade herrar *Bernhard Nilsson, Mannerskantz, Beck-Friis, Liedberg* och *Hansson* i Vännäsby hemställt, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

Där jordägaren eller arrendatorn, med avseende å nytt arrende varom i 51 § är sagt, vill påkalla ändring av arrendevillkoren, give det den andre till känna på sätt om uppsägning är stadgat senast *ett år* före arrendetidens utgång med uppgift tillika å de ändringar som äskas. Har sådant tillkännagivande skett men kan ej överenskommelse ernås, skall frågan avgöras av skiljemän; och skall beträffande sådan tvist lagen om skiljemän i tillämpliga delar gälla, dock med iakttagande av vad i 55 § finnes särskilt föreskrivet.

Sker ej tillkännagivande, såsom i första stycket är sagt, eller varder ej frågan senast sju månader före arrendetidens utgång hänskjuten till skiljemän, skola arrendevillkoren förbliva oförändrade, där ej annorledes överenkommes.

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr Liedberg: Herr talman! § 54 innehåller ju den bestämmelsen, att när någondera parten vill påkalla ändring i arrendevillkoren, alltså ett arrende som avses att fortsättas och i detta fall såsom lagen är skriven redan är bestämt skall fortsättas, skall vederbörande låta den andre få reda på den saken senast 8 månader före arrendetidens utgång. Man får jämföra § 54 med § 52, där det stadgas att jordägare eller arrendator, det gäller närmast arrendator, skall ge den andre till känna, huruvida arrendet skall fortsätta eller ej, ett år före arrendetidens utgång. Med andra ord, läget kan vara detta, att ingendera ger den andre till känna ett år innan att arrendet skall upphöra, och då förlänges det automatiskt. Båda parterna äro fast. Men någon gång minst 8 månader men mindre än ett år före arrendetidens utgång tillkännager kanske jordägaren, att han vill ha högre arrende eller arrendatorn att han vill ha lägre, men båda äro de facto bundna vid detta arrende och ha ingen möjlighet att draga sig ur det utan äro nödsakade att låta legan fastställas av skiljemän eller jordbrukskommissionen. Om man utgår från den utgångspunkt, som jag tidigare anført här i kammaren i denna debatt, nämligen att man skall se till att skapa materiell rättvisa så gott sig göra låter mellan dessa båda parter, så må det väl vara riktigt och rimligt att de ömsesidigt ge varandra till känna sina önskemål i fråga om arrendevillkoren, i fråga om legan, i så god tid att båda kunna taga ställning till, huruvida arrendeavtalet skall fortsättas eller inte. Ty märk väl, ärade kammarledamöter, detta rubbar på intet sätt arrendatorns optionsrätt i den mån han har sådan. Men det bör ju vara lika mycket för honom ett intresse att kunna vid ett sådant tillfälle veta, om jordägaren skall framställa något krav, som för jordägaren att veta, om arrendatorn skall framställa något sådant.

Jag ber alltså, herr talman, att utan att ytterligare förlänga debatten — mera kunde väl vara att tillägga — få yrka bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. till § 54 knutna reservationen, där man yrkar att den i denna paragraf angivna tiden av 8 månader skall jämväl sättas till 12 månader.

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen ånyo övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Den föreslagna lydelsen överensstämmer med arrendeutredningens förslag, och vid den remiss, som detta förslag var föremål för, har inte framförts någon berättigad kritik mot det. Därför anser jag att riksdagen kan fatta beslut i enlighet med propositionen, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 2 kap. 54 § dels ock på godkännande av den lydelse av paragrafen, som föreslagits i den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Liedberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 kap. 54 § i tredje särskilda utskottets förevarande förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av berörda lagrum, som föreslagits i den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

2 KAP. 55—65 §§.

Godkändes.

2 KAP. 66 § skulle enligt utskottets förslag hava följande lydelse:

66 §.

När arrendeavtal slutits, må jordägaren eller arrendatorn påkalla jordbrukskommissionens granskning av avtalet; skolande vid ansökan härom fogas bestyrkt avskrift av avtalet ävensom uppgift om arealen av den odlade jord arrendet omfattar.

Finner jordbrukskommissionen att avtalet innehåller bestämmelse, som enligt denna lag är utan verkan, skall kommissionen så snart ske kan i rekommenderat brev lämna jordägaren och arrendatorn besked därom.

Beträffande denna paragraf hade reservation avgivits av herrar *Hage, Alfred Andersson, Svedberg, Falk, Mäler* och *Jansson* i Hällefors, vilka hemställt, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

När arrendeavtal slutits, *åligger det jordägaren att inom en månad därefter till jordbrukskommissionen göra skriftlig anmälan med uppgift om arealen av den odlade jord arrendet omfattar. Sker i samband med avtalet förlängning eller eljest ändring i de överenskomna villkoren, skall ock sådan anmälan gö-*

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

ras inom sagda tid därefter. Vid anmälan skall fogas bestyrkt avskrift av avtalet.

Finner jordbrukskommissionen *vid granskning av avtalet*, att detta innehåller bestämmelse, som enligt denna lag är utan verkan, skall kommissionen så snart ske kan i rekommenderat brev lämna jordägaren och arrendatorn besked därom.

Undandrager sig jordägaren att fullgöra den i första stycket stadgade anmälningskyldigheten, straffes med dagsböter.

Paragrafen föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Jansson** i Hällefors: Herr talman! I anslutning till den reservation, som avgivits av herr Hage m. fl., har jag angivit min ståndpunkt till denna paragraf, och jag har närmare motiverat mitt ställningstagande i ett tidigare anförande här i dag. Jag skulle till det jag sade då vilja tillägga, att jag har den uppfattningen att det merarbete, som man här påstått att jordbrukskommissionerna skulle få med den anordning, som föreslogs i arrendeutredningen och vilken vi här föreslå i reservationen, inte skulle bli av den omfattning som man här tänkt sig. Jag har här i dag skisserat upp ett förfaringssätt, en rationalisering av dessa kontrakt, som jag anser mycket väl skulle kunna tillämpas, och då kan man givetvis inte förutse att det skall bli något större merarbete för jordbrukskommissionerna annat än under de allra första åren efter lagens tillkomst. Efter det alla arrendekontrakt och arrendevillkor på så sätt som jag då sade lämnats till jordbrukskommissionerna, skulle ju jordbrukskommissionerna för varje år endast ha att ta emot de kontrakt som nytecknats av nytillkomna arrendatorer eller möjligtvis från arrendatorer, som flyttat från ett arrendeställe till ett annat. Om man räknar med att vi här få en minimiarrendetid av minst fem år med optionsrätt, så har jag hävdats den uppfattningen, att antalet sådana förflyttningar av nytillträdande arrendatorer i fortsättningen icke skulle bli så överväldigande, i varje fall icke inom varje jordbrukskommissions område för sig. Jag har också framhållit, att det skulle vara av ett stort värde för jordbrukskommissionerna att få denna kartläggning över arrendeförhållandena inom sitt område redan ifrån början. Jag har hävdats, att det skulle bli av stort värde för jordbrukskommissionerna i deras fortsatta arbete med de stora uppgifter, som man här med denna lag lägger på dem. Jag har sagt detta utöver vad man från arrendeutredningens sida har anfört angående själva kontrollen, vilket givetvis också är en viktig sak. Vidare har jag tillåtit mig hävda, att man genom ett sådant förfaringssätt skulle få en fullt tillförlitlig statistik över alla arrendeställen i vårt land, som numera komma att falla under den sociala delen av lagen.

Ja, herr talman, med hänsyn till allt detta har jag kommit till den uppfattningen, att man här gjorde klokast i att antaga arrendeutredningens förslag, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Hage m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Det är riktigt, att reservationen överensstämmer med arrendeutredningens förslag. Kungl. Maj:t har emellertid ansett, att på grund av att det finns rätt så starka och livskraftiga organisationer — exempelvis riksförbundet landsbygdens folk — torde i de fall, då man anser, att ett kontrakt är fel upprättat, detta komma att genom viss organisation bli insänt till vederbörande jordbrukskommission och rättelse vinnas. Jag tror nog, att dessa organisationer komma att bevaka de intressen, som det här

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

är fråga om, och från den utgångspunkten har jag ansett, att man kan biträda Kungl. Maj:ts förslag. Nu säger herr Jansson i Hällefors, att det kanske icke blir mer arbete för jordbrukskommissionerna vid bifall till arrendeutredningens förslag. Om det skulle bli så som han säger, att det endast skulle bli få kontrakt, som skulle bli insända till kommissionerna, oavsett om jordägarna äro tvingade härtill eller icke, ja, blir det så, är det ju heller icke någon skada skedd, om man antager utskottets förslag. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Falk: Herr talman! Med anledning av herr Petterssons i Dahl uttalande, att det finns organisationer, som kunna taga hand om kontrollen, vågar jag ifrågasätta, huruvida detta är fullt riktigt. Mig veterligt finns det bara en enda arrendatorsförening här i landet. Det är universitetsarrendatorerna i Uppsala, som ha organiserat sig. I övrigt äro ju arrendatorerna organiserade i en massa olika sammanslutningar, riksförbundet landsbygdens folk, skogs- och flottningsarbetarförbundet, svenska lantarbetarförbundet m. fl. Ingen av dessa organisationer torde vara lämpliga utöva denna kontroll och ha hand om den rådgivande och hjälpande verksamhet, som här måste förutsättas. Därtill kommer att arrendeutredningen under sitt arbete fann, att ofantligt många arrenden, trots arrenderådgivning och trots att lagarna varit i kraft i många år, fortfarande voro olagliga. Då arrendatorerna levde i fullkomlig okun- nighet om vad den gamla lagen verkligen gav dem för skydd, ansåg ar- rendeutredningen, att det var nödvändigt med en kontroll och föreslog den- na obligatoriska anmälningsskyldighet. Om vi icke införa denna kontroll, som arrendeutredningen föreslår, blir ju följden, att endast de lojala jord- ägarna, de, som äro angelägna om att göra sina kontrakt i överensstämmelse med lagens bestämmelser, komma att göra det, men var och en, som icke är lojal och som på alla sätt vill komma undan de förpliktelser, som lagen ålägger ho- nom, kommer att försöka göra olagliga bestämmelser i kontraktet, och det kom- mer att bero i huvudsak på en slump, om denna olaglighet kommer att upptäc- kas och beivras. Jag instämmer därför, herr talman, i det yrkande, som är gjort av herr Jansson i Hällefors.

Vidare anfördes ej. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av 2 kap. 66 § i utskottets föreliggande lagförslag dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Hage m. fl. avgivna reservationen; och godkände kammaren paragrafen i den av ut- skottet föreslagna lydelsen.

2 KAP. 67—70 §§ samt 3 KAP. 2, 21 och 28 §§.

Godkändes.

Övergångsbestämmelserna.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle *femte stycket* av övergångsbestämmel- serna hava följande lydelse:

Där på grund av bestämmelse i tredje eller fjärde stycket arrendator efter arrendetidens utgång kvarsitter å fastigheten utan att nytt arrendeavtal slut- tits, ankomme på jordbrukskommissionen, ändå att arrendatorn ej lämnat sitt samtycke, att efter ansökan, som skall vara gjord innan nya arrendevillkor blivit bestämda, medgiva jordägaren befrielse från de i 2 kap. 59 och 60 §§ avsedda skyldigheterna beträffande fastighetens åbyggnader. Sådan befrielse må ock, där sådana särskilda omständigheter som i 2 kap. 68 § avses visas

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

därtill föranleda, kunna medgivas för efterföljande arrendeperioder, dock ej för längre tid än intill dess femton år förflutit från lagens ikraftträdande. Över jordbrukskommissionens beslut må klagan föras i den ordning 68 § tredje stycket stadgar.

I motionen II:497 av herr *Hagberg* i Luleå hade hemställts, att bestämmelserna i femte stycket om dispens från byggnadsskyldigheten måtte utgå.

Utskottet hade tillstyrkt antagande av Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del.

Efter föredragning av övergångsbestämmelserna anförde:

Herr **Senander**: Herr talman! I detta stycke återfinnas de dispensbestämmelser som jag påtalade i mitt tidigare anförande, dessa bestämmelser, som medge jordägaren befrielse från i 2 kap. 59 och 60 §§ avsedda skyldigheter beträffande fastighetens åbyggnader. Vi ha i vår motion föreslagit, att femte stycket i dessa bestämmelser skall utgå. Jag ber att få yrka bifall till vad vi där föreslå.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Det är ett alldeles orimligt yrkande, som herr Senander här har ställt. Man kan ju icke tänka sig att införa en dylik restriktiv lagbestämmelse utan övergångstid. Det finns dock en massa arrendeställen, som ha dåliga byggnader, och man kan icke tänka sig, att dessas ägare skulle utan vidare på en kanske mycket kort tid iståndsätta dessa, utan det måste finnas en viss övergångstid. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemtällan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på godkännande av de utav utskottet föreslagna övergångsbestämmelserna dels ock godkännande av berörda bestämmelser med den ändring däri, som föreslagits i motionen II:497; och godkände kammaren övergångsbestämmelserna i enlighet med utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Lagförslagets ingress och rubrik.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A. 1).

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om lagförslaget fattade beslut.

Punkten A. 2).

I denna punkt hade utskottet framlagt förslag till lag om förköpsrätt, vilket förslag utom beträffande 2 § i lagförslaget överensstämde med Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

2 § i lagen om förköpsrätt skulle hava följande lydelse:

(Enligt Kungl. Maj:ts förslag:)

(Enligt utskottets förslag:)

2 §.

Förköpsrätt må ej utövas, där köparen är säljarens make, avkomling, adoptivbarn eller dess avkomling eller ock säljarens syskon, ej heller där fastigheten

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

(Enligt Kungl. Maj:ts förslag:)

(Enligt utskottets förslag:)

säljes tillsammans med huvudgård varunder den lyder eller där viss lott i fastigheten säljes till någon som förut var delägare i densamma.

Sker försäljningen i den ordning utsökningslagen bestämmer, må förköpsrätt ej utövas.

Har jordägaren bjudit arrendatorn att förvärva fastigheten och har arrendatorn icke inom *två* månader därefter antagit hembudet, må förköpsrätten ej göras gällande under *två* år efter hembudet, där ej försäljning sker på villkor, som för jordägaren äro mindre fördelaktiga än de som gällt för hembudet.

Har jordägaren bjudit arrendatorn att förvärva fastigheten och har arrendatorn icke inom *tre* månader därefter antagit hembudet, må förköpsrätten ej göras gällande under *ett* år efter hembudet, där ej försäljning sker på villkor, som för jordägaren äro mindre fördelaktiga än de som gällt för hembudet.

Beträffande detta lagrum hade reservationer avgivits:

1) av herrar *Hage, Alfred Andersson, Svedberg, Hermansson, Falk* och *Mäler*;

2) av herrar *Bernhard Nilsson, Mannerskantz, Beck-Friis, Liedberg* och *Hansson* i Vännäsby, vilka i enlighet med motionerna I: 361 och II: 499 hemställt, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

Förköpsrätt må ej utövas, där köparen är säljarens make, avkomling, adoptivbarn eller dess avkomling eller ock säljarens syskon *eller dess avkomling*, ej heller där fastigheten säljes tillsammans med huvudgård varunder den lyder eller där viss lott i fastigheten säljes till någon som förut var delägare i densamma.

Sker försäljningen i den ordning utsökningslagen bestämmer, må förköpsrätt ej utövas.

Har jordägaren bjudit arrendatorn att förvärva fastigheten och har arrendatorn icke inom *tre* månader därefter antagit hembudet, må förköpsrätten ej göras gällande under *ett* år efter hembudet, där ej försäljning sker på villkor, som för jordägaren äro mindre fördelaktiga än de som gällt för hembudet.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Liedberg**: Herr talman! Det är här fråga om samma problem, som jag hade tillfälle att utveckla nyss, när det gällde 53 § i arrendelagen, alltså rättighet för släkting att kunna *den* gången bryta option och i *detta* fall komma i förtur, när det gäller förköpsrätt. Här är saken så mycket viktigare som det gäller en försäljning, alltså ett definitivt avstående från jorden, denna jord, som kanske av många skäl önskas bibehållen av familjen. Kungl. Maj:t har i sitt förslag gått dessa synpunkter så mycket till mötes, att här ha även syskon tagits in i paragrafen, men däremot icke syskons barn. Nu bör det väl stå ganska klart, tycker man, att det i många fall inträffar, att det syskon, som skulle haft rätten, och vars rätt man har bekräftat och erkänt genom propositionens förslag, icke längre finns i livet men väl dess barn. Det är ju vanligt vid försäljning, att det är äldre människor som sälja, gammalt folk, som drager sig tillbaka. Om säljarna äro gamla, äro i regel deras syskon, som skulle haft förköpsrätten före arrendatorn, också gamla och kanske avlidna före säljarna, men då finns det naturligtvis ofta syskonbarn, som säljarna gärna

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

(Forts.)

skulle se, att de övertog den egendom som måste säljas. Det förefaller mig ganska orimligt, att man betager syskonbarnen den rätt, som man har ansett, att syskonen skulle ha. Detta är ännu orimligare än att man utestängt syskon och syskons barn, när det gäller brytande av optionsrätten, ty då finns dock fortfarande egendomen kvar i släkten och då kan det ju alltid finnas en möjlighet, om omständigheterna i övrigt äro sådana, att återtaga jorden i eget bruk vid arrendeavtalets utgång. Jag måste, herr talman, yrka bifall till den reservation, där man upptager icke bara syskon utan även dess avkomling.

Jag vill i det sammanhanget säga till herr Pettersson i Dahl, som i sin replik nyss, när det gällde samma problem beträffande 53 § i arrendelagen, sade, att det ju där finns möjlighet till förbehåll att gardera syskon och syskonbarn, och tillade, att jag kunde se efter det i en viss reservation. Eftersom den reservationen var skriven av bland andra f. d. justitieministern Linder, tänkte jag, att jag kanske gjort mig skyldig till ett förbiseende, och medan jag tittade efter, hann klubban falla. Jag trodde icke bara på herr Linder utan också på möjligheten av att herr Pettersson i Dahl hade läst rätt. Var och en som läser sid. 103, andra stycket nederst i herr Normans m. fl. reservation kan emellertid förvissa sig om, att vad där står är någonting helt annat än vad herr Pettersson i Dahl läst det till. Där talas varken om släktingars eller andras rätt att bryta optionen. Där talas endast om möjligheten överhuvud taget att undvika uppkomst av optionsrätt. Man påpekar där, att den som vill ha denna möjlighet får se till att avtalet innehåller förbehåll om rätt för jordägaren att söka dispens. Det är nu för sent att ta upp frågan om 53 §, men jag har icke kunnat underlåta att upplysa kammaren om det verkliga sammanhanget. För min personliga del är det hela en läxa, till kanske åtskilliga föregående, att vara försiktig och att icke alltid taga herr Petterssons i Dahl upplysningar för goda.

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Jag ska be att få returnera herr Liedbergs sista uttryck och säga, att jag å min sida får vara försiktig med hans uttalanden.

Jag trodde verkligen, att kammaren vid detta tillfälle skulle vara mest nöjd med korta anföranden, men jag förstår nu, att jag misstagit mig; jag måste nog motivera min ståndpunkt litet utförligare och liksom herr Liedberg hålla långa anföranden.

Att man kan bryta optionsrätten, när det gäller denna kategori av många nya arrendeställen, som komma till på grund av bestämmelserna i 49 § 1 stycket, finns angivet i den reservation, undertecknad av framstående ledamöter och som är skriven av den sakkunnige, häradshövding Anderberg. Det påstående, som där är gjort, anser jag riktigt, och där står tydligt utskrivet, att man kan i fråga om optionsrätten och byggnadsskyldigheten genom förbehåll i kontraktet få dispens. Jag har därför ingen anledning att ändra uppfattning härvidlag. Jag skulle tro, att samma argument kan åberopas mot den reservation rörande förköpsrätten, som herr Liedberg nu yrkar bifall till, likaväl som också mot den reservationen vid 53 §. Det är ju ändå så, att, när det gäller denna förköpsrätt för syskonbarn, som herr Liedberg ömmar för, har den betydelse för arrenden å dessa gamla släktgårdar, som tillfälligtvis utarrenderas och som medelst dispens kunna undantagas från att falla under den sociala arrendelagen. Men man kan icke göra samma rätt gällande beträffande permanenta arrenden under en huvudgård, vilka denna lag egentligen är skriven för, alltså arrenden, som gått från generation till generation. Jag tror nämligen icke, att i de fallen

Ändring i vissa delar av lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.
(Forts.)

vare sig ägaren själv vill bruka gården eller vill se sina syskon eller syskonbarn på densamma, utan det blir nog helt andra, som komma att köpa gården. Jag skulle därför tro, att kammaren gör klokast i att följa utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr Liedberg: Herr talman! Det är icke mycket att ytterligare säga till herr Pettersson i Dahl, och jag tror icke, att någon tycker att hans argumentering har så stor tyngd i sig.

Han trodde, sade han, att det var nödvändigt att hålla långa anföranden. Det tror jag nu för min del icke alls; det är nog viktigare att man håller sakliga anföranden.

Vad beträffar frågan om vem lagen var skriven för, så hör den väl egentligen icke hit, utan det avgörande är innebörden av den lag, som vi nu skola besluta. Enligt arrendeutredningens förslag var 49 § skriven för vad som på lagtekniskt språk kallas permanenta arrenden — i arrendeutredningens förslag användes den termen — men den 49 §, varom vi nu fattat beslut, är icke skriven endast för dem utan för betydligt flera; det borde väl herr Pettersson i Dahl veta. För övrigt: är det nu kutym att upplysa om vem som hjälpt reservanterna att skriva en reservation? Jag vill för min del vidare säga, att lika litet som jag tvivlat på riktigheten i och för sig av vad herrar Linder och Norman i berörda avseende skrivit, lika litet har jag överhuvud taget ifrågasatt riktigheten av vad den författare skrivit, vars anonymitet herr Pettersson i Dahl nu blottat. Det är bara icke detta det nu gäller! Det kan var och en som läser sid. 102 i utskottsutlåtandet förvissa sig om!

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring beträffande lydelsen av 2 § i förslaget till lag om förköpsrätt, som föreslagits i den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Liedberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje särskilda utskottets hemställan i punkten A. 2) av utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring beträffande lydelsen av 2 § i förslaget till lag om förköpsrätt, som föreslagits i den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna B. och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.40 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Fredagen den 17 december.

Kl. 11.15 f. m.

§ 1.

Herr **talmannen** yttrade: Med beklagande mottogo vi i går underrättelsen om Ivar Österströms bortgång. Hans död kom visserligen icke alldeles oväntat, enär han den senaste tiden på grund av sjukdom varit förhindrad att delta i riksdagsarbetet, men icke kunde vi tro att slutet på hans levnadsbana var så nära.

Österström bevistade i år sin tjugufjärde riksdag. Redan 1909 ägnade han sig åt journalistisk verksamhet, blev redaktör för Västernorrlands Allehanda 1916 och var en tid ordförande i Publicistklubben. Till ledamot i andra kammarens presidium valdes han år 1940.

Kort före sin död avsåg han sig ledamotskapet av kammaren. När han nu för alltid lämnat oss, må han vila i frid.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2.

Anmäldes och godkändes tredje särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 533, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

§ 3.

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.17 f. m.

In fidem
Sune Norrman.